

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ:
การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

โดย

วิไลวรรณ จงวิไลเกษม และ พัทธิธีรา นาคอุไรรัตน์

กุมภาพันธ์ พ.ศ.2562

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ:
การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

คณะผู้วิจัย	สังกัด
1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลวรรณ จงวิไลเสถียร	คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. ดร.พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์	โครงการจัดตั้งสถาบันสิทธิมนุษยชนและ สันติศึกษา สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

โครงการวิจัยที่มุ่งเป้าตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ :
ด้านมนุษยศาสตร์ ร่วมระหว่าง วช.และ สกสว. ประจำปี 2560

สนับสนุนโดย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และ
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)
(ความเห็นในรายงานฉบับนี้เป็นของผู้วิจัย วช.-สกสว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการวิจัย สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ (Deep South Stringers as local voice in Peace Process: Reducing Bias and Hatred among local people and space in Southern Thailand) มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาอุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ 2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ ใน 12 เดือนนี้ ทางโครงการฯ ได้จัดกิจกรรมทั้งหมด 6 กิจกรรมเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของโครงการฯ โดยในแต่ละกิจกรรมจะมีผลการดำเนินการ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การดำเนินการขอการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชุดที่ 2 เนื่องจากในการทำงานวิจัยในคนนั้นสิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยจะต้องคำนึงก็คือเรื่องจริยธรรมการวิจัย ซึ่งในการดำเนินการวิจัยมีหลักจริยธรรมที่ต้องคำนึงคือหลักความเคารพในบุคคล (Respect for person) หลักคุณประโยชน์ ไม่ก่ออันตราย (Beneficence) และหลักความยุติธรรม (Justice) ดังนั้นเพื่อให้ผู้ที่เข้าร่วมโครงการได้รับการปกป้องสิทธิในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องเสนอโครงการเพื่อรับการพิจารณารับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน ซึ่งในโครงการนี้กลุ่มเป้าหมายคือผู้สื่อข่าวในสามจังหวัดชายแดนใต้ ประกอบด้วย สื่อสตริงเกอร์ สื่ออิสระและสื่อพลเมือง ที่มีความแตกต่างและความหลากหลาย ในความเป็นสื่อวิชาชีพ (professional media) มีความหลากหลายทั้งแบบสื่อดั้งเดิม (traditional media) และแบบสายวิพากษ์ (critical media) ในความแตกต่างทางด้านศาสนา (religious) เป็นพุทธ เป็นมุสลิม (religious) ที่มีความหลากหลายแบบ มุสลิมมุสลิม ไทยมุสลิม มลายูมุสลิม และความ เป็นชาติไทย(Nationality)

โดยโครงการได้รับอนุมัติหนังสือรับรองการพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัยในคน จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชุดที่ 2 ตามมติการพิจารณาแบบ Expedited Review เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2561 โดยมีหนังสือรับรองเลขที่ 103/2560 และรหัสโครงการวิจัย 136/2560 โดยรับรอง 1. โครงร่างการวิจัย ฉบับที่ 3 วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2561 2. เอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (Information Sheet) ฉบับที่ 3 วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2561 และ 3. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Consent Form) ฉบับที่ 3 วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2561 การได้รับอนุมัติดังกล่าวมีผลให้ทีมวิจัยในโครงการสามารถดำเนินการเก็บข้อมูลกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้

กิจกรรมที่ 2 การทบทวนงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงการ “สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้” การทบทวนวรรณกรรมแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านหนึ่งเกี่ยวกับบทบาทและการทำหน้าที่ของสตริงเกอร์ในสนามความรุนแรงถึงตายจากที่ต่างๆ ทั่วโลก อีกด้านหนึ่งเป็นการทบทวนสำรวจวรรณกรรม

ที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสตรีในประเทศไทยและโดยเฉพาะในสนามความรุนแรงถึงตายชายแดนใต้เพื่อกำหนดจุดยืนสถานะทางวิชาการของงานวิจัยเรื่อง “สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้”

กิจกรรมที่ 3 ทำความรู้จัก ประสานความร่วมมือกับผู้สื่อข่าวชายแดนใต้ เพื่อสร้างความรู้จักรหว่างทีมผู้วิจัยกับผู้สื่อข่าวชายแดนใต้ ถือเป็นการสำรวจผู้สื่อข่าวชายแดนใต้ไปสู่การกำหนดผู้สื่อข่าวที่จะใช้เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) การวิจัยในรูปแบบสานเสวนา โดยทีมวิจัยได้ลงพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ระหว่างวันที่ 17 – 22 ธันวาคม 2560 เพื่อพบปะเบื้องต้นกับผู้สื่อข่าวสามจังหวัดชายแดนใต้ใน 4 พื้นที่คือ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี อำเภอเมือง ยะลา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา และอำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ในการทำความรู้จัก สำรวจ ประสานงาน ชี้แจงวัตถุประสงค์และรูปแบบการจัดสานเสวนา

จากการทำความรู้จักและสำรวจสตรีที่ทำงานในพื้นที่ชายแดนใต้และทำหน้าที่สื่อสารประเด็นเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบในชายแดนใต้ว่ามีกี่ประเภท โดยแบ่งเป็นพื้นที่ตามภูมิศาสตร์คือ พื้นที่จังหวัดปัตตานี พื้นที่จังหวัดยะลา พื้นที่จังหวัดนราธิวาส และพื้นที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา (เป็นพื้นที่ที่มีเหตุการณ์ความรุนแรงน้อย) เมื่อได้จำนวนสตรีในพื้นที่แล้วคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างพื้นที่ละ 10 -15 คน โดยมีคุณสมบัติคือ เป็นนักข่าวในพื้นที่ที่ทำงานข่าวมาไม่ต่ำกว่า 3 ปี นำไปซึ่งแผนการเก็บข้อมูล

กิจกรรมที่ 4 สัมภาษณ์เชิงลึกสื่อสตรีที่มียุทธวิธีทางความคิด เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์การทำหน้าที่สื่อในพื้นที่ชายแดนใต้ในเชิงลึกอันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

กิจกรรมที่ 5 การสานเสวนา (Dialogue) เครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูลวิจัย

ทำไมต้องสานเสวนา

การสานเสวนาเป็นเครื่องมือในการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายด้วยเป็นวิธีที่เปิดให้ความแตกต่างหลายหลายและความเห็นไม่ตรงกันได้มาแลกเปลี่ยนกันด้วยกระบวนการรับฟังอย่างลึกซึ้งให้แต่ละถึงความเป็นมนุษย์ในตัวของผู้คนด้วยกัน

สานเสวนา (dialogue) ต่างจากกลุ่มสนทนา (focus group) ตรงที่ การสนทนากลุ่มมุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมตอบคำถามให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการถาม ทว่าการสานเสวนาเป็นกระบวนการที่ต้องเริ่มตั้งแต่การสร้างพื้นที่ปลอดภัย พื้นที่ของความไว้วางใจก่อนที่จะเปิดใจพูดคุยกันอย่างมีอารยะมีเมตตาต่อกันในความเป็นมนุษย์และเป็นการพูดคุยที่รวมเอาผู้ที่มีความแตกต่างทางความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์หรือแม้แต่เป็นคู่ขัดแย้งกันมาคุยด้วยกันโดยมีกระบวนการสานเสวนาเป็นผู้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการสานเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและกัน นอกจากนี้ สานเสวนายังครอบคลุมไปถึงกระบวนการเยียวยาจิตใจของกันและกัน

ทีมวิจัยใช้การสานเสวนาเป็นวิธีการหลักในการเก็บข้อมูล ทีมวิจัยใช้เครื่องมือทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการสานเสวนาและการเสวนาในลักษณะการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) โดยทีมวิจัยจะแบ่งหน้าที่กันดังนี้คือ

1. ผู้สานเสวนาหลัก
2. ผู้สังเกตการณ์และร่วมสานเสวนา
3. ผู้บันทึกการสานเสวนา

งานวิจัยครั้งนี้ ทีมวิจัยดำเนินการสานเสวนา 2 ครั้ง โดยระยะเวลาครั้งแรก 3 ชั่วโมงใน 4 พื้นที่ คือ จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลาและอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ครั้งที่ 2 ระยะเวลา 9 ชั่วโมงในพื้นที่เดียว คือที่โรงแรมซีเอส ปัตตานี

การสานเสวนาครั้งที่ 1 4 กลุ่ม 4 พื้นที่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาสและเบตง กลุ่มละ 10-15 คน พื้นที่ละไม่ต่ำกว่า 3 ชั่วโมง โดยนักวิจัยเข้าไปจัดสานเสวนาในพื้นที่ทั้ง 4 พื้นที่ กระบวนการในการสานเสวนาแต่ละครั้งมีหลักการเหมือนกัน แต่รูปแบบกิจกรรมย่อยอาจแตกต่างกันไป เช่น การใช้รูปแบบสานเสวนาสภากาแฟ (World Café Dialogue) สานเสวนาอ่างปลา (Fish Bowl Dialogue) หรือสานเสวนาเปิดพื้นที่ (Open Space Dialogue) โดยมี 2 กระบวนการ ดังนี้

กระบวนการที่ 1 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเพื่อตอบคำถามวิจัย โดยใช้วิธีการสานเสวนากลุ่มปิดเพื่อทำความเข้าใจกับประเด็นก่อนจะตั้งคำถามต่างๆ ให้สตรีเกอร์ได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและนำเสนอทางออกไปสู่การลดทอนความเกลียดชังและความรุนแรงต่อผู้คนและพื้นที่ชายแดนใต้ ภายใต้วัตถุประสงค์ 2 ข้อคือ 1. เพื่อศึกษาอุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติสุข 2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

กระบวนการที่ 2 ถอดบทเรียนการสานเสวนาใน 4 พื้นที่ โดยผู้วิจัยสรุปและสังเคราะห์ข้อมูลจากการสานเสวนาครั้งที่ 1 ออกมาเป็นกรอบคำถามในการดำเนินการสานเสวนาครั้งที่ 2 ได้ 3 หัวข้อคือ หัวข้อที่ 1 บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ 2.อุดมการณ์คนทำสื่อในกระบวนการสันติสุข 3. บทบาทสื่อต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ พร้อมคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คนจาก 4 พื้นที่ พื้นที่ละ 3 คน

การสานเสวนาครั้งที่ 2 เมื่อถอดบทเรียนจากสานเสวนาแล้ว พร้อมกับคัดเลือกตัวแทนจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 พื้นที่ พื้นที่ละ 3 คน รวมเป็น 12 คน มาจัดสานเสวนาร่วมกันทั้ง 4 พื้นที่ที่โรงแรมซีเอส ปัตตานี ที่ถือเป็นจุดศูนย์กลางของสามจังหวัดชายแดนใต้ ใช้เวลาในการสานเสวนา 9 ชั่วโมง แบ่งเป็น 3 หัวข้อหลัก หัวข้อละ 3 ชั่วโมง ตามที่ถอดบทเรียนจากการสานเสวนาครั้งที่ 1 คือ บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ 2.อุดมการณ์คนทำสื่อในกระบวนการสันติสุข 3. บทบาทสื่อต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

กิจกรรมที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล

งานวิจัย “สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้” ผู้วิจัยใช้แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในกรอบการศึกษา “สื่อในกระบวนการสันติภาพ” “อุดมการณ์” และ “บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ” เป็นกรอบในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ไปพร้อมๆกับการศึกษา เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลด้านใดที่ยังไม่เพียงพอ และมีประเด็นใดที่ควรศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น หลังจากเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลโดยบรรยาย (เล่าเรื่อง) ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ เพื่อศึกษาอุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติสุข และบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 ชี้ให้เห็นถึงกายภาพของสื่อชายแดนใต้ ว่าประกอบด้วยสื่อที่ประเภทและแต่ละประเภทมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

ส่วนที่ 2 ชี้ให้เห็นว่าคนทำสื่อชายแดนใต้ไปไม่ถึงอุดมการณ์กระบวนการสันติภาพและการลดทอนอคติและความเกลียดชัง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 และ 2 เพื่อศึกษาอุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติสุข และบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

ส่วนที่ 1 ภูมิทัศน์สื่อชายแดนใต้

การสานเสวนาเริ่มต้นจากผู้สานเสวนาหลักให้ผู้เข้าร่วมสานเสวนานิยามตัวเองว่าเขาเป็นใคร ทำหน้าที่บทบาทอะไร พบว่าสื่อชายแดนใต้มี 5 ประเภทและมีบทบาทหน้าที่ต่างกัน นอกจากนี้พบว่าสื่อทั้ง 5 ประเภทมีความทับซ้อนกันในบทบาทหน้าที่ สถานะ และเป้าหมาย เพราะแต่ละคนไม่ได้มีบทบาทเพียงหน้าที่เดียว อันเนื่องมาจากอุดมการณ์ส่วนตัว เหตุผลทางเศรษฐกิจ การรวมกลุ่มเพื่อต่อรองกับต้นสังกัดส่วนกลางและอำนาจในท้องถิ่น หรือแม้แต่เพื่อสร้างตัวตนให้เป็นที่รู้จักของสังคมและกลุ่มสื่อด้วยกัน โดยจำแนกได้ดังนี้

1. **ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่ (Reporter)** คือ ผู้สื่อข่าวประจำศูนย์ข่าวที่ตั้งอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้รับผิดชอบพื้นที่ข่าวในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น สถานีโทรทัศน์ NBT ประจำจังหวัดยะลา กรมประชาสัมพันธ์ หรือ ของสำนักข่าวที่สังกัด กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน.ภาค 4 สน.) ซึ่งกลุ่มนี้ทั้งหมดจะเป็นสื่อที่สังกัดหน่วยงานภาครัฐ เพราะสื่อของเอกชนทั้งหมดไม่มีทีมข่าวประจำอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว ทุกสำนักข่าวจะถอนทีมกลับสู่ส่วนกลาง หรือไปอยู่ที่ศูนย์ข่าวประจำ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา เช่น สถานีโทรทัศน์ไทย

พีบีเอส, สำนักข่าวไทย อสมท, ช่อง 7 ซึ่งรับผิดชอบข่าวภาคใต้ตอนล่างทั้งหมด จะเข้ามาทำข่าวในพื้นที่ชายแดนใต้เป็นบางครั้งที่เกิดสถานการณ์รุนแรง

2. **สตริงเกอร์ (stringer)** หรือผู้ส่งข่าวจากพื้นที่เป็นคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ โดยขายข่าวเป็นรายชิ้นให้กับสำนักข่าวส่วนกลาง ทั้งหนังสือพิมพ์ สำนักข่าวออนไลน์ และสถานีโทรทัศน์ ซึ่งมีทั้งสำนักข่าวส่วนกลางจากกรุงเทพฯ และสำนักข่าวของต่างประเทศ เช่น สถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ของประเทศมาเลเซีย สตริงเกอร์ 1 รายจะขายข่าวให้กับหลายสำนักข่าว ยกเว้นบางรายที่มีสัญญากับสำนักข่าวที่ขายข่าวให้เฉพาะกับสำนักข่าวเดิมนั้น กลุ่มนี้จะทำหน้าที่ทำข่าวตามคำสั่งจากบรรณาธิการส่วนกลาง เป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในสื่อชายแดนใต้

3. **สื่ออิสระ** ผู้ไม่มีสังกัดจากสำนักข่าวใดๆ โดยรับเงินทุนจากองค์กรที่ระบุได้และระบุไม่ได้ ซึ่งกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นผู้สื่อข่าวที่เป็นสตริงเกอร์ให้กับสื่อส่วนกลางอยู่แล้ว แต่ต้องการพื้นที่นำเสนอข่าวที่เป็นอิสระจากสื่อส่วนกลาง โดยนำเสนอประเด็นข่าวที่เป็นบวกแก่ผู้คนและพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ และทำกิจกรรมเพื่อสังคมอื่นๆ

4. **สื่อภาคพลเมือง (Citizen Reporter)** กลุ่มนี้เป็นกลุ่มสื่อวิทยุมีเดียสลัดตัน ซึ่งเป็นกลุ่มสื่อวิทยุท้องถิ่นที่ใช้ภาษามลายูถิ่นสื่อสารเป็นหลัก โดยได้รับทุนที่ไม่ต่อเนื่องจากองค์กรทั้งในและต่างประเทศ ทำให้มีข้อจำกัดในการทำงานที่เป็นอาสาสมัคร หรือ จิตอาสา โดยเน้นการนำเสนอข่าวความเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในท้องถิ่น โลกอิสลาม และสถานการณ์ในกระแสทั่วไปที่กลุ่มผู้ฟังซึ่งเป็นคนท้องถิ่นให้ความสนใจ

5. **สื่อผู้เป็นล่ามและผู้ประสานงานนักข่าวต่างประเทศ** กลุ่มนี้เป็นการทำงานที่เป็นส่วนตัวตามความสามารถที่สามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศได้ ซึ่งการทำงานจะมีค่าจ้างที่ค่อนข้างสูง เพราะรวบรวมทั้งหน้าที่ล่ามภาษามลายูถิ่น ภาษาไทย และยังทำหน้าที่ผู้ประสานงานกับแหล่งข่าวและหน่วยงานความมั่นคง รวมทั้งให้เชารถยนต์ส่วนตัวพร้อมทำหน้าที่คนขับรถด้วย โดยสำนักข่าวต่างประเทศที่ส่งผู้สื่อข่าวเข้ามาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ จะมาจากหลากหลายประเทศ ทั้งจากอเมริกา สื่อจากยุโรป ตะวันออกกลาง หรือแม้แต่มาเลเซีย และอินโดนีเซีย หรือฟิลิปปินส์ ที่ให้ความสนใจข่าวความรุนแรงที่ภาคใต้ของไทย ซึ่งหลายสำนักข่าวจะเดินทางเข้ามาซ้ำหลายครั้งและจะใช้ล่ามหรือผู้ประสานงานคนเดิม ซึ่งผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีไม่กี่คน หนึ่งในนั้นเป็นชาวนราธิวาสที่อาศัยอยู่ใน จ.ปัตตานี ยังทำหน้าที่เป็นช่างภาพสตริงเกอร์ของสำนักข่าวต่างประเทศ เป็นผู้สื่อข่าวสตริงเกอร์ของสถานีโทรทัศน์ของมาเลเซีย และยังก่อตั้งสำนักข่าวอิสระของตนเองอีกด้วย

ส่วนที่ 2 คนทำสื่อชายแดนใต้ไปไม่ถึงอุดมการณ์กระบวนการสันติภาพและการลดทอนอคติและความเกลียดชัง

สื่อชายแดนใต้ไปไม่ถึงอุดมการณ์กระบวนการสันติภาพและความรับผิดชอบต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ เกิดจาก 3 ปัจจัยหลัก ปัจจัยแรก ผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างหน้าที่ผู้สื่อข่าว/คนทำข่าวกับความเป็นคนในพื้นที่ นักข่าวสตริงเกอร์สรุปสถานะสื่อชายแดนใต้ในสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ว่า “สถานะกลางเขาคายวาย”

พร้อมอธิบายว่า อยู่บนความคาดหวังจากสังคมต่อบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในความเป็นสื่อ แต่ต้องทำตามนโยบายของส่วนกลางที่กำหนดประเด็นข่าว ทั้งๆที่ไม่อยากทำ สตรีเกอร์รายหนึ่งเปรยว่า “ชีวิตนี้อาจต่อรอง” และสื่อชายแดนใต้ไม่รู้เรื่องกระบวนการสันติภาพ ปัจจัยสองความรุนแรงเชิงโครงสร้างของนโยบายองค์กรสื่อส่วนกลางในการกำหนดประเด็นข่าวสามจังหวัดชายแดนใต้ และปัจจัยที่สาม ความท้าทายในพื้นที่ ตั้งแต่งบประมาณในการดำเนินการ แหล่งข่าว ข้อเท็จจริงหลายชุด และความตาย

ปัจจัยแรก อุดมการณ์กระบวนการสันติภาพ

คนทำสื่อชายแดนใต้เกิดการปะทะทางอุดมการณ์ 2 ระดับ ที่ไปไม่ถึงอุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ

ระดับแรก การปะทะทางอุดมการณ์ในตัวเอง ระหว่างความเป็นคนในพื้นที่คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาสและ เบตง ที่รักบ้านเกิดกับความเป็นสื่อมืออาชีพที่เรียกตัวว่าสตรีเกอร์ มีอาชีพขายข่าวเป็นรายชิ้นตามคำสั่งของคนซื้อข่าวคือบรรณาธิการข่าวจากสำนักข่าว สถานีโทรทัศน์ต่างๆจาก กรุงเทพมหานคร และประเทศต่างๆ โดยรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนใต้ในรูปข่าว และสื่อบูชาหรือรายงานพิเศษ โดยต้องรายงานข่าวความรุนแรงถึงตายในพื้นที่ สร้างการรับรู้ถึงพื้นที่แห่งความรุนแรง ที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนสามจังหวัดชายแดนใต้ (รักบ้านเกิดแต่ต้องรายงานข่าวที่ทำลายบ้านเกิด เพื่อความอยู่รอด เพราะถ้าข่าวไม่ตรงกับความต้องการของบรรณาธิการข่าว ไม่ได้เงิน)

ระดับสอง การปะทะทางอุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพระหว่างสตรีเกอร์กับบรรณาธิการข่าวส่วนกลาง (กรุงเทพมหานคร) ถึงการนำเสนอประเด็นข่าวที่ตกอยู่ในกรอบความรุนแรง ก่อให้เกิดอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในสามจังหวัดชายแดนใต้

การปะทะทางอุดมการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความอึดอัดคับข้องใจต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะสตรีเกอร์ทั้งในความเป็นคนในพื้นที่ที่รักบ้านเกิด และความเป็นสื่อที่อยากเห็นสันติภาพเกิดขึ้นในพื้นที่บ้านเกิด แต่ต้องทำข่าวความรุนแรงเพื่อความอยู่รอด

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า สตรีเกอร์ส่วนใหญ่เป็นมุสลิมแต่หลีกเลี่ยงที่จะพูดถึงเรื่อง ชาตินิพนธ์ ภาษา ศาสนา แต่จะเรียกตัวเองว่าเป็นคนในพื้นที่ (ตรงนี้อภิปรายผลได้ว่าเขาพยายามปิดตัวตนเรื่องชาตินิพนธ์ ภาษา ศาสนา แต่ใช้ภาพรวมว่าคนในพื้นที่) นอกจากนี้ยังพบว่าสื่อชายแดนใต้มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพน้อยมาก ที่ผ่านมามีการอบรมทั้งจากสื่อต้นสังกัดที่ซื้อข่าวและหน่วยงานของรัฐที่สัมพันธ์กับการรายงานข่าว เช่น ศอบต. หน่วยข่าวกรอง หน่วยความมั่นคงแห่งชาติ

ปัจจัยสอง นโยบายองค์กรสื่อ: ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง – ตัวกำหนดการสร้างอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

เส้นทางข่าวชายแดนใต้ไม่ได้ถูกกำหนดจากนักข่าว (สตรีเกอร์) ในพื้นที่ แต่ถูกกำหนดจากบรรณาธิการข่าวจากส่วนกลางที่มองว่าข่าวในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้อยู่ในกรอบของข่าวอาชญากรรม จึงมีคุณค่าข่าวเรื่องความขัดแย้งถึงตายสูง ถือเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างจาก

นโยบายการนำเสนอข่าวที่นักข่าวต้องปฏิบัติตามนโยบายที่ได้ โดยเฉพาะค่าตอบแทนที่ได้จาก ส่วนกลางคือค่าตอบแทนเป็นรายชิ้นข่าวที่ข่าวได้รับการเผยแพร่จากส่วนกลางเท่านั้น ถ้าข่าวไหนที่ ส่งไปไม่ได้รับการเผยแพร่ จะไม่ได้รับค่าตอบแทน ทำให้สตริงเกอร์ต้องทำข่าวตามนโยบายเท่านั้น เพื่อให้ได้รับค่าตอบแทน นโยบายที่นำเสนอแต่เรื่องความรุนแรงถึงตายในพื้นที่สามจังหวัดชายแดน ได้นำไปสู่การสร้างการรับรู้ ต่อผู้คนและพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ในกรอบความรุนแรง ในรูปแบบข่าว และสื่อบอร์ดผ่านทางสื่อสารมวลชน ได้แก่ วิทยุโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และสื่อออนไลน์ ตั้งแต่ปี 2547 ที่เกิดสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ในปัจจุบัน ก่อให้เกิดความเกลียดชังต่อผู้คนและพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้

ปัจจัยที่สาม ความท้าทายในพื้นที่: งบประมาณ - แหล่งข่าว - เข้าไม่ถึงความจริง -

ข้อเท็จจริงหลายชุด และความตาย

คนทำสื่อชายแดนใต้มีความท้าทายในพื้นที่การทำงานหลายด้าน ตั้งแต่งบประมาณและค่าจ้างที่ไม่เพียงพอต่อการทำหน้าที่สื่อ ยังขาดความรู้ต่องานที่ทำ ตั้งแต่ความรู้ด้านกระบวนการก่อการร้าย ความรู้ด้านการทหารและความรู้ด้านกระบวนการสันติภาพ ภายใต้การทำข่าวที่พบข้อเท็จจริงหลายชุด และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมี 2 ฝ่ายคือฝ่ายรัฐกับฝ่ายผู้เห็นต่าง ทำให้แหล่งข่าวที่ให้ข่าวมีความไม่ไว้วางใจคนทำข่าว และยังถูกคุกคามจากรัฐโดยอ้างความชอบธรรมของรัฐในเรื่องความมั่นคง ที่สำคัญการทำงานมีความเสี่ยงต่อชีวิตในการรายงานเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนางานวิจัย

จากบทเรียนในการดำเนินงานในโครงการทำให้คณะผู้วิจัยเห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างของการรายงานข่าวในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ที่มาจากสื่อส่วนกลางที่เป็นต้นสังกัดในการวางนโยบายข่าวให้สื่อในพื้นที่ปฏิบัติตามภายใต้กรอบข่าวอาชญากรรมความรุนแรง โดยปฏิเสธการนำเสนอข่าวด้านบวกในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ตั้งแต่เริ่มเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ตั้งแต่ปี 2547 จนก่อให้เกิดอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่ผู้คนในสามจังหวัดชายแดนใต้ โดยในงานวิจัยได้พบวิธีการต่อรองกับความรุนแรงเชิงโครงสร้างนี้ที่ก่อให้เกิดอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในสามจังหวัดชายแดนใต้ ด้วยการรวมกลุ่มสร้างพื้นที่ในการรายงานข่าวเชิงบวกเกี่ยวกับผู้คน วัฒนธรรม สถานที่ท่องเที่ยวในสามจังหวัดชายแดนใต้ บนสื่อสังคมออนไลน์ และเรียกตัวเองว่า “สื่ออิสระ” เช่น กลุ่ม SPMC เป็นต้น

คณะวิจัยพบการเกิดขึ้นของสื่ออิสระพร้อมเปิดเฟซบุ๊กแฟนเพจเพื่อนำเสนอข่าวเชิงบวกเพื่อบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับผู้คน วัฒนธรรม และชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสามจังหวัดชายแดนใต้ ทำให้เห็นถึงความน่าสนใจที่จะศึกษาอุดมการณ์ บทบาทหน้าที่ของสื่ออิสระในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ภายใต้กรอบความคิดสื่อกับการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในสามจังหวัดชายแดนใต้ เพราะขณะนี้มีการเกิดขึ้นของเฟซบุ๊กแฟนเพจที่บอกเล่าเรื่องราวในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มากขึ้นกับความพร้อมของเทคโนโลยีสื่อสารที่ง่ายขึ้น ซึ่งจะทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการสร้างนิเวศสื่อที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์ และนำไปสู่การนำเสนอแนวทางการสร้างสื่อปลอดภัยและ

สร้างสรรค์ ภายใต้ประเด็นสื่อกับการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคม: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในสามจังหวัดชายแดนใต้

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยที่พบว่า สื่อชายแดนใต้ไปไม่ถึงอุดมการณ์กระบวนการสันติภาพและความรับผิดชอบต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ เกิดจากการขาดแคลนองค์ความรู้วารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพ และกระบวนการสันติภาพ เนื่องจากตั้งแต่เกิดสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ตั้งแต่ปี 2547 ยังไม่มีหน่วยงานใดหรือองค์กรใดจัดอบรม 2 เรื่องนี้ให้แก่สื่อสตรีนเกอร์ที่เป็นสื่อหลักในการรายงานข่าวสามจังหวัดชายแดนใต้ คณะวิจัยจึงเสนอให้ฝ่ายความมั่นคงของรัฐในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ เช่น ศอบต. เป็นต้น จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องวารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพและกระบวนการสันติภาพให้แก่สตรีนเกอร์สามจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อให้ความรู้และสร้างการตระหนักรู้ถึงความสำคัญต่อการรายงานข่าวที่สร้างผลกระทบทางด้านลบให้แก่พื้นที่และผู้คน ไปจนถึงเศรษฐกิจของสามจังหวัดชายแดนใต้ และจัดอบรมเรื่องดังกล่าวให้กับบรรณาธิการข่าวภูมิภาคทุกสำนักข่าวและทุกสถานีได้มีความรู้ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในระดับจุลภาคและมหภาคของประเทศ โดยเฉพาะการสร้างอคติและความเกลียดชังให้กับผู้คนและพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ (Deep South Stringers as local voice in Peace Process: Reducing Bias and Hatred among local people and space in Southern Thailand) มุ่งทำความเข้าใจการต่อรองระหว่าง อุดมการณ์ของคนทำสื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ กับ บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ ภายใต้วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาอุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ 2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ แนวคิดสำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นแนวคิดที่ว่าด้วย “บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของสื่อในกระบวนการสันติภาพ” เพื่อค้นหา “อุดมการณ์” ของสื่อในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงถึงตายเพื่อก้าวข้ามไปสู่การลดทอนอคติและความเกลียดชังทั้งต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ คณะวิจัยใช้การสานเสวนาเป็นวิธีการหลักในการเก็บข้อมูล โดยใช้เครื่องมือทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการสานเสวนา

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิทัศน์สื่อชายแดนใต้ประกอบด้วยสื่อ 5 ประเภทคือ 1. ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่ คือผู้สื่อข่าวประจำศูนย์ข่าวที่ตั้งอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้รับผิดชอบพื้นที่ข่าวในจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2. สตริงเกอร์หรือผู้ส่งข่าวจากพื้นที่เป็นคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ โดยข่าวข่าวเป็นรายชิ้นให้กับสำนักข่าวส่วนกลาง ทั้งหนังสือพิมพ์ สำนักข่าวออนไลน์ และสถานีโทรทัศน์ ซึ่งมีทั้งสำนักข่าวส่วนกลางจากกรุงเทพมหานครและสำนักข่าวของต่างประเทศ 3. สื่ออิสระ ผู้ไม่มีสังกัดจากสำนักข่าวใดๆ โดยรับเงินทุนจากองค์กรที่ระบุดีและระบุนิโค ส่วนใหญ่เป็นผู้สื่อข่าวที่เป็นสตริงเกอร์ให้กับสื่อส่วนกลางอยู่แล้วแต่ต้องการพื้นที่นำเสนอข่าวที่เป็นอิสระจากสื่อส่วนกลาง โดยนำเสนอประเด็นข่าวที่เป็นบวกแก่ผู้คนและพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ และทำกิจกรรมเพื่อสังคมอื่นๆ 4. สื่อภาคพลเมือง เป็นกลุ่มสื่อวิทยุท้องถิ่นที่ใช้ภาษามลายูถิ่นสื่อสารเป็นหลัก และ 5. สื่อผู้เป็นล่ามและผู้ประสานงานนักข่าวต่างประเทศกลุ่มนี้เป็นการทำงานที่เป็นส่วนตัว ตามความสามารถที่สามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศได้ โดยสื่อทั้ง 5 ประเภทมีความทับซ้อนกันในบทบาทหน้าที่ สถานะ และเป้าหมาย เพราะแต่ละคนไม่ได้มีบทบาทเพียงหน้าที่เดียว อันเนื่องมาจากอุดมการณ์ส่วนตัว เหตุผลทางเศรษฐกิจ การรวมกลุ่มเพื่อต่อรองกับต้นสังกัดส่วนกลางและอำนาจในท้องถิ่น หรือแม้แต่เพื่อสร้างตัวตนให้เป็นที่รู้จักของสังคม และกลุ่มสื่อด้วยกัน

ผลการวิจัยพบอีกว่า สื่อชายแดนใต้ไปไม่ถึงอุดมการณ์กระบวนการสันติภาพและความรับผิดชอบต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ เกิดจาก 3 ปัจจัยหลัก ปัจจัยแรก ผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างหน้าที่ผู้สื่อข่าว/คนทำข่าวกับความเป็นคนในพื้นที่ นักข่าวสตริงเกอร์สรุปสถานะสื่อชายแดนใต้ในสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ว่า “สถานะกลางเขาคาย” พร้อมอธิบายว่า อยู่บนความคาดหวังจากสังคมต่อบทบาทหน้าที่และความ

รับผิดชอบในความเป็นสื่อแต่ต้องทำตามนโยบายของส่วนกลางที่กำหนดประเด็นข่าว ทั้งๆที่ไม่อยากทำ สตรีเกอร์รายหนึ่งเปรยว่า “ชีวิตมีอาจต้อรอง” และสื่อชายแดนใต้ไม่รู้เรื่องกระบวนการสันติภาพ ปัจจัยสองความรุนแรงเชิงโครงสร้างของนโยบายองค์กรสื่อส่วนกลางในการกำหนดประเด็นข่าวสาม จังหวัดชายแดนใต้ และปัจจัยที่สาม ความท้าทายในพื้นที่ ตั้งแต่งบประมาณในการดำเนินการ แหล่งข่าว การเข้าถึงความจริง ข้อเท็จจริงหลายชุด และความตาย

กิตติกรรมประกาศ

โครงการนี้จะดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไม่ได้ ถ้าขาดแรงสนับสนุนของหน่วยงานต้นสังกัด คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และโครงการจัดตั้งสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ได้สนับสนุนและมียุทธศาสตร์ในการผลิตงานวิจัยสื่อกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และงานจะดำเนินอย่างต่อเนื่องไม่ได้ถ้าขาดการมีส่วนร่วมจากสื่อชายแดนใต้ทั้ง 4 พื้นที่คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาสและเบตง ที่มาร่วมสานเสวนาสื่อชายแดนใต้จนได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับสื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ ครั้งนี้

ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และรองศาสตราจารย์ ดร.สมสุข หินวิมาน ที่ปรึกษาโครงการที่ช่วยเหลือความคิดจนโครงการสำเร็จลุล่วง

ขอขอบคุณ นายณรรธราช เมืองสุข ผู้ช่วยวิจัยที่เป็นริ้วแรงหลักในการประสานงานสื่อชายแดนใต้ และนายตุแวดาเนียา มีอริ้ง ผู้ประสานงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ที่ช่วยประสานนักข่าวในพื้นที่และจัดการเรื่องการเดินทาง สถานที่และอาหารสำหรับการสานเสวนาได้เป็นอย่างดีทำให้งานสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์

ท้ายที่สุดองค์ความรู้นี้จะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าขาดการสนับสนุนโครงการจากผู้ให้ทุน คือ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภายใต้โครงการวิจัยที่มุ่งเป้าตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ : ด้านมนุษยศาสตร์ร่วมระหว่าง วช. และ สกว. ประจำปี 2560 ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการสื่อกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะประเด็นสื่อชายแดนใต้กับการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

คุณงามความดีทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากโครงการนี้ ขอมอบให้แก่ “สื่อชายแดนใต้ทุกคน”

วิไลวรรณ จงวิไลเกษม

พัทธ์ธีรา นาคอุไรตัน

#สื่อกับการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนสามจังหวัดชายแดนใต้

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	(1)
บทคัดย่อ	(9)
กิตติกรรมประกาศ	(11)
สารบัญ	(12)
สารบัญตาราง	(14)
สารบัญภาพ	(15)
บทที่ 1 บทนำ	
- ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
- วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย	7
- ขอบเขตของการวิจัย	7
- นัยสำคัญของการศึกษา	7
- ข้อตกลงเบื้องต้นและข้อจำกัดในการศึกษา	8
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
- นิยามศัพท์เฉพาะ	8
- การนำเสนอ	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	11
- บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อต่อสันติภาพ	11
- แนวคิดทฤษฎีวารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพ (Peace Journalism)	14
- ภูมิทัศน์สื่อชายแดนใต้	17
- “สื่อ” บนทางสองแพร่งระหว่างความรุนแรงและสันติภาพ	19
- วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสื่อกับการทำงานในสนามความรุนแรง	21
บทที่ 3 วิธีวิทยา	25
- วิธีการศึกษาหรือดำเนิงานการวิจัย (Research design)	25
- การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data collection)	28
- ประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sampling)	29
- เครื่องมือเก็บข้อมูล	30
บทที่ 4 เสียงสะท้อนคนทำสื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ : การต่อรองระหว่างบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่ออุดมการณ์และความอยู่รอด	34
- นิยามความเป็นสื่อกับความท้าทายในความเป็นสื่อชายแดนใต้	35
- สื่อปัตตานี: อุดมการณ์อิสระสถานะกลางเขาควาย	40

- ค่าความสัมพันธ์กับความอยู่รอดของสื่อชายแดนใต้: บทวิเคราะห์ (ข้อสังเกต)	
จากเวทีเสวนาสื่อชายแดนใต้ที่ปัตตานี	45
- สื่อยะลา: ม่านหมอกได้สังคมพหุวัฒนธรรม	47
- ภายใต้บริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมยังมีปัญหาซ่อนเร้น: บทวิเคราะห์ (ข้อสังเกต)	
จากเวทีเสวนาสื่อชายแดนใต้ที่ยะลา	57
- สื่อนราธิวาส: ชีวิตของการต่อรอง	60
- SPMC การต่อรองมวลชนในพื้นที่และสื่อส่วนกลาง: บทวิเคราะห์ (ข้อสังเกต)	
จากเวทีเสวนาสื่อชายแดนใต้ที่นราธิวาส	69
- เบตง: อ่อนไหวได้ภาพลักษณ์ที่ต้องสร้าง	71
- สื่อเบตง-สื่อประชาสัมพันธ์: บทวิเคราะห์ (ข้อสังเกต)	
จากเวทีเสวนาสื่อชายแดนใต้ที่เบตง	79
บทที่ 5 สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชัง	
ต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้	81
- อุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ VS การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้	82
- บทบาทหน้าที่สื่อชายแดนใต้: การปะทะระหว่างอุดมการณ์คนทำสื่อ	
กับศักยภาพที่เป็นไปได้	83
- ความอยู่รอดของชีวิต	84
- แผ่นดินจินตนาการ การจัดการความจริงและการเข้าถึงความจริง	
ของสื่อชายแดนใต้	87
- ความจริงที่ไม่อาจรายงานได้	88
- การขาดความรู้เรื่องการเป็นสื่อสันติภาพ	90
- เพจ: พื้นที่การสื่อสารใหม่บนโลกออนไลน์	92
- สรุปล่งท้าย	93
บทที่ 6 บทสรุปและอภิปรายผล ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างอำนาจในการรายงานข่าว	
กับความรุนแรงเชิงโครงสร้างของนิเวศสื่อชายแดนใต้	94
- ภูมิทัศน์สื่อชายแดนใต้	95
- สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ : การลดทอนอคติและความเกลียดชัง	98
- สรุปผลการวิจัย	102
- ข้อเสนอต่อการพัฒนางานวิจัย	105
- ข้อเสนอเชิงนโยบาย	105
บรรณานุกรม	107

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. การนิยามตัวตนของสื่อชายแดนใต้ : ปัตตานี-ยะลา-นราธิวาส-เบตง	35
2. ความท้าทายในความเป็นสื่อชายแดนใต้	37
3. กระบวนการสันติภาพและการลดทอนอคติและความเกลียดชัง	98

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. พาดหัวข่าว “ฆ่า ผอ.ร.ร. กับ ผช. เซ่นไฟใต้ ยิ่งหัว-เผาสยอง”	1
2. การพาดหัวข่าว “เผา 20 ร.ร. ฆ่า 4 ทหาร ยึดกองพัน ‘ทักษิณ’ เดือด แม่ทัพ 4 ประกาศ ‘เคอร์ฟิว’ ล่า”	2
3. ข้อความของพระมหากษัตริย์และความเห็นบางประการ	3

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

คำกล่าวที่ว่า “ข่าวร้ายลงพรี ขาวดีเสียเงิน(ตังค์)” (มานิจ สุขสมจิตร, 2552) มองในมุมหนึ่ง อาจมองเห็นมุมมองของสังคมที่มีต่อ “อุดมการณ์ของคนทำสื่อ” อีกด้านหนึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่า ข่าวสารตามหน้าสื่อมวลชนที่เป็นขาวดี มีคุณค่าต่อการส่งเสริมความสงบสุขหรือศีลธรรมอันดีของ สังคมน่าจะหาได้ยาก ดังปรากฏการณ์ทางสังคมที่ปฏิเสธไม่ได้ว่า ทุกครั้งที่มีการนำเสนอข่าวร้าย พาดหัวข่าวใหญ่สุดบนหน้าสื่อสิ่งพิมพ์ก็就会被ยึดครองด้วยข่าวร้ายมากกว่าที่จะเป็นพื้นที่พาดหัวของ ขาวดี โดยเฉพาะเมื่อเป็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความรุนแรงถึงตายในชายแดนใต้ของไทยในรอบ 14 ปีที่ผ่านมา กล่าวได้ว่า สังคมไทยรับรู้ความเป็นไปของชายแดนใต้ผ่านการพาดหัวข่าวด้วยอุป ลักษณ์ทางภาษาและถ้อยคำ (metaphorical expression) ที่แสดงให้เห็นการกระทำที่รุนแรงถึงตาย เช่น “ฆ่า ผอ.ร.ร. กับ ผช. เช่นไฟใต้ ยิ่งหัว-เผาสมอง” (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 พาดหัวข่าว “ฆ่า ผอ.ร.ร. กับ ผช. เช่นไฟใต้ ยิ่งหัว-เผาสมอง”

ที่มา: หน้า 1 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับประจำวันวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2549

แน่นอนว่าการพาดหัวเช่นนี้ ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นความรุนแรงถึงตาย หากยังสะท้อนความน่าหวาดกลัวสยดสยองให้เกิดขึ้นแก่ผู้รับสารอีกด้วย ยิ่งกว่านั้น ยังมีการพาดหัวข่าวที่สะท้อนความโกรธเดือดดาลขั้นขีดสุดที่แน่นอนว่าไม่เพียงเฉพาะผู้ที่ถูกกล่าวถึงในพาดหัวข่าวเท่านั้น หากยังส่งผลต่ออารมณ์ของผู้รับสารให้รู้สึกราวกับถูกสุ่มไฟ ให้โกรธเกลียดร่วมไปด้วย เช่น การพาดหัวข่าว “เผา 20 ร.ร. เผา 4 ทหาร ยึดกองพัน ‘ทักษิณ’ เดือด แม่ทัพ 4 ประกาศ ‘เคอร์ฟิว’ ล่า” (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 การพาดหัวข่าว “เผา 20 ร.ร. เผา 4 ทหาร ยึดกองพัน ‘ทักษิณ’ เดือด แม่ทัพ 4 ประกาศ ‘เคอร์ฟิว’ ล่า”

ที่มา: ศักดา เสมอภพ, 2556: 12

ยิ่งกว่านั้น เมื่อหันมองปรากฏการณ์การใช้สื่อในสังคมไทยในห้วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา พบว่า ผู้คนทั่วไปในสังคมจำนวนไม่น้อยใช้สื่อเพื่อไปในทางที่สร้างอคติและความเกลียดชัง (Hate speech) มากขึ้น (ชาญชัย ชัยสุโกศล, 2555; ศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ, 2556) โดยเฉพาะอิทธิพลของสื่อที่กระพือข่าวสารขยายร่อยรองความขัดแย้งแตกแยกแบ่งฝักฝ่ายอย่างรุนแรงในสังคมการเมืองไทยเรื่องสีเสื้อ (สำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสุขภาพ, 2009) มีพักต้องกล่าวถึง บทบาทของสื่อและคนทำสื่อต่อการสร้างอคติและความเกลียดชังไปกับกระแสความหวาดกลัวอิสลาม (Islamophobia) ที่มีมากขึ้นและโดยเฉพาะในพื้นที่ซึ่งมีประชากรชาวมุสลิมอยู่กันอย่างหนาแน่นที่สุดในประเทศ คือที่ชายแดนภาคใต้ของไทย

หมุดความเกลียดชังถูกตอกย้ำครั้งแล้วครั้งเล่าจนรอยแยกแตกกว้างลึกยากจะผสาน ถูกกระหน่ำซ้ำด้วยกระแสชาตินิยมพุทธศาสนาและความเป็นไทยที่เข้มข้นมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสถานการณ์ความรุนแรงชายแดนใต้ตกกระทบไปยังศาสนบุคคลที่เป็นตัวแทนของพุทธศาสนา คือพระภิกษุสงฆ์และสามเณร รายหลังสุดเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2558 กับพระภิกษุหนุ่มที่ชื่อพระเอกพล อินทโรที่เพิ่งลงไปอยู่ในพื้นที่ได้เพียง 4 วันเท่านั้น (สำนักข่าวอิศรา 25 กรกฎาคม 2558)

และกรณีดังกล่าวราวกับเป็นจุดแตกหักครั้งสำคัญและนำไปสู่การแพร่กระจายข่าวสารสร้างความเกลียดชังอย่างรุนแรงในเวลาต่อมาจากพระภิกษุอีกรูปหนึ่งซึ่งจำวัดอยู่ในกรุงเทพมหานครถึงกับใช้พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์โพสต์ข้อความที่สะท้อน “ความโกรธ” “ความเกลียดชัง” และ “การโต้กลับด้วยความรุนแรงเสมอกัน” ดังมีข้อความระบุใน (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ข้อความของพระมหาภิชาตและความเห็นบางประการ

ที่มา: เฟซบุ๊กบัญชีชื่อ “พระมหาภิชาต ปุณณจนโท วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม” อ้างถึงใน เว็บไซต์ประชาไท 30 ตุลาคม 2528

หลังจากที่ข้อความดังกล่าวเผยแพร่ออกไปสู่สาธารณะก่อให้เกิดกระแสการพากษ์วิจารณ์มากมายตามมา ทั้งผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยต่อข้อความข้างต้น ทั้งที่เป็นห่วงว่าสถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธกับชาวมุสลิมไม่เฉพาะในพื้นที่เท่านั้นที่จะยิ่งตกต่ำลงไปอีก ขณะเดียวกับที่อคติและความเกลียดชังจากผู้คนที่อยู่นอกพื้นที่ก็มีให้เห็นมากขึ้น สถานการณ์ดังกล่าวไม่เป็นผลดีต่อการอยู่ร่วมกันระหว่างผู้คนในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้แม้แต่น้อย ตรงข้ามยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรมยิ่งถ่างกว้างออกไปอีกอย่างน้อยหลายบทสนทนาที่คณะผู้วิจัย (พัทธ์ธีรา) อยู่ร่วมในวงสานเสวนาในฐานะเป็นกระบวนการและผู้ร่วมจัดงานสานเสวนาภายในและระหว่างศาสนาพุทธ-มุสลิม (Intra-Inter religious dialogue) ในชายแดนใต้ที่จัดโดยสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดลหลายครั้งในรอบ 15 ปีที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ที่จืดจางห่างเหิน และแม้กระทั่งไม่ยอมสัมพันธ์กันก็มีรอยแยกทางความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรมยังถูกระเบิดแตกซ้ำด้วยเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่ร่อยผลที่ยังไม่

อาจพยานได้ทราบกระทั่งปัจจุบัน คือ เหตุการณ์การฆ่าสังหารพระภิกษุสงฆ์ตั้งแต่วันที่ 22 มกราคม 2547 เป็นต้นมาจนกระทั่งล่าสุดเมื่อเดือนกรกฎาคม 2556 ด้วยเหตุระเบิดเมื่อเช้าตรู่วันที่ 25 (ปรณ พิงเนตร และ สุเมธ ปานเพชร. 25 กรกฎาคม 2558) ซึ่งได้พรากชีวิตของพระภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งที่เพิ่งก้าวย่างเข้าสู่พื้นที่ด้วยจิตอาสาจะอยู่เป็นเพื่อนร่วมสุขทุกข์และเป็นที่พึ่งทางธรรมให้กับพุทธศาสนิกชนในสังคมความรุนแรงถึงตาย ขณะที่อีกรูปหนึ่งบาดเจ็บสาหัสจากเหตุการณ์เดียวกัน และถึงแก่กรรมภาพในเดือนถัดมา เหตุการณ์ดังกล่าวยิ่งถ่างช่องว่างในความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนสองกลุ่มหลักในพื้นที่ให้กว้างขึ้นจนอาจนำไปสู่การแยกขาดจากกันที่สุดในที่สุด

ปรากฏการณ์ทั้งหมดข้างต้นถูกส่งผ่านสื่อทั้งสื่อกระแสหลักในช่วงแรกของสถานการณ์ความรุนแรงและสื่อสังคมออนไลน์ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของผู้คนมากขึ้นในระยะหลังเมื่อความรุนแรงเดินทางผ่านไปหลายปีสวนทางกับการที่สื่อกระแสหลักนำเสนอภาพข่าวสถานการณ์ชายแดนใต้ลดลงอย่างไรก็ดี สื่อสังคมออนไลน์กลับมีบทบาทในการสื่อสารเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในกลุ่มคนทั่วไปมากขึ้น ดังเช่นกรณีการส่งต่อคลิปภาพและเสียงของพระอภิชาติในกลุ่มไลน์ (line) ของกลุ่มต่าง ๆ จนกลายเป็นการปลุกกระแสความเกลียดชังให้ลุกโชนในชั่วข้ามคืน

ความน่าสนใจว่า “ความเกลียดชัง” มีรูปร่างหน้าตาหลายหน้าและคาบเกี่ยวกับมายาคติหลายประการและที่สำคัญคือ ความเกลียดชังถูกนับเป็นการละเมิดคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมอันดีงามในนามของศาสนา กระนั้นการสื่อสารที่ปรากฏในช่วงดังกล่าวก็เต็มไปด้วยความเกลียดชังและอคติ ตลอดจนการยุยงให้มีการใช้ความรุนแรงโต้ตอบกันซึ่งไม่เป็นผลดีต่อกระบวนการสันติภาพที่รัฐและผู้เกี่ยวข้องพยายามจะสร้างให้เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนใต้ ปฏิเสธไม่ได้ว่าหลังจากความรุนแรงถึงตายคุกคามเอาชีวิตพระภิกษุสงฆ์ถึง 19 รูปในรอบ 11 ปีหลังจากปี พ.ศ. 2547 ความเกลียดชังต่อผู้คนส่วนใหญ่ในพื้นที่ชายแดนใต้ถูกส่งผ่านสื่อหลายความหมาย ในที่นี้ อาจยกความหมายที่ศูนย์ศึกษานโยบายสื่อได้ให้นิยามไว้ว่า

“ความเกลียดชัง” หมายถึง การใช้คำพูดหรือการแสดงออกทางความหมายใดๆ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อโจมตีกลุ่มบุคคลหรือปัจเจกบุคคล โดยมุ่งไปที่ฐานของอัตลักษณ์ซึ่งอาจจะติดตัวมาแต่ดั้งเดิม หรือเกิดขึ้นภายหลังก็ได้ เช่น เชื้อชาติ ศาสนา สีผิว สถานที่เกิด/ที่อยู่อาศัย อุดมการณ์ทางการเมือง อาชีพ หรือลักษณะอื่นที่สามารถทำให้ถูกแบ่งแยกได้ การแสดงความเกลียดชังที่ปรากฏอาจเป็นการเหยียดหยามศักดิ์ศรี หรือลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ หรือยุยงส่งเสริมให้เกิดความเกลียดชัง ตลอดจนการส่งเสริมให้เกิดความรุนแรงด้วยก็ได้” (ศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ, 2556)

กล่าวให้ถึงที่สุด ในสังคมที่เต็มไปด้วย “ความเกลียดชัง” และ “ความกลัว” ต่อ “ความเป็นอื่น” เป็นต้นในสังคมที่มีร่องรอยความแตกแยกเต็มไปด้วยหมดเช่นในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ในรอบกว่า 14 ปี ที่ความรุนแรงถึงตายยังลุกโชนยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรมโดยเฉพาะระหว่างคนกลุ่มใหญ่ของรัฐคือคนไทยพุทธ และคนกลุ่มน้อยที่ถูกมองว่า “เป็นอื่น” คือคนมลายุมุสลิมในพื้นที่ชายแดนใต้กลายเป็นเป้าของอคติและความเกลียดชังของผู้คนที่ไม่เข้าใจในวิถี

วัฒนธรรมเฉพาะของคนในพื้นที่นี้ ประกอบกับกระแสความกลัวอิสลามที่แพร่สะพัดในระยะหลัง ยิ่งทำให้ทั้งพื้นที่และผู้คนปลายด้ามขวานแห่งนี้ถูกจับจ้องแบบเหมารวมว่าเป็นพวกที่ชอบใช้ความรุนแรง ดังนั้น ไม่ว่าผู้คน หรือ รถยนต์ที่ติดป้ายทะเบียนว่ามาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ หรือ แม้กระทั่งสติกเกอร์ภาษาอาหรับไปปรากฏในที่ใด หลายครั้งก็ต้องพบกับเหตุที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ที่ ดุสิต หวันฯ (2551) สะท้อนให้เห็นในเรื่องสั้นชื่อ เราติดอยู่ในแนวรบเสียแล้ว แม้มันว่า แคสติกเกอร์ ภาษาอาหรับเล็กๆ ที่เขียนว่า “บิสมิลลาห์” ก็ทำให้รถยนต์ของเก่าถูกทุบ ปรากฏการณ์ข้างต้นปฏิเสธไม่ได้เช่นกันว่า “สื่อ” มีส่วนสำคัญในการผลิตสร้างภาพลักษณ์พื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ให้มีความน่าเกลียดน่ากลัวไม่น้อย

น่าสนใจว่า การนำเสนอข่าวสารสถานการณ์ชายแดนใต้ในรอบ 14 ปีที่ผ่านมา มีความสอดคล้องกับความพยายามของรัฐในการทุ่มเทงบประมาณและทรัพยากรมหาศาลไปกับการสร้างสันติภาพในพื้นที่ชายแดนใต้มากน้อยเพียงใด กล่าวให้ถึงที่สุด Kristina Lundqvist (2003) ชี้ให้เห็นข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่า “สื่อ” เป็นได้ทั้ง “ตัวจุดระเบิด” สงคราม หรือ “เครื่องมือ” สำหรับสร้างสันติภาพ ขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์จะใช้สื่ออย่างไร ขณะที่ Basil Nyama (2003) เห็นว่า “สื่อ” เป็นตัวแสดงหลักในการสร้างสันติภาพ ดังนั้น ภาพความรุนแรงชายแดนใต้ที่ปรากฏผ่านสื่อในรอบ 14 ปีที่ผ่านมาจึงมีส่วนสัมพันธ์ต่อการลดทอนความรุนแรง หรือนำไปสู่การหนุนสร้างสันติภาพไม่น้อย ทั้งนี้ อุดมการณ์ของสื่อ และคนทำสื่อจึงมีนัยสำคัญควรศึกษา

ปรากฏการณ์ชายแดนใต้ในรอบ 14 ปีที่ผ่านมา คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตเบื้องต้นต่อภาพลักษณ์ชายแดนใต้ที่ถูกส่งผ่านสื่อว่า ในความเป็นจริงแล้ว อุดมการณ์ของคนทำสื่อมุ่งนำเสนอแต่ข่าวความรุนแรงที่บั่นทอนสันติภาพและความสงบสุขและความสงบสุขของสังคมเช่นนั้นจริงหรือไม่? ในทางตรงกันข้าม บทบาทของสื่อและคนทำสื่อในด้านที่ส่งเสริมสันติภาพมีมากน้อยเพียงใด และอะไรเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนำเสนอข่าวของคนทำสื่อบ้าง ซึ่งเป็นจุดหมายที่งานวิจัยนี้ให้ความสนใจและมุ่งหมายค้นคว้าหาคำอธิบาย

สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ¹

ข้อคำถามที่ควรพิจารณาประการแรก ๆ คือ ใครบ้างเป็นสื่อที่ทำหน้าที่ส่งข่าวสารเหตุการณ์ และความเป็นไปของชายแดนใต้ไปสู่สังคมบ้าง และสื่อเหล่านั้นทำงานบนฐานอุดมการณ์ชนิดใด ตลอดจนพวกเขาคำนึงถึงผลกระทบจากการสื่อข่าวสารออกไปสู่สังคมหรือไม่อย่างไร โดยเฉพาะคำถามสำคัญต่อบทบาทของการเป็นสื่อที่อยู่ในช่วงเวลาของการพยายามสร้างสันติภาพในพื้นที่ชายแดนใต้ หรือที่รู้จักกันในนามกระบวนการสันติภาพ

¹ ข้อมูลภายใต้หัวข้อสื่อมวลชนใต้ในกระบวนการสันติภาพ ทีมวิจัยเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากการสังเกตการณ์การทำงานของสื่อชายแดนใต้ตั้งแต่ปี 2547 จนถึงปัจจุบัน (ปี 2560) และสนทนากับผู้สื่อข่าวชายแดนใต้เพื่อนำมาพัฒนาเป็นหัวข้องานวิจัยขึ้นนี้

เพื่อจะตอบคำถามเบื้องต้นคงต้องย้อนพิจารณาว่าสื่อมวลชนในพื้นที่ชายแดนใต้เป็นใครกันบ้าง เพราะข่าวมาจากสำนักข่าวไหน มาจากหัวหน้าสื่อพิมพ์ใด มาจากช่องใด มีความสำคัญในแง่ความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะในยุคสื่อดิจิทัล ที่ใครๆ ต่างก็เป็นสื่อได้ นำมาซึ่งการค้นหาคำตอบด้วยการให้คนทำสื่อชายแดนใต้นิยามตัวตนว่า “เขาเป็นใคร” “ทำหน้าที่อะไร”

มากไปกว่าว่าสื่อเป็นใคร สังกัดหน่วยงานไหน คณะวิจัยมองว่าอุดมการณ์การทำงานของสื่อต่อพื้นที่ซึ่งเปราะบางเช่นนี้โดยเฉพาะกับคำว่า “กระบวนการสันติภาพ” มีความสำคัญอย่างมากที่คณะวิจัยอยากได้คำตอบ ที่สะท้อนถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อพื้นที่ (สังคม) และต่อวิชาชีพสื่อสารมวลชน เพราะหลังการลงนามอย่างเป็นทางการและเปิดเผยต่อสาธารณะในปี พ.ศ. 2556 ระหว่างผู้แทนของรัฐบาลไทยและกลุ่มบีอาร์เอ็นโดยมีรัฐบาลมาเลเซียเป็นผู้อำนวยความสะดวก ซึ่งถือว่าเป็นการยอมรับการมีตัวตนของกลุ่มบีอาร์เอ็นในฐานะหุ้นส่วนสันติภาพ (Peace Partners) เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของความขัดแย้งชายแดนภาคใต้ “สื่อ” ทั้งสื่อกระแสหลักและสื่อทางเลือกได้รับการกล่าวถึงในฐานะ “ตัวแสดงหนึ่ง” ในกระบวนการขับเคลื่อนสันติภาพ (คณะทำงานพื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน, 2556)

คณะวิจัยได้เก็บข้อมูลเบื้องต้นจากการสังเกตการณ์และพูดคุยกับสื่อชายแดนใต้ เพื่อนำมาสู่คำถามวิจัยในงานชิ้นนี้ พบว่า สื่อชายแดนใต้มี 3 ประเภทคือ สื่อพลเมือง สื่ออิสระ และสื่อสตรีทเกอร์ที่เป็นสื่อจำนวนมากที่สุด มีบทบาทหน้าที่ในการส่งข่าวให้กับสื่อส่วนกลางที่เป็นต้นสังกัด โดยสื่อ 1 คนอาจมีต้นสังกัดที่ตนเองส่งข่าวหลายสื่อ

โดยทั่วไป การทำงานของสื่อในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เรียกตัวเองและถูกเรียกว่า “สตรีทเกอร์” ถูกกำหนดประเด็นข่าวหรือวาระข่าว (Agenda Setting) จากสื่อส่วนกลางที่เป็นต้นสังกัดในเชิงคุณค่าข่าวอาชญากรรม ทำให้ประเด็นข่าวที่น่าเสนอมักเป็นประเด็นรายวันที่เป็นเหตุการณ์ความรุนแรงเชิงกายภาพเกิดขึ้น กล่าวคือ ระเบิด การยิง ผู้บาดเจ็บและผู้ตาย ทีมคณะผู้วิจัยเกิดการตั้งคำถามต่อมาว่าการรายงานข่าวความรุนแรงในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ของพวกเขาดังแต่ปี 2547จนถึงปัจจุบันจากการถูกกำหนดประเด็นข่าวจากส่วนกลางโดยเฉพาะประเด็นที่ก่อให้เกิดอคติและความเกลียดชังต่อผู้คนและพื้นที่ พวกเขาารู้สึกอย่างไร

นอกจากนี้คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตจากบทบาทหน้าที่ของสตรีทเกอร์ที่ทำข่าวภายใต้กองบรรณาธิการข่าวจากส่วนกลางต้นสังกัด พบข้อต่อที่สำคัญระหว่างนโยบายจากส่วนกลางต้นสังกัดและอุดมการณ์ของสตรีทเกอร์ที่มีการปะทะต่อรอง (contestation) อย่างไร ระหว่างต้นสังกัดส่วนกลางกับสื่อชายแดนใต้ที่ถูกเรียกว่า “สตรีทเกอร์” ขณะเดียวกันมีการปะทะต่อรองระหว่างอัตลักษณ์ (identity) สามลักษณะดังกล่าวในตัวนักข่าวอย่างไร “ความเป็นคนและเป็นพลเมืองของประเทศไทย มุสลิม และความเป็นสื่ออาชีพ” ภายใต้บริบทโครงสร้าง (อำนาจ) รายได้ของนักข่าวสตรีทเกอร์เป็นรายชิ้นตามการพิจารณาของบรรณาธิการข่าวภูมิภาค คู่ขนานกับบทบาทของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ซึ่งเป็นโจทย์ใหญ่ในสังคมไทย

วันนี้ โดยคณะผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยในรูปแบบสานเสวนากับสื่อชายแดนใต้ และท้ายที่สุดนำไปสู่การสร้างโมเดลการทำงานสื่อในกระบวนการสันติภาพ

วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย:

- 1) เพื่อศึกษาอุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ
- 2) เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

ขอบเขตของการวิจัย:

งานวิจัยนี้ จำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะอุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพและบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ โดยคณะผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยในรูปแบบสานเสวนากับสื่อชายแดนใต้ ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส และท้ายที่สุดนำไปสู่การสร้างโมเดลการทำงานสื่อในกระบวนการสันติภาพ

นัยสำคัญของการศึกษา

งานวิจัย สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ เป็นการศึกษาการต่อรองระหว่างอุดมการณ์ของคนทำสื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

การต่อรองทางอุดมการณ์ของคนทำสื่อชายแดนใต้ในที่นี้พิเคราะห์ปัจจัยภายในตัวบุคคลที่เป็นสื่อประกอบ กล่าวคือ ปัจจัยทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และปัจจัยภายนอกตัวบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นสื่อคือบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่ถูกกำกับด้วยสถานการณ์ความรุนแรงด้านหนึ่ง และอีกด้านหนึ่งคือหน่วยงานต้นสังกัดที่มีอำนาจในการกำหนดทิศทางการรายงานข่าว ดังนั้นการศึกษานี้จะเป็นส่วนสะท้อนให้เห็นภาคปฏิบัติของการต่อรองระหว่างอุดมการณ์คนทำสื่อชายแดนใต้ที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ ภาษาและศาสนา กับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ ซึ่งหมายถึงการจัดการโครงสร้างอำนาจในการรายงานข่าว

ข้อตกลงเบื้องต้นและข้อจำกัดในการศึกษา

งานวิจัย สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ มีข้อตกลงเบื้องต้นประการสำคัญคือ การเคารพในหลักการจริยธรรมการวิจัยในคน โดยเฉพาะในเรื่องการปกป้องคุ้มครองความปลอดภัยและการเก็บรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนั้น การนำเสนอข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยไม่ระบุชื่อบุคคลจริงและสถานภาพบุคคลจริงในการนำเสนอข้อมูล แต่จะใช้ชื่อสมมติทั้งหมดเมื่ออ้างอิงถึงบุคคลที่ให้ข้อมูลทั้งหมดนี้เพื่อความปลอดภัยสำหรับผู้ให้ข้อมูลในสถานการณ์ที่ความรุนแรงยังคงดำรงอยู่รายวัน และให้ข้อมูลเหล่านั้นยังต้องดำเนินบทบาทหน้าที่ในฐานะที่เป็นสื่อ ในการนำเสนอ รายงานข่าว สถานการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้ความรู้ภูมิทัศน์สื่อชายแดนใต้
- 2) ได้ความรู้ ความเข้าใจในวิธีการต่อรองทางอุดมการณ์ของคนทำงานสื่อในสนามที่มีความขัดแย้งรุนแรงถึงตายอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางศาสนา ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และการเมือง
- 3) ได้พัฒนาองค์ความรู้สาขาวิชาสื่อสารเพื่อสันติภาพ
- 4) คนในและคนนอกพื้นที่ที่มีความเข้าใจและตระหนักรู้ในการทำหน้าที่ของสื่อชายแดนใต้ภายใต้อุดมการณ์ที่หลากหลาย และเป็นกลไกในการสื่อสารขับเคลื่อนประเด็นการลดอคติและความเกลียดชังต่อผู้คนและพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้
- 5) ได้โมเดลการทำงานสื่อในกระบวนการสันติภาพ

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการสันติภาพชายแดนใต้ หมายถึง กระบวนการที่รัฐและฝ่ายตรงข้ามรัฐพยายามใช้การพูดคุยเพื่อหาทางออกจากปัญหาความขัดแย้งอย่างรุนแรงในชายแดนใต้ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวริเริ่มอย่างไม่เป็นทางการมาตั้งแต่ในสมัยรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี และมีการตกลงที่จะใช้กระบวนการพูดคุยเพื่อแสวงหาทางออกร่วมกันอย่างเป็นทางการในสมัยรัฐบาล นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย โดยมีผู้แทนของรัฐบาลไทย นำโดย พล.ท.ภราดร พัฒนถาบุตร เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ กับผู้แทนของกลุ่มบีอาร์เอ็น นำโดยนายฮัสซัน ตอยิบ ผู้ประสานงานกลุ่ม โดยได้ลงนามในฉันทามติทั่วไปว่าด้วยกระบวนการพูดคุย

สันติภาพ (General Consensus on Peace Dialogue Process) ซึ่งรัฐบาลมาเลเซียเป็นผู้อำนวยความสะดวกในเรื่องของการประสานงานและสถานที่ในการลงนาม โดยมี ดาโต๊ะโมฮัมหมัด ทาญุดดิน บินอับดุลลาฮ์ เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ประเทศมาเลเซีย เป็นสักขีพยาน เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 และกระบวนการพูดคุยดังกล่าวยังคงดำเนินเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงคณะพูดคุยในฝ่ายไทยมาหลายครั้ง ปัจจุบันคณะพูดคุยฝ่ายไทยนำโดย พลเอกอุดมชัย ธรรมสาโรรัชต์ ตามคำสั่งที่ 288/2561 ลงวันที่ 5 พฤศจิกายน 2561 ลงนามโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ในขณะที่ฝ่ายมาเลเซียเพิ่งมีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าคณะพูดคุยมาเป็น ตัน สรี อับดุล ราฮิม บิน โมห์ด นูร์ (Tan Sri Abdul Rahim bin Mohd. Noor) (สำนักข่าวอิศรา. 22 สิงหาคม 2561) ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการเมืองภายในของรัฐบาลมาเลเซียจากนายกรัฐมนตรี นายนajib ราซัค มาเป็น ดร.มหาเธร์ โมฮัมหมัด ผู้คว่ำชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 9 พฤษภาคม 2561 (ปีซีไทย. 9 พฤษภาคม 2018) และหวนกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง

ชายแดนใต้ หมายถึง พื้นที่ทางภูมิศาสตร์เฉพาะที่ถูกกำกับด้วยความรุนแรงถึงตายตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2547 ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด คือ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอเทพา นาทวี สะบ้าย้อย และจะนะ

อุดมการณ์ หมายถึง ความคิด ความเชื่อในการมองสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่บุคคลยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

อุดมการณ์ของสื่อชายแดนใต้ หมายถึง ความคิด ความเชื่อที่คนทำสื่อในชายแดนใต้ใช้เป็นแนวทางในการทำหน้าที่สื่อข้อมูลข่าวสารในพื้นที่ชายแดนใต้มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อตั้งสื่อบริษัทไปของสถานการณ์ และผู้คนในชายแดนใต้สู่พื้นที่สาธารณะในสังคมไทยโดยรวม

อคติ และ ความเกลียดชัง ในงานวิจัยนี้หมายถึง อคติและความเกลียดชังที่ถูกสื่อสารผ่านสื่อช่องทางต่าง ๆ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทั้งภาพลักษณ์ ผู้คน ในสังคมชายแดนใต้

การลดทอนอคติและความเกลียดชัง หมายถึง การสื่อสารเพื่อลดทอนอคติและความเกลียดชังที่มีต่อทั้งผู้คน และสังคมชายแดนใต้

การนำเสนอ

งานวิจัย สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ คณะผู้วิจัยใช้แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในกรอบการศึกษา “สื่อในกระบวนการสันติภาพ” “อุดมการณ์” และ “บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ” เป็นกรอบในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ไปพร้อม ๆ กับการศึกษา เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลด้านใดที่ยังไม่เพียงพอ และมีประเด็นใดที่ควรศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น หลังจากเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว คณะผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลโดยบรรยาย (เล่าเรื่อง) ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ เพื่อศึกษาอุดมการณ์สื่อ

ชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ และบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

การนำเสนอข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนแรกอยู่ในบทที่ 4 เป็นข้อมูลการถอดสานเสวนาครั้งที่ 1 ในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลาและอำเภอเบตง จังหวัดยะลา แสดงให้เห็นถึง อุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ และบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

ส่วนสองอยู่ในบทที่ 5 เป็นข้อมูลการถอดสานเสวนาครั้งที่ 2 ซึ่งให้เห็นภาคปฏิบัติการของการต่อรองระหว่างอุดมการณ์คนทำสื่อชายแดนใต้ที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ ภาษาและศาสนากับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ ซึ่งหมายถึงการจัดการโครงสร้างอำนาจในการรายงานข่าว

ส่วนสาม บทที่ 6 บทสรุปว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างอำนาจในการรายงานข่าวกับความรุนแรงเชิงโครงสร้างของนิเวศสื่อชายแดนใต้

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัย สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ มุ่งทำความเข้าใจการต่อรองระหว่าง อุดมการณ์ของคนทำสื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ กับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ แนวคิดสำคัญที่ใช้ในการวิจัยจึงเป็นแนวคิดที่ว่าด้วย “บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของสื่อในกระบวนการสันติภาพ” เพื่อค้นหา “อุดมการณ์” ของสื่อในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงถึงตายเพื่อก้าวข้ามไปสู่การลดทอนอคติและความเกลียดชังทั้งต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ พร้อมทั้งนำเสนอวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง กับ “อิทธิพลของสื่อกับความรุนแรงและสันติภาพ” ในที่ต่างๆ เพื่อชี้ให้เห็นการต่อรองและอำนาจในการกำหนดทิศทางการรายงานข่าวความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้

บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อต่อสันติภาพ

หลังเหตุการณ์ปล้นปืนกองพันพัฒนาเมื่อ 4 มกราคม 2547 กล่าวได้ว่าเป็นภาระหน้าที่ใหม่ที่ไม่ว่าใครเคยอย่างยิ่งของ “สื่อ” จำนวนมากที่ไม่ได้มีความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องราวความพิเศษเฉพาะของพื้นที่ชายแดนใต้มาก่อน และภายใต้ความไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นบ้างในพื้นที่ก่อนหน้านี้ที่ผลักดันให้มาถึงจุดที่ต้องปล้นปืนและมีเหตุรุนแรงถึงตายตามมาอย่างชนิดที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ปรากฏการณ์ดังกล่าวสร้างความตื่นตระหนกกระคนทำลายให้สื่อมวลชนเร่งพาตัวเข้าไปเก็บข่าวมานำเสนอโดยไม่ทันได้ตั้งคำถามกับตัวเองว่า การนำเสนอข่าวสารความรุนแรงอย่างรวดเร็วเช่นนั้นนำไปสู่การกระตุ้นและขยายความรุนแรงมากขึ้น หรือจะนำไปสู่การขบคิดร่วมด้วยช่วยกันหยุดความรุนแรงและนำพาสันติภาพกลับคืนมาสู่พื้นที่กันแน่ ในช่วงแรกสื่อมวลชนจึงตกเป็นเป้าหมายของการโจมตีว่าเป็นผู้ขยายผลความรุนแรง (ภาสกร จำลองราช, 2550, น.16) กระทั่งมีการตั้งศูนย์ข่าวอิศรา ภายใต้สภามานักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยขึ้นมา กระนั้น บทบาทและการทำหน้าที่ของสื่อในท่ามกลางสถานการณ์รุนแรงถึงตายก็ยังคงเป็นคำถาม

สมควร กวียะ (มปป.: 18-19) ได้รวบรวมและนำเสนอความหมายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสื่อโดยแยกให้เห็นเป็นลำดับว่า บทบาท (Role) ในภาษาไทย หมายถึง การหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนหรือแบ่งงานกันทำตามที่ได้ตกลงกันไว้หรือได้รับมอบหมาย มักจะไม่มีกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นที่รู้จักกันโดยธรรมชาติ หรือ โดยจริยธรรม เช่น หนังสือพิมพ์จะต้องเสนอข่าวโดยไม่มีเจตนาร้ายต่อผู้อื่น

หน้าที่ (Function) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง วงแห่งกิจการ กิจที่ควรทำ กิจที่จะต้องทำ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า duty เมื่อเทียบกับดิกชันนารี Webster ฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 3 New International dictionary 2004 ก็อาจจะตรงกับคำอธิบายว่า ภาระที่ต้องทำ บริการที่ต้องให้ เป็นต้น เมื่อเอาสองคำมารวมกันกลายเป็น บทบาทหน้าที่ (Function) มีความหมายครอบคลุมไปถึงสิ่งที่กำลังทำ กำลังบังเกิดผล และได้บังเกิดผลไปแล้วด้วย ซึ่ง Denis McQuil (1993) ได้ใช้คำว่า consequence ซึ่งหมายถึง ผลที่บังเกิด purpose ความประสงค์ที่จะให้บังเกิดผล และ requirement ความจำเป็นที่จะต้องกระทำ ดังนั้น บทบาทหน้าที่จึงไม่เพียงแค่สิ่งที่ควรทำและมุ่งหวังให้เกิดผลเท่านั้น หากแต่ยังกินความไปถึง ความรับผิดชอบและรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นจากการทำหน้าที่อีกด้วย

กล่าวโดยรวม บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อในกระบวนการสื่อสารนั้นวางอยู่บนการทำหน้าที่บางอย่างตามหลักจรรยาบรรณทางวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานทางศีลธรรมหรือระเบียบของสังคม (social order) ตลอดจนกฎหมายของบ้านเมือง ซึ่งก็หมายความว่าหากมีการละเมิดหรือกระทำความผิดก็ต้องมีความรับผิดชอบชดใช้ต่อความผิดนั้น ๆ ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เช่น การที่สื่อทำหน้าที่สื่อสารผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริงก็ต้องแสดงความรับผิดชอบออกมาขอโทษ และยอมรับผิด ตลอดจนชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการทำหน้าที่สื่อสารผิดพลาดนั้น ที่เห็นกันบ่อยคือ การสื่อสารสร้างความเสียหายทางชื่อเสียงแก่บุคคล สื่อจำเป็นต้องแสดงความรับผิดชอบในการออกมาแก้ข่าว หรือแม้กระทั่งชดใช้ความเสียหายเป็นมูลค่าตามที่ผู้เสียหายได้เรียกร้องประเมินค่าหรือตามที่ศาลสั่ง เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ด้วยสถานการณ์ในชายแดนใต้ระลอกปี 2547 นั้นถือเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่สื่อมวลชนไทยเองยังไม่ได้มีองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ครอบคลุมเพียงพอ แม้ว่าองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนโดยสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยจะกำหนดเป้าหมายในการทำหน้าที่และบทบาทเพื่อให้เกิดสันติภาพในสถานการณ์ต่าง ๆ ไว้ ดังที่สถาบันอิศราได้เคยระบุไว้ว่า “ภาระหน้าที่ของสื่อมวลชนอาจเพิกเฉยได้ต่อสถานการณ์เช่นนี้ ซึ่งต้องสะท้อนข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ อย่างรอบด้าน เพื่อให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามาร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา ช่วยกันกอบกู้พลิกฟื้นสถานการณ์รุนแรง และวิกฤตชายแดนใต้” ทว่าในระยะแรกที่เกิดเหตุการณ์ สื่อเองก็ถูกตั้งคำถามกับการรายงานข่าวความรุนแรงในลักษณะที่ บุนนาค บุนนาคเขตมาลา (2547 อ้างถึงใน ภาสกร จำลองราช, 2550, น. 52) เรียกว่า “สื่อต่างก็แข่งขันกันสร้างผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เท่าทันต่อความกดดันเรื่อง ‘เวลา’ ที่เน้นความเร็ว...และใช้ถ้อยคำที่เต็มไปด้วย ‘ความหวือหวา’ เพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้บริโภค โดยไร้ความสำนึก” กระทั่งกลายเป็นว่าสื่อได้สร้างภาพลักษณ์ให้ชายแดนใต้กลายเป็นดินแดนแห่งมโหฬาร ไม่มีใครกล้าเดินทางไปเยือน

อิทธิพลของสื่อต่อการกำหนดภาพลักษณ์ผู้คนและพื้นที่ชายแดนใต้

นุวรรณ ทับเที่ยง (2550) นำเสนอรายงานวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการสื่อสารมวลชน: ทศคติของประชาชนในเขตสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อการนำเสนอข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบ ชี้ให้เห็นว่า สื่อมวลชนมีบทบาทในการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อ ทศคติและพฤติกรรมของผู้รับสารต่อสถานการณ์และผู้คนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้รับสารที่ใช้สื่อเป็นช่องทางหลักในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ โดยนุวรรณ ตั้งคำถามกับความคิดเห็นของประชาชนต่อการทำหน้าที่นำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนโดยเธอใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 900 คน ซึ่งเป็นตัวแทนจากประชากรที่อาศัยอยู่ในยะลา ปัตตานีและนราธิวาส จังหวัดละ 300 ตัวอย่าง เพื่อตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสื่อมวลชนกับการทำหน้าที่นำเสนอข่าวความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ จากนั้นดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Interview) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ตัวแทนจากกลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน ผู้นำชุมชน และผู้นำศาสนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าที่ผ่านมาสื่อมวลชนยังไม่เป็นสื่อเพื่อสาธารณะประโยชน์อย่างแท้จริง นอกจากไม่ช่วยให้เกิดการบูรณาการทางสังคมและความสมานฉันท์ เนื่องจากสื่อไม่ให้โอกาสกับคนกลุ่มน้อยในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ไม่คำนึงถึงความเหมาะสมและรสนิยมอันดีแล้ว สื่อยังไม่เคารพหรือให้ความสำคัญของความแตกต่างทางวัฒนธรรม สำหรับข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นพ้องกันว่าหากสื่อมวลชนทำหน้าที่ได้เหมาะสมโดยการเป็นสื่อเพื่อประโยชน์สาธารณะประโยชน์ และนำเสนอข่าวอย่างสมดุลและเที่ยงธรรม มีความรู้ ความเข้าใจ วิเคราะห์เป็น และยึดมั่นจรรยาบรรณ รวมทั้งให้ความสำคัญและเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรมแล้ว จะช่วยให้ผู้รับสารได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องเป็นจริง ซึ่งสามารถขจัดความเข้าใจผิดต่อเหตุการณ์หรือกลุ่มคนได้ นอกจากนี้ นุวรรณ ยังกล่าวอีกว่า เชื่อกันว่าการนำเสนอข่าวดังกล่าวของสื่อมวลชนมีผลต่อการรับรู้ และการเข้าใจผิดรวมทั้งสร้างทัศนคติด้านลบต่อศาสนาอิสลามและชาวมุสลิม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรธรรม สละหมัด (2549) เรื่อง อิสลาม-สื่อ-ความรุนแรง : ปฏิสัมพันธ์บนเส้นทางการสร้างภาพลักษณ์ความรุนแรง ซึ่งเธอนำเสนอเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาปรัชญาดุซงึนบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชี้ให้เห็นอิทธิพลของสื่อต่อการกำหนดภาพลักษณ์เชิงลบต่ออิสลามและชาวมุสลิม

ขณะที่งานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของ ฟารีดา เจ๊ะเอาะ ซึ่งคัดเลือกประเด็นมานำเสนอในบทความวิจัยที่เธอเขียนร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา กิตติมา ชาญวิชัย เรื่อง ดิสลาตัน ณ แดนใต้: การเข้ารหัสความหมายสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยผ่านสื่อโทรทัศน์ (2558) ซึ่งเป็นงานที่ชี้ให้เห็นความหวังต่อสื่อในการสร้างพื้นที่ต่อรองและโต้กลับภาพลักษณ์เชิงลบที่ถูกนำเสนอสู่สังคมมาก่อนหน้านั้น ฟารีดา และ กิตติมา ใช้ตัวอย่างงานสื่อโทรทัศน์ที่ผลิตติดตั้งความหมาย “สิ่งดีๆ” ให้กับจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยฟารีดา เจ๊ะเอาะ และกิตติมา ใช้การทบทวน

วรรณกรรมในมิติสื่อสารมวลชนที่ศึกษาประเด็นความไม่สงบในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ และพบว่า “ความหมาย” หรือ “ความเป็นจริง” ของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิด ขึ้นในพื้นที่ ถูกกำหนดและสร้างขึ้น โดยรัฐ หรือผู้มีอำนาจเป็นผู้กำหนดความหมาย (วันสันต์ มะยูณ, 2549; โครงการศึกษาและเฝ้าระวัง สื่อ, 2548; สมัชชา นิลปัทม์, 2549; สากิเราะ แยนนา, 2550; ปรารค์ทิพย์ ดาวเรือง, 2552; ดวงกมล เทวพิทักษ์ , 2555 อ้างถึงใน ฟารีดา และ กิตติมา, 2558: 252) ส่งผลให้การนำเสนอของสื่อที่ผ่านมา จึงให้น้ำหนักไปทางลบมากกว่าที่จะเป็นบวกต่อทั้งพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ อย่างไรก็ตาม งานวิจัย ของ วลัษณ์กมล จ่างกมล (2550) ยืนยันหนักแน่นว่าในพื้นที่ชายแดนใต้นั้นมิได้มีแต่เรื่องความ รุนแรงเท่านั้นแต่ยังมีเรื่องเกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลของคนต่างศาสนา และมีเรื่องราวของผู้คนที่ อยู่กันอย่างสันติมานาน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนภายในพื้นที่ชายแดนใต้ก็ไม่ได้เลวร้ายไปเสีย ทั้งหมด ผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้ ครั้งที่ 3 ปี 2560 เป็นหลักฐานอีกชิ้นที่แสดงให้เห็นว่า ผู้คนกว่าร้อยละ 60.2 และร้อยละ 60 ที่ไม่ได้มองเห็นว่าความ แตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นปัญหาต่อการติดต่อสัมพันธ์และอยู่ร่วมกันในพื้นที่ (เครือข่าย สสำรวจความคิดเห็นฯ, 2560: 33) และที่สำคัญกว่านั้นคือ ผู้คนในพื้นที่เองก็อยากจะเรียกร้องให้สื่อ ช่วยนำเสนอเรื่องราวดี ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ออกไปให้คนภายนอกได้รับรู้รับทราบบ้าง (จารียา อรรถ อนุชิต และอรุณีวรรณ บัวเนียว, 2550) กล่าวให้ถึงที่สุด งานวิจัยข้างต้น สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของ สื่อต่อการกำหนดภาพลักษณ์ และอีกด้านหนึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่า สื่อ มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนด ทิศทางของสังคมทั้งในแง่บวกและแง่ลบ ที่สำคัญคือ บทบาทต่อการสื่อสารเพื่อสร้างสันติภาพ ข้อค้นพบเบื้องต้นจากงานวิจัยพบว่าบางกรณีที่สื่อเองก็เพิ่งจะมีความสำนึกและตระหนักในความ ผิด พลาดของตนต่อการทำหน้าที่สื่อและส่งผลเสียต่อสังคมชุมชน สื่ออาจจะพยายามทำงานด้วยการ สื่อสารโต้กลับเพื่อแก้ไขความผิดพลาดนั้น ซึ่งในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในโครงการวิจัย พบว่ามี สื่อหลายสื่อที่ตระหนักถึงผลลัพธ์เชิงลบที่เกิดจากการสื่อสารของตนในช่วงแรกของสถานการณ์ความ รุนแรงชายแดนใต้ และเกิดความรู้สึกเสียใจว่าไม่น่าจะสื่อสารสร้างความเสียหายต่อบ้านเมืองของ ตนเอง ต่อมาจึงได้พยายามที่จะสื่อสารเชิงบวกเพื่อแก้ไขภาพลักษณ์ของพื้นที่ชายแดนใต้ เป็นต้น

แนวคิดทฤษฎีวารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพ (Peace Journalism)

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อในกระบวนการสันติภาพ ที่ผ่านมามีการระบุดังต่อไปนี้ว่าครอบคลุมเรื่องใดบ้าง อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่อง การสื่อสารมวลชนเพื่อสันติภาพ (Communication for Peace) วารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพ (Peace Journalism) หรือ สื่อเพื่อสันติภาพ (Media for Peace) ซึ่งนับเป็นเรื่องใหม่และเป็นเรื่อง ใหญ่ที่จำเป็นต้องขบคิดกันอย่างตรงไปตรงมาว่า สื่อ ควรทำหน้าที่และมีความรับผิดชอบอย่างไร

ความท้าทายและเป็นข้อจำกัดใหญ่ของสื่อมวลชนคือ ความจำเป็นที่ต้องนำเสนอตามวาระ หรือ นโยบายขององค์กรข่าวที่ตนเองสังกัด ซึ่งรวมไปถึงกรอบในการกำหนดของเจ้าของธุรกิจ และ อาจบางที่ยังรวมไปถึงกรอบของเจ้าหน้าที่รัฐที่กำหนดไว้ด้วย ทั้งที่ความเป็นจริงตามจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อ ผู้สื่อข่าวต้องนำเสนอข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมากที่สุด และด้วยเหตุนี้เอง Johan Galtung (2000) ในงานเขียนเกี่ยวกับวารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพ (Peace Journalism) เขาจึงตั้งคำถามถึง บทบาทหน้าที่ของสื่อเพื่อสันติภาพด้วยความมุ่งหวังว่าจะกระตุ้นและสนับสนุนให้สื่อมวลชนเห็น ความสำคัญของสันติภาพ ซึ่ง Galtung ก็กล่าวสงครามการรายงานข่าวความขัดแย้งของสื่อมวลชน คล้ายคลึงกับการรายงานข่าวกีฬา ที่มุ่งหาผู้แพ้ผู้ชนะ เขาจึงเสนอว่าการรายงานในสถานการณ์เช่นนี้ ควรเหมือนกับการรายงานข่าวสุขภาพที่ผู้สื่อข่าวจะต้องอธิบายให้ผู้ป่วยทราบว่ากำลังเผชิญกับโรค อะไร และสาเหตุของโรคคืออะไร ขณะเดียวกันก็ต้องนำเสนอด้วยว่า จะมีทางเลือกอะไรบ้างที่จะ ป้องกันและรักษาโรคร้ายนี้ ดังนั้นการสื่อข่าวเพื่อสันติภาพต้องคำนึงถึงความครอบคลุม เป็นธรรม และถูกต้องให้มากขึ้น เพื่อนำเสนอเหตุการณ์และมองลึกไปถึงการวิเคราะห์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น รวมถึงหาหนทางที่จะก้าวพ้นไปจากความขัดแย้งนั้น

ขณะที่กริภาณูจน์ ไคนุ่นนา เขียนบทความออนไลน์อ้างอิงงานสำคัญของ Ross Howard นัก วิชาชีพและนักวิชาการด้านการสื่อสารข่าวเพื่อสันติภาพ เจ้าของหนังสือ *Conflict sensitive Journalism: A Handbook* (2004) ซึ่งได้ให้กรอบคิด หลักการทำงาน และข้อเตือนใจแก่ผู้สื่อข่าวที่ ปฏิบัติหน้าที่ในสถานการณ์ความขัดแย้งว่าการทำงานของผู้สื่อข่าวมืออาชีพไม่ได้มุ่งหวังที่จะลดปัญหา ความขัดแย้ง แต่การรายงานข่าวที่ดี ถูกต้องครบถ้วน ตรงไปตรงมานั้น บ่อยครั้งก็นำไปสู่การคลี่คลาย ลดทอนความขัดแย้งลงได้ Howard ย้ำว่า สังคมถูกคุกคามจากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดจาก ความขัดแย้งมากขึ้นทุกขณะ ก็ส่งผลให้วิชาชีพวารสารศาสตร์เผชิญกับความยากลำบากมากขึ้นในการ ปฏิบัติหน้าที่ เพราะฝ่ายที่ขัดแย้งกันต่างก็พยายามเข้ามาควบคุมสื่อ ข้อมูลข่าวสารจึงเชื่อถือไม่ได้ หรืออาจถูกกลั่นกรอง ตัดทอน ประกอบกับมีประเด็นความเสี่ยงในความปลอดภัยของผู้สื่อข่าว ซึ่งการ สื่อข่าวที่ดีและมีคุณภาพก็ยิ่งมีความจำเป็นมากที่สุดต่อสังคม (กริภาณูจน์ ไคนุ่นนา, 27 พฤศจิกายน 2013)

วลักษณ์กมล จ่างกมล (2550) ได้ทำงานวิจัยเรื่องสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่า การทำหน้าที่ของสื่อ เพื่อสันติภาพนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึง “จริยธรรม” ในการทำหน้าที่ด้วย วลักษณ์กมลอธิบายการ จัดแบ่งประเภทและข้อบ่งชี้ที่แสดงถึงการเป็นสื่อเพื่อสื่อข่าวสารสันติภาพ (Peace Journalism) และ สื่อข่าวสร้างสงคราม (War Journalism) ซึ่งไม่ได้หมายความว่า เป็นการสื่อข่าวเพื่อก่อให้เกิดสงคราม อย่างตรงไปตรงมา หากแต่เป็นการสื่อข่าวที่ไปกระตุ้นให้เกิดความรุนแรง หรือขยายความขัดแย้งด้วย การเน้นประเด็นความรุนแรง และเสนอผลที่ปรากฏจากความรุนแรงที่เห็นได้ชัดเจน (visible impact) เป็นหลัก หากแต่ก็ชี้ให้เห็นด้วยว่า สื่อมักจะมีความโน้มที่จะนำเสนอข่าวสารที่โน้มเอียงไปใน ทิศทางของ War journalism เพราะความคุ้นเคยของสื่อที่มักจะประเมินคุณค่าความเป็นข่าวจาก

องค์ประกอบของข่าวตามทฤษฎีวารสารศาสตร์ที่ว่า (journalism theories) ข่าวใดที่มีประเด็น “ความขัดแย้ง” ข่าวนั้นจะมีคุณค่าและดึงดูดความสนใจของผู้รับข่าวสาร

การเปลี่ยนแปลงความคิดความเชื่อเรื่องคุณค่าข่าวเพื่อเกื้อหนุนสันติภาพในงานวิจัยนี้ เห็นว่า จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดวารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพสำหรับการถอดบทเรียนของคนทำงานสื่อ ตลอดจนเพิ่มการจัดอบรมหลักสูตรวารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพให้แก่ผู้สื่อข่าวในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อช่วยในการอธิบายให้คมชัดขึ้นถึงความสำคัญและความจำเป็นต่อการปรับทัศนคติและการคัดเลือกระเด็นในการนำเสนอข่าวและสื่อบุคคลของคนที่ทำข่าวในฐานะผู้ส่งสารที่มีผลต่อการรับรู้และจินตนาการของคนในและนอกพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ต่อ “ผู้คน” และ “พื้นที่” สามจังหวัดชายแดนใต้ในฐานะผู้รับสารจากสื่อตามกรอบแนวคิด “ภูมิศาสตร์ในจินตนาการ” ของ Edward Said (1935-2003, 1978) ที่ใช้อธิบายถึง “Orientalism” ว่าเกิดขึ้นได้เพราะ วางอยู่บนการคิดเชิงพื้นที่ (spatial) หรือภูมิศาสตร์ที่ทำให้เกิดการแบ่งแยก (distinction) เป็น “ตะวันตก” หรือยุโรป (the Occident) กับ “ตะวันออก (the Orient)” ขึ้นมาในจินตนาการด้วยซึ่งงานวิจัยนี้เห็นความสำคัญของการสื่อสารเพื่อสันติภาพเนื่องจากเป็นศาสตร์มีอิทธิพลต่อสังคมสมัยใหม่ในศตวรรษที่ 21 อย่างยิ่ง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับโครงสร้างการนำเสนอข่าวที่สร้างสรรค์ โดยนำประเด็นต่างๆ หรือกระบวนการต่างๆ มาเสนอแนะเฉพาะเหตุรุนแรงเท่านั้น หากแต่ในงานวิจัยนี้จะเปิดพื้นที่ให้สื่อได้นำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรมในชายแดนใต้เพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ จากข้อสังเกตสำคัญของแอน (2556) ที่ว่า “สถานการณ์ในสามจังหวัดมีการเสียดกันด้วย โดยเฉพาะในโซเชียลมีเดีย บางทีมีการจัดตั้ง ทำให้แตกแยก ไม่ใช่ความรู้สึกจริงๆ และไม่ใช่ข้อเท็จจริง” ในทฤษฎีทางการสื่อสารคือ “การรู้เท่าทัน” (media literacy) ข้อมูล ข่าวสารที่แพร่กระจายอยู่ในสื่อสังคมออนไลน์ที่นับวันจะเป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของผู้คนทั่วไปทั้งในมุมที่สนับสนุนให้เกิดความขัดแย้ง และในมุมที่ส่งเสริมให้เกิดสันติภาพดังที่ Basil (2003) ได้กล่าวไว้ ด้วยเหตุนี้ การสื่อสารอย่างรู้เท่าทันจำเป็นต้องมีฐานของความจริงมารองรับ ดังที่แอนตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ต้องเคลื่อนไหวให้เกิดเวทีพูดคุยกัน ไม่อย่างนั้นไม่รู้ว่าจะถูกออกจากบ้านไป ตอนกลับมาจะมีรอยดาบบนหลังหรืออยู่โรงพยาบาล เรื่องแบบนี้เป็นเหตุการณ์ซ้อน เป็นความไม่ปลอดภัยที่ซ้อนความรุนแรงอยู่ ยังมีเรื่องไอเอสเข้ามา มี 911 เป็นกระแส วันนี้เริ่มมีกระแสชาตินิยม ไม่เข้าร้านอิสลาม ไม่กินอาหาร ให้เข้าร้านไทยพุทธด้วยกัน กลายเป็นดาต่อดาฟันต่อฟัน นำกลัวกว่าเอาระเบิดไปวาง ถ้าเราไม่คลี่คลายสถานการณ์นี้ ในอนาคตไม่รู้จะเกิดอะไรขึ้น” (สำนักข่าวอิศรา. 22 พ.ค. 2559) ดังนั้น จึงจำเป็นต้องขับเคลื่อนองค์ความรู้และตระหนักถึง “การรู้เท่าทันสื่อ” เพราะในยุคที่เทคโนโลยีการสื่อสารก้าวหน้า หรือที่เรียกว่ายุคดิจิทัล (Digital) ซึ่งมาพร้อมกับรูปแบบการสื่อสารใหม่ๆ ที่เปิดโอกาสให้มนุษย์สามารถนำเสนอเรื่องราว ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนความคิดเห็นได้อย่างเสรีบนพื้นที่ส่วนตัว หรือ โลกเสมือนจริง (Virtual Reality) และยังสามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนที่มีพื้นที่เสมือนจริงได้จนขยายเป็นเครือข่ายสังคมแบบออนไลน์ (Social

Networking) สร้างปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้หลากหลาย ทั้งการตอบกลับในเวลาต่อมา และได้ตอบแบบทันทีทันใด (Real Time Interaction) อย่างไรก็ตามผลลัพธ์แห่งการเปลี่ยนแปลงอาจไม่ใช่เพียงแค่ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการสื่อสารเพียงอย่างเดียว แต่อาจหมายถึงพฤติกรรมทางการสื่อสารของมนุษย์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากการพัฒนารูปแบบการสื่อสารใหม่ๆ ที่ทำให้ข้อจำกัดทางการสื่อสารจากเดิมที่ผู้รับสารจะต้องรอเวลาในการเผยแพร่เนื้อหาผ่านสื่อในรูปแบบเก่าคือ บทบาทของผู้รับสาร (Receiver) ในลักษณะที่เป็นผู้ตาม (Passive Receiver) มาเป็น ผู้รับสารที่สามารถเข้าถึงและแสวงหาข้อมูลด้วยตนเอง ทำให้บทบาทของผู้รับสารเป็นไปในลักษณะของการแสวงหาข้อมูลหรือเป็นผู้เลือกมากกว่าผู้ตาม (Active Audience) หรือเรียกว่าเป็นผู้แสวงหาหรือเลือกข้อมูลที่โดยเสรี (Active Seeker) (วรวิธ อ่อนน่วม, 2555, น. 212) สื่อจึงทรงอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของผู้คนมากกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต ยิ่งกว่านั้น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีจากระบบอนาล็อก (Analog) มาเป็นระบบดิจิทัล (Digital) ได้ทำให้ภูมิทัศน์ของสื่อเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก สื่อกระแสหลักต่างก็ปรับทิศทางการทำงานใหม่เพื่อความอยู่รอดได้ทางธุรกิจและอาชีพ ในขณะที่สื่ออิสระ สื่อภาคประชาชน สื่อที่ไม่มีต้นสังกัดเกิดขึ้นมากมาย ทำให้การทำงานสื่อสารเพื่อสร้างสันติภาพจำต้องปรับเปลี่ยนมุมมองและวิเคราะห์ถึงบทบาทของสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อทางเลือกมากขึ้น

ภูมิทัศน์สื่อชายแดนใต้

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาสื่อ 3 ประเภทคือ สตริงเกอร์ สื่ออิสระ และสื่อพลเมือง ซึ่งเป็นกลุ่มสื่อที่แทบไม่พบว่ามีการศึกษาถึงบทบาทของพวกเขามาก่อน

สตริงเกอร์คืออะไร

หากจะกล่าวถึง สตริงเกอร์ (Stringer) ในดิชันนารีภาษาอังกฤษของ Oxford นิยามสตริงเกอร์ว่า เป็นผู้สื่อข่าวเรียงคำต่างๆ เข้าด้วยกัน หรืออีกความหมายหนึ่งคือ ผู้รายงานข่าวที่ ส่งต่อเชื่อมโยงกับองค์กรด้านข่าว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือคนที่เก็บข่าวไว้ก่อน หากว่ายังมีความไม่แน่นอนของข่าวสารหรือเหตุการณ์นั้นๆ

Patrick C. Meirick ให้คำอธิบายไว้ใน Britannica encyclopedia ว่า สตริงเกอร์ คือ นักข่าว หรือ ช่างภาพ ซึ่งทำงานอิสระ (freelance) หรือที่ทำงานไม่เต็มเวลา (part-time) โดยได้รับมอบหมายจากสื่อมวลชนให้ทำหน้าที่ส่งข่าวในพื้นที่ที่ไม่ค่อยมีความสำคัญยิ่งนักต่อการนำเสนอข่าว หรืออยู่ตามบริเวณชายแดนหรือชายขอบ หรือเป็นนักข่าวท้องถิ่น หรือนักข่าวที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งมักมีอันตรายมาก เช่น ในเขตสงคราม เขตพิบัติภัยธรรมชาติ หรือในพื้นที่ที่มีข่าวพิเศษและไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนที่จะส่งนักข่าวจากส่วนกลางลงไปเก็บรวบรวมข้อมูลและนำเสนอในความหมายของสื่อมวลชน รายใหญ่อย่าง สำนักข่าวรอยเตอร์ ระบุในคู่มือสื่อมวลชนของสำนักข่าวรอยเตอร์ (Handbook of Journalism) ว่า สตริงเกอร์ หมายถึง เป็นผู้แทนข่าว หรือนักข่าวในพื้นที่ บทบาทหน้าที่ของสตริง

เกอร์คือ ทำหน้าที่เป็นผู้ค้นหาประเด็นข่าวในท้องที่ต่างๆ เพื่อป้อนให้กับสื่อที่เป็นต้นสังกัดหรือนายจ้าง เพราะข้อจำกัดของสื่อใหญ่ที่อาจไม่มีผู้สื่อข่าวของตนในทุกพื้นที่ที่มีประเด็นข่าว ตลอดจนข้อจำกัดเรื่องการให้อนุญาตสื่อบางสื่อเข้าทำงานในบางประเทศ และกีดกันสื่อบางสำนักห้ามเข้าพื้นที่นำเสนอข่าวซึ่งเป็นปรากฏการณ์ปกติที่เกิดขึ้นทั่วไป ดังนั้น การจ้างผู้สื่อข่าวอิสระ (Stringers/freelance journalists) และจ้างเป็นการชั่วคราว (ad hoc) หรือสตริงเกอร์จึงเป็นทางเลือกที่สื่อใหญ่ใช้กันอย่างแพร่หลาย

กล่าวโดยสรุป สตริงเกอร์ คือ นักข่าวอิสระที่อยู่ในพื้นที่ ทำงานสื่อข่าวส่งให้กับต้นสังกัดที่เป็นสื่อหลักเป็นรายขึ้น และรับค่าตอบแทนเป็นรายขึ้น ทั้งอาจไม่มีความผูกพันทางกฎหมายกับต้นสังกัดด้วยสัญญาใดๆ อย่างไรก็ดี ในบางสำนักข่าวที่มีความมั่นคงและมีชื่อเสียงระดับโลก สตริงเกอร์อาจได้รับการสนับสนุนเครื่องมือและสวัสดิการบางประการ เช่น การอบรมเรื่องการใช้เทคโนโลยีต่างๆ เพื่อการสื่อข่าวให้มีความทันสมัย คมชัด และรวดเร็ว ตรวจสอบได้ และทันต่อเหตุการณ์ แต่หลายสำนักก็ไม่มีสวัสดิการดังกล่าว ดังนั้น สตริงเกอร์จึงต้องพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถตอบโจทย์ความต้องการของสำนักข่าวได้

ความท้าทายของสตริงเกอร์ในพื้นที่ความขัดแย้งรุนแรงถึงตายชายแดนใต้

ในขณะที่สถานการณ์จ้างงานและความมั่นคงในอาชีพการเป็นสตริงเกอร์ไม่มีหลักประกันความแน่นอนใดๆ โดยเฉพาะสตริงเกอร์ในประเทศไทย กล่าวให้ถึงที่สุด ยังเป็นอาชีพที่อยู่นอกเหนือการรับรองทางกฎหมาย ดังนั้น จึงไม่มีสวัสดิการทางวิชาชีพหรือกฎหมายแรงงานรับรอง นอกจากนี้ สตริงเกอร์ส่วนใหญ่ในประเทศไทยต้องเป็นผู้จัดหาอุปกรณ์ทำงานเอง เดินทางไปทำข่าวด้วยงบประมาณส่วนตัว ดังนั้น สตริงเกอร์ หนึ่งคนจึงอาจทำข่าวให้สื่อหลายช่องหลายฉบับเพื่อรวบรวมค่าจ้างทำข่าวต่อเดือนให้มากที่สุด

แม้ว่าสภาพและข้อผูกมัดของสตริงเกอร์ต่อสื่อต้นสังกัดที่สตริงเกอร์ส่งข่าวเป็นไปแบบค่อนข้างอิสระด้วยลักษณะของการจ้างงานเป็นรายขึ้น แต่ในทัศนะของรอยเตอร์ การจ้างงานสตริงเกอร์ ให้การพิจารณาและมีข้อผูกพันในเรื่องความน่าเชื่อถือได้ ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ การอยู่ในพื้นที่ข่าว มีหลักฐานที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ และการรายงานอย่างตรงไปตรงมาไม่มีอคติ นอกจากนี้ รอยเตอร์ยังให้ความสำคัญกับการจ้างสตริงเกอร์ที่เป็นสื่อมืออาชีพไม่ว่าใครก็ได้ที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ป้อนข่าวให้ แต่ก็ไม่มีข้อจำกัดว่าจะไม่จ้างเจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่น หรือผู้แทนจากกองกำลังติดอาวุธใน ตลอดจนหน่วยงานประชาสัมพันธ์ในสนามข่าวนั้นๆ มาเป็นสตริงเกอร์ อย่างไรก็ตาม สำนักข่าวรอยเตอร์เองก็มีเงื่อนไขเกี่ยวกับการอบรมผู้ที่จะเป็นสตริงเกอร์ให้กับสำนักข่าวด้วยเช่นกัน โดยเนื้อหาของการอบรมเกี่ยวข้องกับมาตรฐานการข่าวของรอยเตอร์ จรรยาบรรณของสื่อ และความน่าเชื่อถือของข่าวและแหล่งข่าว เป็นต้น

ความเสี่ยงหลักนอกจากเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน ก็คือความเปราะบางของสัญญาการทำงานกับสื่อส่วนกลางที่เป็นสัญญาสัมพันธ์ส่วนตัวกับบรรณาธิการ หรือหัวหน้าข่าวภูมิภาค ซึ่ง

หากมีการเปลี่ยนแปลงที่ส่วนกลางก็จะได้รับผลกระทบ ฉะนั้นโดยส่วนใหญ่ สตริงเกอร์ จะไม่ค่อยมีปากเสียงกับทางส่วนกลางหรอก แม้แต่การต่อรองค่าจ้างในการทำข่าวต่างๆ ซึ่งเป็นอัตราค่าจ้างเดิมที่ใช้กันมาเป็นเวลานานนับสิบกว่าปี และมีแนวโน้มว่าค่าจ้างรายชิ้นที่สตริงเกอร์ได้รับจะมีอัตราลดลงอีกด้วย ส่วนหนึ่งเป็นเพราะแหล่งข่าวในพื้นที่มีมากขึ้นและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทำให้ใครๆ ก็สามารถเป็นแหล่งข่าวเป็นผู้สื่อข่าวได้ ไม่จำเป็นต้องผูกขาดกับสื่อมืออาชีพอีกต่อไป

“สื่อ” บนทางสองแพร่งระหว่างความรุนแรงและสันติภาพ

Lundqvist (2003) ชี้ให้เห็นความสำคัญของ “สื่อ” ว่าเป็นได้ทั้ง “ตัวจุดระเบิด” สงคราม หรือ “เครื่องมือ” สำหรับสร้างสันติภาพ สอดคล้องกับงานที่กาญจนา แก้วเทพ (2530) เป็นบรรณาธิการ ในหนังสือที่รวบรวมข้อเขียนเกี่ยวกับบทบาทของสื่อในสันติภาพ และการวิเคราะห์บทการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการสร้างสันติภาพผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ เช่น บทเพลง (ทิวา สารระจุทะ, น.73-79; ศรีดาวเรือง, น.80-82) หรือ วรรณกรรม (สันติ นามธรรม, น. 83-94) ที่สำคัญ กาญจนา เน้นย้ำบทบาทความสำคัญของสื่อกับการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในบท “ว่าด้วยความสัมพันธ์สามเส้า: การสื่อสาร-สงคราม-สันติภาพ (กาญจนา แก้วเทพ, 2530, น. 31-45) ว่า “สันติภาพของมนุษย์นั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากมนุษย์ขาดความใกล้ชิด ขาดการติดต่อ “สื่อสาร” (เน้นโดยคณะผู้วิจัย) ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ เพราะความห่างเหินเป็นบ่อเกิดแห่งความหวาดระแวง และตามมาด้วยความเข้าใจผิดต่อกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การสื่อสารจะเป็นน้ำหล่อเลี้ยงความเข้าใจและออกดอกผลมาเป็นสันติภาพ ฉะนั้นขอเพียงแต่ได้เข้ามาใกล้กันและรู้จักกัน ก็จะเข้าใจกันและกัน”

การสื่อสารสร้างความเข้าใจและลดทอนความหวาดระแวงระหว่างกันในยุคสมัยที่เทคโนโลยีการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สื่อออนไลน์เข้ามามีบทบาทมากขึ้น งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ สื่อกับการขับเคลื่อนทางสังคมในประเด็นสันติภาพโดยเฉพาะกับสื่อใหม่แม้ว่าจะยังมีอยู่น้อย เนื่องจากการเติบโตของสื่อออนไลน์เพิ่งเกิดขึ้นไม่กี่ปีมานี้ อย่างไรก็ตาม พบว่ามีงานศึกษาวิจัยในทำนองนี้อยู่บ้าง เป็นต้นงานวิจัยเรื่อง The Role of Social Media as a Tool for Peace Building and Conflict Prevention in Kenya, the Case of Nairobi Country ของ Phantus Wambiya Odero (2013) ซึ่งศึกษาถึงบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ที่ถูกใช้เป็นเครื่องมืออย่างค่อนข้างได้ผลดีในการป้องกันความขัดแย้งและสร้างสรรค์สันติภาพในเคนยาขณะที่งานของ USIP (2012) เรื่อง The Impact of New Media on Peacebuilding and Conflict Management ชี้ให้เห็นอิทธิพลของสื่อใหม่ต่องานด้านการสร้างสันติภาพ ลดทอนการใช้ภาษาหรือวาทกรรมที่สร้างความเกลียดชัง แบ่งฝักแบ่งฝ่าย ตลอดจนการสื่อสารสร้างสันติภาพ

นอกจากนี้ พบว่ามีงานที่เกี่ยวกับการศึกษาบทบาทของสื่อ แต่มักเป็นหนังสือและงานวิชาการที่กล่าวถึงความขัดแย้งและกระบวนการสันติภาพ แต่ยังไม่พบงานที่เขียนถึงการสื่อสารเพื่อ

ขับเคลื่อนสันติภาพโดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนใต้ โดยเฉพาะในมิติที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม จึงจำเป็นต้องศึกษา รวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ความรู้เหล่านั้นเฉพาะอย่างยิ่ง การรวบรวมงานที่เกี่ยวข้องชาติพันธุ์และสื่อ, สื่อและศาสนาและสื่อกับความขัดแย้ง จากสังคมต่างแดนเพื่อเปิดโลกทัศน์และมุมมองสำหรับการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพในเบื้องต้น คณะคณะผู้วิจัยพบว่าในภาษาไทยมีงานที่ดูเหมือนจะเกี่ยวข้องกับจริยธรรมของสื่อ (วลักษณ์กมล จ่างกมล, 2550), วาทกรรมสื่อมวลชน (สมัชชา นิลปัทม์ และรุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญ, 2556) ในพื้นที่ความขัดแย้งชายแดนใต้อยู่บ้าง ทว่ายังไม่มีการให้ภาพการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรมในชุมชนที่เลือกถึงศึกษา และยังไม่มีการวิจัยใดที่เขียนถึงสื่อกับการขับเคลื่อนทางสังคมโดยเฉพาะในสถานการณ์ความขัดแย้งอย่างรุนแรงถึงตาย ตลอดจนวิจัยที่น่าจะเกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อสันติภาพในชุดงานวิจัย “สาร สื่อ สู่สันติ” (2550) ที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ก็อยู่ในสถานะงานวิจัยปิด

ขณะที่งานอีกชิ้นหนึ่งที่ควรกล่าวถึง คืองานของภริกาญจน์ ไคนุ่นนา (2552) มุ่งตรงไปที่การทำงานของสื่อข่าวท้องถิ่นในท่ามกลางสถานการณ์ความรุนแรงชายแดนใต้ โดยศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการทำงานของสื่อข่าวท้องถิ่นก่อนและหลังความรุนแรงที่ถูกจุดขึ้นใหม่เมื่อปี 2547 โดยเน้นที่การทำงานของสื่อข่าว อุปสรรคความท้าทายในการนำเสนอข่าวสาร และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอข่าวสารในมิติที่ว่าด้วยเรื่องสันติภาพ ภริกาญจน์พบว่า สื่อข่าวท้องถิ่นมีการพัฒนาตนเองมากขึ้นในช่วงสถานการณ์ความรุนแรงที่ผ่านมา และมีการทำงานเป็นทีมกันมากขึ้น ขณะที่ความเสี่ยงต่อการทำงานก็เพิ่มสูงขึ้นได้ด้วยเช่นกัน ในขณะที่แนวทางการทำงานท่ามกลางสถานการณ์ความรุนแรงส่งผลให้สื่อข่าวต้องมีการเตรียมตัวในการทำงานโดยแบ่งเป็น 10 ขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมพร้อมสำหรับการออกไปทำข่าว ไปจนถึงการเขียนข่าว รายงานและประเมินผลการรายงานข่าว งานวิจัยของภริกาญจน์ยังพบอีกว่า อุปสรรคของสื่อข่าวท้องถิ่นชายแดนใต้มีมากขึ้นตั้งแต่บริบทความรุนแรงที่ส่งผลต่อความเสี่ยงที่จะตกเป็นเหยื่อของเหตุการณ์ การทำงานภายใต้กฎหมายพิเศษที่กระทบต่อเสรีภาพในการรายงานข่าวและเข้าถึงข้อมูล ตลอดจนความสัมพันธ์ที่ไม่สู้ดีนักกับเจ้าหน้าที่รัฐอันเนื่องมาจากบทบาทในการทำงานของสื่อที่ต้องขุดคุ้ยค้นหาและนำเสนอความจริงอย่างตรงไปตรงมาซึ่งอาจขัดกับบทบาทการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะฝ่ายความมั่นคง ยิ่งกว่านั้นความสัมพันธ์กับชาวบ้านและแหล่งข่าวก็ไม่ค่อยราบรื่นเพราะสถานการณ์ความรุนแรงได้ทำลายความไว้วางใจระหว่างผู้คนในสังคมไปไม่น้อย หลายครั้งที่ขวัญและกำลังใจของสื่อข่าวก็ถดถอยด้วยสาเหตุจากรายการทั้งเรื่องสถานการณ์ ความสัมพันธ์และการประสานงานกับต้นสังกัดหรือความกดดันจากบรรณาธิการ ตลอดจนสวัสดิการสำหรับการทำข่าวในพื้นที่เสี่ยงภัย

งานของภริกาญจน์ ไคนุ่นนา ให้ภาพตัวแสดงที่เป็นสื่อในภาคสนาม คือ สื่อข่าวอิสระแต่อย่างที่ไม่มีการวิจัยขึ้นใดที่ศึกษาถึง สตรีเกอร์ ที่เป็นสื่ออีกประเภทหนึ่งซึ่งทำงานในพื้นที่ชายแดนใต้และมักเป็นคนใน คือ เป็นมลายูมุสลิม ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงให้ความสำคัญต่อการศึกษาคำตอบ

ระหว่างอุดมการณ์ของคนทำสื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ ภาษาและศาสนา ซึ่งหมายถึงการจัดการโครงสร้างอำนาจในการรายงานข่าว

อย่างไรก็ดี งานวิจัยที่กล่าวถึงบทบาทของสื่อในการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับชายแดนใต้ค่อนข้างจะมีอยู่อย่างจำกัด หากแต่งงานที่โดดเด่นชิ้นหนึ่งได้แก่งานของ Phansasiri Kularb (2013) เรื่อง *Mediating Political Dissent: A study of Thai news organisations and southern conflict reporting* ที่เธอใช้วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามแบบมานุษยวิทยาและใช้การสัมภาษณ์สื่อหลัก 4 องค์กร งานชิ้นนี้กล่าวถึงบทบาทการทำหน้าที่เป็นผู้รายงานข่าวความขัดแย้ง กรณีศึกษาองค์กรสื่อไทยและการรายงานความขัดแย้งในชายแดนใต้ และพบว่าบทบาทและการทำหน้าที่รายงานข่าวสารของสื่อมีอยู่ 3 รูปแบบ กล่าวคือ 1. บทบาทในฐานะของผู้นำเสนอข้อเท็จจริง 2. บทบาทในการเป็นพื้นที่ให้กับทุกๆ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง 3. บทบาทในฐานะที่เป็นผู้สนับสนุนให้มีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง (Phansasiri, 2013, p.v)

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสื่อกับการทำงานในสนามความรุนแรง

หากจะกล่าวถึงบทบาท หน้าที่ อุดมการณ์และความสำคัญของสื่อมวลชนที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับความรุนแรง งานชิ้นสำคัญที่ไม่อาจจะเลยได้ คือ งานของ Ross Howard (2002) ชื่อ *Conflict sensitive journalism* เขาเขียนไว้ในหน้าแรกว่า Professional journalists do not set out to reduce conflict. They seek to present accurate and impartial news. But it is often through good reporting that conflict is reduced. ซึ่งหมายความว่า นักข่าวมืออาชีพนั้นไม่ได้ออกไปทำข่าวเพื่อจะลดความรุนแรง ทว่านักข่าวมืออาชีพทำหน้าที่ไปค้นหาข้อเท็จจริง ที่ครบถ้วนถูกต้อง ตรวจสอบได้ และไม่เข้าข้างใครมานำเสนอ แต่หลายครั้งก็พบว่า การนำเสนอข่าวที่ดีเช่นนั้น ช่วยให้ความขัดแย้งลดลงได้

งานของ Howard สำคัญในฐานะที่เป็น “คู่มือ” (A handbook) ให้กับนักข่าวภาคสนามชนิดพิเศษคือ สนามความขัดแย้งรุนแรง” Howard มองกระบวนการทำข่าวของสื่อในสนามความรุนแรงเป็นกระบวนการตั้งแต่การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สนามก็ว่าได้ เพราะเขาให้ความสำคัญตั้งแต่การเข้าใจกรอบคิดประเภท และการทำงานของความขัดแย้งรุนแรงเสียก่อน โดยเขาให้คำอธิบายความรุนแรง 3 ประเภท ตามที่ศาสตราจารย์โยฮัน กัลตุง (Galtung, 1969; 1990) นำเสนอไว้ 3 ประเภท กล่าวคือ ความรุนแรงทางกายภาพหรือ ความรุนแรงทางตรง (Direct Violence) 2. ความรุนแรงทางวัฒนธรรม และ 3. ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

งานของ Ross Howard (2002) เชื่อมโยงคำอธิบายเรื่องความรุนแรงประเภทต่างๆ เหล่านั้นให้เป็นคำแนะนำส่วนต้นสำหรับสื่อที่จะเข้าไปทำงานในสนามซึ่งมีความขัดแย้งรุนแรง โดยให้ข้อคิดและแนะนำวิธีการสื่อสารไว้อย่างน่าสนใจและ วรรณกมล จ่างกมล (2551) แปลคู่มือฉบับนี้เป็นภาษาไทยโดยใช้ชื่อว่า การสื่อสารที่ไหวรู้ต่อความขัดแย้ง ในคู่มือดังกล่าว ให้ข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์ยิ่งแบ่งเป็น 5 หมวด ตั้งแต่ 1. การทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ความขัดแย้ง 2. วิธีที่จะสื่อสารในสถานการณ์ความขัดแย้ง 3. พร้อมทั้งยกตัวอย่างการสื่อสารที่ดีในสถานการณ์ความขัดแย้ง และ 4. ชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารสถานการณ์ความขัดแย้ง ควรต้องมี “สำนึกไหวรู้” ของคนที่ทำหน้าที่ “สื่อ” อย่างไรก็ตาม ที่สำคัญคือ ในงานเล่มนี้ให้การวิเคราะห์เจาะลึกถึง 5. วัฒนธรรมภายในห้องข่าว ตั้งแต่ 5.1 ความเป็นวิชาชีพกับความรักชาติ 5.2 การเข้าถึงอีกฝ่ายหนึ่ง 5.3 ตัวอย่างข่าวที่แสดงถึงสำนึกไหวรู้ต่อความขัดแย้งของผู้สื่อข่าว 5.4 ความหลากหลายในห้องข่าว และ 5.5 รายการตรวจสอบความหลากหลายอย่างสำคัญที่สุดคือ ในคู่มือฉบับนี้ให้คำเตือนไว้ด้วยว่า

“โดยปกติแล้วการสื่อสารที่ดีและมีคุณภาพนั้นก็เป็งานที่ยากอยู่แล้ว เพราะข้อมูลและเวลาไม่เคยเพียงพอ ผู้สื่อข่าวต้องทำงานโดยอาศัยความรู้และมาตรฐานทางวิชาชีพที่มีอย่างเต็มที่เพื่อเอาชนะความยากลำบากและสามารถรายงานข่าวได้อย่างถูกต้องครบถ้วนและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง บทบาทหน้าที่พื้นฐานของการสื่อสารหรืองานด้านวารสารศาสตร์ก็คือการทำให้สาธารณชนสามารถตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ ได้โดยอยู่บนพื้นฐานของการได้รับข้อมูลที่ดีและเพียงพอ อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมถูกคุกคามจากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดจากความขัดแย้ง วิชาชีพวารสารศาสตร์ก็เผชิญกับความยากลำบากมากยิ่งขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากฝ่ายที่ขัดแย้งกันพยายามที่จะควบคุมสื่อ ข้อมูลข่าวสารจึงอาจเชื่อถือไม่ได้ หรืออาจถูกกลั่นกรองหรือตัดทอน ประกอบกับมีประเด็นความเสี่ยงในความปลอดภัยของตัวผู้สื่อข่าวในสภาวะการณ์เช่นนี้ การสื่อสารที่ดีและมีคุณภาพก็ยิ่งมีความจำเป็นมากที่สุดต่อสังคม การที่จะนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่น่าเชื่อถือแก่สาธารณะในช่วงเวลาที่เกิดสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงนั้น จำเป็นต้องใช้ทักษะทางวิชาชีพมากเป็นพิเศษกว่าการรายงานข่าวในภาวะปกติ ผู้สื่อข่าวต้องมีความเข้าใจมากขึ้นว่าอะไรคือต้นตอของความขัดแย้ง และความขัดแย้งนั้นจะดำเนินไปหรือจะมีจุดจบลงอย่างไร ผู้สื่อข่าวจำเป็นต้องรู้ว่าจะไปหาข้อมูลต้นตอและทางออกของความขัดแย้งเหล่านั้นได้จากที่ไหน การที่ผู้สื่อข่าวให้ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้แก่สาธารณะจะทำให้พวกเขามีความรู้และความเข้าใจมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับความขัดแย้งที่อยู่เบื้องหลังความรุนแรง และมีส่วนช่วยแก้ปัญหาได้ สิ่งสำคัญก็คือผู้สื่อข่าวต้องตระหนักว่าตนเองมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่เกิดความขัดแย้งในสังคม” (วรรณกมล, แปล. 2551, หน้าคำนำ)

เพื่อจะได้เข้าใจบริบทของสนามทั้งเชื่อมโยงการให้เห็นความเกี่ยวพันกับความรุนแรงอีก 2 ประเภท คือ ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม และความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่เป็นเสาหลักยันให้ความขัดแย้งรุนแรงทางตรงให้คงดำรงอยู่ Howard ขยายความในคู่มือเล่มดังกล่าวว่า

1. ความรุนแรงโครงสร้าง (structural violence) เป็นลักษณะของความรุนแรงที่เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายหรือประเพณีปฏิบัติของกลุ่มหรือสังคม อันตรายของความรุนแรงประเภทนี้คือเป็นความรุนแรงที่อนุญาตให้ทำได้โดยชอบด้วยกฎหมายหรือประเพณี และเป็นความรุนแรงที่มักถูกละเลยหรือมองข้ามไป เช่น

1.1 การเหยียดเชื้อชาติหรือเพศในเชิงสถาบัน (institutionalized racism or sexism) เช่น การออกกฎหมายหรือการปฏิบัติที่ไม่มีความเสมอภาคทางเพศและเชื้อชาติ

1.2 ลัทธิล่าอาณานิคม (colonialism) การที่ประเทศหนึ่งสูญเสียการปกครองตนเอง และต่างประเทศเข้ามาใช้อำนาจในการควบคุมกระบวนการตัดสินใจที่สำคัญทั้งหมด

1.3 การกดขี่ (extreme exploitation) เช่น ระบบทาส

1.4 ความยากจน (poverty) ซึ่งเป็นสาเหตุใหญ่ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งอันนำไปสู่ความรุนแรงของโลก

1.5 การคอร์รัปชันและการหาประโยชน์เข้าพวกพ้องของผู้มีอำนาจ (corruption and nepotism)

1.6 กระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลได้รับอิทธิพลหรือตัดสินใจจากการให้สินบน การเลือกที่รักมักที่ชังและความเกี่ยวข้องทางครอบครัวหรือเครือญาติ

1.7 การกีดกันเชิงโครงสร้าง (structural segregation) เช่น กฎหมายที่บังคับให้คนต้องอยู่แยกกลุ่มแยกพื้นที่ซึ่งแย้งกับความต้องการของพวกเขา

นอกจากนี้ Howard ยังให้คำเตือนที่สำคัญอีกว่า “ในการรายงานข่าวและการวิเคราะห์ความขัดแย้งนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สื่อข่าวจะต้องสามารถจำแนกรูปแบบและลักษณะของความรุนแรงเหล่านี้ให้ได้ เพราะเป็นสิ่งที่จะทำให้เข้าใจต้นตอที่แท้จริงของความรุนแรงทางกายภาพ และการยุติความรุนแรงทางกายภาพเพียงอย่างเดียวจะยังไม่เพียงพอ เพราะความรุนแรงเหล่านี้จะเกิดขึ้นอีกถ้าหากความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมและเชิงโครงสร้างยังคงถูกละเลย

2. ความรุนแรงทางวัฒนธรรม (cultural violence) Howard ให้ความหมายว่า ความรุนแรงในลักษณะนี้เป็นเรื่องของวิธีคิดของคนกลุ่มหนึ่งมีต่อคนอีกกลุ่มหนึ่งมาเป็นระยะเวลายาวนาน อาจแสดงออกในลักษณะคำพูด ภาพลักษณ์หรือความเชื่อที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในเชิงกายภาพ เช่น

2.1 วาจาที่แสดงความเกลียดชัง (hate speech) เป็นลักษณะที่กลุ่มต่างเชื้อชาติหรือต่างวัฒนธรรมพูดถึงกันในทางที่ไม่ดีอย่างเปิดเผย กลุ่มหนึ่งกล่าวหาว่าอีกกลุ่มเป็นผู้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และพยายามใช้ความรุนแรงเพื่อกำจัดกลุ่มที่ถูกกล่าวหา

2.2 การสร้างความรู้สึกเกลียดกลัวชาติอื่น (xenophobia) ความรู้สึกแบบนี้จะทำให้เกิดการรับรู้ที่ผิดๆ และก่อให้เกิดนโยบายที่สร้างความขัดแย้งระหว่างประเทศ

2.3 ตำนานหรือเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับวีรบุรุษสงคราม (myths and legends of war heroes) การนำเสนอเรื่องเล่าในอดีตเกี่ยวกับสงครามและชัยชนะเพียงด้านเดียว

ของชาติใดชาติหนึ่งผ่านเพลงหรือหนังสือประวัติศาสตร์สามารถเป็นต้นเหตุของความเกลียดชังต่อฝ่ายตรงกันข้ามได้

2.4 การอ้างความเชื่อทางศาสนาเพื่อก่อสงคราม (religious justifications for war)

การขาดความอดกลั้นอย่างรุนแรงต่อความเชื่อของผู้อื่น ทำให้เกิดความขัดแย้งได้

2.5 การกีดกันทางเพศ (gender discrimination) การออกกฎหมายหรือการกำหนด

แนวปฏิบัติที่กีดกัน ผู้หญิงแต่ไม่กีดกันผู้ชาย ถือว่าเป็นความรุนแรงรูปแบบหนึ่ง (วลักษณ์กมล, แปล. 2551, น. 7)

ตลอด 14 ปีของความรุนแรงในชายแดนใต้ สื่อมวลชนที่เกี่ยวข้องคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า การนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ผ่านมามีส่วนสร้างภาพลักษณ์ชายแดนใต้ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง คำถามที่น่าสนใจที่เกิดขึ้นตามมาคือ ใครบ้างที่ทำหน้าที่เป็นสื่อในภาคสนามความรุนแรงชายแดนใต้ และอะไรคืออุดมการณ์ที่อยู่เบื้องหลังการเลือกนำเสนอข่าวสารใดๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชายแดนใต้

บทที่ 3

วิธีวิทยา

บทนี้ว่าด้วยเรื่องระเบียบวิธีในการวิจัย โดยคณะผู้วิจัยเริ่มต้นการวิจัยด้วยการเลือกกลุ่มคนที่ จะศึกษา ก่อนเป็นอันดับแรก โดยเลือกกลุ่มผู้สื่อข่าวหรือที่เรียกกันว่า “สตริงเกอร์” ในพื้นที่สาม จังหวัดชายแดนใต้ การเลือกกลุ่มเป้าหมายนี้มีที่มาจากการทบทวนวรรณกรรมและอ่านปรากฏการณ์ ความขัดแย้งรุนแรงที่ถูกส่งผ่านสื่อมวลชนหลายแขนงและตั้งข้อสังเกตในเชิงวิเคราะห์เจาะลึกไปยัง เบื้องหลังภาพข่าวสารที่ถูกส่งจากพื้นที่ชายแดนใต้ว่าเกี่ยวพันกับตัวแสดงสำคัญในแวดวงสื่อมวลชนที่ มักไม่ค่อยปรากฏการถูกกล่าวถึง คือ กลุ่มนักข่าวภาคสนามที่มีความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ต่อบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการรายงานข่าวความรุนแรงในพื้นที่ที่ปรากฏเป็น ข่าวความรุนแรงตั้งแต่ปี 2547 มาจนถึงปี 2561 ที่เริ่มต้นงานวิจัยฉบับนี้ ซึ่งคือกลุ่ม “สตริงเกอร์” ที่ งานวิจัยนี้จะเจาะจงเลือกเป็นกลุ่มประชากรหลักที่จะศึกษา

คณะผู้วิจัยทำความเข้าใจแต่ต้นว่า คำว่า “สตริงเกอร์” ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้หมาย เฉพาะถึง “ผู้สื่อข่าว” (reporter) ที่อยู่ภายใต้สังกัดองค์กรสื่อ ดังนั้น “สตริงเกอร์” ในการวิจัยนี้จึง เป็นผู้ปฏิบัติการ (actor) ที่ขับเคลื่อนวาระบางอย่างต่อสังคมในรูปแบบ “ข่าว” ที่ผูกเอาตัวละครและ ประวัติศาสตร์ของผู้คนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ จังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาสที่ผู้คนประกอบด้วยคน นับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก หากแต่ในเชิงความหลากหลายทางวัฒนธรรม สังคมดินแดนนี้ยังประกอบด้วยผู้คนที่ปฏิบัติวัฒนธรรมของชาวจีนซึ่งต่อมาผสมผสานเข้ากับ วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมอื่น ๆ ในท้องถิ่นด้วย

กล่าวได้ว่าคณะผู้วิจัยเลือกศึกษาสื่อชายแดนใต้ด้วยเหตุผลสองประการ ดังนี้

ประการแรก เป็นคนทำสื่อท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และ วัฒนธรรมโดดเด่นจากทุกพื้นที่ในประเทศไทย ซึ่งความหลากหลายดังกล่าวเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการ รายงานข่าวความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ และปัจจัยต่าง ๆ ข้างต้นนี้ไม่อาจแยกออก จากตัวผู้สื่อข่าวในการกำหนดความรู้สึกนึกคิดและมุมมองของพวกเขาต่อความจริงที่ปรากฏ (perceived reality) รวมถึงการตีความเหตุการณ์ของสตริงเกอร์ในพื้นที่ตามความคิดความเชื่อส่วนบุคคลที่ถูกประกอบสร้างจากบริบทแวดล้อมทางสังคมและองค์ประกอบทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมเฉพาะในพื้นที่ อาจกล่าวได้ว่า คณะผู้วิจัยประยุกต์ใช้มุมมองและแนวทางการวิจัย ภายใต้หลักการเชิงมานุษยวิทยาซึ่งเชื่อว่า ความจริงเป็นสิ่งที่เกิดควบคู่กันไปกับความรู้สึกนึกคิดของ มนุษย์จนยากจะแยกขาดจากกันได้ ดังนั้น ความจริงที่ปรากฏในเรื่องต่าง ๆ อาจมีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับภาวตีความเหตุการณ์ตามระบบความคิดและความเชื่อส่วนบุคคล (ปาริชาติ สถาปิตานนท์

2547, น. 37) ซึ่งในงานวิจัยนี้ เชื่อว่าภูมิหลังทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมของผู้สื่อข่าวในพื้นที่มีส่วนกำหนดการตีความ การเลือกส่งข่าวสารความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่

ประการที่สอง ความน่าสนใจต่อการต่อระหว่าง 1. อุดมการณ์ส่วนตัวของคนทำสื่อชายแดนใต้ในฐานะที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นผู้ที่นับถือศาสนาที่ต่างไปจากคนส่วนใหญ่ของสังคมที่นับถือศาสนาพุทธสำหรับสื่อที่เป็นมุสลิม ซึ่งอาจจะต่างกับสื่อที่เป็นพุทธซึ่งอาจจะถูกปลูกฝังอุดมการณ์บางแบบที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมหลักของประเทศมากกว่าวัฒนธรรมหลักในพื้นที่ชายแดนใต้ หรือสื่อที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน การมีและหรือไม่ความสามารถในการใช้ภาษามลายูถิ่นในการสื่อสารกับแหล่งข่าวหรือคนในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ภาษามลายูถิ่นมีผลต่อการได้ข้อมูลข่าวสารข้อเท็จจริง หรือแม้กระทั่งการเป็นคนกลุ่มที่มีวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กระแสหลักของพื้นที่อาจจะมีข้อจำกัดในการเข้าใจพฤติกรรมบางอย่างที่คนในพื้นที่ รวมทั้งอคติทางศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมหลายประการที่ดำรงอยู่ก่อนหน้านี้ในสังคมชายแดนใต้และในสังคมไทยโดยรวมที่มีต่อคนที่แตกต่างเหล่านั้นอาจส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดและมุมมองที่มีต่อโลกและต่อคนอื่น ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการต่อรองภายในตัวตนของคนทำสื่อแต่ละคนเองและน่าจะส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกหยิบประเด็นในการสื่อข่าวสารข้อเท็จจริงบ้างไม่มากนักน้อย และมีผลต่อ 2. การต่อรองระหว่างอุดมการณ์ส่วนตัวในเรื่องกระบวนการสันติภาพกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

วิธีการศึกษาหรือดำเนินการวิจัย (Research design)

ขั้นตอนที่ 1 การดำเนินการขอการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชุดที่ 2 เนื่องจากในการทำงานวิจัยในคนนั้นสิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยจะต้องคำนึงก็คือเรื่องจริยธรรมการวิจัย ซึ่งในการดำเนินการวิจัยมีหลักจริยธรรมที่ต้องคำนึงคือหลักความเคารพในบุคคล (Respect for person) หลักคุณประโยชน์ ไม่ก่ออันตราย (Beneficence) และหลักความยุติธรรม (Justice) ดังนั้นเพื่อให้ผู้ที่เข้าร่วมโครงการได้รับการปกป้องสิทธิในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว คณะวิจัยจึงต้องเสนอโครงการเพื่อรับการพิจารณารับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน ซึ่งในโครงการนี้กลุ่มเป้าหมายคือผู้สื่อข่าวในสามจังหวัดชายแดนใต้ ประกอบด้วย สื่อสตริงเกอร์ สื่ออิสระและสื่อพลเมือง ที่มีความแตกต่างและความหลากหลาย ในความเป็นสื่อวิชาชีพ (professional media) มีความหลากหลายทั้งแบบสื่อดั้งเดิม (traditional media) และแบบสายวิพากษ์ (critical media) ในความแตกต่างทางด้านศาสนา (religious) เป็นพุทธ เป็นมุสลิม (religious) ที่มีความหลากหลายแบบ มุสลิมมุสลิม ไทยมุสลิม มลายูมุสลิม และความเป็นชาติไทย(Nationality)

โดยโครงการได้รับอนุมัติหนังสือรับรองการพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัยในคน จาก คณะอนุกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชุดที่ 2 ตามมติการพิจารณา แบบ Expedited Review เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2561 โดยมีหนังสือรับรองเลขที่ 103/2560 และรหัสโครงการวิจัย 136/2560 โดยรับรอง 1. โครงร่างการวิจัย ฉบับที่ 3 วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2561 2. เอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (Information Sheet) ฉบับที่ 3 วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2561 และ 3. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Consent Form) ฉบับที่ 3 วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2561 การได้รับอนุมัติดังกล่าวมีผลให้ทีมวิจัยในโครงการสามารถดำเนินการเก็บ ข้อมูลกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยได้

ขั้นตอนที่ 2 การทบทวนงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงการ “สื่อชายแดนใต้ใน กระบวนการสันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้” การ ทบทวนวรรณกรรมแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านหนึ่งเกี่ยวกับบทบาทและการทำหน้าที่ของสตรีง เภอร์ในสนามความรุนแรงถึงตายจากที่ต่างๆ รอบโลก อีกด้านหนึ่งเป็นการทบทวนสำรวจวรรณกรรม ที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสตรีงเภอร์ในประเทศไทยและโดยเฉพาะในสนามความรุนแรงถึงตาย ชายแดนใต้เพื่อกำหนดจุดยืนสถานะทางวิชาการของงานวิจัยเรื่อง “สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการ สันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้”

ขั้นตอนที่ 3 ทำความรู้จัก ประสานความร่วมมือกับผู้สื่อข่าวชายแดนใต้ เพื่อสร้างความรู้จัก ระหว่างทีมผู้วิจัยกับผู้สื่อข่าวชายแดนใต้ ถือเป็นการสำรวจผู้สื่อข่าวชายแดนใต้ นำไปสู่การกำหนด ผู้สื่อข่าวที่จะใช้เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) การวิจัยในรูปแบบสานเสวนา โดยทีมวิจัยได้ ลงพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ระหว่างวันที่ 17 – 22 ธันวาคม 2560 เพื่อพบปะเบื้องต้นกับผู้สื่อข่าว สามจังหวัดชายแดนใต้ใน 4 พื้นที่คือ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี อำเภอเมือง ยะลา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา และอำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ในการทำความรู้จัก สำรวจ ประสานงาน ชี้แจง วัตถุประสงค์และรูปแบบการจัดสานเสวนา

จากการทำความรู้จักและสำรวจสตรีงเภอร์ที่ทำงานในพื้นที่ชายแดนใต้และทำหน้าที่สื่อสาร ประเด็นเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบในชายแดนใต้ว่ามีกี่ประเภท โดยแบ่งเป็นพื้นที่ตาม ภูมิศาสตร์คือ พื้นที่จังหวัดปัตตานี พื้นที่จังหวัดยะลา พื้นที่จังหวัดนราธิวาส และพื้นที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา (เป็นพื้นที่ที่มีเหตุการณ์ความรุนแรงน้อย) เมื่อได้จำนวนสตรีงเภอร์ในพื้นที่แล้ว คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างพื้นที่ละ 10 -15 คน โดยมีคุณสมบัติคือ เป็นนักข่าวในพื้นที่ที่ทำงานข่าวมาไม่ต่ำกว่า 3 ปี นำไปซึ่งแผนการเก็บข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 เก็บข้อมูลเพื่อตอบคำถามวิจัย โดยจากนั้นจะใช้วิธีการสานเสวนากลุ่มปิดเพื่อ ทำความรู้จักคุ้นเคย ก่อนจะตั้งคำถามต่างๆ ให้สตรีงเภอร์ได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและนำเสนอ ทางออกไปสู่การลดทอนความเกลียดชังและความรุนแรงต่อผู้คนและพื้นที่ชายแดนใต้โดยการสาน

เสวนาจะแบ่งเป็น 4 กลุ่มตามพื้นที่ กลุ่มละ 10-15 คน ใช้เวลาในการสานเสวนาประมาณ 3-4 ชั่วโมง ภายใต้วัตถุประสงค์ 2 ข้อคือ

1. เพื่อศึกษาอุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

ขั้นตอนที่ 5 ถอดบทเรียนการสานเสวนาใน 4 พื้นที่ สรุปและสังเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็นกรอบคำถามในการดำเนินการสานเสวนาครั้งที่ 2 พร้อมคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คนจาก 4 พื้นที่ พื้นที่ละ 3 คน โดยคัดเลือกจากกลุ่มสานเสวนาครั้งที่ 1 ที่ให้ข้อมูลตอบคำถามวิจัยที่นำไปสู่การให้ข้อมูลเชิงลึก

ขั้นตอนที่ 6 สานเสวนาครั้งที่ 2 ผู้เข้าร่วมสานเสวนาจำนวน 12 คนจาก 4 พื้นที่ ภายใต้อกรอบคำถามที่สังเคราะห์ข้อมูลจากการสานเสวนาครั้งที่ 1 โดยแบ่งเป็น 3 หัวข้อคือ หัวข้อที่ 1 บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ 2. อุดมการณ์คนทำสื่อในกระบวนการสันติภาพ 3. บทบาทสื่อต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data collection)

ทีมวิจัยใช้การสานเสวนาเป็นวิธีการหลักในการเก็บข้อมูล ทีมวิจัยใช้เครื่องมือทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการสานเสวนาและการเสวนาในลักษณะการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) โดยทีมวิจัยจะแบ่งหน้าที่กันดังนี้คือ

1. ผู้สานเสวนาหลัก
2. ผู้สังเกตการณ์และร่วมสานเสวนา
3. ผู้บันทึกการสนทนา

เสวนาด้วยเครื่องอัดเสียง โดยแบ่งการสานเสวนาออกเป็น 2 ระดับ คือ

ระดับแรกเป็นการสานเสวนากับสตรีตเกอร์รายพื้นที่ 4 พื้นที่คือ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และอำเภอเบตง จังหวัดยะลา

ระดับ 2 หลังจากที่ได้ถอดบทเรียนจากการสานเสวนาระดับแรกแล้ว ดำเนินการสานเสวนาครั้งที่ 2 โดยคัดเลือกจากสานเสวนาครั้งแรกทั้ง 4 พื้นที่ เพื่อดำเนินการสานเสวนาในรายละเอียดที่เจาะลึกลงไปจากการสานเสวนาระดับแรก หลังจากนั้น ถอดบทเรียน ทำการสังเคราะห์ผลวิจัยออกมาในรูปแบบพรรณนาโวหาร

ประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sampling)

ประชากรผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัยนี้ คือ สตรีเรจิสเตอร์ในชายแดนใต้ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก หากแต่คณะผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกประชากรที่จะศึกษาจากสตรีเรจิสเตอร์ที่สังกัดองค์กรข่าวระดับชาติ โดยให้มีความเป็นตัวแทนในแต่ละจังหวัดสังกัดละเท่า ๆ กันและให้มีสัดส่วนการกระจายความเป็นตัวแทนองค์กรของสื่อหลักในแต่ละประเภทให้ได้ครบถ้วนมากที่สุด โดยยึดหลักการเรื่องจริยธรรมการวิจัยในคนอย่างเคร่งครัดในเรื่องการให้ข้อมูลโครงการอย่างละเอียดก่อนการตัดสินใจอย่างอิสระเข้าร่วมโครงการวิจัย ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดเตรียมเอกสารแสดงความเต็มใจเข้าร่วม (consent form) โดยไม่จำเป็นต้องลงนามเป็นลายลักษณ์อักษรในเอกสารดังกล่าวนี้ได้อำนาจสำหรับอาสาสมัครที่ไม่สะดวกใจที่จะลงนาม นอกจากนี้ ยังได้ชี้แจงให้อาสาสมัครที่จะเข้าร่วมโครงการทราบด้วยว่า ในการเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้หากอาสาสมัครมีความประสงค์จะถอนตัวออกจากโครงการด้วยเหตุผลใดก็ตาม อาสาสมัครมีสิทธิที่จะถอนตัวออกจากโครงการวิจัยได้โดยการแจ้งให้หัวหน้าโครงการทราบทางวาจา และไม่ถือว่าเป็นความผิดบกพร่องของอาสาสมัครแต่อย่างใด

สำหรับเงื่อนไขคุณสมบัติของประชากรที่จะเป็นกลุ่มอาสาสมัครให้ข้อมูลต้องมีคุณลักษณะตรงตามกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาดังนี้ คือ เป็นนักข่าวที่สังกัดองค์กรข่าวระดับชาติหรือนานาชาติ ทำงานข่าวในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลาและอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ไม่นต่ำกว่า 3 ปี โดยอาสาสมัครทั้ง 2 ครั้งจะเป็นกลุ่มเดิม โดยครั้งแรกแบ่งเป็น 4 พื้นที่ละ 10-15 คน ครั้งที่ 2 คัดเลือกอาสาสมัครจากครั้งที่ 1 พื้นที่ละ 3 คน 4 พื้นที่ รวมเป็น 12 คน มาสานเสวนาร่วมกันที่โรงแรมซีเอส ปัตตานี

เหตุผลที่คัดเลือกอาสาสมัครที่เป็นสตรีเรจิสเตอร์ทำงานข่าวให้กับองค์กรข่าวระดับชาติเพราะเป็นผู้สื่อข่าวที่มีบทบาทสำคัญในการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ ภายใต้ “กระบวนการสันติภาพ”

หากผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น หรือไม่สามารถให้ข้อมูลได้ครบถ้วนหรือกรณีที่เจ็บป่วยด้วยโรคที่อาจจะแพร่กระจายมายังผู้อื่นได้ อาสาสมัครสามารถถอนตัวได้ตามความสมัครใจ และหากอาสาสมัครไม่ประสงค์ให้ความร่วมมือ คณะผู้วิจัยสามารถยกเลิกการเข้าร่วมของอาสาสมัครได้โดยแจ้งให้ทราบทางวาจา

การคำนวณขนาดตัวอย่าง (Sample size calculation)

ด้วยการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งเน้นที่ความลึกของข้อมูลมากกว่าความกว้างของข้อมูล (เชิงปริมาณ) อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยคำนึงถึงความเชื่อถือได้ของข้อมูลและการเป็นตัวแทนทางประชากรของกลุ่มตัวอย่างด้วยเช่นกัน ดังนั้น จึงกำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างให้มีความสามารถเป็นตัวแทนประชากรที่มีความหลากหลายและกระจายตัวครบทั้งสามจังหวัด ตามลักษณะการแบ่งพื้นที่ตามกรมการปกครอง โดยแบ่งเป็นจังหวัดคือ จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี และ

ยะลา ยกเว้นกลุ่มที่ 4 คือ อำเภอเบตง จังหวัดยะลาที่เพิ่มเข้ามา เพราะมีความพิเศษเป็นพื้นที่จังหวัดยะลาที่ไม่มีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้น

1. กลุ่มตัวอย่างนราธิวาส จำนวน 10-15 คนที่เป็นนักข่าวสตรีนเกอร์ที่สังกัดสำนักข่าว ช่องข่าวส่วนกลาง ประจำอยู่ในพื้นที่นราธิวาส มีอายุการทำงานไม่ต่ำกว่า 3 ปี มีทั้งที่เป็นคนพุทธ และคนมุสลิม

2. กลุ่มตัวอย่างปัตตานี จำนวน 10-15 คนที่เป็นนักข่าวสตรีนเกอร์ที่สังกัดสำนักข่าว ช่องข่าวส่วนกลางประจำอยู่ในพื้นที่ปัตตานี มีอายุการทำงานไม่ต่ำกว่า 3 ปี มีทั้งที่เป็นคนพุทธ และคนมุสลิม

3. กลุ่มตัวอย่างยะลา จำนวน 10-15 คนที่เป็นนักข่าวสตรีนเกอร์ที่สังกัดสำนักข่าว ช่องข่าวส่วนกลาง ประจำอยู่ในพื้นที่ยะลา มีอายุการทำงานไม่ต่ำกว่า 3 ปี มีทั้งที่เป็นคนพุทธ และคนมุสลิม

4. กลุ่มตัวอย่างอำเภอเบตง จังหวัดยะลา จำนวน 10-15 คนที่เป็นนักข่าวสตรีนเกอร์ที่สังกัดสำนักข่าว ช่องข่าวส่วนกลาง ประจำอยู่ในพื้นที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา มีอายุการทำงานไม่ต่ำกว่า 3 ปี มีทั้งที่เป็นคนพุทธ และคนมุสลิม

เครื่องมือเก็บข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บข้อมูลประกอบด้วยเครื่องมือหลัก 2 ประการ คือ

การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึกต่อกลุ่มอาสาสมัครที่เป็นสตรีนเกอร์ในระดับผู้บริหารซึ่งมีข้อจำกัดในด้านการบริหารงาน ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมการเสวนาซึ่งต้องใช้เวลามากกว่าได้ และด้วยประสบการณ์ความเชี่ยวชาญของการเป็นสื่อที่ยาวนานกว่า และมีมุมมองในภาพกว้างมากกว่า ดังนั้นการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคลจึงมีประโยชน์ในการเก็บข้อมูลเชิงลึกได้ครบถ้วนมากกว่าซึ่งจะเป็นผลดีต่อการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ในงานวิจัย

การสนทนา (Dialogue)

การสนทนาคืออะไร พัทธธีรา นาคุไรรัตน์ และนันทวิช สิริธิรักษ์ (2561) นำเสนอไว้ว่า

มีผู้ให้นิยามความหมายไว้พอสมควรทีเดียว หากแต่นิยามที่สำคัญนิยามหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นคุณลักษณะที่สำคัญของการสนทนาค่อนข้างครบถ้วนคือ นิยามที่จัดพิมพ์โดย UNDP และองค์กรอื่นๆ ที่ชื่อว่า *Democratic Dialogue: A Handbook for Practitioners (2007)* หรือแปลเป็นไทยว่า *สนทนาประชาธิปไตย: คู่มือสำหรับผู้ปฏิบัติงาน* ด้วยการสนทนาทำงานอยู่ภายใต้กรอบคิดที่วางบนฐานของความเป็นประชาธิปไตยที่เคารพในหลักเสรีภาพ ความแตกต่างหลากหลายทางความคิดแม้จะเป็นความคิดที่ไม่ตรงกัน ทว่าก็มีความพยายามที่จะเข้าใจ ฟัง และสอบถาม สืบค้น ค้นหาด้วย

ความเห็นอกเห็นใจ ด้วยเหตุและผลมากกว่าที่จะโต้เถียงกัน และหว่านล้อมโน้มน้าวให้อีกฝ่ายหนึ่งเชื่อ (พัทธ์ธีรา และ นันทวัช, 2561, น. 63)

นอกจากนี้ การสานเสวนาเป็นเครื่องมือในการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย ด้วยเป็นวิธีที่เปิดให้ความแตกต่างหลายหลายและความเห็นไม่ตรงกันได้มาแลกเปลี่ยนกัน ด้วยกระบวนการรับฟังอย่างลึกซึ้งให้แต่ละถึงความเป็นมนุษย์ในตัวของผู้คนด้วยกัน (พัทธ์ธีรา และ นันทวัช, 2561, น. 63) ด้วยในสถานการณ์ความรุนแรงถึงตายในชายแดนใต้ระหว่างปี 2547 เป็นต้นมานั้น พื้นที่และกระบวนการสานเสวนาเปิดพื้นที่ให้ผู้คนที่เห็นต่างได้มาพูดคุยกันมีเพิ่มขึ้นมาก เป็นต้น วงสานเสวนาของกลุ่มผู้หญิงชายแดนใต้ วงสานเสวนาของภาคประชาสังคมชายแดนใต้ที่นำเอากระบวนการสานเสวนาไปใช้ในการระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้สึกรู้สึกนึกคิดอย่างต่อเนื่องจนตกผลึกเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายที่น่าสนใจหลายประการ²

เหตุผลที่คณะผู้วิจัยเลือกใช้การสานเสวนาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ยังสืบเนื่องมาจากคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่ง พัทธ์ธีรา และ นันทวัช (2561, น.) ได้ชี้ให้เห็นคือ

การสานเสวนามีสถานะเป็น “กระบวนการ” ที่ประกอบด้วยทักษะ การฟัง การคิด การพูด การเขียน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประสานความแตกต่างหลากหลายทาง อัตลักษณ์ (Identity) เข้ามาสนทนาในระนาบเดียวกัน มากกว่าที่จะใช้อำนาจเหนือกว่าในการสนทนา (อึ้งแล้ว)

ซึ่งกระบวนการของสานเสวนาดังกล่าวสำคัญมากต่อการมุ่งค้นหาสิ่งที่เป็นผลลัพธ์จากการวิจัยประการสำคัญคือ การลดทอนอคติและความเกลียดชัง ซึ่งฝังลึกในจิตใจของผู้คน หากแต่ผู้เชี่ยวชาญด้านการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งด้วยสันติวิธีผ่านเครื่องมือ “สานเสวนา” เชื่อว่า อคติและความเกลียดชัง สามารถคลี่คลายตัวลงได้หากมีการรับฟังความรู้สึก และความต้องการของกันและกันอย่างใส่ใจ โดยไม่ด่วนตัดสิน หรือที่ ปารีชาต สุวรรณบุบผา (2553) ได้กล่าวถึงนักวิชาการดังกล่าวไว้ว่า

Bohm & Nichol (2013) ให้ความหมายการสานเสวนาไว้ว่า หมายถึง การตั้งใจฟังความหมายที่เกิดจากการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep listening) หรืออาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า หมายถึง การฟังด้วยใจเมตตา ไม่ด่วนตัดสินไว้ก่อน และเป็นการฟังโดยเอาใจเขามาใส่ใจเรา นอกจากการฟังผู้อื่นแล้ว การสานเสวนายังหมายถึง ฟังเสียงของความเจ็บ ฟังตัวเอง และฟังผลของการฟังที่เกิดจากการฟังตัวเอง และการฟังผู้อื่นด้วย (ปารีชาต สุวรรณบุบผา, 2553 อ้างถึงใน พัทธ์ธีรา และ นันทวัช, 2561, น. 64)

สอดคล้องกับที่ William Isaacs ได้กล่าวถึงการสนทนา (Dialogue) ว่าการสนทนาแลกเปลี่ยนทำให้เกิดความเข้าใจอย่างทะลุปรุโปร่งและสิ้นไหล (Dia แปลว่า ทัวถึง สิ้นไหล ปรุโปร่ง

² ผู้สนใจสามารถเข้าถึงรายละเอียดเกี่ยวกับข้อเสนอดังกล่าวได้ทาง www.deepsouthwatch.org

รอบด้าน Logos แปลว่า คำ หรือ ความหมายของคำ) บางคนเรียกการสนทนาแบบนี้ว่า สนทริยสนทนา คือ การสนทนาที่ประกอบด้วยการฟังและสังเกตอย่างลึกซึ้ง การสนทนาที่จะทำให้เกิดความเข้าใจอย่างทะลุปรุโปร่งและสิ้นไหลประกอบด้วยมิติต่าง ๆ 4 ด้าน (Isaacs, 2008 อ้างถึงใน พัทธธีรา และ นันทวัช, 2561, น. 65) คือ

1. การฟังอย่างตั้งใจละเอียดลออ (Deep listening) ฟังและรับรู้ความรู้สึกความคิดของทั้งผู้ที่เราสนทนาด้วยและฟังและรับรู้ความรู้สึกความคิดของตัวเอง
2. การให้เกียรติและเคารพผู้พูด (Respecting) ยอมรับคนคนนั้นอย่างที่เขาเป็น เชื่อมั่นในศักยภาพของเขา
3. การละวางจากการตำหนิตัดสิน (Suspending) รู้ตัวว่ากำลังประเมิน ตัดสิน ดีค่า แล้วละวางการประเมิน ตัดสิน ดีค่า สิ่งที่กำลังฟังอยู่
4. การพูดจากใจจริง (Voicing) ผู้พูดสามารถพูดได้อย่างปลอดภัย จริใจ ไม่ไปตัดสินตำหนิ ประเมินค่าความคิด ความเห็นคนอื่น ๆ

สานเสวนากับสนทนากลุ่ม

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง การสานเสวนา (dialogue) กับ การสนทนากลุ่ม (focus group) พบว่ามีความแตกต่างกันตรงที่ การสนทนากลุ่มมุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมตอบคำถามให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการถาม ทว่าการสานเสวนาเป็นกระบวนการที่ต้องเริ่มตั้งแต่การสร้างพื้นที่ปลอดภัย พื้นที่ของความไว้วางใจก่อนที่จะเปิดใจพูดคุยกันอย่างมีอารยะ มีเมตตาต่อกันในความเป็นมนุษย์และเป็นการพูดคุยที่รวมเอาผู้ที่มีความแตกต่างทางความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์หรือแม้แต่เป็นคู่ขัดแย้งกันมาคุยด้วยกันโดยมีกระบวนการสานเสวนาเป็นผู้นำที่อำนวยความสะดวกในการสานเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและกัน นอกจากนี้ สานเสวนายังครอบคลุมไปถึงกระบวนการเยียวยาจิตใจของกันและกัน

สำหรับการจัดวงสานเสวนาในงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยใช้รูปแบบการสานเสวนาวงปิดเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการคัดเลือกเท่านั้น โดยได้ชี้แจงกติกาของวงสานเสวนาและเปิดให้ผู้เข้าร่วมวงสานเสวนาได้ร่วมกันกำหนดกติกาของวงเพื่อถือปฏิบัติร่วมกัน เป็นต้น การไม่นำข้อความในวงไปเผยแพร่ในทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้พูด การไม่ถ่ายภาพการผู้เข้าร่วมพูดคุยไปเผยแพร่ก่อนได้รับอนุญาต ความคิดเห็นที่แตกต่างกันไม่ใช่ความผิดหากแต่เป็นอิสระทางความคิดของแต่ละบุคคล จึงจะไม่ด่วนตัดสินกันและกัน ตลอดจนการแบ่งปันเวลาและโอกาสให้สมาชิกในวงได้พูดอย่างทั่วถึง และการตั้งใจรับฟังโดยไม่ขัดจังหวะในการพูดของกันและกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่อาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลซึ่งมีฐานะเป็นสื่อสะท้อนความรู้สึกว่าเป็นกติกาที่ยากเพราะธรรมชาติของสื่อมักจะตั้งคำถามสวนกลับกลางคันเพื่อให้ได้คำตอบอย่างกระชับ มากกว่าที่จะตั้งใจฟังการพูดยาว ๆ แต่กระนั้นก็บอกว่า “ดีเหมือนกัน ลองทำอะไรที่ขัดกับธรรมชาติของสื่อดูบ้างเผื่อว่าจะได้มุมมองใหม่”

การจัดวางสานเสวนาในงานวิจัยนี้ แบ่งออกเป็นงานสานเสวนา 2 ครั้ง โดยระยะเวลาครั้งแรก 3 ชั่วโมงในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งหมด 4 พื้นที่ คือ จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลาและอำเภอเบตง จังหวัดยะลา

สานเสวนาครั้งที่ 1

โดยนักวิจัยเข้าไปจัดสานเสวนาในพื้นที่ทั้ง 4 พื้นที่ กระบวนการในการสานเสวนาแต่ละครั้งมีหลักการเหมือนกัน แต่รูปแบบกิจกรรมย่อยอาจแตกต่างกันไปเช่น การใช้รูปแบบสานเสวนาสภากาแฟ (World Café Dialogue) สานเสวนาอ่างปลา (Fish Bowl Dialogue) หรือสานเสวนาเปิดพื้นที่ (Open Space Dialogue)” โดยทุกครั้งของการเปิดวง คณะผู้วิจัยจะทำหน้าที่เป็นกระบวนการนำการสานเสวนา และดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอน กล่าวคือ

ขั้นตอนสร้างความรู้จัก เปิดวงด้วยการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเชิญชวนมาเข้าร่วมสานเสวนา หลังจากนั้นเป็นการสร้างความรู้จักคุ้นเคยกันด้วยการให้อาสาสมัครแต่ละคนได้แนะนำตัวเองอย่างกระชับว่าเป็นใคร ทำอะไร และเป็นสื่อมาแล้วกี่ปี มีสังกัดหรือไม่สังกัด จากนั้นจะเริ่มสร้างพื้นที่ความไว้วางใจกันให้มากขึ้น

ขั้นตอนสร้างพื้นที่ปลอดภัย ด้วยการเชิญชวนให้ร่วมกันกำหนดกติกาในการพูดคุยในวงเพื่อถือปฏิบัติร่วมกันโดยกระบวนการนำเสนอกติกากลาง ๆ และขอให้ผู้เข้าร่วมแต่ละท่านเพิ่มเติม บางคนจะบอกจุดหรือเส้นความอดทนได้ของตนให้สมาชิกในวงทราบว่าเรื่องใด และจุดใดที่รับได้ เรื่องใดที่รับไม่ได้ และเส้นที่บ่งบอกถึงพื้นที่ปลอดภัยของแต่ละคนเป็นอย่างไร

ขั้นตอนสร้างความไว้วางใจ กระบวนการจะใช้คำถามที่เชิญชวนให้สะท้อนอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวมากขึ้นโดยเปิดอิสระให้ผู้เข้าร่วมตัดสินใจเองว่าจะไว้วางใจมากน้อยเพียงใดต่อการเล่าเรื่องอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวนั้น ๆ เช่น เรื่องที่ตกเป็นเหยื่อ เรื่องเกี่ยวกับสถานะความมั่นคงในอาชีพสื่อ หลังจากนั้นจึงจะนำเข้าสู่คำถามใจกลางทีละข้อ และเมื่อครบทุกข้อแล้ว ก่อนจะปิดวงในแต่ละครั้ง คณะผู้วิจัยจะสอบถามอารมณ์ความรู้สึกส่วนบุคคลและสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันในวง

ทุกวงที่จัดสานเสวนาในครั้งที่ 1 เมื่อถอดบทเรียนจากสานเสวนาแล้ว คณะผู้วิจัยจะประเมินและคัดเลือกตัวแทนจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 พื้นที่ พื้นที่ละ 3 คน เพื่อมาจัดสานเสวนาร่วมกันในครั้งที่ 2 ที่โรงแรมซีเอส ปัตตานี

สานเสวนาครั้งที่ 2

สำหรับการสานเสวนาครั้งที่ 2 ใช้ระยะเวลา 9 ชั่วโมงโดยรวมผู้เข้าร่วมจากหลากหลายพื้นที่เข้ามาอยู่ร่วมในพื้นที่เดียว ใช้เวลาในการสานเสวนา 9 ชั่วโมง แบ่งเป็น 3 หัวข้อหลัก หัวข้อละ 3 ชั่วโมง” โดยใช้รูปแบบการสานเสวนาตามลำดับขั้นตอนที่เคยใช้ในครั้งที่ 1 เพื่อให้ผู้เข้าร่วมที่มาจากต่างพื้นที่กันได้ทำความรู้จักคุ้นเคยก่อนที่จะเริ่มการสานเสวนาซึ่งในครั้งที่ 2 จะมีความเข้มข้นมากกว่าครั้งแรก และเพิ่มกระบวนการขั้นตอนเพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้

บทที่ 4

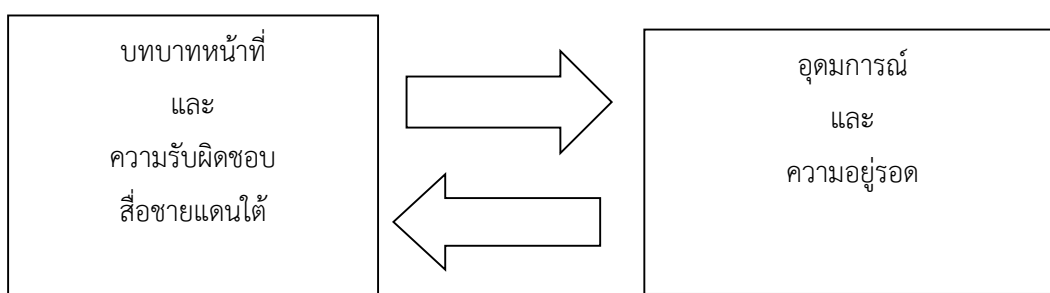
เสียงสะท้อนคนทำสื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ:

การต่อรองระหว่างบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบกับอุดมการณ์และความอยู่รอด

บทนี้ชี้ให้เห็นถึงการต่อรองระหว่างบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้กับอุดมการณ์และความอยู่รอดของคนทำสื่อในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาสและเบตง ภายใต้สถานการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนใต้ การต่อรองทางอุดมการณ์ของคนทำสื่อชายแดนใต้ในที่นี้วิเคราะห์ปัจจัยภายในตัวบุคคลที่เป็นสื่อประกอบ กล่าวคือ ปัจจัยทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และปัจจัยภายนอกตัวบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นสื่อคือบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่ถูกกำกับด้วยสถานการณ์ความรุนแรงด้านหนึ่ง และอีกด้านหนึ่งคือหน่วยงานต้นสังกัดที่มีอำนาจในการกำหนดทิศทางการรายงานข่าว

คณะวิจัยดำเนินกระบวนการพูดคุยสานเสวนากับสื่อชายแดนใต้ 4 กลุ่มในพื้นที่ จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี และยะลา ยกเว้นกลุ่มที่ 4 คือ อำเภอบะตัง จังหวัดยะลาที่เพิ่มเข้ามา เพราะมีความพิเศษเป็นพื้นที่จังหวัดยะลาที่ไม่มีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้น กลุ่มละจำนวน 10-15 คน ที่เป็นคนทำข่าวในพื้นที่ดังกล่าวไม่ต่ำกว่า 3 ปี

คณะวิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการพูดคุยครั้งนี้ ก่อนตั้งคำถามเข้าไปในวงสนทนาโดยให้แต่ละคนนิยามความเป็นสื่อของตนเอง เล่าถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ และให้สื่อแต่ละคนเล่าถึงความท้าทายในการทำงานของสื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ เพื่อศึกษาอุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติ

นิยามความเป็นสื่อกับความท้าทายในความเป็นสื่อชายแดนใต้

ผลจากการดำเนินกระบวนการพูดคุยสานเสวนากับสื่อชายแดนใต้ 4 กลุ่มในพื้นที่ จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี และยะลา ยกเว้นกลุ่มที่ 4 คือ อำเภอบะตัง จังหวัดยะลาที่เพิ่มเข้ามา เพราะมีความพิเศษเป็นพื้นที่จังหวัดยะลาที่ไม่มีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้น กลุ่มละจำนวน 10-15 คน ที่เป็นคนทำข่าวในพื้นที่ดังกล่าวไม่ต่ำกว่า 3 ปี ภายใต้กรอบคำถามใหญ่ 2 คำถามคือ “นิยามความเป็นสื่อของตนเอง” กับ “ความท้าทายในความเป็นสื่อชายแดนใต้”

การนิยามความเป็นสื่อของตนเอง พบว่า สื่อชายแดนใต้ใน 4 พื้นที่ได้นิยามตัวเองออกเป็น 5 กลุ่มใหญ่ ดังนี้คือ 1. ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่ 2. สตริงเกอร์ 3. สื่ออิสระ 4. สื่อภาคพลเมือง และ 5. สื่อผู้เป็นล่ามและผู้ประสานงานนักข่าวต่างประเทศ

ตารางที่ 1 การนิยามตัวตนของสื่อชายแดนใต้: ปัตตานี-ยะลา-นราธิวาส-เบตง

สื่อชายแดนใต้	ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่	สตริงเกอร์	สื่ออิสระ	สื่อภาคพลเมือง	สื่อผู้เป็นล่ามและผู้ประสานงานนักข่าวต่างประเทศ	รวม
ปัตตานี	2	5	2	4	1	14
ยะลา	8	3	2	2	0	15
นราธิวาส	2	7	3	9	0	21
เบตง	3	4	3	0	0	10
รวม	15	19	10	15	1	58

จังหวัดปัตตานีพบว่าสื่อที่เรียกตัวเองว่าสตริงเกอร์มีมากที่สุด คือ 5 ราย ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่ 2 ราย สื่ออิสระ 2 ราย สื่อพลเมือง 4 ราย และสื่อผู้เป็นล่ามและผู้ประสานงานนักข่าวต่างประเทศ 1 ราย โดยรวม 13 รายแต่ใน 14 รายนี้มีความทับซ้อนของสถานะ เช่น บางสื่อเป็นทั้งสื่ออิสระและสื่อพลเมืองที่คาบเกี่ยว บางสื่อเป็นล่ามและผู้ประสานงานข่าวนักข่าวต่างประเทศแต่ขณะเดียวกันทำหน้าที่สื่อพลเมืองควบคู่กันไปด้วย โดยสื่ออิสระรายหนึ่งที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ที่สนใจสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ระบุ

ชัดเจนกลางกระบวนการเสวนาว่า “ถูกคุกคามและถูกติดตามจากรัฐ จากการนำเสนอเรื่องราวในสื่อวิทยุ โดยเฉพาะการนำเสนอเรื่องของผู้เห็นต่าง”

จังหวัดยะลาพบว่า เป็นสื่อที่เป็นตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่มากที่สุดคือ 8 ราย รองลงมาคือสตริงเกอร์ 3 ราย สื่ออิสระ 2 ราย สื่อพลเมือง 2 ราย รวม 15 ราย แต่ใน 15 รายนี้มี 2 รายที่ความทับซ้อนของสถานะ คือเป็นทั้งสื่อสตริงเกอร์และสื่อพลเมือง ที่จังหวัดยะลาเป็นที่น่าสังเกตคือ เป็นสื่อที่เป็นตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่มากที่สุดและส่วนใหญ่เกือบ 90 เปอร์เซ็นต์เป็นคนหนุ่มสาวเพิ่งจบการศึกษาระดับปริญญาตรีนับถือศาสนาอิสลามมีทั้งคนในและคนนอกพื้นที่ แต่ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ โดยมีบทบาทที่สำคัญคือ เล่าเรื่องดีในสามจังหวัดชายแดนใต้ในฐานะคนมุสลิมรุ่นใหม่ นอกจากนี้ทำหน้าที่ลงพื้นที่ชุมชนพบชาวบ้าน ณะเดียวกันพบว่าสื่ออิสระ 2 รายทำหน้าที่เป็นจิตอาสาทำงานร่วมกับจังหวัดยะลา

จังหวัดนราธิวาสพบว่า เป็นสื่อที่เป็นสื่อพลเมืองมากที่สุดคือ 9 ราย รองลงมาคือสตริงเกอร์ 7 ราย สื่ออิสระ 3 รายและตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่ 2 ราย รวมเป็น 21 รายโดยพบว่า สื่อสตริงเกอร์ทั้งหมด 7 รายและสื่ออิสระ 2 ราย เป็นสื่อพลเมืองในนามชมรมสื่อมวลชนเพื่อสันติจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเรียกตัวเองว่า SPMC มีสมาชิกอยู่ทั่ว 3 จังหวัดชายแดนใต้ แต่สมาชิกมากที่สุดอยู่ที่จังหวัดนราธิวาส และผู้ก่อตั้งรวมถึงประธานชมรมเป็นสตริงเกอร์อยู่ที่จังหวัดนราธิวาส โดยทำหน้าที่ต่อรองกับคนนอกคือสื่อส่วนกลางในการกำหนดนโยบายข่าวเหตุการณ์ความรุนแรงและต่อรองกับคนในพื้นที่ในการสร้างความเชื่อถือและความไว้วางใจเวลาลงพื้นที่ทำข่าว ไม่นำเสนอเหตุการณ์ความรุนแรง ถ้านำเสนอจะเป็นการอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ความน่าสนใจของสื่อที่จังหวัดนราธิวาสแตกต่างจากจังหวัดปัตตานี ยะลาและอำเภอเบตงคือ ใช้สื่อเป็นช่องทางสื่อสารเกี่ยวกับระเบียบข้อกฎหมายข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ขณะเดียวกันคนทำสื่อทำหน้าที่ลงพื้นที่ให้ความรู้ด้านกฎหมาย ทำคดีความที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ความเข้าใจกฎระเบียบด้านศาสนาอิสลาม และที่สำคัญคือเน้นทำความเข้าใจระหว่างคนมุสลิมกับคนต่างศาสนา โดยไม่นำเสนอข่าวเหตุการณ์ความรุนแรง

อำเภอเบตงพบว่า เป็นสื่อสตริงเกอร์มากที่สุดคือ 4 ราย เป็นตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่ 3 ราย และสื่ออิสระ 3 ราย รวม 10 ราย โดยในอำเภอเบตงไม่มีความทับซ้อนของสถานะ แต่สื่อทุกประเภทมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสื่อสารภาพลักษณ์ที่ดีของอำเภอเบตง เล่าเรื่องราวดีดีของเบตง โดยอยู่ภายใต้การจัดการรวมกันของเทศบาลอำเภอเบตง อย่างเช่นสื่ออิสระ 1 รายที่เป็นวิทยุเพื่อความบันเทิง มีเปิดช่วงเวลา 1 ชั่วโมงทุกวัน เป็นช่วงเทศบาลพบประชาชน นำเสนอข่าวเทศบาล ประชาสัมพันธ์เทศบาลเบตง และไม่นำเสนอข่าวความรุนแรง

ตารางที่ 2 ความท้าทายในความเป็นสื่อชายแดนใต้

ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส	เบตง
ความเสี่ยงกับชีวิต	ความเสี่ยงกับชีวิต	ความเสี่ยงกับชีวิต	ความเสี่ยงกับชีวิต
รายได้ต่อชิ้นไม่การันตี/ไม่มีสวัสดิการ	รายได้ต่อชิ้นไม่การันตี/ไม่มีสวัสดิการ	รายได้ต่อชิ้นไม่การันตี/ไม่มีสวัสดิการ	รายได้ต่อชิ้นไม่การันตี/ไม่มีสวัสดิการ
นโยบายส่วนกลางต้นสังกัด (ข่าวเหตุการณ์ความรุนแรงรายวัน/ความรวดเร็ว)	นโยบายส่วนกลางต้นสังกัด (ข่าวเหตุการณ์ความรุนแรงรายวัน/ความรวดเร็ว)	นโยบายส่วนกลางต้นสังกัด (ข่าวเหตุการณ์ความรุนแรงรายวัน/ความรวดเร็ว)	นโยบายส่วนกลางต้นสังกัด (ข่าวเหตุการณ์ความรุนแรงรายวัน/ความรวดเร็ว)
ความหวาดระแวง/ความไม่เชื่อใจจากเจ้าหน้าที่รัฐ	ความหวาดระแวง/ความไม่เชื่อใจจากเจ้าหน้าที่รัฐ	ความหวาดระแวง/ความไม่เชื่อใจจากเจ้าหน้าที่รัฐ	ความหวาดระแวง/ความไม่เชื่อใจจากเจ้าหน้าที่รัฐ
สื่อส่วนกลางไม่เข้าใจการทำงานในพื้นที่	สื่อส่วนกลางไม่เข้าใจการทำงานในพื้นที่	สื่อส่วนกลางไม่เข้าใจการทำงานในพื้นที่	สื่อส่วนกลางไม่เข้าใจการทำงานในพื้นที่
ความกลัว ความหวาดระแวงต่อกัน ของผู้คนในสังคม	รู้ความจริงแต่พูดไม่ได้	เปิดชมรม SPMC กำหนดบทบาทตัวเองในการต่อรองกับสื่อกลางนำเสนอข่าวเชิงบวก ไม่นำเสนอข่าวความรุนแรง และทำกิจกรรมช่วยเหลือคนในพื้นที่เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและไว้วางใจ	การสื่อสารกับคนนอกพื้นที่สร้างความเข้าใจใหม่ถึงพื้นที่และผู้คนเสนอภาพลักษณ์เชิงบวกของเมืองเบตง
การบิดเบือนข่าวสารของฝ่ายรัฐ	ทำให้คนฟังเชื่อว่าเป็นข่าวจริง	สร้างความเข้าใจระหว่างคนมุสลิมกับคนต่างศาสนา	เสนอภาพลักษณ์เชิงบวกของเมืองเบตง
ถูกคุกคามจากทุกฝ่าย (รัฐและผู้เห็นต่าง)	จิตอาสาทำงานร่วมกับจังหวัด	ทำหน้าที่ด้านกฎหมาย คดีความที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาอิสลามกฎระเบียบด้านศาสนาอิสลาม	
ข้อเท็จจริงมีหลายชุด	กระบอกเสียงของชุมชนในการถ่ายทอดเรื่องราวดี ๆ อยากมีส่วนร่วมในการช่วย		

ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส	เบตง
	แก้ไขปัญหภายใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้		
การเข้าถึงแหล่งข่าวที่สำคัญ โดยเฉพาะผู้เห็นต่างจาก ฝ่ายรัฐ	เหมือนข้อต่อ หรือคนกลาง ที่มีหน้าที่สำคัญอย่างมาก ในการสร้างความรู้ความ เข้าใจระหว่างรัฐและสังคม มุสลิมชายแดนใต้		
เงินทุนสนับสนุน			

ผลจากการดำเนินกระบวนการพูดคุยสานเสวนากับสื่อชายแดนใต้ 4 กลุ่มในพื้นที่ จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลา และอำเภอเบตงพบว่า ความท้าทายในความเป็นสื่อชายแดนใต้ของ ทั้ง 4 พื้นที่มีความเหมือนกัน และมีความแตกต่างกันในบริบทของบทบาทหน้าที่ที่สัมพันธ์กับ โครงสร้างของพื้นที่แตกต่างกันไป ดังนี้

ความเสี่ยงกับชีวิต เป็นความท้าทายอันดับแรกของสื่อชายแดนใต้ในทุกกลุ่มที่สะท้อน ความปลอดภัยในชีวิตของสื่อชายแดนใต้ในสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ใน สถานะความรุนแรงถึงตาย ที่การทำข่าวสื่อต้องลงพื้นที่เกิดเหตุทำให้มีความเสี่ยงต่อชีวิต อย่างที่สื่อ สตรีเกอร์อาวุโสรายหนึ่งกล่าวในกระบวนการพูดคุยสานเสวนาที่จังหวัดยะลาว่า "สมมติว่า ผม เสียชีวิต ถ้ามเมียภรรยาผมชิ ล้วนนิ่งเอาจมัย ไม่มีใครอยากได้หรอก แต่จริงๆ ไม่ได้สักล้านหรอก แล่นึงก็ไม่มีรู้จะได้หรือเปล่า นะครับ ผมศิษย์สุนทรภู่ครับ รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี ผมคิดอย่างนี้ครับ"

รายได้ต่อชิ้นไม่การันตี/ไม่มีสวัสดิการ เป็นความท้าทายอันดับสองที่สะท้อนความอยู่รอด ของสื่อสตรีเกอร์ชายแดนใต้ในทุกจังหวัดที่ตอบเหมือนกันว่าได้รายได้เป็นรายชิ้นและไม่ได้มีการันตี ด้วยว่าข่าวทุกชิ้นที่ส่งไปจะได้เป็นข่าว เพราะถ้าไม่ได้เป็นข่าวจะไม่ได้ค่าตอบแทน "ข่าวทุกข่าวที่ส่งไป มีต้นทุนคือค่าเดินทางไปทำข่าว และความเสี่ยงต่อชีวิตในการลงพื้นที่ ที่ไม่สามารถคาดเดาได้ว่าจะ เกิดอะไรขึ้นกับเรา แต่เราต้องลงไปทำข่าว แต่หลายครั้งข่าวที่ส่งไปไม่ได้รับการคัดเลือกเป็นข่าว ก็ ไม่ได้เงิน ถ้าข่าวนั้นไม่เป็นข่าวเหตุการณ์ที่เขาต้องการ แต่เราเสียค่าน้ำมันรถไปแล้ว เสี่ยงต่อชีวิตไป แล้ว ทำให้นักข่าวสตรีเกอร์ 1 คนต้องเป็นสตรีเกอร์ให้กับหลายสำนักข่าว เพื่อป้องกันความเสี่ยง เรื่องรายได้" นอกจากนี้สตรีเกอร์สามจังหวัดชายแดนใต้ยังเล่าว่า การทำงานนอกจากไม่มีเงินเดือน ได้ค่าตอบแทนเป็นรายชิ้นแล้ว ยังไม่มีสวัสดิการค่าเลี้ยงชีพใดทั้งสิ้น ทั้งๆที่การทำงานอยู่ในภาวะ เสี่ยงตายถึงกับชีวิต โดยสตรีเกอร์ทุกฉบับทุกสำนักข่าวทุกสถานเหมือนกันหมด มีเพียงสตรีเกอร์ รายเดียวที่เป็นสตรีเกอร์ให้กับสำนักข่าวต่างประเทศเคยได้รับบาดเจ็บจากสะเก็ดระเบิดในการลง พื้นที่ทำข่าว ทางสำนักข่าวต่างประเทศดูแลรักษาให้อย่างดี

นโยบายส่วนกลางต้นสังกัด (ข่าวเหตุการณ์ความรุนแรงรายวัน/ความรวดเร็ว) เป็นความท้าทายอันดับต้นของสื่อสตรีมเกอร์ชายแดนใต้ในทุกจังหวัดที่ต้องปะทะการทำงานกับบรรณาธิการส่วนกลางต้นสังกัดในการกำหนดประเด็นข่าวและการเร่งรัดการส่งข่าวเร็วที่ทั้งสองเรื่องมีผลต่อความเสี่ยงชีวิต มีผลต่อความขัดแย้งกับแหล่งข่าวในพื้นที่ทั้งชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะข่าวที่นำเสนอไปท้ายสุดสร้างภาพลักษณ์เชิงลบให้แก่พื้นที่และผู้คน ก่อให้เกิดอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในสามจังหวัดชายแดนใต้ “ส่วนกลางสั่งแต่จะเอาข่าวเหตุการณ์รายวัน โดยไม่สนใจว่าข่าวนั้นจะสร้างความเสียหายแก่พื้นที่อย่างไร แรกๆพวกเรา ก็สนุกนะ ตื่นเต้นไปกับข่าวเหตุการณ์ แต่นานวันไปเราเริ่มไม่สนุก แต่ถ้าเราไม่ส่งข่าวเหตุการณ์เราไม่ได้เงิน ก็อยู่ไม่ได้” ขณะที่เรื่องความรวดเร็ว นั้น สื่อชายแดนใต้รายหนึ่งเล่าว่า “ส่วนกลางต้องการให้ส่งเร็วๆ แต่พื้นที่เวลาเกิดเหตุ บางที่ไม่ได้ใกล้ๆ และตามหลักเวลาเกิดเหตุการณ์ระเบิด จะไม่ให้เข้าพื้นที่ เพราะจะมีการระเบิดซ้ำ แต่ส่วนกลางไม่สนใจความปลอดภัยของพวกเรา จะเอาแต่ข่าวเร็วๆ”

ความหวาดระแวง/ความไม่เชื่อใจจากเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นอีกหนึ่งความท้าทายที่เกิดขึ้นไม่เฉพาะกับสื่อที่เรียกตัวเองว่า “สตรีมเกอร์” แต่เป็นความท้าทายของสื่ออิสระและสื่อพลเมืองด้วยที่ต้องเผชิญกับความหวาดระแวง/ความไม่เชื่อใจจากเจ้าหน้าที่รัฐในการได้ข้อมูลเพื่อมาทำข่าว เป็นความท้าทายอย่างมากของสื่อชายแดนใต้ในภาวะที่ทุกอย่างไม่มีความชัดเจน อยู่ด้วยความหวาดระแวงและความไม่เชื่อใจกัน ทำให้สื่อชายแดนใต้หาข่าวได้ยาก และเข้าถึงพื้นที่เกิดเหตุได้ยาก

สื่อส่วนกลางไม่เข้าใจการทำงานในพื้นที่ เป็นความท้าทายอันดับต้นของสื่อสตรีมเกอร์ชายแดนใต้ในทุกจังหวัดที่ต้องปะทะการทำงานกับบรรณาธิการส่วนกลางต้นสังกัดที่ไม่เข้าใจกระบวนการทำงานในพื้นที่ที่มีความรุนแรงถึงตายเกิดขึ้นรายวัน นำมาซึ่งความเสี่ยงในชีวิต และการทำงานที่คนทำสื่อต้องปะทะกับแหล่งข่าวในพื้นที่ทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐและชาวบ้านต่างศาสนาที่เต็มไปด้วยความหวาดระแวงและความไม่เชื่อใจกัน การสั่งงานไม่คำนึงถึงว่าสื่อจะใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างไร เมื่อข่าวออกไป โดยสื่อชายแดนใต้เล่าว่า หลายครั้งที่สื่อมีปัญหาในพื้นที่เพราะการสั่งงานจากสื่อส่วนกลางที่ไม่เข้าใจการทำงานในพื้นที่

ในขณะที่ความท้าทายของสื่อชายแดนใต้ในแต่ละจังหวัดมีความท้าทายแตกต่างกันไปในระบบเชิงโครงสร้างของพื้นที่ในการทำงานของสื่อ ดังนี้

สื่อชายแดนใต้จังหวัดปัตตานีซึ่งส่วนใหญ่เป็นสื่อสตรีมเกอร์ สื่อพลเมืองและสื่ออิสระ มีความท้าทายในเรื่องความกลัวและความหวาดระแวงต่อกันของผู้คนในสังคม ทำให้การทำข่าวยาก เพราะคนในสังคมไม่กล้าที่จะให้ข่าวเพราะหวาดระแวงคนทำข่าวและเกิดความกลัวว่าเมื่อให้ข่าวไปแล้วจะมีผลกระทบอะไรต่อตัวเองหรือไม่ ทำให้เหตุการณ์หลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงไม่มีคนพูด นอกจากนี้ยังมีเรื่องการบิดเบือนข่าวสารของฝ่ายรัฐ สื่อถูกคุกคามจากทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐหรือผู้เห็นต่าง และความท้าทายที่ยากต่อการทำงานคือเวลาเกิดเหตุการณ์หรือมีเรื่องราวต่างๆเกิดขึ้น คนทำสื่อพบว่าข้อเท็จจริงมีหลายชุดและที่สำคัญข้อเท็จจริงชุดไหนที่ถูกต้อง อีกทั้งการเข้าถึงแหล่งข่าวที่

สำคัญโดยเฉพาะผู้เห็นต่างจากฝ่ายรัฐ และความท้าทายที่สำคัญมากสำหรับสื่ออิสระคือเงินทุนสนับสนุน

สื่อชายแดนใต้จังหวัดยะลา มีความท้าทายในบทบาทหน้าที่สื่อแตกต่างจากปัตตานี นราธิวาสและเบตง เห็นจากสื่อส่วนใหญ่เป็น “ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่” ไม่ว่าจะสังกัด กรม.ภาค 4 ส่วนหน้า สังกัดกรมประชาสัมพันธ์ หรือหน่วยงานรัฐอื่นๆในพื้นที่ ความท้าทายเรื่องความจริงแต่พูดไม่ได้ ตามมาด้วยทำอย่างไรทำให้คนฟังเชื่อว่าคือข่าวจริง ขณะเดียวกันพบว่าสื่ออิสระมีความท้าทายที่เป็นจิตอาสาทำงานร่วมกับจังหวัด ขณะเดียวกันพบว่า “ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่” ที่เป็นคนรุ่นใหม่ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี นับถือศาสนาอิสลามส่วนใหญ่มีความท้าทายที่จะเป็นกระบอกเสียงของชุมชนในการถ่ายทอดเรื่องราวดีๆ อยากมีส่วนร่วมในการช่วยแก้ไขปัญหาภายใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เปรียบเสมือนข้อต่อ หรือคนกลางที่มีหน้าที่สำคัญอย่างมากในการสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างรัฐและสังคมมุสลิมชายแดนใต้

สื่อชายแดนใต้จังหวัดนราธิวาสมีความท้าทายในบทบาทหน้าที่สื่อในยุคสื่อดิจิทัลโดยโดยสื่อชายแดนใต้ที่จังหวัดนราธิวาสมีการเปิดชมรม SPMC และมีการรวมตัวกันอย่างแน่นหนากำหนดบทบาทตัวเองในการต่อรองกับสื่อกลางนำเสนอข่าวเชิงบวกจากที่สื่อส่วนกลางมีนโยบายนำเสนอข่าวเหตุการณ์ความรุนแรง โดยที่ ไม่นำเสนอข่าวความรุนแรง นอกจากนี้สื่อสตรีทเจอร์ชอง White TV ยังทำหน้าที่และทำกิจกรรมช่วยเหลือคนในพื้นที่เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและไว้วางใจสร้างความเข้าใจระหว่างคนมุสลิมกับคนต่างศาสนา ทำหน้าที่ด้านกฎหมาย คดีความที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาอิสลามกฎระเบียบด้านศาสนาอิสลาม

สื่อชายแดนใต้อำเภอเบตงเป็นสื่อที่มีจำนวนน้อยในอำเภอเบตง และมีความรักใคร่สมัคสมานกันดี และถึงแม้ว่าสื่อครั้งหนึ่งจะเป็นสตรีทเจอร์ที่มีสังกัดเป็นสื่อส่วนกลาง แต่มีความท้าทายในการสื่อสารกับคนนอกพื้นที่สร้างความเข้าใจใหม่ถึงพื้นที่และผู้คน และเสนอภาพลักษณ์เชิงบวกของเมืองเบตง เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวจังหวัดเบตง

สื่อปัตตานี : อุดมการณ์และสถานะกลางเขาควาย

“ข้อท้าทายคือความเป็นกลาง เหตุใดฝ่ายขบวนการฯ จึงเชื่อถือสื่อจากประเทศการ์ต้า อย่างสำนักข่าวอัลจาซีรา แต่ขบวนการกลับไม่เชื่อใจเรา รัฐก็ไม่ไว้วางใจเรา เราเหมือนภาวะที่เหมือนดั่งนกที่ยืนอยู่กลางเขาควาย” สตรีทเจอร์รายหนึ่งกล่าว

สื่อชายแดนใต้คนที่ 1 นิยามตัวเองว่าเป็น “สื่ออิสระ” เป็นสื่อวิทยุชุมชน แต่บางขณะก็บอกว่าตัวเองเป็น “สื่อพลเมือง” พร้อมกับเล่าถึงบทบาทหน้าที่ของตัวเองว่า ทำหน้าที่จัดรายการวิทยุท้องถิ่นภาษามลายู ที่แปลงมาจากคลื่นวิทยุที่เป็นองค์กรสาธารณกุศลเดิม เป็นการถ่ายทอดสู่ชาวบ้าน มีฐานคนฟัง 2-3 พันคน แต่ก็พยายามขยายกลุ่มผู้ฟังไปสู่กลุ่มใหม่ๆ นอกพื้นที่และ

ต่างประเทศผ่านการ Live สดในเพจเฟซบุ๊ก ซึ่งพบว่าผู้ชมในหลายประเทศทั้งในมาเลเซีย อินโดนีเซีย ไกลถึงตะวันออกกลาง และยุโรป เช่น ตุรกี และสวีเดน

สื่อชายแดนใต้คนที่ 2 นิยามตัวเองว่าเป็น “สื่ออิสระ” ช่องทางหลักเป็นการถ่ายทอดเสียง โดยนักจัดรายการที่เป็นชาวมลายูมุสลิม ใช้ภาษามลายูเป็นหลัก นอกจากนี้ทำหน้าที่อาสาเข้าไปคุยใน ชุมชน ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงของกระบวนการสันติภาพ เป็นคลื่นที่ได้รับความนิยมและมีชื่อเสียง โด่งดัง และบางช่วงบอกว่าตัวเองเป็น “สื่อพลเมือง”

สื่อรายนี้เล่าถึงความท้าทายในบทบาทหน้าที่สื่อชายแดนใต้ว่า

“กระบวนการสันติสุขมีความอ่อนไหวค่อนข้างสูงทางคลื่นวิทยุได้พยายามทำหน้าที่เป็น กระบอกเสียงของกระบวนการสันติภาพค่อนข้างเยอะ เช่น อาสาไปคุยในชุมชน เรามี ความคาดหวังว่าจะเป็นสื่อที่จะขับเคลื่อนเรื่องสันติภาพโดยตรง และต้องการสร้างความ เข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านในพื้นที่ ต้องการเห็นความสงบสุขโดยไม่มีเสียง ปืน เสียงระเบิด อยากทำเรื่องพหุวัฒนธรรม และเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่าย ทุกศาสนิกไปร่วม จัดรายการวิทยุด้วยกัน แต่มีความท้าทาย คือความหวาดระแวงจากเจ้าหน้าที่รัฐที่มักจัด กำลังมาคอยติดตามพนักงานของสถานีวิทยุ หวาดระแวงต่อจุดยืนการนำเสนอข้อมูล ของสถานี และข้อท้าทายประการสำคัญอีกอย่างคือเรื่องของเงินทุนสนับสนุน เนื่องจากการพยายามขับเคลื่อนองค์กรให้เป็นไปในเชิงธุรกิจยังเพิ่งเริ่มต้น องค์กร สนับสนุน ก็เริ่มน้อยลง มีเงินเพียงพอแค่จ่ายค่าน้ำค่าไฟ โดยพนักงานหลายคนทำงาน โดยไม่ได้รับเงินเดือนมาเป็นเวลาหลายเดือนแล้ว”

สื่อชายแดนใต้คนที่ 3 นิยามตัวเองว่าเป็น “ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่” เป็น นักจัดรายการวิทยุผู้หญิงของภาครัฐ มีสถานะเป็นข้าราชการจึงมีกรอบการทำงานที่ชัดเจนแต่ก็มี เป้าหมายไม่ต่างกัน คือสันติสุข มีหลักคิดสำคัญว่าเมื่อเจอปัญหาจึงต้องช่วยกันแก้ไข ในการทำงาน

สื่อรายนี้เล่าถึงความท้าทายในบทบาทหน้าที่สื่อชายแดนใต้ว่า

“ต้องหาข้อมูลให้แน่น เพื่อต่อสู้กับข้อเท็จจริงที่ถูกบิดเบือนในโลกโซเชียลมีเดียที่กำลัง เจริญก้าวหน้า ตอนนี้นักงานด้านสื่อสารของรัฐต้องสู้หนักมาก ซึ่งหน่วยงานภาครัฐมี ข้อดี คือมีการกลั่นกรองข้อมูลลงมาเป็นลำดับขั้น และมีความเข้มงวดค่อนข้างสูงในการ นำเสนอข่าวสารในแต่ละครั้ง ที่เชื่อมั่นว่า สื่อของรัฐมีความเป็นกลาง ความเป็นกลางใน ที่นี้ คือต้องไม่โจมตีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เอาความจริงมาพูด และต้องเป็นความจริงที่ สร้างสรรค์ เช่น เจ้าหน้าที่รัฐมาขอรับรองว่า อย่าเอ่ยชื่อทหารผู้ตาย เพื่อดูแลความรู้สึก ของครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบ ซึ่งพี่ก็เห็นด้วย ความกลัวและความหวาดระแวงต่อกัน ของผู้คนในสังคมชายแดนใต้เป็นสิ่งที่ท้าทายต่อการทำงานเรามาก แต่เป้าหมายคือ การสื่อสาร แต่ละเรื่องประชาชนต้องได้รับประโยชน์”

สื่อชายแดนใต้คนที่ 4 นิยามตัวเองว่าเป็น“ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่” เป็นนักจัดรายการคลื่นวิทยุของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในปัตตานี ออกอากาศใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 3 ช่องทาง คือ ออนไลน์ ทางช่อง Live ของเพจเฟซบุ๊ก และทางคลื่นวิทยุโดยตรง บทบาทหน้าที่คือต้องตอบสนองพันธกิจของมหาวิทยาลัย และตระหนักว่าตนเองเป็นสื่อสาธารณะ เพื่อเผยแพร่ความรู้ของมหาวิทยาลัย โดยเธอทำหน้าที่ทั้งเป็นนักจัดรายการและผลิตข่าวด้วยตนเอง ซึ่งข่าวส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัย และข่าวภายนอกที่น่าสนใจบ้าง มีอุดมการณ์สำคัญคือประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์คือกิจที่หนึ่งเช่นเดียวกับอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย แต่สื่อรายนี้ย้ำว่า มีอุดมการณ์ส่วนตัวคือ ลึก แตกต่าง สร้างสรรค์ สำหรับข่าวภายนอกมักเป็นเรื่อง CSO หรือภาคประชาสังคม เช่น เวทีเสวนา เวทีพูดคุย ส่วนการนำเสนอข่าวฝ่ายรัฐเธอบอกว่า "เป็นไปตามเนื้อหา" แต่ก็เปิดโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐได้ตอบคำถามที่สังคมตั้งคำถามไว้ โดยยืนยันว่า แม้จะมีกรอบการทำงานที่ชัดเจน แต่ในการตัดสินใจนำเสนอข่าวสารมีความอิสระค่อนข้างมาก ไม่มีใบสั่งเป็นพิเศษจากมหาวิทยาลัย

ส่วนความท้าทายของสื่อรายนี้ ส่วนใหญ่เป็นอุปสรรคที่เผชิญ เช่น การเข้าถึงแหล่งข่าวที่สำคัญ โดยเฉพาะผู้เห็นต่างจากฝ่ายรัฐ เพราะเธอเป็นหญิงชาวไทยพุทธ และการนำเสนอข่าวที่กระทบต่อภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัย

สื่อชายแดนใต้คนที่ 5 นิยามตัวเองว่าเป็น“สตรีเกอร์” หรือผู้แทนข่าวของสื่อส่วนกลาง โดยเป็นทั้งช่างภาพของสำนักข่าวเอกชนรายหนึ่ง และยังเป็นผู้สื่อข่าวของสื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นด้วย สื่อรายนี้เล่าถึงความท้าทายในบทบาทหน้าที่สื่อชายแดนใต้ว่า ข่าวที่จะได้ลงแล้วแต่สื่อส่วนกลางที่เป็นต้นสังกัด ได้คำตอบแทนเป็นรายชิ้นตามคำสั่งจากส่วนกลางที่ยากได้ หรือข่าวบางชิ้นที่ส่งไปเอง ทางส่วนกลางไม่นำไปเป็นข่าว จะไม่ได้เงินค่าตอบแทน

“ผมทำงานไม่มีเงินเดือน หากส่งภาพข่าวจึงจะได้เงิน ประเด็นแล้วแต่บรรณาธิการจะโทรสั่ง แม้ว่าจะมีข่าวดี ๆ หลายอย่าง ในฐานะของคนพื้นที่เป็นชาวมลายูมุสลิมจะมีความชื่นชอบ เช่น เรื่องพหุวัฒนธรรม แต่เขาบอกว่า "ทางศูนย์ข่าวไม่รับ ส่งไปก็สูญเปล่า" เช่นเดียวกับประเด็นสันติภาพ พวกเขา(สื่อส่วนกลาง)ต้องการเพียงภาพและข่าวการระเบิด ความน่ากลัว และจำเป็นต้องเพิ่มพวงซุสในการเขียนข่าว เพื่อให้ข่าวนั้นมีความน่าสนใจ ไม่ว่าการใช้ภาษา หรือภาพที่มีความรุนแรง”

สื่อชายแดนใต้คนที่ 6 นิยามตัวเองว่าเป็น“สตรีเกอร์” ทำหน้าที่ส่งข่าวและภาพข่าวให้กับหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษรายหนึ่ง ซึ่งนับว่าเป็นสื่ออาวุโส มีประสบการณ์ทำข่าวในพื้นที่มาอย่างยาวนาน สื่อรายนี้เล่าว่า ตนมีความโชคดียู่บ้างที่บรรณาธิการจากส่วนกลางให้ไฟเขียวในการทำงานมาโดยตลอด สำหรับตน มีคนบอกว่าเป็น "นักข่าวสายโจร" ขณะเดียวกันก็เป็น "นักพยากรณ์" ด้วย เพื่อความปลอดภัยของตนเอง

“เป็นสื่อมาก่อนเหตุการณ์ความรุนแรงเมื่อปี 2547 เมื่อก่อนนี้ ทำข่าวสังคมทั่วไป แต่หลังจากที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เผชิญกับเหตุรุนแรงจึงเกิดข้อท้าทายส่วนตัว คือ การหาข้อเท็จจริงในการนำเสนอข่าวเหตุการณ์ และต้องเผชิญกับการบิดเบือนข่าวสารของฝ่ายรัฐ ทำให้พบกับความไม่ปลอดภัยเพราะถูกคุกคามจากทุกฝ่าย โดยเขาเล่าเหตุการณ์ที่ทหารพรานยิงรถกระบะต้องสงสัยจนมีผู้เสียชีวิตถึง 4 ราย บาดเจ็บอีก 4 ราย และรอดตายหวุดหวิดอีก 1 คน ที่ ต.บุโละบุโย อ.หนองจิก จ.ปัตตานี เมื่อกลางดึก คืนวันอาทิตย์ที่ 29 ม.ค.2555 โดยเขาเข้าไปในเหตุการณ์นั้นตั้งแต่มองไม่เห็นใครเป็นคนลงมือยิง เมื่อไปถึงหมู่บ้านที่เกิดเหตุก็พบว่ามีการก่อเหตุหลายอย่างที่เชื่อได้ว่าฝ่ายรัฐเป็นผู้กระทำ จึงนำเสนอข่าวไปในทิศทางนั้น แต่ก็ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐโทรมาตำหนิอย่างรุนแรง ขณะที่อีกกรณีคือเหตุปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจชุดสืบสวนพิเศษ ประจำศูนย์ปฏิบัติการตำรวจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศชต.) พร้อมกำลังในพื้นที่กับกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบที่บริเวณบ้านหลังหนึ่งในหมู่บ้านตันหยงเปาว์ หมู่ 4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 20 ก.ค.2558 ก่อนพบศพของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบลอยน้ำอยู่บริเวณบ้านแคนา ต.บางเขา อ.หนองจิก เมื่อเข้าไปถึงจุดเกิดเหตุก็พบว่าไม่มีเจ้าหน้าที่ประจำการอยู่ มีชาวบ้านเข้ามาถามว่ามาทำอะไร มาคนเดียวไม่กลัวตายหรือจึงตอบไปว่า แม้ว่าหลายคนไม่อยากรู้ข้อเท็จจริง เพราะพระเจ้าอยากให้เราค้นข้อเท็จจริง แต่ก็ยังถูกข่มขู่ว่า คนที่มาที่นี่ไม่ได้กลับกันทุกคน”

“ขณะที่อีกกรณี คือเหตุคนร้ายปาระเบิดใส่มัสยิดใน อ.สายบุรี จ.ปัตตานี เมื่อ 19 มิ.ย. 2553 ทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บ 3 ราย เป็นโต๊ะอิหม่าม และเด็กชายวัย 9 ขวบ 2 คน เมื่อไปถึงจุดเกิดเหตุมีแต่ชายฉกรรจ์ประมาณ 2 พันคนเต็มพื้นที่ มีคนมาถามว่ามาทำอะไร ใครสั่งให้มา มีชายที่รูปร่างใหญ่เหมือนแรมโบ้อีก 3 คนเข้ามาบอกว่าขอมาออฟ (ขอภัย) ให้ผมไปเสีย ไม่ต้องทำข่าว”

สื่อชายแดนใต้คนที่ 7 นิยามตัวเองว่าเป็น“สตริงเกอร์” ทำหน้าที่ส่งข่าวและภาพข่าวให้กับหนังสือพิมพ์ไทยหลายฉบับ และสถานีโทรทัศน์ช่องหนึ่ง สื่อรายนี้สรุปว่า จากเหตุการณ์หลายกรณีที่ได้เผชิญ ทำให้สรุปได้ว่าเหตุการณ์ชายแดนใต้มีข้อเท็จจริงหลายชุด มีการคุกคามสื่อ มีความเสี่ยง และการอ้างความชอบธรรมของรัฐ ซึ่งตนเรียกว่า ความอยุติธรรม

“เหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนใต้เป็นปัญหาของ “ข้อเท็จและข้อจริง”

สื่อชายแดนใต้คนที่ 8 นิยามตัวเองว่าเป็น“สตริงเกอร์” ทำหน้าที่ส่งข่าวและภาพข่าวให้กับหนังสือพิมพ์ไทยและสถานีโทรทัศน์ช่องหนึ่ง สื่อรายนี้เล่าถึงความท้าทายในบทบาทหน้าที่สื่อชายแดนใต้ว่า

“สิทธิของสตริงเกอร์ภาคใต้คือการนำเสนอแต่ภาพและข่าวความรุนแรงเพียงอย่างเดียว

ทั้งที่มีบริบทสังคมอื่นๆ อีกมาก เคยรู้สึกโกรธที่มูลนิธิกรุงเทพฯ มีสถานีโทรทัศน์ของตนเอง ขณะที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประชาชนไม่มีช่องโทรทัศน์ของตนเอง”

สื่อชายแดนใต้คนที่ 9 นิยามตัวเองว่าเป็น “สตรีเกอร์” เป็นช่างภาพข่าวของสื่อส่วนกลางและของสำนักข่าวต่างประเทศ และยังเป็นนักข่าวของสำนักข่าวแห่งหนึ่ง สื่อรายนี้เปิดประเด็นเรื่องกระบวนการสันติภาพในวงเสวนาว่า สันติภาพในมุมมองของชาวบ้านคือความปลอดภัยในชีวิต หากินสะดวก สิ่งที่ดินในฐานะสื่อมวลชนในพื้นที่กำลังทำอยู่ และอาจเรียกได้ว่าอยู่ในกระบวนการสันติภาพคือ การประสานให้ชาวบ้านได้รับการช่วยเหลือเรื่องความเดือดร้อนต่างๆ ขณะเดียวกันบอกว่าตัวเองเป็น “สื่อพลเมือง”

สื่อรายนี้เล่าถึงความท้าทายในบทบาทหน้าที่สื่อชายแดนใต้ว่า

“ข้อท้าทายคือความเป็นกลาง เหตุใดฝ่ายขบวนการฯ จึงเชื่อถือสื่อจากประเทศการค้าอย่างสำนักข่าวอัลจาซีรา แต่ขบวนการกลับไม่เชื่อใจเรา รัฐก็ไม่ไว้วางใจเรา เราเหมือนภาวะที่เหมือนดั่งนกที่ยืนอยู่กลางเขาควาย”

สื่อรายนี้เล่าว่า การทำงานของสื่อชายแดนใต้มีความท้าทายมากในการหาข้อเท็จจริงในแต่ละกรณี ต้องมีการประเมินสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา การเข้าถึงชาวบ้านเป็นเรื่องสำคัญโดยใช้ร้านน้ำชาในการเข้าถึงชาวบ้าน การไปนั่งพูดคุยทำให้ได้ฟังข้อมูลอีกด้านที่น่าสนใจ แต่ข้อท้าทายสำคัญคือความรวดเร็วในการนำเสนอ และส่วนใหญ่ทางต้นสังกัดไม่ได้ต้องการข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ เพราะมีข้อจำกัดเรื่องเวลาและพื้นที่ในการนำเสนอ ทำให้การนำเสนอข้อมูลจากสองฝ่ายหรือการถ่วงดุลตามหลักความเป็นกลางเป็นไปได้น้อย

สื่อชายแดนใต้คนที่ 10 นิยามตัวเองว่าเป็น “สื่อพลเมือง” ทำหน้าที่ขับเคลื่อนกระบวนการสันติภาพ แต่ขณะเดียวกันหารายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัวโดยเป็น “สื่อผู้เป็นล่ามและผู้ประสานงานนักข่าวต่างประเทศ” ทำหน้าที่พาสื่อมวลชนจากต่างประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักในการสื่อสารลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อทำข่าวหรือสื่อบริการตามโจทย์ที่ได้รับมา และทำหน้าที่เป็นล่ามแบบภาษามลายูพื้นถิ่นจากแหล่งข่าวที่เป็นคนพื้นถิ่นเป็นภาษาอังกฤษให้กับนักข่าว โดยได้รับค่าจ้างเป็นรายครั้ง สื่อรายนี้ยอมรับว่า ตั้งแต่เกิดสถานการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนใต้ปี 2547 จนถึงปัจจุบัน มีสื่อมวลชนต่างประเทศสนใจมาทำข่าวเยอะมาก และยอมรับว่าทำรายได้ให้กับตนเองได้เป็นอย่างดี

สื่อรายนี้เล่าถึงความท้าทายในบทบาทหน้าที่สื่อชายแดนใต้ว่า

“ระเบิด ความรุนแรงน่าจะเป็นสิ่งที่ทำลายคนทำสื่อชายแดนใต้มาก เราไม่รู้ว่่วันไหนเราจะโดนระเบิด นักข่าวในพื้นที่ทุกคนเผชิญกับระเบิดมาหมดแล้ว จะแรงมากหรือแรงน้อย โดยต้นสังกัดไม่เคยมาสนใจ”

สื่อชายแดนใต้ปัตตานีร่วมกันสรุปว่า การคัดเลือกประเด็นทั้งหมดอยู่ที่ส่วนกลางเป็นคนคัดเลือก “ข่าวบางชิ้นส่งไปไม่ได้ลง ถ้าไม่ใช่เป็นข่าวระเบิด ข่าวเสียชีวิต ถ้าไม่ได้ลงก็ไม่ได้เงิน เรา

อยากลงข่าวดีๆ ส่งไป แต่ไม่ได้ลง” ขณะที่ทางสถานีวิทยุกล่าวเห็นพ้องกันว่า เกิดจากการพูดคุยร่วมกันของทีมงาน จึงมีความคล่องตัวอย่างมากในการเลือกประเด็นนำเสนอ ขณะที่สตริงเกอร์ของหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษระบุว่า เกิดจากการตัดสินใจจากบรรณาธิการ แต่มีสิทธิในการเลือกประเด็นไป “ขาย” ให้กับบรรณาธิการ มาจากการสืบเสาะประเด็นที่น่าสนใจหรือข้อเท็จจริงใหม่ๆ ที่พบ ขณะที่สตริงเกอร์หนังสือพิมพ์รายวันยักษ์ใหญ่เปิดเผยว่า ต้นสังกัดของตนเน้นการนำเสนอข่าวต่อเนื่อง เขาบอกว่า “ข่าวระเบิดส่งไปแล้วได้ออกแนว” โดยตนใช้ประสบการณ์ในการคัดเลือกประเด็น แต่ต้องเน้นหนักในความรับผิดชอบต่อสังคม แต่เขาบอกว่า “เสรีภาพแคบลงในยุค คสช.” เพราะมีการขอความร่วมมืองดเว้นการนำเสนอข่าว หรือภาพข่าวที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของฝ่ายความมั่นคงค่อนข้างเยอะ ซึ่งแน่นอนว่า กระทบต่อรายได้รวมในแต่ละเดือนด้วย ตนเองค่อนข้างมีอิสระในการทำงาน แต่ไม่มีอิสระในชีวิตส่วนตัว เพราะต้องทำงานหนักเพื่อให้ได้ชิ้นงานข่าวมาพอต่อรายได้ในแต่ละเดือน

ค่าข่าวสัมพันธ์กับความอยู่รอดของสื่อชายแดนใต้: บทพิเคราะห์ (ข้อสังเกต) จากเวทีเสวนาสื่อชายแดนใต้ที่ปัตตานี

จากการได้พบกับสื่อชายแดนใต้ที่ได้เข้าร่วมวงเสวนาทำให้เห็นว่า สื่อชายแดนใต้ในจังหวัดปัตตานี 10 คน เป็นสตริงเกอร์เป็นส่วนใหญ่คือ 5 ราย เป็นสื่ออิสระ 2 ราย เป็นสื่อตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่ 2 ราย และสื่อผู้เป็นล่ามและผู้ประสานงานนักข่าวต่างประเทศ 1 ราย สตริงเกอร์ข่าวทั้งหมดจะผลิตงานส่งให้กับสื่อหลายสำนัก หลายองค์กร ทั้งในและต่างประเทศ โดยสื่อชายแดนใต้ปัตตานีสรุปว่า ยังมีสื่ออยู่ในมือมากก็เป็นโอกาสที่จะทำเงินได้มาก มีความเสี่ยงน้อยกว่าที่จะทำให้อือเพียงหนึ่งหรือสองช่องทาง จากข้อมูลที่แต่ละคนเปิดเผยพบว่า บางคนทำให้อือ 3 สำนัก และมากที่สุดคือ 6 สำนัก และยังพบว่า บางคนเป็นทั้งช่างภาพข่าวและผู้สื่อข่าวในคนเดียวกัน แต่แยกบทบาทหน้าที่เมื่อต้องผลิตงานที่ต่างกันให้คนละสำนัก

แต่คนที่เป็นสตริงเกอร์ให้อือเพียง 1 สำนัก แต่สามารถอยู่ได้คือสื่อที่ทำงานให้หนังสือพิมพ์ส่วนกลางภาษาอังกฤษ ที่เขาบอกว่า ค่าข่าวของเขาสามารถอยู่ได้ เนื่องจากประสบการณ์และความไว้วางใจจากบรรณาธิการส่วนกลาง ทำให้มีข่าวลงสม่ำเสมอ ซึ่งหมายถึงค่าข่าวที่สูงมากพอจะดำรงชีวิตอยู่ได้

ข่าวความรุนแรงที่ลดน้อยลงกับการเข้มงวดในการทำข่าวความมั่นคงสัมพันธ์กับค่าข่าวที่หายไป

สตริงเกอร์ที่ผลิตงานให้อือโทรทัศน์ส่วนกลางหลายสำนักบอกว่า ช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา แต่ละสื่อลดค่าข่าวลง และยังลดการนำเสนอข่าวชายแดนใต้ลง ยิ่งมาปีนี้เหตุการณ์ความรุนแรงรายวันลดลงมาก โดยเฉพาะเหตุรุนแรงสะเทือนขวัญ ทำให้ไม่มีข่าวที่บรรณาธิการสนใจ สตริงเกอร์รายหนึ่ง

ยืนยันว่า “บรรณาธิการส่วนใหญ่สนใจแต่เรื่องข่าวความรุนแรง พวกเขา (บรรณาธิการ) ไม่สนใจข่าวเชิงบวก หรือข่าวด้านพหุวัฒนธรรม ข่าวกิจกรรมต่างๆ”

ฉะนั้นการมีสื่อหลายช่องอยู่ในมือจึงไม่ได้หมายถึงรายได้ที่สูงลิ่วเสมอไป อีกทั้งยังได้รับผลกระทบจากการเข้มงวดในการทำข่าวความมั่นคง ซึ่งเป็นผลมาจากคำสั่งของ คสช. ที่ให้หน่วยงานพื้นที่ระมัดระวังในการดูแลพื้นที่ และเข้มงวดกับสื่อมวลชนเป็นพิเศษ ทำให้ปริมาณข่าวลดลง

สถิติความรุนแรงลดลงแต่พุ่งเป้าไปในเชิงสัญลักษณ์มากขึ้น รุนแรงมากขึ้น

สื่อรายหนึ่งตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า แม้สถิติความรุนแรงในชายแดนใต้จะลดลงมาก แต่การก่อเหตุแต่ละครั้ง หรือปริมาณเหตุที่เหลืออยู่ พุ่งเป้าไปในเชิงสัญลักษณ์มากขึ้น รุนแรงมากขึ้น แม้ว่าคำอธิบายโดยภาครัฐจะเหมือนเดิม คือการก่อความไม่สงบ แต่ในมุมมองของผู้สื่อข่าว และชาวบ้านที่สตรีตเกอร์เหล่านี้ไปคลุกคลีจะเห็นว่าการก่อเหตุรุนแรงเหล่านั้น มีสาระสำคัญที่มุ่งสื่อสารต่อกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุข

เรื่องของ “ข้อเท็จ” และ “ข้อจริง” กับการคุกคามสื่อ

การพูดคุยกับสื่อที่ปัตตานีมักจะเน้นหนักไปที่ภาวะของการต้องทำหน้าที่และมีชีวิตอยู่รอดภายใต้ความหวาดระแวงจากฝ่ายรัฐและฝ่ายขบวนการก่อความไม่สงบ พวกเขายกตัวอย่างเหตุการณ์ที่ต้องเผชิญกับคำถามอย่างแหวะระวังจากเจ้าหน้าที่รัฐ แม้แต่ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์โดยตรง โดยสตรีตเกอร์รายหนึ่ง เคยมีชื่ออยู่ในบัญชีดำของฝ่ายความมั่นคงแล้วว่า บางคราวด้วยความเห็นอกเห็นใจเจ้าหน้าที่รัฐอีกฝ่าย เขาเข้าไปทำข่าวเกี่ยวกับกรณีที่ข้าราชการระดับสูงรูดป่าอุทยานฯ แห่งหนึ่ง เขาเข้าไปทำข่าวตามคำร้องขอของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งหนึ่ง แต่เมื่อตนทำข่าวออกไปไม่นานก็มีเจ้าหน้าที่ทหารขึ้นไปตรวจยึดป่าดังกล่าว ตนยังทำข่าวต่อเนื่อง เพียงไม่นานตนก็ทราบข่าวว่า มีการเคลียร์กันภายในระหว่างข้าราชการคนดังกล่าวกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของหน่วยงานความมั่นคง ทำให้มีการกลับไปครอบครองป่าดังกล่าวเหมือนเดิม ทำให้ตนกับผู้นำหน่วยงานท้องถิ่นเกิดผิดใจกัน จนเกิดความเสี่ยงถึงชีวิต

ในขณะที่สตรีตเกอร์จากหนังสือพิมพ์ฉบับภาษาอังกฤษเปิดเผยเรื่องเล่าจากประสบการณ์ที่พบการถูกคุกคามจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ชาวบ้าน และฝ่ายขบวนการก่อความไม่สงบ แต่เขายืนยันว่า ในสายตาของรัฐ ตนเองยังเป็นนักข่าวสายใจเสมอ ซึ่งหมายถึงข่าวที่เขาเขียนไป ถูกมองว่าเข้าข้างฝ่ายขบวนการก่อความไม่สงบ ทั้งที่ตนยึดมั่นเรื่องข้อเท็จจริงและความยุติธรรม

ความเห็นนี้สอดคล้องกับสตรีตเกอร์อาวุโสจากหนังสือพิมพ์ฉบับใหญ่ที่ยืนยันว่า ปัญหาของพื้นที่ชายแดนใต้ รวมทั้งในเรื่องสื่อมวลชน คือเรื่องของ “ข้อเท็จ” และ “ข้อจริง”

สื่ออิสระ พื้นที่สื่อสารใหม่ที่มีรัฐเฝ้าระวัง

ข้อสังเกตสำคัญอีกประการ คือเรื่องสื่อวิทยุ ในขณะที่วิทยุท้องถิ่นภาษามลายู ถูกขับเคลื่อนโดยคนหนุ่มที่เป็นอดีตนักกิจกรรมสมัยเป็นนักเรียนนักศึกษา ทำให้เมื่อพิจารณาระบบนิเวศน์ของสื่ออิสระ สื่อท้องถิ่น สื่อพลเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ใช้ภาษามลายูถิ่นในการ

นำเสนอข่าวสาร มักเป็นอดีตนักกิจกรรม หรือนักศึกษาที่เคยเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชนมาก่อน และการใช้ภาษามลายูในการสื่อสารกับผู้ฟังชาวมลายูมุสลิม เป็นเหตุผลสำคัญทำให้ฝ่ายรัฐจับตามองเป็นพิเศษ แต่เขาเปิดเผยว่า ฝ่ายรัฐมีฝ่ายแปลเนื้อหาภาษามลายู และเขาเคยเห็นเอกสารแปลเหล่านั้นมาก่อน เขาไม่ได้ยอมรับโดยตรงว่า ต้องระมัดระวังมากขึ้น แต่เขาบอกว่า ทุกวันนี้ต้องเผชิญการติดตามจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมายืนเฝ้ารอที่หน้าร้านสะดวกซื้อข้างสำนักงานสถานีวิทยุเกือบทุกวัน และเขายืนยันว่า ทุกวันนี้มีการพยายามถ่วงดุลการนำเสนอเนื้อหาเป็นอย่างดี และเน้นหนักในการนำเสนอข่าวสารหรือข้อมูลจากฝ่ายรัฐมากกว่าฝ่ายขบวนการ

สื่อของรัฐกับบทบาทการประชาสัมพันธ์ข้อมูลรัฐที่ไม่ถึงกลุ่มผู้เห็นต่าง

ขณะที่นักจัดรายการวิทยุจากหน่วยงานของรัฐ ได้ยืนยันความถูกต้องของข้อมูลที่ถูกกลั่นกรองมาตามลำดับขั้น และได้ยืนยันถึงความเป็นกลางจากมุมมองของฝ่ายรัฐ แต่นักจัดรายการวิทยุในสังกัดของมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ของปัตตานีและสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังมีปัญหาสำคัญคือการไม่อาจเชื่อมโยงการนำเสนอเนื้อหาไปสู่กลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐได้ ทั้งโดยกรอบพันธกิจของมหาวิทยาลัย และข้อจำกัดของตัวผู้สื่อข่าวเอง จึงเป็นที่น่าเสียดาย หากพิจารณาถึงความก้าวหน้าของช่องทาง เครื่องมือ และพื้นที่การรับข้อมูลที่กว้างไกลขึ้น แต่เนื้อหาการนำเสนอส่วนใหญ่เป็นข่าวสารเชิงประชาสัมพันธ์และการพูดคุยทั่วไปสลับกับการเปิดเพลง เธอแสดงเจตจำนงค์ที่อยากพัฒนาการทำงานที่ไปสู่การนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขโดยตรง แต่การทำงานภายในสถานีวิทยุยังมีความโดดเดี่ยว ยังไม่มีการสนับสนุนในเรื่องนี้แต่อย่างใด

สำหรับปัตตานี เป็นเมืองใหญ่ที่สุดของจังหวัดชายแดนภาคใต้ หน่วยงานสำคัญของรัฐตั้งอยู่ในจังหวัดนี้ เช่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นมหาวิทยาลัยรัฐที่เก่าแก่และใหญ่ที่สุด หรือศูนย์บัญชาการของหน่วยงานความมั่นคง ทั้งค่ายสิรินธร อ.ยะรัง ,กองพลทหารราบที่ 15 หน่วยงานหลักของกองทัพบก ในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ , ค่ายอิงคยุทธบริหาร อ.หนองจิก นอกจากนี้ยังมีโรงแรมที่เป็นที่นิยมในการจัดสัมมนา หรือพบปะพูดคุยของหน่วยงานรัฐ และภาคประชาชนตั้งอยู่ ทำให้ความเคลื่อนไหวในจังหวัดปัตตานีเกี่ยวข้องกับคนทุกระดับ ตั้งแต่ชาวบ้านจนถึงระดับผู้แทนของรัฐบาล หน่วยงานความมั่นคง หรือแม้แต่ฝ่ายผู้เห็นต่างจากรัฐ ซึ่งเมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดปัตตานีจะได้รับความสนใจเป็นอย่างสูง

สื่อยะลา: ม่านหมอกใต้สังคมพหุวัฒนธรรม

คณะวิจัยนัดพบกับสื่อยะลาที่ร้านกาแฟแห่งหนึ่งในตัวเมืองยะลาเพื่อทำกระบวนการสานเสวนาสื่อชายแดนใต้ ปรากฏว่าสื่อยะลามาค่อนข้างเยือกกว่าที่เราคาดไว้ แต่ที่เยือกที่สุดคือสื่อที่ทำงานอยู่กับหน่วยงานของรัฐ

กระบวนการสานเสวนาสื่อชายแดนได้เริ่มต้นหลังจากชี้แจงวัตถุประสงค์และให้สื่อแต่ละคนแนะนำตนเอง สื่อที่อาวุโสสูงสุดซึ่งคาดคะเนด้วยสายตาน่าจะมีอายุมากเกือบ 60 ปี แนะนำตัวเองว่าเป็น “สตริงเกอร์” ของหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ของประเทศพร้อมเปิดตัวด้วยการแสดงความเห็นที่เจือด้วยความรู้สึกเหนื่อยหน่ายว่า ตนเองไม่ค่อยได้ออกไปไหนแล้ว แม้ต้นสังกัดจะมีสถานีโทรทัศน์ด้วยแต่ก็ทำหนังสือพิมพ์อย่างเดียว เพราะโทรทัศน์ดิจิทัลงานหนักเกินไปสำหรับเขา จึงควรอาศัยเด็กรุ่นใหม่มากกว่า เขายังแสดงอาการเบื่อหน่ายหลายเรื่อง ซึ่งเมื่อตั้งคำถามตรงๆ เขาบอกว่า

“เบื่อ คือ เหมือนเรามี ถูกครอบงำนะครับ จากส่วนกลาง บางทีเค้าก็ตำหนิ ติว่ามึง เค้าไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์ไง ถ้าเค้าอยู่ในเหตุการณ์เค้าจะพูดยังไงหรือ” สตริงเกอร์ของหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ของประเทศ

สตริงเกอร์หนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ของประเทศยังบอกเล่าถึงความกังวลต่อความเสี่ยงของการเป็นนักข่าวในพื้นที่ เสมือนเป็นการสื่อสารสิ่งที่เขาอยากให้บรรณาธิการจากส่วนกลางเข้าใจว่า

“สมมติว่า ผมเสียชีวิต ถามเมียภรรยาผมสิ ล้วนนิ่งเอามั้ย ไม่มีใครอยากได้หรอก แต่จริงๆ ไม่ได้สักล้านหรอก แสนนิงก็ไม่ได้จะได้หรือเปล่า นะครับ ผมศิษย์สุนทรภู่ครับ รู้รักษาดำรงดีเป็นยอดดี ผมคิดอย่างนี้ครับ”

นักจัดรายการวิทยุของสถานีวิทยุชุมชนแห่งหนึ่งบอกว่าตัวเองเป็น “สื่อพลเมือง” เล่าว่า สถานีวิทยุของตนเองเปิดมาเก๋ปี ก่อนหน้านั้นตนทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ ในงานเบื้องหลังวงการบันเทิง เคยทำงานในสถานีโทรทัศน์แห่งหนึ่ง เป็นโปรดิวเซอร์ข่าว แต่เลือกกลับมาใช้ชีวิตและทำงานที่ยะลา ในห้วงที่สถานการณ์กำลังรุนแรงจึงเป็นห่วงญาติพี่น้อง จึงลาออกจากงานกลับมาอยู่ที่บ้าน ซึ่งมีสื่อมวลชนมาสัมภาษณ์เขาว่าทำไมมีแต่คนที่อยากออกจากพื้นที่แต่เรากลับมา เขาบอกว่าหากทุกคนมีแต่คิดว่าจะออกจากพื้นที่แล้วตรงนั้นมันจะเหลือไว้ให้ใครอยู่ “มันก็ยกให้เค้าไปเลยดีกว่าไหม กับการที่เราต้องมานั่งต่อสู้กันอยู่เพื่ออะไร ร่วมกลับมาอยู่ ช่วยกัน” เขากล่าว และว่า เมื่อเขากลับมาเลยมาจับงานด้านวิทยุ ซึ่งไม่เคยทำและไม่เคยเรียนรู้ด้านนี้มาก่อน จึงเริ่มศึกษา และพบว่า การทำงานวิทยุสามารถผลักดันให้ตนเข้าไปทำงานร่วมกับทางจังหวัดในฐานะจิตอาสาได้ พอใช้คำว่าตนเป็นนักจัดรายการวิทยุไปร่วมงานแถลงข่าวหรือไปฟังเรื่องราวข่าวสารของจังหวัด ทางหน่วยงานของราชการก็ยินดีให้ตนเข้าไป จากนั้นจึงมีโอกาสเข้าไปช่วยงานจังหวัด โดยตนเน้นนำเสนอข่าวสารเชิงบวกของจังหวัดเพราะอยู่ห่างไกลจากการทำข่าวเกี่ยวกับเรื่องความปลอดภัย ตนเลยมองว่า เรื่องราวต่างๆ เหตุการณ์ต่างๆ ตนไม่แตะต้อง ไม่ใช่ว่าตนไม่แสบแต่เก็บอยู่ในใจ คุยกันเฉพาะในวงที่สามารถคุยกันได้ แต่ว่าหน้าที่แก้ปัญหาให้เป็นหน้าที่ของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ตนมีหน้าที่นำเสนอความจริงตามที่เขาแถลงข่าว เพราะเราไม่สามารถจะรู้จริงเท่ากับคนที่ลงลึกในเรื่องแบบนี้มากกว่า

“ผมขออยู่ในภาพบวก ทำเรื่องราวของผมลงในเฟซบุ๊กทำเพจทำนู่นนี่นั่น ในเรื่องของสถานที่เที่ยวในเรื่องของอาหารการกินเพราะยะลาเรามีของกินอร่อย มีที่เที่ยวดียๆ สุขภาพจิตเรายังเป็นปกติ เรายังอยู่ใช้ชีวิตได้ตามปกติ เราสามารถไปตรงไหนก็ได้ทุก

เวลา แต่ไม่ประมาทกับการใช้ชีวิต” ตั้งข้อสังเกตวิธีการหนึ่งที่รัฐเข้ามาจัดการข้อมูลใน ภูมิทัศน์สื่อชายแดนใต้ นำเสนอแต่เชิงบวก ไม่เล่นข่าวลบ เป็นกลยุทธ์การจัดการการ ข่าว ที่รัฐทุ่มงบประมาณส่วนนี้เยอะมาก สวิงจากลบไปบวก

สื่อพลเมืองรายนี้บอกอีกว่า ตนเองจัดรายการวิทยุจนคนในท้องถิ่นจดจำเสียงของตนเอง ได้ เพราะนอกจากปรากฏอยู่ในรายการวิทยุที่รับผิดชอบยังลงเสียงโฆษณาในโรงหนัง หรือรถโฆษณา ต่างๆ ในจังหวัดทำให้คนจดจำน้ำเสียงได้ เมื่อลงพื้นที่ชุมชนต่างๆ เมื่อเข้าไปพักทักทายทีมงานเครื่องเสียง ก็มีมีคนจดจำได้จึงถูกเชิญให้พูดอยู่บ่อยๆ ซึ่งข้อดีตรงนี้เป็นต้นทุนที่ทำให้ตนเข้าถึงชาวบ้านได้ง่าย แต่ ในขณะที่เรื่องสถานการณ์ความรุนแรง เมื่อพูดถึงก็จะมีการตอบโต้กลับมาว่าตนรู้ได้อย่างไร เอาข่าว ลับของทางราชการมาเผยแพร่ได้อย่างไรทั้งๆที่เป็นข่าวของทางราชการและออกมาโดยราชการ ทำให้ ในกรณีอ่านข่าว ต้องบอกแหล่งข่าวที่มาของข่าว เช่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ ผู้จัดการออนไลน์ หรือศูนย์ ประชาสัมพันธ์ กอ.รมน. และต้องบอกว่าขอรับรองว่าเป็นข่าวสารของทางราชการ ในกรณีเกิด สถานการณ์จึงต้องรอข้อเท็จจริงตามแถลงข่าวจากหน่วยงานที่รับผิดชอบคือศูนย์ประชาสัมพันธ์กอ รมน. ซึ่งก็จะมีโฆษก กอ.รมน.ออกมาชี้แจงในทุกๆ เหตุการณ์ “ภายหลังจากที่เกิดกรณีระเบิด รุ่งขึ้น ข่าวมา นั่นแหละคือข่าวที่เราสามารถที่จะอ่านได้”

“พวกผมเป็นวิทยุสร้างสรรค์แต่สิ่งที่ดีๆ เช่น กิจกรรมต่างๆ เอาข่าวดีไปกลบข่าวที่ไม่ดี เช่น เมื่อเกิดกรณีเผารถทัวร์ ซึ่งถูกคนวิพากษ์วิจารณ์กันมาก ก็จะไปนำเสนอกิจกรรม อื่นแล้ว เช่น แม่ทัพภาคที่ 4 มอบรถจักรยานยนต์หนึ่งคัน งานแฮปปี้เคาท์ดาวน์ยะลา เพื่อไปสู้กับข่าวไม่ดีตรงนั้น เป็นการประกบข่าวไปเลย จะพยายามบอกพวกนักจัด รายการวิทยุและสื่อต่างๆ ให้ช่วยกันโปรโมทกิจกรรมไปกลบส่วนข่าวไม่ดีนั้นว่า ยะลา ยัง อยู่กันมีความสุข ยะลา ยังมีเคาท์ดาวน์ คนยังออกมาเที่ยว นี่คือข้อเท็จจริงที่พวกผมใน ฐานะนักจัดรายการวิทยุไม่สามารถทำอะไรได้มากกว่าการมอบความสุข”

พิธีกรหนุ่มจากศูนย์ประชาสัมพันธ์ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า แนะนำตัวเองว่าเป็น “ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่” พร้อมกับเล่าเรื่องราวของ ตนเองว่า

“เป็นเด็กที่เกิดในพื้นที่แต่ว่าไปโตที่อื่น และกลับมาเรียนมัธยมที่ยะลา ก็จะได้รับรู้เรื่องราว ความรุนแรงตั้งแต่กลับมาเลย เคยเห็นระเบิดต่อหน้าจนเป็น Panic อยู่พักนึง กลัวการ ไปในที่ชุมชนที่มีคนเยอะๆ กลัวการเข้าไปในที่ๆ มีมอเตอร์ไซด์ หรือรถจอดเยอะๆ จน มาถึงตอนนี้มันเริ่มดีขึ้น พอได้เริ่มมาทำงานในส่วนนี้จึงอยากเป็นกระบอกเสียงของ ชุมชนในการถ่ายทอดเรื่องราวดีๆ แล้วก็อยากมีส่วนร่วมในการช่วยแก้ไขปัญหาภายใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้”

พิธีกรหนุ่มจากศูนย์ประชาสัมพันธ์ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า เล่าประสบการณ์พบเจอเหตุการณ์ระเบิดต่อหน้าครั้งแรกว่า เกิดขึ้นในช่วงเรียนมัธยม

ปลายประมาณปี 2548 ขณะที่ไปทำกิจกรรมที่โรงเรียนและนัดเพื่อนไว้ที่หน้าโรงเรียนช่วงค่ำ ซึ่งเป็นช่วงที่ไฟดับหมดทั้งเมือง ตนรู้สึกตกใจกลัวอย่างมาก และเมื่อมาถึงหน้าโรงเรียนซึ่งฝั่งเยื้องโรงเรียนเป็นร้านอาหารร้านคาราโอเกะ พอตนจอดรถเพียงครู่เดียวก็ระเบิดเสียงดังต่อหน้า มีสังกะสีปลิวมาตนก็ลงไปหมอบและร้องไห้ พอตั้งสติและลุกขึ้นมาจะขับรถกลับบ้านก็มีเสียงคนร้องท่มร้องไห้ และเสียงรถชน เสียงเด็กร้อง สำหรับตนมันสะเทือนใจมาก กลับถึงบ้านก็พบพ่อกำลังนอนอยู่หน้าปากซอยทั้งที่ไฟดับหมดมองไม่เห็นอะไรเลย กลับถึงบ้านวิ่งขึ้นไปอยู่บนดาดฟ้า มองไปรอบๆ เมือง มีทั้งเสียงปืน เสียงระเบิด แล้วก็เสียงเสียดสีของไฟที่กำลังลุกไหม้อยู่ ทำให้ตนเองค่อนข้างหวาดกลัวเรื่องนี้อยู่พักใหญ่ แต่ก็ผลักดันให้ตนอยากทำงานเพื่อช่วยแก้ไขปัญหานี้เช่นกัน

ขณะที่หญิงสาวอีกคนเป็นมุสลิมที่คลุมฮิญาบอย่างเรียบร้อยแนะนำตัวเองว่าเป็น “ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่” เธอทำงานอยู่ในศูนย์ประชาสัมพันธ์ของ กอ.รมน.ภาค 4 ส่วนหน้าเช่นเดียวกัน เธอเล่าว่า เติบโตมาภายใต้สถานการณ์ความรุนแรงตั้งแต่ยังเรียนอยู่ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ได้เห็นสภาพบ้านเกิดของตนเองจึงเกิดคำถามว่าเกิดอะไรขึ้น ทำให้อยากหาคำตอบว่าทำไมต้องมีเจ้าหน้าที่มาดูแลพระสงฆ์ ทำไมต้องมาคอยลาดตระเวนในพื้นที่ตลอดเวลา แล้วเกิดอะไรขึ้นทำไมมีเสียงระเบิด ทำไมเด็กกำพร้าเยอะขึ้น แม่หม้ายมากขึ้น วัยรุ่นชายเสียชีวิตมากขึ้น นี่คือการถามที่เด็กมุสลิมคนหนึ่งที่ตั้งคำถามมาตั้งแต่ตอนเรียนมัธยมปลาย เมื่ออยากรู้ก็อยากหาคำตอบ เกิดปริศนาชายแดนใต้ขึ้นมาสำหรับตนเอง ขณะเรียนหนังสือก็พยายามหาข้อมูลมาตลอดเวลาจนอยู่ปี 4 มีโอกาสไปฝึกงานที่ กอ.รมน.ภาค 4 ส่วนหน้าจึงศึกษาคำตอบไปในตัว แล้วหน่วยงานภาครัฐพยายามแก้ไขปัญหานี้ด้านใดบ้าง แก้ปัญหาเฉพาะภาครัฐหรือว่าประชาชนด้วย ซึ่งข้อดีก็คือ พอไปทำงานที่นั่น ตนได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่ และมีโอกาสบอกไปยังโฆษก กอ.รมน.ภาคสี่ส่วนหน้าขณะนั้น คือ พ.อ.ปราโมทย์ พรหมอินทร์ ว่า ตนในฐานะเป็นเด็กในพื้นที่มาฝึกงานที่นี่ตนอยากอาสาทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวนำเสนอเรื่องราวดีๆ ในพื้นที่ชายแดนใต้ในฐานะเด็กมุสลิม และตนรู้ว่าพื้นที่ตัวเองนั้นเป็นอย่างไร ก็เลยมีโอกาสดำเนินการเขียนบทความเรื่องไปรษณีย์ชายแดนใต้ จึงได้รับโอกาสเขียนข่าว ลงพื้นที่ต่างๆ จนถูกเรียกมาทำงาน ขณะนี้เข้าปีที่หกแล้ว

“สิ่งที่ท้าทายในการทำงานคือ ทุกครั้งเวลาเกิดเหตุที่ร้ายแรงส่วนใหญ่ โจทก์หรือว่าคนที่ มีหมายจับส่วนใหญ่เป็นพี่น้องมุสลิม เมื่อตัวเองไปดูหน้าของคนร้ายที่คนอื่นเค้ามองว่าเป็นโจร พอไปคุยสื่อสารด้วยภาษามลายูทำให้พบว่าบางคนไม่น่าจะเป็นโจร ดูจากสภาพแล้วเขาทำได้อย่างไร ฟังจากเจ้าหน้าที่ทหารบอกว่าเขามีการวางแผนการต่างๆ พอเราไปคุยกับเขาดู แล้วดูลักษณะปฏิกิริยาเขา เรามองว่าเขาคงทำได้ยังไง ดูจากลักษณะของคุณ เหมือนกับตาสีตาสาไม่น่าจะมีความรู้ความสามารถ เราก็เลยแบบว่า มันๆ มันๆ ทำให้เราเห็นว่า จะมองคนแค่ภายนอกไม่ได้ เพราะว่าเขาแบบใส่ผ้าโล่งเดินไปเหมือนคนบ้าไม่ครบองค์ประกอบด้วยซ้ำ แต่คุณไม่น่าจะทำแบบนี้ แต่หลายๆ เคสมันก็ไม่ได้เป็นแบบนั้นเสมอไป”

ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่รายนี้ ให้มุมมองว่าจากประสบการณ์ของตน คนเป็นสื่อต้องมองหลายๆ ด้าน และก็ต้องมองให้ทะลุออกไป “ไม่ใช่แค่เคยเกิดเหตุแบบนี้คุณก็จะมองแบบนี้ตลอดไป ไม่ใช่ค่ะ มันมีการลบล้างพรางมากกว่านั้น นี่คือการสั่นไหวหรือว่าความท้าทายของคนที่อยู่ในพื้นที่ในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนค่ะ”

ในฐานะของมุสลิมที่เข้าไปทำงานกับเจ้าหน้าที่ทหาร เธอบอกว่า ประเด็นพื้นที่จะมีมุมมองภาพลบกับทหาร หลายคนถอนตัวออกไปเพราะทางบ้านไม่อนุญาตให้เข้ามาทำงานกับทหาร กลายเป็นปัญหาหนักใจของคนที่ยพยายามผลักดัน และบางคนไม่อยากไปเพราะกลัวชาวบ้าน กลัวพ่อแม่จะเป็นอันตรายเพราะลูกไปคลุกคลีกับหน่วยงานภาครัฐ แต่ตนโชคดีตรงที่พ่อแม่เข้าใจ และตนเองบริหารจัดการชีวิตของตนในฐานะที่ชอบงานด้านนี้ แต่ค่อนข้างที่จะระวังเหมือนกันและยังห่วงพ่อแม่ เพราะไม่รู้ว่าคุณอื่นคิดอย่างไร เพียงแต่ในชุมชนของตนรู้จักกันหมดไม่น่าห่วงมากนัก ซึ่งหน้าที่ของเธอคือออกกองพร้อมกับเจ้าหน้าที่ทหารหรือหน่วยงานรัฐต่างๆ เพื่อทำสื่อบุคลากรพิเศษไปนำเสนอในสื่อพื้นที่ คือ ช่อง NBT ยะลา และ NBT ส่วนกลางส่วนกลางและช่อง ททบ. 5 และยังช่วยประสานงานให้กับสื่อมวลชนจากส่วนกลางที่จะลงมาติดตามสถานการณ์ผ่านศูนย์ประชาสัมพันธ์ของ กอ.รมน. ในฐานะฝ่ายข้อมูลกลางของหน่วยงานความมั่นคง และตนยังมีหน้าที่พาสื่อต่างๆ ลงพื้นที่ด้วย โดยเธอบอกว่า ศูนย์ประชาสัมพันธ์ กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้าเป็นแหล่งข้อมูลของหน่วยงานความมั่นคงของพื้นที่ ซึ่งทุกข้อมูลที่น่าเสนอออกไปจะต้องมีการตรวจสอบอีกชั้นหนึ่งจากหน่วยเฉพาะกิจในพื้นที่ โดยลักษณะการทำงานเธอยกตัวอย่างว่า สมมติเมื่อเกิดเหตุการณ์ในพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยเฉพาะกิจแห่งหนึ่ง ทีมงานของเธอยังไม่รีบลงไป แต่จะดูท่าทีก่อนและประสานขอข้อมูลข้อเท็จจริงจากพื้นที่ เมื่อหน่วยงานในพื้นที่เข้าไปตรวจสอบแล้วค่อยมาดูว่ากระแสเป็นอย่างไร แล้วจึงจะนำเสนอ เธอบอกว่าแม้หน่วยงานของเธอจะเป็นข่าวที่ช้าแต่เป็นข้อเท็จจริง สามารถไปกลบสิ่งที่มันไม่ใช่หรือด้านลบหรือสามารถทำให้เป็นบวกได้จากหลักฐานที่เป็นข้อเท็จจริง จะไม่เร่งรีบนำเสนอข่าวโดยที่ไม่ดูตาม้าตาเรือ

ในบทบาทของความเป็นมุสลิมที่ทำงานอยู่กับหน่วยงานของรัฐแม้จะขัดแย้งกันเมื่อพิจารณาจากบริบทปัจจุบัน แต่เธอบอกว่าเธอเหมือนข้อต่อ หรือคนกลางที่มีหน้าที่สำคัญอย่างมากในการสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างรัฐและสังคมมุสลิมชายแดนใต้ “อยากให้คนมุสลิมออกจากกะลา ถ้าเป็นเมื่อก่อนนะ สมมติว่ามาเรียนด้านสามัญจะถูกโจมตีมองว่า ไม่ดีนะ เรียนทำไม อันนี้คือสิ่งที่เจอกับตัวเอง”

เธอบอกว่าเธอไม่ได้ย่อหย่อนในเรื่องศาสนาเพราะว่าศาสดาสอนว่าตั้งแต่เกิดมาเราต้องศึกษาจนเข้าไปในหลุมฝังศพ นี่คือการที่เธอเชื่อและมองเธอไม่ได้ทำผิดกฎหมาย โดยเธออธิบายว่าเพราะการที่เธอใช้ชีวิตอยู่ก็ต้องอิงกับโลกนี้และโลกหน้าด้วย ไม่ใช่จะทำเพื่อโลกหน้าอย่างเดียว มิเช่นนั้นเธอจะไม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ได้ เธอบอกว่าโลกเดินไปข้างหน้าตลอด นี่คือการที่เป็นปัญหาอย่างหนึ่งในพื้นที่ชายแดนใต้ คือคนมุสลิมยังมีการศึกษาค่ำแล้วมีความเชื่อที่บิดเบือนในบางเรื่อง ตน

อยากจะให้คนอื่นได้เห็นว่าการเป็นมุสลิมมันไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน แล้วอยากให้มุสลิมได้เปิดรับแนวคิดใหม่ๆ แต่เธอก็ดีใจที่ทุกวันนี้ได้เห็นมุสลิมรุ่นใหม่มาทำธุรกิจมาทำหลายๆ อย่างที่เมื่อก่อนไม่มีเพราะพ่อแม่ค่อนข้างกลัว ปัจจุบันเด็กมุสลิมเริ่มเปิดรับแนวคิดต่างๆ มากขึ้น

โดยส่วนตัวเธอยังไม่เคยเจอแรงกดดันจากสังคมชุมชนที่อยู่ แต่เธอก็ค่อนข้างระวังในการวางตัว เพราะว่าโดยส่วนตัวคือเป็นมุสลิมแต่เข้าโบสถ์เข้าวัด คุยกับเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ได้หมด เพราะตนคิดเป็น คิดเสมอว่ามนุษย์คนหนึ่งมีรักโลกโกรธหลง หากถอดสิ่งเหล่านี้ออกไปทุกคนคือมนุษย์คนหนึ่ง ตนจึงสวัสดิ์เจ้าอาวาสเป็นสัญลักษณ์ซึ่งไม่ได้ผิด เพราะว่าถ้ามุสลิมก็คือสลาม มันคือกิริยาปฏิสัมพันธ์ที่เราต้องอยู่ในสังคม

เธอยอมรับว่า โดยส่วนตัวเธอรู้ว่าการทำงานของเธอต้องถูกครอบด้วยโครงสร้างของ กอ.รมน.แต่เธอก็ยอมรับได้ หากมันเป็นลบก็ต้องทำให้เป็นบวก เพื่อที่จะทำให้คนในพื้นที่ยังมีกำลังใจและก็อยากอยู่ในพื้นที่ต่อไป ตรงกับคอนเซ็ปต์ของ กอ.รมน. อยู่แล้วไม่ว่าจะลบแค่ไหนก็ต้องให้เป็นบวก “อย่าลืมนะว่า ชาวนี้แค่ชาวเดียวมันจะส่งผลกับพี่น้องประชาชนคนในพื้นที่อย่างมากแล้วคนข้างนอกก็จะมองเราในแง่ลบเพิ่มไปอีก” เธอกล่าว

ผู้สื่อข่าวสาวของสถานีโทรทัศน์ประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานภาครัฐแห่งหนึ่ง แนะนำตัวเองว่าเป็น “ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่” พร้อมเล่าว่า การนำเสนอของช่องตนเองนั้นมีทั้งภาคปกติภาคพื้นดินและดาวเทียม ดาวเทียมใช้ชื่อว่าสันติสุขทีวีเป็นทีวีมัลติ 24 ชั่วโมง แต่มีภาษาไทยด้วย โดยเธอจะทำในส่วนของผู้จัดรายการนำเสนอเรื่องราวดีๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทำตามนโยบาย

“บางครั้งมีลงพื้นที่พบปะชาวบ้าน การตอบรับดีมาก ๆ แต่ว่ามันก็จะมีความเสี่ยงที่เราไป แล้วมีเจ้าหน้าที่ไปด้วย มันจะเห็นได้ชัด ถ้าเราไปแบบมีคณะเจ้าหน้าที่ตามไปอย่างเยอะ มันจะมีการตอบรับไม่เหมือนกับที่เราลงไปเอง เพราะฉะนั้นถ้าเราไปแต่ละครั้งส่วนใหญ่จะได้ยินประจำว่า มีเจ้าหน้าที่มาด้วย ถ้าเราบอกว่าไม่มี มันก็โอเคกว่าที่มี ทีมนักข่าวไปเอง จะไม่มีอะไรแน่นอน เขาจะต้อนรับดี แต่ถ้าเกิดเป็นเจ้าหน้าที่ไป มันบอกไม่ถูกกับชาวบ้าน เวลาที่สื่อสารกับเราก็จะเป็นอีกแบบหนึ่ง”

หญิงพุทธวัยกลางคนแนะนำตัวเองว่าเป็น “สื่อพลเมือง” ทำงานเกี่ยวกับจิตอาสาชายแดนใต้ ขณะเดียวกันเป็นนักจัดรายการของสถานีวิทยุกองทัพภาคที่ 4 ค่ายสุรินทร์ ซึ่งก่อนหน้านี้เคยเป็นสตรีเกอร์ให้กับสถานีโทรทัศน์หลายช่อง สื่อพลเมืองรายนี้เล่าว่า

“เมื่อก่อนเป็นนักข่าวอิสระ แต่ก็เลิกทำเพราะมันไม่ได้เป็นผลดีกับบ้านเรา ในบางครั้งการนำเสนอข่าวที่รุนแรง จนเพื่อนที่อยู่กรุงเทพฯ หรืออยู่ต่างประเทศเขาไม่ค่อยอยากมาจังหวัดยะลา เพราะรู้สึกว่าการทำไม่ภาคใต้อาจมีแต่การฆ่า ทำไม่ถึงมีแต่ระเบิด พอบอกมาเถอะไม่มีอะไร เขาตอบกลับว่าไม่มียังงั้นข่าวเกิดเหตุทุกวัน ก็เลยงดนำเสนอในเรื่องยังงี้ แล้วพี่ก็มาตั้งกลุ่มจิตอาสาซึ่งอยู่ในหน่วยงานทักษิณสัมพันธ์ ในส่วนของภาค

ประชาชนที่พี่ตั้งกลุ่มขึ้นมาเอง โดยใช้ตัวเอง สละเวลาที่เราไม่ได้ทำงานลงไปเยี่ยม มวลชนแฟนเพลง คนฟังวิทยุถามว่ามีคนฟังสักกี่คน คนดูทีวีดูเยอะแต่ข่าวสารแบบ เดียวเดียวก็จบ แต่วิทยุฟังได้ฟังนาน แต่บางพื้นที่คลื่นยังเข้าไม่ถึง พี่เลยใช้วิธีการเดิน เเท้าที่จะไปเยี่ยมไปดู เผลอที่เราไปเจอจะเป็นคนที่อยู่กับบ้าน คนเป็นโรคซึมเศร้า ผู้ป่วย คนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ อยู่กับบ้านโดนระเบิดแขนขาเดินไม่ได้ก็มี ก็เลยตั้ง ตนภูวนาตัวว่า เราจะทำยังไงให้เขาเข้าใจว่าเหตุการณ์ครั้งนี้ อยากให้ทั้งไทยพุทธและ มุสลิมได้อยู่ด้วยกัน ให้มันได้มีสันติสุขขึ้นมา เราไปเจอเคสบางคนผู้ป่วยติดเตียงกิน อาหารทางสายยาง แต่ไม่มีเงินซื้อเตียง กลุ่มพี่เลยขอเงิน ซื้อไปบริจาค ไม่ว่าจะเป็นรถ วีลแชร์ไม่ว่าจะเป็นเครื่องใช้แพมเพอร์ส ตอนนี้พี่ก็ยังเดินอยู่ เรามีผู้หลักผู้ใหญ่บางคน ที่ เห็นความสำคัญ เราลงเฟซไปก็บริจาคมาให้ส่วนหนึ่งเพื่อนำไปให้ผู้ป่วย แต่ผู้ป่วย ส่วนมากที่ยากไร้ คนที่ฐานะยากจน ส่วนมากจะเป็นมุสลิม พี่เข้าไปในแต่ละพื้นที่ไม่ได้ ไปเฉพาะกลุ่ม ประธานทางนายกอบต.กำนันผู้ใหญ่บ้าน”

สื่อพลเมืองรายนี้เล่าถึงเหตุการณ์ระเบิดที่ตัวเองประสบจนทำให้เสียแก้วหูไปหนึ่งข้างว่า “วันนั้นไม่เชิงว่าไปทำข่าว คือไปซื้อของไปกินที่บ้านแต่บังเอิญยังไม่เกิดเหตุการณ์ แล้ว สักพักมันก็เกิดเสียงระเบิดขึ้นมา ไม่นานใจว่าเป็นหม้อแปลงระเบิดหรือเป็นระเบิด แล้ว บังเอิญว่านึกขึ้นได้ว่าเพื่อนเป็นโรคหัวใจ อยู่ตรงถนนรวมมิตรนะ ได้ยินอย่างนี้แก จะช็อค แล้วเขามีลูกเล็กๆ อยู่สองคน พ่อรถก็เลยขับรถไปตรงนั้น ใกล้ๆกับตรงข้ามฟอง เบียร์ บ้านอยู่ตรงนั้น แล้วบังเอิญรถใส่แก๊สมันระเบิดเป็นลูกที่สอง แล้วพวกหลังคาแก้ว อะไรก็แตกลงมาหมด พ่อรถไม่คิดว่าแก้วหูตัวเองจะแตก ก็แค่ว่าเจ็บนิดๆ หน่อยๆ แล้วมี เลือดซึมออกมา เราก็เอ๊ะสงสัยหูเราคงจะอะไรมั้ง กระแทกอะไรรีบล่า เพราะตอนนั้น ตัวเองหลบระเบิดกลัวหลังคาจะร่วงทับลงมา ก็เลยเสียหูไปข้างหนึ่ง คือตอนนี้ก็ใช้ได้แค่ ข้างเดียว”

สื่อรายนี้เล่าเหตุผลที่เปลี่ยนสถานะตนเองจากสตรีทเจอร์เป็น“สื่อพลเมือง” ว่า

“ไม่ใช่ว่า เพราะเราโดนเหตุการณ์ ไม่ใช่ แต่เรามองว่า ทุกคนก็นำเสนอข่าวในแง่ลบ หมดเลย โดยเฉพาะทีวีเนี่ย จะส่งแค่ซ้ำๆ ซากๆ โดยช่องสามช่องเจ็ดก็ส่งอยู่อย่างนั้น แหละ ความรู้สึกที่ เราคนในพื้นที่เราก็คงพออยู่แล้ว ทำไมคุณต้องมาตอกย้ำให้เรา เรา แล้วบางอย่าง สื่อชอบลง เป็นวันครบรอบของไอน์ครบรอบอันนั้น จะไปลง ทำไม จะนำเสนอข่าวทำไม ไปตอกย้ำทำไม ทั้งเขาทั้งเราก็กเจ็บปวดเหมือนกัน ถูกม็ยะคะ เพราะฉะนั้นขอให้เจียบๆ จะได้มัย ไม่ต้องไปตอกย้ำหรอก ถ้าเขาจะจำก็เรื่องของเขา เขาจะทำก็เรื่องของเขา แต่สื่อไม่จำเป็นต้องไปประกาศโพทนา เอาแล้วพอประกาศ โพทนาปั๊บเดี๋ยวมันจะมีเหตุการณ์ขึ้นมาทันที ถามว่ามันจะเกิดประโยชน์กับพวกเรามั้ยที่ สื่อจะนำเสนออย่างนั้น แล้วเสนอเหมือนสื่อของเราเนี่ยที่อยู่ในพื้นที่เราเนี่ย”

“เคยมีเพื่อนโทรมาถามเมื่อดูทีวีเห็นสก็๊ปห้องเที่ยวดีดี ถามว่าบ้านมึงมียังงี้ด้วยหรือ อ้าว มีดี ทำไมจะไม่มีละ เออ ก็ข้า เออ นำเที่ยวนะ มาสิๆ เดียวมารับรองให้อันนี้ ขอโทษนะฮะพูดภาษาพ่อขุน มันบอก โอ๊ยกูไม่เอาชีวิตไปทิ้งกับระเบิดบ้านมึงหรือ อ๊ะ เห็นมะ สิ่งดีๆ มี แต่สิ่งที่เสียมันเสีย ไอ้ที่ลบมันมากกว่าที่เรานำเสนอ ดังนั้น ตรงนี้เนี่ยพี่คาดหวังให้สื่อที่เป็นส่วนกลางได้นำเสนอให้ทุกช่อง มันเป็นเรื่องที่ดีกว่า”

หญิงสาวรายหนึ่งแนะนำว่าอยู่ในทีมงานของกอ.รมน. เป็นคนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แต่เข้ามาทำงานในพื้นที่จังหวัดยะลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547

“เมื่อก่อนในความคิด ทักษะคิดเราเนี่ย มาที่นี้ก็มีเหตุการณ์เลย ในความคิดเรา เรารู้สึกว่า ในความคิดตัวเองนะคะว่า ทหารเป็นตัวปัญหา เอาจ่ายๆ เลยคือเหมือนหลายๆ คนก็บอกว่าทหารเป็นตัวปัญหา จะมาอยู่ทำไม อะไรแบบนี้ พอเรามีโอกาสไปฝึกงาน เรา รู้สึกว่าเราได้มุมมองของทหารในการช่วยเหลือ แล้วก็ได้มุมมองในหลายๆ ด้านในการช่วยเหลือ ในทัศนคติของทหาร อะไรแบบนี้ เราก็เลยมีโอกาสได้มาร่วมงานกับทหาร ที่นี้ กรอบแนวคิดในการทำงานที่ทำอยู่ ถึงแม้ว่าเราจะอยู่ในกรอบของทหาร แต่ว่าเราก็ไม่อาจเสนอภาพที่รุนแรงได้มาก เรามีหน้าที่แค่ทำยังไงก็ได้ให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มุมมองจะทำให้ข้อผิดพลาดลดลง นั่นคือกรอบแนวคิดและการทำงานของเร ในศูนย์ประชาสัมพันธ์ เราพยายามจะนำเสนอข้อมูลในเรื่องความสวยงามในเรื่องของสิ่งดีๆ ในพื้นที่ ในเรื่องของความรุนแรงหรือสถานการณ์ ส่วนใหญ่เราก็แค่พยายาม ทำยังไงก็ได้ มุมมองให้มันข้อผิดพลาดลดลง โดยเกณฑ์จะอยู่ที่ผู้บังคับบัญชาอย่างเดียวเลยนะคะ เราไม่สามารถที่จะแตกมุมมองออกไปเพื่อจะให้ประชาชนดูว่าตรงนี้นะมันรุนแรง เรามีแนวคิดแค่ว่า ทำยังไงก็ได้ให้ข่าวที่ออกมามันเบาลงที่สุด แค่นั้นเอง ในเรื่องของการสื่อสารทั่วไปเราก็พยายามจะเปิดมุมมองให้คนได้รับรู้ว่าเออ ที่นี้มันดี นี่คือการกรอบในการทำงานของเรา”

หนุ่มมุสลิมอีกรายหนึ่งแนะนำตัวเองว่าเป็น “สื่อของรัฐ” โดยทำงานที่ประชาสัมพันธ์ สปต. ทำหน้าที่เป็นนักประชาสัมพันธ์ พร้อมกับแนะนำหลักการทำงานว่า

“เรายึดหลักการว่า มั่นใจ ฟังได้ สำหรับลักษณะเนื้อหาข่าวในด้านของอุดมการณ์หรือ ขบวนการอะไรต่างๆ ส่วนมากกอ.รมน.เป็นผู้ดูแลหลักโดยมีโฆษกเฉพาะ ส่วนสปตจะทำหน้าที่ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพี่น้องประชาชนในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นด้าน เศรษฐกิจ การศึกษา การช่วยเหลือเยียวยา แล้วก็ดูแลชีวิตและทรัพย์สินของพี่น้องประชาชน”

“สื่อของรัฐ” รายนี้เล่าถึงกระบวนการทำงานว่ามีเครือข่าย ผลิตสก็๊ปออกมาเผยแพร่ทาง ช่องเจ็ด ช่องเอ็นบีทียะลา ผ่านเว็บไซต์ผ่านสื่อชายแดนใต้ และวิทยุมีสองคลื่น คลื่นทั้งภาษาไทยและภาษามลายู

ผู้สื่อข่าวของภาครัฐอีกรายจากสำนักประชาสัมพันธ์ยะลาแนะนำตัวเองว่า เป็นผู้สื่อข่าวสายบู๊ โดยลงพื้นที่ตลอด ขณะเดียวกันเป็นสตรีเกอร์ของสำนักข่าวต่างประเทศอีกหลายที่ โดยข่าวที่นำเสนอจะแตกต่างจากข่าวไทยมาก

“เวลาเหตุการณ์ในพื้นที่บ้านเราเนี่ย อย่างของเบอนานิวส์เนี่ย เค้าจะไม่ถามว่า เป็นโจรจะไม่ถาม ถามว่าเกิดผลประโยชน์จากใคร เค้าจะมองตรงนี้ เขาจะไม่มองว่าเป็นโจรสายนี้เนาะ ข่าวต่างประเทศเค้าจะไม่มองตรงนี้ เพราะว่าความขัดแย้งในสามจังหวัดเนี่ยไม่เหมือนกับความขัดแย้งในตะวันออกกลาง เพราะบ้านเราเนี่ยเกิดจากผลประโยชน์มากกว่า แต่อุปสรรคที่ผมทำงานอยู่ก็คือ รู้ความจริงแต่พูดไม่ได้ คือประสบการณ์ที่ผม.. วันนั้นสองปีที่แล้ว เป็นเหตุการณ์ที่จนท.ไปจับผู้ต้องสงสัยที่สุเหร่า แล้วพอรุ่งเช้ามาเสียชีวิตที่โรงพัก ที่นี้พอเช้า มีใบปลิวไปติดที่มัสยิด เขียนว่า ประชาชนไม่เป็นธรรม อะไรอย่างนี้ แล้วมีเจ้าหน้าที่ไปอ่าน พอตีผมถืกถ่วง ผมจะละหมาด ผมก็เป๊าะๆ จับได้เลย ผมส่งภาพขึ้นไปที่สำนักข่าว แล้วมือลั่นไปหน่อย ไปลงในเฟซบุคของผมเอง ว่า แล้วภาครัฐจะอธิบายเรื่องนี้อย่างไร พรุ่งนี้เช้ามีเจ้าหน้าที่โทรมาหาผม ว่าช่วยลบโพสต์นี้ด้วย นี่คืออุปสรรคที่ผมว่า รู้ความจริงแต่พูดไม่ได้ เหมือนกับว่าการทำงานของภาครัฐไม่จริงจังกับการแก้ปัญหา ผมมองว่า เหตุการณ์บ้านเราเนี่ยความจริงมีแค่ 10-20 % แต่มีที่สามมากกว่า นี่ มันเป็นผลประโยชน์มหาศาลในพื้นที่ ที่นี้เราไม่รู้ว่ามีผลประโยชน์ได้ใคร”

สื่อมุสลิมอีกรายเป็นสื่อสตรีเกอร์จากสถานีโทรทัศน์ช่องหนึ่ง เป็นคนในพื้นที่ ที่เพิ่งเข้าสู่วงการข่าว โดยมีอายุยี่สิบต้นๆ โดยในปี 2547 เธอเพิ่งมีอายุแค่ 8 ขวบ เธอเล่าว่า

“เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมันแก้ไขไม่ได้ มันนานแล้ว คิดว่าพลังของหนูจะเข้ามาแก้ไขได้ อยากจะนำเสนอเรื่องราวดีๆ มากกว่าเรื่องเหตุการณ์ หนูไม่ค่อยได้แตะเรื่องเหตุการณ์เท่าไร ไม่ยุ่งเลยคะ หนูก็มองว่าสื่อเดี๋ยวนี้นี้เขาก็นำเสนอให้สามจังหวัด หรือว่าคนที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ร้ายๆ คนที่เป็นเหยื่อเป็นชาวมุสลิม คนในพื้นที่จะรู้ว่า เหตุการณ์นี้เกิดจากอะไร เหมือนกับจะพูดไม่ได้ หนูในฐานะสื่อ เป็นนักข่าว หนูรู้แต่พูดไม่ได้ แต่ว่าหนูสามารถบอกแบบปากต่อปาก”

ช่างภาพรายหนึ่งแนะนำตัวว่ามาจากกอ.รมน.ยอมรับว่าไม่สามารถเลือกนำเสนอข่าวที่แตกต่างจากนโยบายได้ พร้อมกับพูดประโยคหนึ่งหนักแน่นว่า

“ความจริงสื่อไม่ได้มีหน้าที่เผยแพร่ ผู้ที่จุดชนวนก็คือผู้ที่ก่อเหตุ สื่อของรัฐมีหน้าที่เสนอเรื่องราวดีๆ ไม่มีหน้าที่เสนอความโหดร้าย แต่สื่อที่เป็นธุรกิจเขาขายข่าว ผมอยากพูดแค่นี้”

จากเรื่องสื่อกับบทบาทหน้าที่กลายเป็นเรื่องความสัมพันธ์พุทธ-อิสลามที่จังหวัดยะลา

สื่อยะลารายหนึ่งเปิดประเด็นกลางกระบวนการสานเสวนา

“จะบอกอะไรให้ตอนนี้ความห่างเหินระหว่างไทยพุทธกับมุสลิมมีมากขึ้นทุกวัน กรณีสนามजारุสเตเดียมซึ่งเป็นสนามส่วนกลางของเทศบาลนครยะลา มีจัดการแข่งขันฟุตบอลดาราของช่องเจ็ดสี ถามว่าเด็กไทยพุทธไปซักรักใคร่คน ไม่มีเลยครับ น้อยมาก เพราะฉะนั้นเราดีใจ เราไป เพื่อจะชวนคนอื่นที่เป็นไทยพุทธไป ถามว่าเขาต้อนรับเรามั้ย ต้อนรับดีมาก อนุเคราะห์ดีมาก แต่ด้วยคำว่าเฮียตลาดเก่า เฮียมุสลิม เฮียไม่ไป นี่คือการห่างเหินที่จะเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการสร้างสันติสุข”

สื่อยะลารายหนึ่งเสริมทันทีว่า

“พูดแบบนี้ ผมมองว่า บางทีการแบ่งแยกตรงนี้นักหน่วยงานภาครัฐแหละทำให้มันเกิดขึ้นแบบนี้ การให้ที่ไม่เหมือนกัน บางสิ่งบางอย่างพอให้ทางฝ่ายพุทธเยอะหน่อย มุสลิมก็จะอ้าว เค้าจะมองว่าเค้าคนชั้นสองเหรอ แต่พอให้อะไรทางมุสลิมเยอะหน่อย คนเป็นพุทธอ้าวแล้วอยู่อย่างตาต้าๆ แบบนี้ไม่ดูแลเหรอ เค้ามองกันแบบนี้ที่แตกต่างกัน

การแบ่งแยกที่ยะลานั้นชัดเจนมาก เวลาที่เราจัดกิจกรรมบริเวณถนนรวมมิตร พี่น้องมุสลิมออกมาน้อยมาก เวลามุสลิมจัดงานที่ตลาดเก่า ไทยพุทธก็ไปน้อยมาก แต่ไม่รู้จะมันจะขยับไปเรื่อยมั้ย ในฐานะที่คุณ....สนิทสนมกับทางกู้ภัย เสี่ยงตึ๊งนะ เวลาเทศกาลนี้มีมุสลิมเยอะมั้ย เยอะ ทำไมเป็นยังงั้นล่ะ นั่นนะสิ ตอนนี้จากเดิมที่ไม่ค่อยมีมุสลิม แต่ณ วันนี้มุสลิม ไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ยะหา กงปิ้ง กัวตาบารู เพราะความเดือดร้อนในเรื่องของปากท้อง มันเกี่ยวกับบริบทพื้นที่มั้ยอย่างเช่น ตลาดเก่า อันนี้น่าสนใจที่คุณตั้งคำถามว่า มีความแยก แต่ทำไมเวลาเทศกาล ภายได้คำถามมีคำอธิบายอะไรมั้ย”

สื่ออาวุโสรายหนึ่งกล่าวว่า

“ต้องจริงใจ ผมถือว่าผมคบไม่ได้ผมก็ไม่คบ ผมผ่านโลกมาเยอะแล้ว แต่ผมจะพูดเป็นเชิงแนะแนวทางก่อน คนเราเมื่อสมาคมกันก็ต้องจริงใจกัน ตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ ผมเป็นเด็กตลาดเก่าก็จริงแต่ผมข้ามมาอยู่อีกฟากหนึ่ง ผมแทบไม่กลับไปเป็นปีๆ เลย เพราะเด็กตลาดเก่า หลังสุดที่ไปกินสะเต๊ะ ตลาดเก่าโอมุขเนี่ย เด็กไม่พูดมลายูเลยพูดไทยหมด เฮียลูกใครวะ เราไม่รู้จักแล้ว พ่อแม่รุ่นราวคราวเดียวกับเราล้มหายตายจากไปหมด คนมาอยู่ใหม่ไม่ใช่คนพื้นที่ จะมาจากข้างนอก เด็กที่มาเรียนธรรมวิทยารึนี้จะไม่ใช่เด็กในพื้นที่จะเป็นเด็กที่อื่น ถ้าเด็กในพื้นที่ส่วนใหญ่เค้าจะเรียนโรงเรียนสามัญ โรงเรียนคณะราษฎรโรงเรียนสตรีพอจบเค้าจะไปเรียนที่อื่น แต่อีกส่วนหนึ่งที่มาเรียนจะเป็นเด็กที่มาจากอำเภอต่างๆ ซึ่งน่าห่วง”

สื่อพุทธรายหนึ่งกล่าวว่า

“เจอมาใหม่ๆ สดๆ เรื่องบริจาคว่าทำไมมุสลิมถึงมา แต่ทุกวันนี้มุสลิมยังเปิดใจให้คนไทยไม่พอ วันก่อนมีคนบริจาคให้ข้าวสารเอาไปมอบครอบครัวหนึ่งซึ่งเป็นมุสลิม เขาให้มาสองกระสอบ ชวนนำไปแจกให้พี่น้องมุสลิม ถามว่าให้คนไทยได้มั้ย เขาบอกว่าเขา

ไม่ให้ ให้แต่พี่น้องมุสลิมอย่างเดียว อ้าว แล้วฉันไปแจกฉันคนไทยนี่หว่า แล้วมีข้อกังขาว่า ฮาลาลมัย்ய์ พอละไปทำอะไรถึงแต่ฮาลาลๆ ซึ่งในเมื่อคนไทยบริจาคมาให้ด้วย จิตใจบริสุทธิ์เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ แต่คนบางคนแบบ อันนี้ฮาลาลมัย்ய์ อยากจะถามว่า ผักที่ปลูกนี้ต้องดีฮาลาลมัย்ய์ นี่คือการที่มุสลิมยังไม่เปิดใจให้คนไทย แต่มุสลิมสามารถอย่างเข้าไปทะเลาะจาดนี้ไปได้ แต่ทำไมไม่นึกว่าฮาลาล บางครั้งมุสลิมจะไปหยิบอะไรของคนไทย ไม่ฮาลาลไม่ได้ อย่างโน้นอย่างนี้ มันเกิดขึ้น ไอ้เครื่องหมายฮาลาลนี้เป็นตัวบ่งบอกอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดข้อเปรียบเทียบ แล้วมุสลิมเองบางคนยังไม่เปิดใจให้กับคนไทย ตอนนี้พี่กำลังเดินเข้าหามุสลิม เต็มที่เอาไปให้คนมุสลิม นายกอบต.ถามว่าพี่เป็นชียูนาญหรือชีเย มั่นแปลว่าอะไร ขอให้พูดเป็นภาษาไทย จริงๆ พี่รู้มันคืออะไร แต่เราคนไทย ถามว่าทำไมพี่ถึงมาช่วยมุสลิมละ พี่มีเชื้ออะไรมัย்ய์ พี่บอกไม่ พี่คือคนไทย คนมุสลิมที่กำลังนอนรอความหวังนี้ คนไทยมัย்ய์ เขียนสัญญาชาติไทยมัย்ய์เค้าบอกใช้ ถ้าสัญญาชาติไทย พี่ไม่ได้คิดว่าเป็นมลายูหรือคนไทย พี่ยินดีช่วย ตรงนี้เป็นการเชื่อมต่อ สิ่งที่น่าต้องนำทางให้เค้าเข้าใจโลกที่ถูกต้อง บางคนอยากกินไก่เคเอฟซี ที่เปิดอยู่ บ้านเราปิดแล้ว ทุกคนอยากกิน แต่มีคนส่วนหนึ่งไปขอปิดมันไม่ฮาลาล ถามว่าพวกเรากินมัย்ய์ ตรงนี้ไม่กิน เรา ก็ไปกินหาตใหญ่กัน คนที่ไม่กินคุณก็ต้องไปกิน แต่คนที่ต้องการใช้ชีวิตแบบนี้ก็ยังมีอยู่ กลายเป็นว่า พี่น้องมุสลิมโดนกดดัน การเปิดโอกาสมันน้อย พี่เชื่อว่ามุสลิมเค้าเชื่อผู้นำ ผู้นำพูดยังงี้เค้าเชื่อ แต่ผู้นำเค้าเสนอสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ ช่องว่างระหว่างไทยพุทธกับมุสลิม คนไทยไม่กล้าไปทางโน้น ไปแล้วปลอดภัยมัย்ய์ เด็กวัยรุ่นไล่ขับรถตอนกลางคืนฟันกันกลางถนน วันก่อนลูกชายพี่เกือบโดน ถามว่าไปทำไมรู้จักกันมัย்ய์ ไม่ แล้วใครจะกล้าไปละ”

ภายใต้บริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมยังมีปัญหาซ่อนเร้น: บทพิเคราะห์ (ข้อสังเกต) จากเวทีเสวนา สื่อชายแดนใต้ที่ยะลา

จังหวัดยะลา เป็นศูนย์รวมของหน่วยงานด้านการปกครองของรัฐผ่านศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ที่เป็นจุดเชื่อมต่อของกระทรวงทบวงกรมต่างๆ และเคยเป็นที่ตั้งของศูนย์ปฏิบัติการตำรวจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศชต.) หรือ ศปก.ตร. เดิมก่อนถูกสั่งยุบไปเมื่อปี พ.ศ. 2560 และแม้ว่าหน่วยงานหลักของทหารในชายแดนใต้อย่างค่ายสิรินธรจะอยู่ในเขต อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี แต่ด้วยข้อเท็จจริงทางพื้นที่ยุทธศาสตร์ ค่ายสิรินธรอยู่ใกล้กับเขตเมืองยะลาอย่างมาก จึงทำให้จังหวัดยะลาเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายของหน่วยงานรัฐมากที่สุด และมีผู้คนทำงานกับรัฐในหลายหน่วยงานเป็นจำนวนมาก

จังหวัดยะลาเป็นเมืองการค้าที่สำคัญของจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นศูนย์กลางของการลงทุน การเงินการธนาคาร และเป็นเศรษฐกิจที่ยึดโยงกับชาวบ้านทุกระดับ ตั้งแต่เกษตรกร ข้าราชการ นักลงทุน เป็นศูนย์กลางของตลาดค้าปลีกผลไม้และผลิตผลทางการเกษตรทุกชนิดมาตั้งแต่อดีต ขณะที่ประชากรของจังหวัดยะลามีความหลากหลายอย่างมาก ทั้งชาวไทย ชาวจีน ชาวมลายู หรือเชื้อชาติอื่นๆ ที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดยะลา ทำให้จังหวัดยะลาเป็นเมืองแห่งพหุวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน ซึ่งแน่นอนว่า ความศรัทธา ความเชื่อทางศาสนาก็มีหลากหลายเช่นกัน แม้ว่าประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม แต่จำนวนชาวไทยเชื้อสายจีนในเมืองยะลาก็มีไม่น้อย และหลังเหตุการณ์ความรุนแรงตั้งแต่ปีพ.ศ.2547 มีประชากรแฝงที่เข้าไปอาศัยอยู่ในยะลาเพิ่มขึ้นตามขอบข่ายการขยายตัวของหน่วยงานรัฐในพื้นที่

เมืองแห่งพหุวัฒนธรรม: เบรุตตะวันออก-ตะวันตก

ความภาคภูมิใจในความเป็นเมืองแห่งพหุวัฒนธรรมของยะลาที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน ถูกท้าทายครั้งสำคัญเมื่อกลุ่มก่อความไม่สงบสามารถเจาะเข้าใจกลางเมือง เริ่มต้นลอบวางระเบิดในพื้นที่เศรษฐกิจ ถนนรวมมิตร กลางเมืองยะลาเมื่อปี 2554-2555 และยังเกิดเหตุซ้ำในพื้นที่ใกล้เคียงอีกหลายครั้ง นับเป็นปฐมเหตุที่เริ่มมีม่านหมอกปกคลุมสังคมพหุวัฒนธรรมของยะลา เมื่อเริ่มปรากฏวาทกรรม “เบรุตตะวันตก” ซึ่งหมายถึงชุมชนตลาดเก่าอีกฟากฝั่งทางรถไฟที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิมและอยู่กันอย่างแออัดถูกมองอย่างหวาดระแวงจากคนไทยเชื้อสายจีนที่เกือบทั้งหมดอาศัยอยู่ฝั่ง “เบรุตตะวันออก” ในย่านกลางเมืองที่เจริญกว่า ซึ่งคำว่า “เบรุตตะวันออก-ตะวันตก” นี้ ปรากฏในคำพูดของคนท้องถิ่นยะลา โดยนำมาจากภาพของประเทศเลบานอนภายหลังสงครามกลางเมืองที่แบ่งแยกชาวคริสต์ที่อยู่ฝั่งตะวันออกและชาวมุสลิมอยู่ฝั่งตะวันตก และฝั่งตะวันออกเจริญกว่าฝั่งตะวันตก

บทสรุปของเวทีพูดคุยของสื่อยะลาในวันนี้นอกจากมีการแสดงทัศนคติที่เป็นอื่น สอดแทรกอยู่ตลอดเวลาแล้วเรายังมองเห็นภาพของความเป็น “ตัวแทน” ในสื่อแต่ละคนได้ดี แม้พวกเขาพยายามนำเสนอความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมซึ่งเป็นต้นทุนสำคัญของความเป็นยะลา แต่การแสดงความเห็นและการให้ข้อมูลของแต่ละคนกลับเจือทัศนคติบางอย่างที่สะสมมานาน และทำให้เห็นว่า สื่อของหน่วยงานรัฐไม่ว่าจะเป็นพุทธหรือมุสลิมต่างก็มีทัศนคติการมองปรากฏการณ์ในพื้นที่ไม่ได้ต่างกันมากนัก แม้ว่าในช่วงต้นของการสนทนาจะมองเห็นความอึดอัดปรากฏออกมาเพราะมีจำนวนมุสลิมนั่งอยู่ค่อนข้างเยอะ แต่เมื่อมีพูดคุยไปสักระยะก็เห็นทัศนคติร่วมกัน ทำให้การพูดคุยเริ่มมีความกล้าเข้าสู่เชิงลึกมากขึ้น เช่น หนุ่มนักจัดรายการวิทยุของรัฐที่เป็นมุสลิมซึ่งพบกับจุดเปลี่ยนในห้วงวัยรุ่นเพราะเจอเหตุการณ์ระเบิดต่อหน้าต่อตา นักจัดรายการบันเทิงของภาคเอกชนซึ่งเป็นคนเชื้อสายจีนเล่าประสบการณ์การถูกค้นบ้านพักเพราะอยู่ใกล้กับแหล่งมั่วสุมของกลุ่มวัยรุ่นมุสลิม นักจัดรายการวิทยุชาวไทยพุทธที่ทำงานปฏิบัติการจิตวิทยา (ปจว.) ให้กับหน่วยงานความมั่นคงมองว่าชาวบ้านที่เป็นมุสลิมไม่เปิดใจให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่พยายามเข้าไปทำสิ่งดีๆ ให้ แต่อีกหลายครั้งเธอ

ให้มุมมองอย่างคลุมเครือว่าทุกวันนี้คนชายแดนใต้ได้รับอคติจากคนนอกพื้นที่เพราะสื่อมวลชนส่วนกลาง

แต่ในอีกบทสรุปเธอบอกว่าอยากเห็นคนไทยกับชาวมลายูรักกันเหมือนเมื่อก่อน ในขณะที่เธอยืนยันว่าชาวมลายูค่อนข้างปิดตัวเอง ขณะที่ผู้สื่อข่าวของสถานีโทรทัศน์ของหน่วยงานความมั่นคงซึ่งลงพื้นที่กับทหารทุกครั้ง เธอเป็นมุสลิมที่คลุ้มฮิญาบตลอดเวลา บอกว่าไม่กลัวว่าหน้าที่การงานของเธอจะทำให้ถูกจับตามอง และยังวิพากษ์สังคมท้องถิ่นของตนเองที่กำลังมีปัญหาในตัวเองซึ่งต้องใช้เวลาอีกนานในการแก้ปัญหาได้ ส่วนสื่อสตรีนเกอร์วัยอาวุโสซึ่งมีลักษณะเป็นคนเชื้อสายจีนบอกว่าลึๆ เขาเชื่อว่าทุกคนรู้ว่าปัญหาคืออะไร แต่ตอนหนึ่งเขากล่าวถึงความเคร่งครัดของมุสลิมที่อาจเกิดความไม่ไว้วางใจกัน โดยเขายกตัวอย่างเรื่องเล่า “เพื่อนมุสลิมที่ดี” ของตนเองที่ไม่เรื่องมากในเรื่องการกินอยู่ เช่น เมื่อเจออาหารไม่ฮาลาล หรือ การเข้าศาสนสถานของต่างศาสนาที่เพื่อนเหล่านั้นไม่ปิดกั้นตนเอง และเลือกทางออกที่เขามองว่า “ยอมรับได้” เช่นการนำอาหารไปรับประทานเองหรือออกจากความเคร่งครัดเหล่านั้น

ความไม่เข้าใจกันระหว่างคน “ชีเย” กับ “มลายู” หรือแม้แต่ความเป็นพุทธและมุสลิมหลบซ่อนอยู่ในเนื้อหาการสนทนา

เราพบว่า ปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างคน “ชีเย” หรือสยาม กับชาวมลายู หรือแม้แต่ความเป็นพุทธและมุสลิมหลบซ่อนอยู่ในเนื้อหาการสนทนาตลอดระยะเวลาที่สามชั่วโมง ซึ่งหลายครั้งที่เราพยายามตั้งคำถามพวกเขาก็จะไม่พูดเรื่องนี้กันอย่างตรงไปตรงมา แต่พวกเขานำเสนอมุมมองผ่านกรอบการทำงานของสื่อภายใต้โครงสร้างของรัฐในการวิพากษ์สังคมมลายู ทำให้บทสนทนาทั้งหมดสรุปมุมมองได้เป็นระดับต่างๆ คือ การมีจุดร่วมกันในฐานะของคนยะลา หรือคนที่ทำงานอยู่ในยะลา แต่ขณะเดียวกันก็มีความแตกต่างระหว่างคนพุทธและมุสลิมที่ซ่อนอยู่ และการเป็นคนยะลาที่ต้องรับฟังเสียงสะท้อนจากโลกภายนอก

แต่มุมมองของช่างภาพสตรีนเกอร์คนหนึ่งกลับต่างออกไป และเขาจะเลียงกล่าวถึงปัญหาโดยตรง เพราะเราสังเกตว่าเขาตั้งใจฟังเพื่อนสื่อมวลชนในวงที่ส่วนใหญ่เป็นสื่อของหน่วยงานรัฐ เขาเปิดใจเล่าตอนหนึ่งว่า เขาเองแม้จะเป็นสตรีนเกอร์แต่ยังทำงานเป็นพนักงานราชการของหน่วยงานของรัฐแห่งหนึ่ง แต่ปัญหาที่ทุกคนกล่าวนั้นอาจไม่ได้ถูกต้องเสียทั้งหมด เมื่อถามว่าปัญหาแท้จริงคืออะไร เขาก็นิ่งเงียบแทนคำตอบอยู่นานก่อนจะบอกเล่าเพิ่มเติมว่า เมื่อมีโอกาสเหมาะสมตนเองจะออกตะวะห์ (เผยแพร่ศาสนา) ลงไปในพื้นที่ชุมชน เป็นการเลือกกลับไปสู่ฐานรากเดิมของตน ไปรับฟังปัญหาของชาวบ้านบ้าง ทำให้เข้าใจอะไรมากขึ้น ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับบทบาทการทำงานของสื่อได้ เช่นเมื่อเกิดเหตุการณ์แล้วทุกคนพยายามสรุปข้อเท็จจริงว่าเกิดจากการกระทำของใคร แต่ตนเองพยายามคิดและฟังเสียงให้รอบด้านก่อนที่จะเชื่อ เพราะทุกๆ ครั้งที่มีเหตุการณ์ความรุนแรงชาวบ้านเองก็มีชุดข้อเท็จจริงของเขาเช่นกัน

ท่าทีของมุสลิมคนนี้ที่แสดงออกมาในช่วงท้ายๆ ทำให้ในวงสนทนาเกิดภาวะระมัดระวังในการพูดคุยมากขึ้น และทำให้เห็นว่า ภายใต้บริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมะยังมียุทธศาสตร์ซ่อนเร้นอยู่.

สื่อรณาสื่อ :ชีวิตของการต่อรอง

ที่จังหวัดนราธิวาส คณะวิจัยนัดพบกันที่วิทยาลัยแห่งหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ที่ชานเมือง โดยสื่อมวลชนเดินทางมาร่วมเวทีอย่างหนาตา เนื่องจากแกนหลักของสื่อมวลชนที่นี่ คือชมรมสื่อมวลชนเพื่อสันติจังหวัดชายแดนภาคใต้ (South Peace Media Club :SPMC) และสื่อมวลชนส่วนใหญ่ของนราธิวาสเป็นสมาชิกชมรมดังกล่าว เมื่อคณะวิจัยประสานงานผ่านประธานชมรมจึงได้รับความร่วมมือจากผู้สื่อข่าวส่วนใหญ่ ทั้งที่คณะวิจัยรับทราบข้อจำกัดจากผู้ประสานงานวิจัยในพื้นที่ว่า หากประสานงานนักข่าวโดยตรงมักจะไม่ได้ได้รับความร่วมมือ เนื่องจากสื่อสตรีทเจอร์นัลส่วนใหญ่มีงานยุ่งและไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับกิจกรรมอย่างงานวิจัย

“สตรีทเจอร์นัล” คือคำที่สื่อรณาสื่อคนแรกแนะนำตัว พร้อมเล่าว่าเป็นผู้สื่อข่าวภูมิภาคของสถานีโทรทัศน์ที่ดำเนินกิจกรรมด้านศาสนา เป็นพนักงานโดยตรงของช่อง และมีถิ่นกำเนิดในจังหวัดนราธิวาส จึงกลับมาประจำอยู่ในบ้านเกิด ซึ่งงานหลักรับผิดชอบในด้านกฎหมาย ด้านคดีความ ที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และความช่วยเหลือต่างๆ ทั้งยังให้ความสนใจในเรื่องของกฎระเบียบด้านศาสนาอิสลาม โดยทางช่องมีขอบเขตการทำงานในเรื่องของศาสนาอิสลาม อาจจะไม่ทำงานโดยตรงเกี่ยวกับความมั่นคงหรือสถานการณ์ความรุนแรง เพราะช่องอื่นๆ ทำหน้าที่ดังกล่าวไปแล้ว ทางช่องจึงเน้นข่าวเชิงบวกที่เป็นกลางๆ ยกเว้นข่าวก็พาดกับข่าวพระราชสำนักที่จะไม่ทำ เนื่องจากมีบางสิ่งที่ขัดกับหลักการศาสนา เช่น เรื่องพิธีกรรมต่างๆ

ขณะที่บทบาทหน้าที่ดังกล่าวมีส่วนกระบวนการสันติภาพอย่างไร ตนมองว่าเป็นไปโดยอ้อม เช่น การลงพื้นที่กับทีมกฎหมาย เพื่อสร้างความเข้าใจ และเป็นสื่อกลางในเรื่องของกฎหมาย เช่น ครูในพื้นที่ต่างๆ ไม่เข้าใจเรื่องของการแต่งกายของเด็กมุสลิม ทำให้พี่น้องประชาชนชาวมุสลิมเกิดความไม่สบายใจต่อภาครัฐหรือสถาบันการศึกษา ตนก็พยายามเป็นตัวกลางของเรื่องเหล่านี้ ในขณะที่ด้านสิทธิมนุษยชนที่ผ่านมานอกจากดูแลในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็ได้เข้าไปช่วยพี่น้องซีเรีย และชาวโรฮิงญาที่บังกลาเทศอีกด้วย

สื่อมวลชนคนต่อมา เป็นนักจัดรายการจากศูนย์ข่าวนราธิวาส จัดรายการภาคภาษามลายูท้องถิ่น และให้ความรู้ทั่วไปที่เป็นประโยชน์ให้กับชาวบ้าน จัดโฆษณา มิวสิครีแลคสกาย เพลงพื้นบ้าน สากล มาเลเซีย อินเดีย หลากหลาย มีข่าวด้วย เป็นการประชาสัมพันธ์เรื่องของการจราจร หรือความเป็นอยู่ของชาวบ้านทั่วไป เกี่ยวกับอากาศก็มี หลักใหญ่คือจัดรายการเพลง สอดแทรกข่าวที่เป็นสาระความรู้

สื่อมวลชนสตรีเกอร์ที่น่าสนใจคนต่อมา ปัจจุบันรับหน้าที่ส่งข่าวให้กับหนังสือพิมพ์และสถานีโทรทัศน์เอกชนหลายช่อง และหลายเครือข่าย แม้แต่ 2 ช่องที่เป็นคู่ขนานกันในด้านจุดยืนการเมือง ทั้งฝั่งเสื้อแดงกับเสื้อเหลือง และทำมานานแล้ว แต่ว่าบรรณาธิการเข้าใจ “บทบาทของเราก็ดูเหมือนจะแดงไป เหลืองมากเกินไป” เขาระบุ ซึ่งเขาขยายความว่า ตนไม่อยู่ในสถานะที่สามารถเลือกได้ว่าจะทำหรือไม่ทำข่าวที่ถูกต้นสังกัดส่วนกลางสั่งลงมา

นอกจากเป็นสื่อสตรีเกอร์ให้กับหลายสื่อ ปัจจุบันเขาเป็นแกนนำในการก่อตั้งชมรมสื่อมวลชนเพื่อสันติจังหวัดชายแดนภาคใต้ (SPMC) และเป็นประธานชมรมคนแรกจนถึงปัจจุบัน ทั้งยังเปิดเว็บไซต์และหน้าเพจเฟซบุ๊กของตัวเอง เขาบอกว่า นโยบายและวัตถุประสงค์ เป็นเรื่องเพื่อความสันติโดยตรง ก่อตั้งเป็นปีที่ 14 เดินเครื่องเรื่องสันติสุขอย่างเดียว ทั้งภาคประชาชน เอกชน และรัฐ รวมทั้งเรื่องของการทหารด้วย ถ้าย้อนหลังดูเรื่องบทบาท รวมถึงการช่วยเหลือเยียวยาส่วนที่รัฐเข้าไปไม่ถึง ด้วยจิตสำนึกของความเป็นบ้านเกิดตนเอง

“มีคำถามถามตัวเอง ไม่ต้องไปถามคนอื่น คิดว่าต้องมีจิตสำนึกในตัวก่อน ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน จะให้เพื่อนมาช่วยตลอดก็คงไม่ใช่ เราต้องมีจุดยืนบ้าง เรารอแต่ว่าเป็นมือลากขอยอย่างเดียว แต่เราไม่สามารถจะทำได้ด้วยตัวเอง”

สื่อราวีวารายนี้ขยายความบทบาทของชมรมสื่อเพื่อสันติจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เมื่อตั้งคำถามลึกลงไป เขาขยายความว่า บทบาทสื่อดังกล่าวตั้งอยู่บนความต้องการสร้างพลังให้กับสื่อมวลชนในพื้นที่ ทั้งพลังการต่อรองบางสิ่ง และการกำหนดข่าวสาร

“ที่ผ่านมาคือส่วนกลางกำหนดเรา เพราะฉะนั้นผมจึงตั้งชมรม SPMC เพื่อกำหนดจากข้างล่างขึ้นข้างบน คือต้องการให้รับข้อมูลจากเราบ้าง ไม่ใช่ไปเซนเซอร์ หรือไปตัดตอนในเรื่องที่สำคัญ เพราะนโยบายของสื่อส่วนกลางก็คือเสพความรุนแรง เพราะฉะนั้นนโยบายของเราก็คือต้องเสพความจริง วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนจริงๆ ให้เยอะมากขึ้น ไม่ใช่เสพแต่ความรุนแรง เพราะว่าจุดขายของส่วนกลางก็คือ ถ้าข่าวรุนแรงก็จะได้รับในการออกอากาศ แต่ในกรณีข่าวดีๆ ที่เรอบอก ... ในระยะหนึ่งความรู้สึกที่ออกมา เวลาเจอชาวบ้านจะพูดอยู่ 2-3 คำ เป็นคำเดิมๆตลอดคือ คนที่ทำสื่อเลือกทำแต่ข่าวที่เป็นความเจ็บปวด ข่าวดีๆ หรืออื่นๆ ไม่เคยเสนอออกไปให้ชาวโลกได้รับรู้ ชาวบ้านก็ว่าข่าวดีๆ ทำไม่เป็นหรอก... แต่ทำไปได้พื้นที่ข่าวไม่มี พอถึงวันหนึ่งที่โลกโซเซียลมา จึงสามารถกำหนดบทบาทเองได้”

แต่การสร้างพื้นที่ข่าวของตนเองก็ยังมีอุปสรรคกับปัญหาไม่น้อย เขาบอกว่า เมื่อสร้างพื้นที่ของตนเองขึ้นมาก็ต้องขอความร่วมมือจากสมาชิกให้ช่วยกันส่งภาพและข่าวมาเผยแพร่ เปิดเว็บไซต์มา 2 เดือนก็ได้รับความร่วมมือบ้างจากนักเขียนนักข่าวที่ทำข่าวในพื้นที่มาเป็น 10 ปี โดยเขาบอกว่า หากทุกคนให้ความร่วมมือเท่ากับช่วยบ้านเมือง เพราะว่าข่าวดีๆ แบบนี้ หากไม่นำเสนอก็ไม่มีโอกาสที่

จะเสนอ เพราะหนังสือพิมพ์ใหญ่ๆ ก็ไม่มีพื้นที่ให้ หรืออาจเหลือกรอบแค่นิดเดียว หรือตัดเหลือ 2 บรรทัดเป็นบรรยายได้ภาพ

“SPMC ทำตัวนี้ขึ้นมาที่กำหนดชัดเจนตรงที่เราทำที่ตัวเราเองก่อน ทำให้เพื่อนเราดูว่า เรามีอุดมการณ์ ในปีสองปีแรก เพื่อนอาจจะรับบ้าง ไม่ยอมรับบ้าง เดิม ชื่อกลุ่มรากลูญา ไม่กล้าซื้อสื่อมวลชน ทั้งๆที่ที่เราเป็นสื่อมวลชน ต่อมาก็พัฒนาเป็นกลุ่มรักสันติ เริ่มมี 2-3 คนเข้ามา พอหลังจากนั้นมีสื่อเข้ามามากขึ้น เปลี่ยนจากกลุ่มรักสันติ เป็นกลุ่มสื่อมวลชน แต่ก็มีคำว่าเพื่อสันติเสมอ เพราะไม่อยากให้สื่ออื่นต่อต้าน หรือไปต่อต้านเค้า ในภาพรวม ไม่ก้าวก่าย พยายามปรับตัวเอง บอกทุกคนว่า โดยสัญชาตญาณคืออินทรีหรือเหยี่ยว โฉบอย่างเดียว พอโฉบแล้วเทียบเหมือนปลา ให้ปลาไป แล้วลูกปลาใครดูแล เพราะฉะนั้นจะไม่ใช่สื่ออย่างนั้น จะเป็นสื่ออยู่ก็จริง เป็นหน้าที่ที่เราต้องทำ หากเกิดความรุนแรงเราก็ต้องทำ ต้องมอบความจริงให้โลกรู้ เพราะมันก็คือการแก้ปัญหา”

สตรีเกอร์คนดังกล่าวระบุว่า กิจกรรมที่ทาลงไปไม่ใช่แค่การทำข่าวเพียงอย่างเดียว แต่พยายามคำนึงถึงผลกระทบต่อข้างด้วย เช่น มีการลงพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมเยียวยาเด็กกำพร้าที่มีจำนวนมาก ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรียกว่าเดินเท้าเข้าชุมชน โครงการนี้เป็นกิจกรรมประจำปี มีการให้ทุนเด็กกำพร้า ทำทุกปี ประมาณ 100 ทุน ทุนละประมาณ 1,500 บาท อาจดูไม่เยอะสำหรับคนทั่วไป แต่ที่นี้ถือว่าเยอะ โดยงบประมาณได้รับการสนับสนุนจากนักธุรกิจชาวราธิวาสที่ไปทำธุรกิจอยู่ที่กรุงเทพฯ

“อยากจะบอกว่าเรื่องสันติภาพ สันติสุขที่เกื้อหนุนเนี่ย ไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเต็ม 100% ถ้าเราไม่เดินไปหาเค้า เค้าก็ไม่เดินมาหา ทำแต่ละโครงการต้องทำให้ได้เกินเป้าที่ลงทุน หมายถึงว่าตอบแทนผลกำไร ทำจนสามารถออกสื่อไปทั่วได้ จุดนี้มีการวางแผนมาตลอด พยายามทำ SPMC เป็นโมเดลจุดมุ่งหมายเดียวกัน แต่คนที่อยู่ร่วมกันอาจจะยังไม่เข้าใจเท่าไร”

‘คนที่อยู่ร่วมกัน’ ที่เขากล่าวถึงหมายถึงสื่อมวลชนในพื้นที่ชายแดนใต้ที่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกของชมรม ซึ่งเริ่มจาก 1 เป็น 33 และปัจจุบันมีตัวเลขอยู่ที่ 60 คน และจากจำนวน 60 คนนั้น เขาบอกว่าเป็นสื่อจริงๆ ประมาณ 30 คนใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้รวม จ.สงขลา แต่ตัวชมรมไม่มีสวัสดิการ แต่พิจารณาเป็นทุนการศึกษาบุตรหลานให้เป็นรายบุคคล ถ้าพอดูแลตัวเองได้ก็ต้องไปช่วยคนอื่นก่อน มีรูปแบบที่ตั้งไว้ แต่เอาไวทีหลัง ในปัจจุบันนี้ชมรมต้องเลือกให้คนอื่นก่อน นับว่าเป็นเรื่องการเสียสละที่ค่อนข้างสูง แต่เขาบอกว่าพยายามจัดตั้งเป็นรูปแบบนิติบุคคลในเร็วนี้ๆ ซึ่งทำให้มีสวัสดิการเข้ามา เพราะ ‘ชมรม’ เป็นเพียงข้อตกลงเบื้องต้น และไม่มีกฎหมายเข้ามาดูแล เขาเล่าว่าหลังจากที่เปิดเว็บไซต์ และเพจ ของชมรมไม่นาน เริ่มต้นมีคนเข้ามาติดตามเพียง 20 คนต่อเดือน แต่ปัจจุบันมีเป็นแสนคน มีผู้ดูแลเพจและเว็บไซต์หลายคน แต่มีคนรับผิดชอบลงข่าวเพียงคนเดียว จากข้อตกลงเดิมคือต้องมี 3-4 คน แต่ก็ถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง อย่างน้อยใน 2 เดือนนี้ถือว่าก้าวหน้าได้ในระดับหนึ่ง

สตรีเกอร์อีกรายหนึ่งที่ทำหน้าที่ส่งข่าวให้กับสื่อส่วนกลางทั้งหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ ขณะเดียวกันเป็นหนึ่งในสมาชิก SPMC เสริมว่า การมี SPMC ที่เป็นสื่อในมือของตนเองทำให้เกิดอำนาจต่อรองกับคนที่เสพสื่อ เพราะมีการกำหนดนโยบายข่าว ไม่ลงข่าวที่มีแต่ความรุนแรง หรือลงข่าวนั้นแต่จะอธิบายเพิ่มว่าเกิดอะไรขึ้น ไม่ซ้ำเดิม จะมีข่าวที่ตึงตัง การท่องเที่ยวเศรษฐกิจมาเสริมพยายามทำความเข้าใจเวลาที่เกิดเหตุจะชี้จุด วงเล็บให้เข้าใจ ไม่รวมไปทั้งจังหวัด เพราะที่ผ่านมาเป็นการลงแบบภาพรวมทั้งจังหวัด ทั้งๆที่สถานที่อื่นยังสามารถไปได้อีกเยอะแยะ ต้องทำความเข้าใจตรงนี้ให้มันเกิดขึ้นให้ได้ ซึ่งทุกวันนี้เริ่มมีความเข้าใจมากขึ้นจากคนอ่าน

“ทั้งหมดนั่นคือการปรับตัวของสื่อ เพื่อรับมือกับภูมิทัศน์ของสื่อที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเน้นมาออนไลน์ ตามยุคสมัย แต่ตอนนี้สื่อท้องถิ่นยังไม่แข็งแรงเท่าไร อนาคตหากทำจริงๆอย่างที่กำหนดไว้ได้ คิดว่าสื่อส่วนกลางทำอะไรได้ ทางนี้ก็ได้หมด แต่สื่อท้องถิ่นต้องกล้าหาญและฝึกฝน ทำทุกอย่างได้คนเดียว เรื่องสันติภาพเป็นเรื่องที่ต้องเล่นกับกระแสใหญ่ ต้องโน้มน้าวคนทั้งประเทศให้เชื่อ และสื่อจะเกี่ยวข้องโดยตรง หลังจากนั้นไปสื่อที่เป็นคนพื้นที่จริงๆ ก็รู้ทุกอย่าง แต่ต้องทำออกมาเพื่อแสดงออกถึงจิตสำนึกและอุดมการณ์”

ขณะที่เจ้าหน้าที่ของสถานวิทยุชุมชนแห่งหนึ่งซึ่งเป็นของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนราธิวาส บอกว่าเธอเป็น “สื่ออิสระ” มีหน้าที่ออกแบบผังรายการ เน้นการสร้าง ความเข้าใจระหว่างชาวมุสลิมกับคนต่างศาสนาให้เข้าใจกันมากขึ้น ทั้งเรื่องวิถีชีวิต และปัญหาความขัดแย้ง การจัดรายการของสถานีจึงใช้ภาษามลายูควบคู่ไปกับภาษาไทยกลาง นอกจากนั้นยังเน้นการนำเสนองานวิชาการ เรื่องภัยพิบัติทางธรรมชาติของทางจังหวัด ภัยจากมนุษย์ที่อาจส่งผลกระทบแก่เด็กนักเรียนและครู จึงใช้สถานวิทยุเป็นช่องทางในการเผยแพร่ความรู้ และยังเป็นสถานที่ให้เด็กนักเรียนเข้ามาฝึกประสบการณ์ ผลิตนักจัดรายการวิทยุและนักข่าวรุ่นเยาว์ขึ้นมาแล้วหลายรุ่น โดยได้รับการสนับสนุนจาก ชมรม SPMC เพราะเธอเองยังเป็นเป็นเลขานุการให้ชมรม SPMC ด้วยอีกบทบาทหนึ่ง

นอกจากนี้เธอยังทำงานร่วมกับเครือข่ายผู้หญิงผลิตรายการวิทยุเพื่อสันติภาพโดยใช้หลักศาสนา เช่นเรื่องของการเหยียวยา ให้ความรู้ด้านกฎหมายโดยทนาย เพราะประชาชนส่วนใหญ่ไม่รู้กฎหมาย แต่ใช้การบันทึกเทปเพื่อระมัดระวังในการสื่อสาร เพราะภาครัฐเองยังมีความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในเรื่องของการปฏิบัติต่อคนในพื้นที่ ซึ่งมักเกิดความเคลงใจ แต่สถานวิทยุแห่งนี้มักเลี้ยงที่จะพูดถึงปัญหาความรุนแรง เธอบอกว่าหันว่าพูดในเชิงสร้างสรรค์มากกว่า เช่น หากมีเหตุระเบิด สื่อหลักจะนำเสนอตัวเหตุการณ์ แต่สถานวิทยุในความรับผิดชอบของตนจะนำเสนอเรื่องใครได้รับผลกระทบ และผลต่อเนื่องที่เกิดขึ้น ส่วนเงินทุนของสถานี เป็นทุนที่ได้มาจากมูลนิธิอิสลามเพื่อการศึกษา ซึ่งสนับสนุนเรื่องการบริหารจัดการด้วย โดยหลักก็เพื่อชุมชนอยู่แล้ว ไม่มีธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงมีความอิสระในการบริหารงาน ส่วนเรื่องของเครือข่าย บทบาทสำคัญ ณ ตอนนี้ มีการเสริมทักษะให้แก่

ผู้ร้องเรียน ให้ได้รู้เรื่องกฎหมายมากขึ้น ถ่ายทอดเรื่องราวด้วยตัวเอง ไม่สื่อสารเอง และมีการส่งเสริมเรื่องอาชีพโปรเจกต์ล่าสุดคือสันติภาพกินได้ โดยส่วนใหญ่ผู้หญิงที่นี้จะอยู่บ้าน จึงจำเป็นต้องส่งเสริมอาชีพให้ ส่งเสริมความรู้ทางด้านเทคโนโลยี อุปสรรคอย่างหนึ่งก็คือยังถูกคุกคาม เพราะด้วยความเป็นผู้หญิง โดยส่วนใหญ่ก็จะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อไปให้กำลังใจ

“นักข่าวเยาวชนจะมีเพจส่วนตัวอยู่ นำเสนอผ่านทางหน้าเพจ ทาง SPMC ก็ให้พื้นที่อยู่ใน 1 ปีจะมีการอบรมใหญ่ 1 ครั้ง แต่ในแต่ละเดือนจะมีจัดแบบเล็กๆอยู่ ให้มีโอกาสได้ไปลงปฏิบัติ แทบจะรายสัปดาห์ ผลิตรายการออกไปแล้ว 5 รุ่น รุ่นละประมาณ 45 คน”

มูลนิธิอยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนเอกชนที่สอนควบคู่กันระหว่างสามัญและศาสนา ใหญ่ที่สุดในราชีวาส โดยมูลนิธิดำเนินการมา 40-50 ปีแล้ว ส่วนสถานีวิชิตนี้เพิ่งเกิดมาใกล้ครบ 10 ปี เป็นหน่วยงานลูกของโรงเรียนอีกทีโดยบริหารงานภายในใช้ทุนอุดหนุนจากมูลนิธิ ขณะที่ชมรม SPMC เข้ามามีหน้าที่ช่วยดูแลการนำเสนอข่าวให้ โดยเฉพาะชายแดน ข่าววัฒนธรรม ส่วนข่าวสถานการณ์ที่ได้จะมีการกลั่นกรองก่อนเผยแพร่ ซึ่งตนมีอีกหน้าที่คือคอยดูแลเพจข่าว ซึ่งข่าวที่ยอดผู้เข้าชมสูงสุดในขณะนี้ คือข่าวทางชมรม SPMC ลงพื้นที่ไปบริจาคจักรยานให้เด็กๆ ในโรงเรียน และจากเรื่องเพจข่าวของชมรมมียอดผู้เข้ามาติดตามมากขึ้นกลายเป็นแรงบันดาลใจในการทำเว็บไซต์ ชมรมได้สร้างบ้านให้ตัวเองเป็นตัวแทนขึ้นมา

ขณะที่สตรีทเกอร์หญิงอีกรายนับถือศาสนาพุทธ เธอเล่าว่า เธอเป็นคนนอกพื้นที่แต่ได้ติดตามครอบครัวมาใช้ชีวิตที่นราธิวาสตั้งแต่เด็ก จึงได้เรียนและเริ่มต้นทำงานที่นี่ ด้วยความคุ้นเคยกับคนในพื้นที่ จึงเลือกที่จะมาทำข่าว เธอบอกว่าบทบาทของเธอคือทำตามคำสั่งขององค์กรที่สังกัดอยู่ เป็นองค์กรที่มีนโยบายเป็นสื่อสาธารณะ จึงสามารถทำประเด็นเน้นเรื่องความเดือดร้อนของประชาชนได้

เธอเล่าให้ฟังว่า ครั้งหนึ่งเธอเคย “ชน” กับนักเล่าข่าวชื่อดังในช่องเอกชนยักษ์ใหญ่ เพราะเธอพบว่ามีการข่าวของเธอไปปรากฏอยู่ในช่องนั้นอย่างไม่ชอบมาพากล และเนื้อหาข่าวมีการบิดเบือน “โดนดึงข่าวไปเผยแพร่ต่อ แต่เขาพูดความจริงไม่หมด และยังเพิ่มเติมเองด้วย” เธอกล่าว

“ความท้าทายของหนูส่วนใหญ่เป็นปัญหาตอนลงพื้นที่ ทั้งเรื่องภาษา ความเป็นคนต่างพื้นที่ ต่างศาสนา ทั้งหมดนั้นเป็นความเสี่ยง”

ทำให้เธอต้องพาคนในพื้นที่เข้าไปด้วย เพื่อให้ชาวบ้านมีความเชื่อใจและไว้วางใจเธอ แม้ว่าหลายพื้นที่เธอบอกว่าสามารถเลือกไปทำงานคนเดียวได้ แต่เธอไม่ประมาท ซึ่งโดยส่วนตัวเธอชอบทำงานคนเดียวมากกว่า และเป็นคนที่เคยเปิดประเด็นสำคัญในจังหวัดนราธิวาสหลายเรื่อง ทั้งข่าวความมั่นคงและข่าวปัญหาสังคม ซึ่งการทำงานของเธอก็ต้องมีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่รัฐบ้าง หากเป็นข่าวเชิงบวกของรัฐทางเจ้าหน้าที่ก็จะต้อนรับเธอและเพื่อนสื่อดี ยกเว้นประสานงานไปในเรื่องของเหตุการณ์ความไม่สงบ เธอเล่าว่าหลายครั้งถูกต้อนรับไม่ดี ถูกคัดค้านทุกรูปแบบเพื่อไม่ให้ทำข่าว ซึ่งเธอบอกว่าเมื่อถึงจุดนั้นจำเป็นจะต้องปล่อยวางเพื่อไม่ให้งานลำบากในวันข้างหน้า

เมื่อตั้งคำถามว่าเหตุใดจึงถูกหน่วยงานของรัฐปฏิเสธหรือคัดค้านการขอทำข่าวของเธอ เธอบอกว่าด้วยภาพลักษณ์ของสถานีโทรทัศน์ที่ออกไปค่อนข้างมีเสรีภาพขั้นสูงสุดในการนำเสนอข่าว และข่าวบางข่าวถูกนำเสนออย่างตรงไปตรงมาจนถึงขั้นรุนแรง ซึ่งตรงนี้ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐส่วนมากไม่ชอบ เธอจึงมักเจอการตอบรับที่ไม่ดี “ในหน้าที่อาจตอบรับไม่ดีแต่พอหลังจากหมดหน้าที่ก็พูดคุยกันปกติ” เธอกล่าวและว่า บางครั้งเธอก็เข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะต้นสังกัดของเธอเคยก่อเรื่องไว้ “ความเอาเปรียบของส่วนกลางมาทำให้ คนในพื้นที่เลยลำบาก ส่วนใหญ่จะไปพูดคุยหน่วยงานภาครัฐ จี้เค้าจนเค้าต้องส่งหน่วยงานไปคุยที่สถานี” เธอเปิดเผยให้ฟัง

ซึ่งเธอขยายความว่า การนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ต้นสังกัดบางข่าวเป็นลักษณะ “กั๊กไม่ปล่อย” และเน้นเรื่องการพูดคุยสร้างประเด็นต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อเป็นประเด็นการตรวจสอบนั้น ทางสื่อส่วนกลางจะใช้ผู้สื่อข่าวประจำศูนย์ข่าวภาคใต้ของสถานีลงไปตามประเด็นมากกว่าหรือ บางครั้งก็ส่งนักข่าวเฉพาะกิจจากส่วนกลางลงมาติดตามประเด็นต่อเนื่อง ซึ่งเธอบอกว่า นั่นคือภาวะของ “การเอารัดเอาเปรียบ” นอกจากสื่อสตริงเกอร์จะไม่ถูกใช้งานในประเด็นดังกล่าวที่ทางสถานีสนใจ แต่หลายครั้งสตริงเกอร์ได้รับคำสั่งให้ช่วยอำนวยความสะดวก เช่นการหาหมายเลขโทรศัพท์ของแหล่งข่าวหรือติดต่อประสานงานในพื้นที่แต่ไม่ได้รับค่าตอบแทนใดๆ และหลายครั้งที่สื่อส่วนกลางหรือสื่อจากศูนย์ข่าวภาคใต้ซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่อำเภอหาดใหญ่เดินทางมาทำข่าวและกลับไปตัดต่อนำเสนอจนเกิดผลกระทบกับแหล่งข่าวหรือบุคคลในข่าวซึ่งอยู่ในพื้นที่ ทำให้สตริงเกอร์ที่เป็นผู้แทนข่าวย่อมมีความเสี่ยงจากผลกระทบดังกล่าวด้วย และบางครั้งก็ส่งผลต่อเนื่องถึงการทำงาน

“การเอารัดเอาเปรียบนั้นสตริงเกอร์โดนเยอะมาก ส่วนกลางมักมาโจมตีแล้วก็กลับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่นี้เลยไม่ค่อยต้อนรับนักข่าว และไม่ชอบใจอย่างยิ่งเมื่อคนของสถานีเข้ามาในพื้นที่ เขาจึงเหมารวมไม่ชอบคนที่มาจากสถานีนี้ ที่จริงสื่อที่โดนเล่นงานหนักที่สุดคือศูนย์ข่าวอิศรา โดนจนกระทั่งมีการแก้ข่าวตอนเที่ยงคืน แก้อ้อ แต่เนื้อหาเดิม ส่วนเรื่องผลกระทบระหว่างสตริงเกอร์กับสื่อส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค มันก็มีทางแก้ไข เวลาสื่อส่วนกลางจะเข้าพื้นที่ควรให้ความร่วมมือกันคนในพื้นที่ อย่าทำข่าวแบบรู้ไม่จริง ตรงนี้สตริงเกอร์ช่วยได้”

เธอบอกว่าเรื่องค่าข่าวไม่เคยต่อรองกับส่วนกลาง เธอย้ำว่า “ไม่มีประโยชน์ที่จะพูด” เพราะนอกจากมาตรฐานค่าข่าวที่ตายตัวและสตริงเกอร์ไม่เคยต่อรองใดๆ ได้ เธอยังเข้าใจว่าต้นสังกัดเองก็ประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ ต้นทุนการทำงานสูงขึ้นแต่รายรับต่ำจึงเกิดภาวะฝืดเคือง เธอบอกว่า ต้นสังกัดของเธอยังว่าศูนย์ข่าวภาคใต้ใช้เงินเยอะเกินทำให้ภาคอื่นๆ โดนตัด ทำให้สวัสดิการต่อคนไม่ครอบคลุม สตริงเกอร์ได้ค่าข่าวถูก อุปกรณ์ต่างๆ ยังต้องซื้อเอง ไม่มีซัพพอร์ตใด ต้องช่วยเหลือตัวเอง

เธอเล่าประสบการณ์ว่า ครั้งหนึ่งเคยโดนศาลสั่งคุมขังเพราะส่วนกลางเร่งเอาข่าวๆ หนึ่ง พอเกิดปัญหา ส่วนกลางหนีไม่สนใจ ชั่วโงมแรกที่มีปัญหาเธอติดต่อใครไม่ได้เลย สุดท้ายผู้ว่าราชการ

จังหวัดมาช่วย ทำให้เธอรู้ว่าส่วนกลางเห็นแก่ตัว เหตุนี้จึงกล่าวทำให้เธอบอกว่า “เราก็เลยทำงานซอพต์ลง ลดบทบาทของตัวเอง เพื่อความปลอดภัยของตัวเอง คุณภาพเราก็ลดลง จากที่เคยได้เป็นหมื่น เหลือ 4-5 พันบาท ก็อยู่ได้ แต่แต่ละเดือนเคยทำข้าวเยอะมาก และส่งงานเร็วมาก กล้าไปคนเดียวทำงานคนเดียว มีข้าวเจาะ ภายหลังข้าวเจาะก็ไม่ทำ เราไม่รู้จะทำไปทำไมหากมันเสี่ยงกับตัวเองโดยที่ไม่มีใครช่วย”

สตรีเกอร์ของสำนักข่าวต่างประเทศคนหนึ่งเสริมว่า โครงสร้างข่าวของต่างประเทศปรับหมดแล้ว แต่สื่อไทยชอบเรียกร้องให้คนอื่น ไม่ดูแลตนเอง เรียกร้องความเป็นธรรมให้คนอื่นทุกอย่าง แต่กับลูกน้องตัวเองไม่ทำ เขาบอกว่าสำหรับการต่อรองกับต้นสังกัดหากไม่ยอมให้โดนสั่งตัวเองต้องหาประเด็นที่ชนกับสื่อต้นสังกัดได้ “แล้วเค้าจะรู้ว่าเรารู้หน้าที่ ไม่สั่งเรา มีส่วนที่ว่าเป็นผู้ขายด้วย จะไม่โดนสั่งเท่าผู้หญิง” เขากล่าว

ขณะที่สตรีเกอร์ของสถานีโทรทัศน์ของหน่วยงานความมั่นคงของรัฐคนหนึ่งซึ่งเป็นชายวัยกลางคนและมีประสบการณ์ทำข่าวในพื้นที่มานานเกือบสามสิบปีให้ความเห็นว่า การเป็นสื่ออยู่ที่แต่ละบุคคล และระบบของแต่ละสังกัด แต่ละสถานีอาจไม่เหมือนกันหรือมีส่วนคล้ายกัน เมื่อตั้งคำถามว่าสื่อแบบไหนเรียกว่าเป็นสื่อที่ดีเขาบอกว่าตอบไม่ได้ อยู่กับแต่ละคน สื่อทุกช่องทุกแขนงจะไม่เหมือนกับช่องต้นสังกัดของตน ซึ่งการทำงานที่หนักก็ต้องปรับตัว รู้หน้าที่ตัวเอง เขาบอกว่าทุกที่มีปัญหา คนที่เป็นสื่ออยู่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีจิตใจแน่วแน่มั่นคง และหากอยู่ 3 จังหวัดแล้วเป็นสื่อไม่ดี รับรองอยู่ไม่นาน

“อยู่ที่นั่นมันยากนะ ต้องเป็นกลาง สื่อภาคใต้กับสื่อส่วนกลางพูดกันยังงี้ก็ไม่เข้าใจ เพราะว่าคนละนิสัย คนละพื้นที่ งานที่นี้กับงานส่วนกลางมันก็ต่างกัน พูดในเรื่องค่าใช้จ่าย ทำอะไรก็ไม่คุ้มหรอก” เขากล่าว

สตรีเกอร์คนดังกล่าวเปิดเผยว่า ตนเองมีอีกอาชีพหนึ่งคือทำธุรกิจรับเหมาก่อสร้างกับครอบครัว เพราะเฉพาะค่าข่าวไม่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ยิ่งช่องของตนเป็นสถานีโทรทัศน์ที่ขึ้นตรงกับหน่วยงานความมั่นคงยิ่งอยู่ลำบาก เขาบอกว่าหากลงพื้นที่สตรีเกอร์ของช่องอื่นพอปิดบังต้นสังกัดแท้จริงได้ และตนในฐานะของสื่อทหารชาวบ้านก็มักหันหลังให้ จึงต้องมีความรับผิดชอบตัวเองอย่างมาก ส่วนเรื่องค่าข่าวเคยพุ่งสูงสุดถึงข้าวละหนึ่งพันบาท แต่หลังยุครัฐประหารครั้งล่าสุดเมื่อปี 2557 ถูกตัดเหลือเพียง 500 บาทต่อข่าว “ทั้งที่ใครๆ บอกว่าตอนนี้อยู่ทหาร แต่ข้อเท็จจริงคือค่าข่าวลดลง ถ้าทหารไม่กินทหารแล้วจะกินใคร คือเรื่องจริง ผมเคยต่อรองเป็น 800 บาทเพราะเราคือพื้นที่เสี่ยงแต่ไม่ได้” เขาให้คำตอบ และว่าช่องอื่นสามารถเลือกอยู่ตรงกลางได้ แต่สตรีเกอร์ของช่องตนเองทำไม่ได้ ต้องเอียงไปทางทหาร “แล้วในพื้นที่ทหารอยู่ตรงไหน เยอะมาก แล้วค่าตอบแทนเป็นยังไง นี่คือเรื่องจริง”

สำหรับประเด็นปัญหาผลกระทบจากภาพลักษณ์และการนำเสนอข่าวของต้นสังกัดส่วนกลาง เขาเล่าว่าเคยบอกกับต้นสังกัดว่า หากให้นักข่าวส่วนกลางมาเปิดโปงขบวนการก่อความไม่

สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเภทที่มาเจาะแล้วไป ทั้งปัญหาให้ตนรับผิดชอบตนจะอยู่ได้อย่างไร แต่ผู้บริหารของต้นสังกัดถามเขากลับว่ายังชอบที่จะทำงานกับช่องนี้หรือไม่ ชอบระบบทหารไหม แล้วตนจะปฏิเสธอย่างไร

“ปัจจุบันสื่อที่น่าสงสารที่สุดคือสื่อมวลชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะไม่ทำข่าวต้นสังกัดก็หาว่าขี้เกียจ ไม่ทำก็เดือดร้อน “สตริงเกอร์ใน 3 จังหวัดนี้ น่าสงสารไม่ว่าช่องไหน ถ้าสื่อสารออกมาผิดคนพื้นที่เดือดร้อน สตริงเกอร์จึงต้องรู้จักตัวเอง คนภาคกลางอาจมองว่าภาคใต้อย่างมาเลย มันมีปัญหา ทั้งที่จริงๆ แล้วลงมาได้ ปัญหามันอยู่ที่สื่ออยู่ที่การนำเสนอ เงินแต่ละองค์กรมันอยู่ที่หัวหน้าสถานี การทำงานทุกอย่างมันเข้าไปอยู่ในจิตวิญญาณของเราแล้ว ทุกอย่างจะดีไปหมดเป็นไปได้หรือไม่ได้หรอก”

เขาบอกว่า สำหรับการทำงานกับกระบวนการสันติภาพ หรือสันติสุข ทางต้นสังกัดของตนมีกรอบการทำงานชัดเจนอยู่แล้ว เขามีความเชื่อมั่นว่าข่าวไม่ดีห้ามนำเสนอ ซึ่งนั่นคือระบบในความเชื่อมั่นของเขา ซึ่งมันอยู่ที่ตนเองจะต่อรองกับงานอย่างไร มันอยู่ที่สำนึกและจิตใจของตน

ขณะที่นักจัดรายการวิทยุชุมชนแห่งหนึ่งเล่าว่า นอกจากนำเสนอความบันเทิงสอดแทรกสาระความรู้เป็นหลักแล้ว ยังทำงานควบคู่กันไปกับบทบาททางด้านสังคม โดยนำเสนอกิจกรรมต่างๆ ของพื้นที่เพราะตนเองเป็นสื่อที่ทำงานร่วมกับภาคประชาชน เน้นในเรื่องของเวทีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นสถานีวิทยุที่ทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมของตำบล โดยตนเป็นเลขานุการให้กับสภาวัฒนธรรมจังหวัดด้วย มีโอกาสได้ทำงานร่วมกับภาครัฐนำเสนอวัฒนธรรมของทุกศาสนา สร้างความรู้ความเข้าใจผ่านศิลปินพื้นบ้าน

เขาเล่าว่าบางครั้งชาวบ้านมีปัญหาในการรับข้อมูลข่าวสารของราชการ ไม่เข้าใจภาษาที่นำเสนอออกไป ซึ่งองค์กรของตนก็เป็นสื่อหนึ่งที่เข้ามาช่วยนำเสนอภาษาท้องถิ่น มีการติดต่อกับผู้ฟังรายการที่ติดตามโดยการเปิดสายพูดคุยออกอากาศ ส่วนรูปแบบรายการอยู่ที่ผู้บริหารกำหนด และสถานีเป็นนิติบุคคลเอกชนที่ไม่พูดเรื่องการเมือง

ขณะที่ผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงด้านการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานรัฐคนหนึ่งให้ข้อมูลว่า ปัจจุบันมีสถานีวิทยุของเอกชนเข้ามาร่วมเป็นกระบอกเสียงให้กับทางภาครัฐมากขึ้น ทำให้เข้าถึงประชาชนมากขึ้น และบางแห่งมีการนำสัญญาณไปถ่ายทอดเสียงออกอากาศคู่ขนานรายการเกี่ยวกับสันติภาพ สันติสุข ซึ่งเป็นรายการที่พูดถึงเรื่องของประเด็นที่คนในพื้นที่ไม่รู้ เรื่องดีที่เกิดขึ้น หรือเรื่องข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งตนในฐานะของนักจัดรายการนี้มองว่าเป็นภาพบวก โดยนำเสนอข้อมูลดังกล่าวสลับกับรายงานข่าวท้องถิ่น ซึ่งทั้งหมดนั้นเป็นไปตามนโยบายของหน่วยงานเบื้องบนและทาง กรม. ภาค 4 ส่วนหน้า ซึ่งเป็นผู้ให้งบประมาณ โดยหลักๆ รายการที่จะหมุนเวียนไป 7 จังหวัด เวียนกัน 9 สถานี เป็นรายการที่ได้รับรูปแบบมาอย่างตายตัวจากทางผู้บริหารสถานี เขาเล่าว่าเมื่อก่อนมีการเข้าสายออกอากาศหรือ “โฟนอิน” เข้ามาของผู้ฟังทางบ้าน

ซึ่งหากพูดไม่ตรงประเด็นก็อาจจะถูกตัดสาย แต่เมื่อเป็นยุค คสช.เข้ามาก็ยกเลิกการโฟนอินแล้วเพื่อเป็นการลดความเสี่ยงลง

“เรามีกรอบรูปแบบของเราส่วนตัว จะนำเสนอเรื่องดีๆ ในแง่มุมที่สร้างสรรค์ อย่างที่วางไว้คือจะทำอย่างไรให้คนในพื้นที่เกิดความภาคภูมิใจในบ้านของตัวเอง จริงๆมันมีอยู่ แต่ว่าสื่อต้องเข้าไปช่วยเพื่อให้กระจายต่อไป ในการทำงานเน้นส่วนราชการเป็นหลัก ถ้ามีเวลาจะเสริมในส่วนของภาคประชาชน ไม่ได้ไปเสียทีเดียว แต่พยายามหาเวลาเพื่อพูดลงไป” นักจัดรายการวิทยุคนดังกล่าวระบุ

ขณะที่ช่างภาพสตรีนเกอร์ของสำนักข่าวต่างประเทศคนหนึ่งบอกว่า สำหรับตนเองไม่เคยมีความกดดันในการเขียนข่าว แต่จะกดดันในการถ่ายภาพ สมัยก่อนเมื่อเกิดเหตุภายใน 5 นาทีต้องมีภาพสำเร็จ ปัจจุบันเป็น 3 ชั่วโมง เพราะดันสังกัดเริ่มมีความเข้าใจว่าช่างภาพจะเข้าไปในจุดเกิดเหตุ ไม่ใช่เรื่องง่าย กว่าจะได้ภาพมามันยากขึ้น ขณะที่อีกบทบาทหนึ่งของตนคือเป็นผู้ร่วมก่อตั้ง SPMC เพื่อช่วยเหลือพี่น้องที่ได้รับความเดือดร้อน

เขาเล่าว่าเดิมทีเขาไม่ใช่ผู้สื่อข่าว แต่เป็นคนขับรถตู้หาดใหญ่-นราธิวาส บังเอิญในปี 2547 มีนักข่าวหลายประเทศมาเช่ารถตู้เพื่อติดตามทำข่าวเหตุการณ์ตากใบ ซึ่งตนมีช่างภาพชาวสิงคโปร์มาเช่ารถนานถึง 1 เดือนแล้วกลับไป พอเกิดเหตุสืนามิช่วงปลายปี 2547 ช่างภาพชาวสิงคโปร์คนเดิมเรียกใช้รถอีก และตนยังช่วยทำหน้าที่ประสานงานกันจนได้เป็นช่างภาพ โดยทางสำนักข่าวส่งกล้องถ่ายภาพกับโน้ตบุ๊กมาให้ไม่ต้องลงทุนซื้อเหมือนสำนักข่าวอื่นๆ ตนมีเงินเดือน แต่ไม่มีสวัสดิการพิเศษอะไร แต่ตอนได้รับบาดเจ็บจากสะเก็ดระเบิดถูกหลงทางตันสังกัดเค๊าซัพพอร์ตดูแลตนทุกอย่าง

“ของผมนอนนี้ไม่มีค่าสิ่ง แต่เมื่อก่อนเคยมี เคยทำตามคำสั่งแล้วกดดัน พอไม่ทำเคื่อก็ไม่ว่าอะไร โชคดีที่สำนักข่าวเราไม่เน้นเรื่องสถานการณ์ เน้นเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ภาพสวยงาม เป็นการสื่อให้เห็นว่านราธิวาสนอกจากมีเหตุการณ์ ก็มีสิ่งดีอยู่อีกเยอะ เป็นเรื่องที่คนภายนอกสมควรได้รับรู้ ภาพที่สื่อเกี่ยวกับสันติภาพ เป็นภาพคนไทย พุทธกับมุสลิม เขาอยากได้แบบนี้มากกว่า”

แต่เขาบอกว่า หลังโดนเหตุระเบิดจากครั้งนั้นจนได้รับบาดเจ็บหนัก ทำให้รู้สึกเสียส้น หลังทุกครั้งเมื่อได้ยินเสียงระเบิดหรือเสียงปืน

“ระเบิด 3 จังหวัดมันต่างจากระเบิดในประเทศอื่นๆ ที่รบกัน เพราะที่นั่นมันไม่มีระเบิดพื้นที่สู้รบ ทุกที่มันเป็นสนามรบได้ทั้งหมด ชีวิตนักข่าวหรือช่างภาพออกไปทำงานก็เหมือนเอาชีวิตไปเสี่ยงแล้วทั้งชีวิต บอกยากว่าออกไปแล้วจะปลอดภัยกลับมาหรือไม่ เราต้องดูแลตัวเองกันไป”

SPMC การต่อรองมวลชนในพื้นที่และสี่ส่วนกลาง: บทพิเคราะห์ (ข้อสังเกต) จากเวทีเสวนาสื่อ ชายแดนใต้ที่นราธิวาส

จังหวัดนราธิวาสเป็นจังหวัดที่ผ่านเหตุการณ์ความรุนแรงมาเป็นจำนวนมากและกินระยะเวลายาวนานกว่าพื้นที่อื่น กล่าวคือนับแต่ปฐมบทของเหตุการณ์ภาคใต้ยุคใหม่เกิดขึ้นครั้งแรกจากเหตุกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบบุกปล้นปืนที่ค่ายกองพันพัฒนาที่ 4 (ค่ายปิเหล็ง) อ.เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 หากแต่ก่อนหน้านั้นเคยปรากฏประวัติศาสตร์ “กบฏดุซงญอ” หรือ “ปือแร ดุซงญอ” หรือ “สงครามดุซงญอ” (Dusun Nyor Rebellion) เป็นเหตุการณ์การปะทะระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับกลุ่มชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู เมื่อ 25 - 28 เมษายน พ.ศ. 2491 ที่ ตำบลดุซงญอ อำเภोजะแนะ เป็นเหตุให้ทั้งสองฝ่ายมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก หลังเหตุการณ์มีการสร้างอนุสาวรีย์ลูกปืนเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์นี้

นอกจากนั้น พื้นที่จังหวัดนราธิวาส ยังมีเทือกเขาสำคัญ คือ “เทือกเขาบูโด” คั่นกลางระหว่างจังหวัดนราธิวาสและจังหวัดยะลา ทิวเขาที่สลับซับซ้อนและป่าดงดิบที่เชื่อมต่อกันไปจนจรดชายแดนมาเลเซียทำให้เป็นพื้นที่เคลื่อนไหวของโจรจีนคอมมิวนิสต์มลายาแต่ครั้งอดีต รวมทั้งเป็นพื้นที่เคลื่อนไหวของขบวนการแบ่งแยกดินแดนทั้ง “ขบวนการพูโล” และ “บีอาร์เอ็น” ตั้งแต่ยุคเริ่มต้น แม้ปัจจุบันจะถูกประกาศเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาดี ก็ยังมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบอย่างต่อเนื่อง และหลายหมู่บ้านในพื้นที่อำเภอที่อยู่ใกล้กับเทือกเขาบูโดยังคงเคยปรากฏเหตุการณ์ความรุนแรงครั้งสำคัญที่เชื่อกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “ชนวน” ที่ทำให้เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนใต้ไม่อาจยุติลงได้ง่าย เช่น เหตุการณ์ล้อมปราบและชนผู้ชุมนุมขึ้นรถบรรทุกที่หน้า สก.ตากใบ อ.ตากใบ (25 ตุลาคม 2547) , เหตุการณ์จับ 2 นาวิกโยธินเป็นตัวประกันที่หมู่บ้านตันหยงลิมอ อ.ระแงะ (21 กันยายน 2548) , เหตุการณ์กราดยิงที่บ้านกะทอง อ.ระแงะ (16 พฤศจิกายน 2548) , เหตุการณ์จับครูเป็นตัวประกันและรุมทำร้ายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่โรงเรียนกุจิงลือปะ อ.ระแงะ (19 พฤษภาคม 2549) , เหตุการณ์กราดยิงในมัสยิดอัลฟुरกอน หมู่บ้านไอร์ปาแย อ.เจาะไอร้อง (8 มิถุนายน 2551) ฯลฯ

สื่อนราธิวาสกับความเสี่ยงภัยทำข่าวในสนามข่าวความขัดแย้งและความรุนแรง

พิจารณาจากบริบทของสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่และเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้เข้าใจได้ว่าจังหวัดนราธิวาสเป็นพื้นที่เคลื่อนไหวสำคัญของกลุ่มขบวนการก่อความไม่สงบ และทำให้สื่อมวลชนของจังหวัดนราธิวาสเผชิญกับความเสี่ยงภัยจากประสบการณ์ทำข่าวในสนามข่าวความขัดแย้งและความรุนแรงมาอย่างยาวนาน และด้วยสภาพของพื้นที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆ ที่มักเกิดขึ้นนอกเขตอำเภอเมือง การเดินทางทำข่าวลงพื้นที่ต้องเดินทางเข้าหมู่บ้าน ลัดเลาะผ่านเส้นทางที่ค่อนข้างเปลี่ยวและเสี่ยง ทำให้พวกเขาให้ความสำคัญกับ “สวัสดิภาพ” สูงสุด ซึ่งนราธิวาสยังเป็นจังหวัดเดียวที่เหตุการณ์ความรุนแรงได้ส่งผลกระทบถึงชีวิตของผู้สื่อข่าว คือ

เหตุการณ์ระเบิดที่หน้า สภ.สุโขทัยเมื่อ 21 สิงหาคม 2551 ทำให้นายชาติ บุญสวัสดิ์ ผู้สื่อข่าว นสพ.ไทยรัฐประจำ จ.นราธิวาส เสียชีวิตในที่เกิดเหตุ และนายผดุง วรรณลักษณ์ผู้สื่อข่าวโมเดิร์นไนน์ทีวีประจำ จ.นราธิวาสบาดเจ็บสาหัสในที่เกิดเหตุ ขณะที่เหตุการณ์ลอบวางระเบิดที่ ต.ตันหยงมัส อ.ระแงงเมื่อ 19 ตุลาคม 2556 ส่งผลให้นายมะดารี โต๊ะดอลา ช่างภาพของสำนักข่าวเอเอฟพีประจำ จ.นราธิวาสพร้อมเพื่อนสื่อมวลชนอีก 4 คนได้รับบาดเจ็บจากสะเก็ดระเบิด ทั้งหมดนั้นกลายเป็นบทเรียนสำคัญของสื่อมวลชนใน จ.นราธิวาส และเป็นเหตุผลสำคัญที่พวกเขาร่วมกันก่อตั้งชมรมสื่อมวลชนเพื่อสันติจังหวัดชายแดนภาคใต้ (South Peace Media Club :SPMC) เพื่อสร้างน้ำหนักของการ “ตอรอง” ทั้งกับระดับมวลชนในพื้นที่ และสื่อส่วนกลางที่เป็นต้นสังกัด

SPMC: การตอรองมวลชนในพื้นที่และสื่อส่วนกลาง

กลุ่มผู้ก่อตั้ง SPMC พวกเขาได้เปิดเผยในตอนหนึ่งว่า การก่อตั้งชมรมร่วมกันขึ้นมาเพื่อให้สื่อมวลชนได้ร่วมกันทำกิจกรรมกับมวลชน หรือชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ ที่พวกเขาเคยเดินทางไปทำข่าว เช่น กิจกรรมวันเด็ก หรือการมอบของให้กับเด็กกำพร้าในโรงเรียน ทำให้ชมรม SPMC เป็นที่รู้จักของชาวบ้าน ซึ่งพวกเขาเชื่อว่า ชาวบ้านเหล่านั้นจะช่วยเป็นเกราะป้องกันให้พวกเขาในการทำงาน จากความเชื่อมั่นในสิ่งที่พวกเขาให้กับสังคม แต่เมื่อตั้งคำถามถึงผลที่ปรากฏเป็นรูปธรรมพวกเขายังไม่แน่ใจมากนัก เพราะทั้งหน่วยงานของรัฐและกลุ่มขบวนการก่อความไม่สงบก็ยังไม่ไว้วางใจสื่อมวลชน ผ่านเหตุการณ์สำคัญหลายกรณีที่สื่อเหล่านี้ถูกปฏิบัติอย่างไม่ให้เกียรติ เช่น การไม่ให้เข้าพื้นที่ไปทำข่าว ซึ่งปรากฏว่าถูกกระทำทั้งกับฝ่ายรัฐและขบวนการก่อความไม่สงบ

ขณะเดียวกัน พวกเขามองว่า การก่อตั้งชมรมขึ้นมาและเปิดช่องทางในการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ออนไลน์และโซเชียลมีเดีย จะเป็นทางออกของการตกเป็นจำเลยว่า “สื่อภาคใต้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เหตุการณ์รุนแรงมากขึ้น” พวกเขาเชื่อว่า ทุกวันนี้ สื่อส่วนกลางยังอยู่ในสถานะที่ “เหนือกว่า” ในการกำหนดประเด็นข่าวภาคใต้ และไม่รับฟังเสียงสะท้อนของสื่อซึ่งเป็นคนพื้นที่ ซึ่งหาก SPMC สามารถผลักดันการนำเสนอข่าวของตัวเองได้สำเร็จ พวกเขาเชื่อว่าจะสามารถสร้างพื้นที่ทางเลือกให้กับผู้รับสารได้ ทำให้สื่อมวลชนนราธิวาสไม่ถูกกล่าวหาว่าเป็นส่วนหนึ่งในการทำให้เกิดเหตุการณ์ภาคใต้เลวร้ายลง

ในขณะเดียวกัน ในวงพูดคุยยังสะท้อนถึงความไม่มั่นคงของ “สวัสดิการ” อีกด้วย พวกเขามองว่า การเผชิญความเสี่ยงในการลงพื้นที่ทำข่าวไม่สอดคล้องกับผลตอบแทนที่ได้รับ แต่พวกเขาก็เข้าใจข้อจำกัดดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงพยายามผลักดันให้ SPMC จากเป็นแค่ชมรมให้กลายเป็นสมาคม เพื่อที่จะบริหารจัดการให้มีสวัสดิการกับสมาชิกสื่อมวลชนในพื้นที่ให้ได้ จากการพูดคุยพบว่าพวกเขาดังความหวังกับชมรมนี้เป็นอย่างมาก และยังเชื่อว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานของตนเองและกระบวนการสันติภาพในพื้นที่ชายแดนใต้.

เบตง : อ่อนไหวได้ภาพลักษณ์ที่ต้องสร้าง

เราพบกับสื่อมวลชนเบตงที่ร้านอาหารแห่งหนึ่งในตัวเมืองเบตง โดยมีสื่อมวลชนมาเข้าร่วมเวทีหลายคน ทั้งเป็นสตรีทเกอร์ผู้แทนของสื่อมวลชนส่วนกลาง สื่อวิทยุชุมชนของเอกชน สื่ออิสระ และสื่อประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เรานัดแนะจัดเวทีพูดคุยกันในวงเย็นของวันหนึ่ง เนื่องจากกลุ่มผู้สื่อข่าวเบตงแจ้งว่า วันรุ่งขึ้นตามที่เรานัดหมายแต่แรกสื่อเบตงมีหมายข่าวสำคัญคือการจัดงานเปิดอาคารแห่งหนึ่งของเทศบาลเมืองเบตง ซึ่งอาจทำให้ไม่มีผู้สื่อข่าวมาร่วมพูดคุยด้วย

คนแรกที่แนะนำตัวเธอบอกว่าเป็นนักจัดรายการวิทยุของวิทยุชุมชนแห่งหนึ่ง เธอมีงานหลักเป็นเจ้าหน้าที่ของห้องจ่ายยาของโรงพยาบาลแห่งหนึ่ง เธอเป็นมุสลิมจากจังหวัดพัทลุงที่มาใช้ชีวิตและทำงานอยู่ที่เบตงหลายปีแล้ว การจัดรายการจะเน้นเกี่ยวกับให้สาระและความรู้ เช่นการพยากรณ์อากาศ หรือเรื่องสุขภาพจิตคำพังเพย และกำลังพยายามหาข่าวรายวันมานำเสนอเพื่อที่ให้คนทางบ้านที่ไม่มีเวลาดูข่าวโทรทัศน์ เช่น คนกรีดยาง จะได้เปิดวิทยุฟัง ได้รู้ข่าวสารบ้านเมือง ปกติใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสาร แต่ในวันหยุดวันเสาร์-อาทิตย์ จะใช้สามภาษา ภาษากลาง - ใต้ - มาลาเย ให้เข้ากับวันหยุดพักผ่อนของกลุ่มคนฟังที่มีความหลากหลาย เช่น ข้าราชการ หรือคนมุสลิม ที่ฟังภาษาไทยกลางไม่ค่อยได้ตนก็จะพูดเป็นภาษามลายูถิ่นให้เขาเข้าใจ

นอกจากนักจัดรายการที่เป็นผู้หญิงมุสลิมจากสถานีวิทยุดังกล่าว หัวหน้าของเธอซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีนวัยกลางคนก็มาร่วมพูดคุยในเวทีด้วย เขาอธิบายว่า สถานีวิทยุของตนดำเนินการในรูปแบบวิทยุกระจายเสียงแบบชุมชน ในเชิงของธุรกิจขึ้นตรงกับ กสทช. เขามีเรื่องเล่าว่า ล่าสุดตนไปอบรมในเรื่องของการประชาสัมพันธ์และการเป็นนักจัดรายการในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หลังจากถึงขั้นตอนการแนะนำตัว พอตนบอกว่ามาจากเบตง ทุกคนจะตั้งใจฟังมาก ทุกคนมองหน้าตนแบบแปลกประหลาดเหมือนไม่เคยเจอแล้วมีคำถามว่า มีอะไรจะบอกหรือเล่าให้พวกเขาฟังไหม ตนพยายามนำเสนอให้เขาเข้าใจว่าเรา (คนเบตง) ไม่ได้น่ากลัวอย่างที่เขาคิด

สื่อเบตงรายนี้ที่นิยามตัวเองว่าเป็น “สื่ออิสระ” เล่าว่า

“เราก็บอกเขาว่า รู้มั๊ยว่าโจรเดี่ยวนั้นเขามีจรรยาบรรณด้วยนะ เขามีมาช่วยด้วย ในบางสิ่งบางอย่างข่าวอย่าไปเร็วเกิน ที่จำกัดเขาว่าคือผู้ก่อการร้าย เขาจะเป็นโจรหรือเป็นอะไร ให้กระบวนการมันเป็นไปตามขั้นตอน แต่ในฐานะที่เป็นสื่อ ผมจะนำเสนออะไรที่มันดี ๆ ที่สุด”

ฉะนั้นบทบาทของตนจึงทำหน้าที่ที่เป็นสื่อกระจายเสียงนำเสนอข้อมูลข่าวสารบ้าง ในเรื่องของการทำโฆษณาบ้าง กลุ่มคนฟังส่วนใหญ่ก็จะเป็นคนที่อยู่ในระดับล่างๆ แต่ตนยังทำแค่สถานีวิทยุอย่างเดียว ยังไม่ได้ทำเรื่องโซเชียลมีเดียควบคู่ไปด้วย ข่าวสารส่วนใหญ่ที่ตนนำเสนอจะเป็นข่าวที่ตนได้รับมาจากหน่วยงานที่แจ้งมาเช่น การประกาศรับสมัครงาน คำเชิญชวนของประชาสัมพันธ์ของ

เทศบาลเมืองเบตง หรือเลือกหยิบข่าวต่างๆ ของเทศบาลนำมาเสนอ โดยตนใช้เวลาสำหรับเทศบาลเมืองเบตง 1 ชั่วโมงเป็นช่วงเทศบาลพบประชาชนเพื่อให้เทศบาลได้นำเสนอเรื่องราวของตนเองอย่างเต็มที่

“ไม่เลือกหยิบข่าวจากโซเชียลมีเดียมานำเสนอ เพราะมีปัญหาเรื่องความน่าเชื่อถือ เพราะมีแต่ความเร็ว แต่ความชัดเจนไม่รู้ว่าจะตรวจสอบกันอย่างไร แต่สำหรับข่าวเทศบาล หรือช่วงเทศบาลเมืองเบตงพบประชาชนมีลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน สามารถตรวจสอบได้ และสถานีวิทย์ของเราเลือกที่จะไม่นำเสนอข่าวความรุนแรง เพราะมองว่าการนำเสนอข่าวทำนองนี้เป็นเรื่องในเชิงลึกลับ อยากให้ทางเจ้าหน้าที่ที่ดูแลด้านนี้เป็นผู้มาให้ข่าวดีกว่าเพราะหวั่นเรื่องการได้ข้อมูลแล้วมันไม่ถูกต้อง ซึ่งใครที่เป็นผู้พูดคนนั้นจะต้องรับผิดชอบ เรื่องนี้รายการเราจึงเลี่ยงเช่นเดียวกับเรื่องการเมืองเลี่ยงได้ก็เลี่ยง ขอแนะนำเสนอข่าวที่มีประโยชน์กับคนฟังดีที่สุด”

ขณะที่สตรีเกอร์ หรือผู้แทนข่าวจากสื่อยักษ์ใหญ่ของส่วนกลางที่มีทั้งหนังสือพิมพ์และสถานีโทรทัศน์ดิจิทัลคนหนึ่ง เป็นชายหนุ่มอายุปลายสามสิบ บอกว่า เขาทำทุกข่าวที่มันเกิดขึ้นในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมหรือว่าอาชญากรรมทุกข่าว แต่เบตงเป็นเมืองที่มีข่าวประชาสัมพันธ์ของภาครัฐค่อนข้างเยอะ ขณะที่ข่าวอาชญากรรมจะไม่ค่อยมี แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความขยัน หากตนขยันออกไปข้างนอกก็มีประเด็นให้เล่น แต่ตนยอมรับว่าไม่ค่อยขยันนัก

สื่อสตรีเกอร์รายนี้บอกว่าเบตงเป็นเมืองที่อาจมีข่าวประชาสัมพันธ์ของภาครัฐ โดยเฉพาะหน่วยงานท้องถิ่นค่อนข้างเยอะ แต่ว่าตนไม่ได้นำเสนอทุกข่าว หรือบางข่าวที่เห็นว่ามันเป็นไปเชิงลบ เขาก็นำเสนอตามมุมมองของตนเอง หรือแม้แต่เมื่อหลายปีก่อนที่เกิดเหตุระเบิดในโรงแรมแห่งหนึ่งของเบตง ซึ่งหน่วยงานความมั่นคงและหน่วยงานท้องถิ่นพยายามที่จะชี้แจงให้สื่อเห็นผลกระทบที่เกิดจากข่าวสารพัดเหตุการณ์ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลเสียต่อเศรษฐกิจของเมืองเบตง แต่เขายืนยันว่า เขาเป็นเพียง “กระจก” เรื่องมาอย่างไรตนก็สะท้อนไปอย่างนั้น เพราะตนรับเงินเดือนจากองค์กรสื่อของตนเอง ไม่ได้รับจากหน่วยงานท้องถิ่น

ขณะที่ช่างภาพอิสระคนหนึ่งเป็นคนเชื้อสายจีนในวัยกว่าหกสิบปี เขาบอกว่าตนเลือกจะใช้กล้องถ่ายรูปเป็นตัวเล่าเรื่องสวยงามของเบตงให้คนภายนอกได้รับรู้ แต่ตนก็เลือกนำเสนอที่ต่างไปจากสื่อกระแสหลัก โดยมุ่งเน้นการถ่ายภาพสถานที่ท่องเที่ยวแหล่งใหม่ หรือไปพบสถานที่สวยงามๆ งามๆ ที่คนภายนอกไม่รู้จักก็จะถ่ายรูปมานำเสนอผ่านช่องทางโซเชียลมีเดียของตนเอง โดยตนทำงานคนเดียว และเรียนรู้การถ่ายภาพด้วยตนเอง ปัจจุบันมีผู้เข้ามาติดตามชมอยู่เป็นจำนวนมาก แต่สิ่งที่เขาทำไม่ได้แลกกับผลตอบแทนใดๆ คืนกลับมา เป็นเรื่องของความชอบส่วนตัว เพราะปัจจุบันในวัยเกษียณ เขาไม่มีภาระใดๆ ให้ต้องรับผิดชอบ โดยภรรยาอยู่กับลูกชายเปิดร้านค้าขายอยู่ในตัวเมืองเบตง นอกจากเบตง หากมีโอกาสได้ไปท่องเที่ยวในเขตอำเภออื่นของจังหวัดยะลา หรือจังหวัดปัตตานีก็จะไปเก็บภาพมาเผยแพร่

“การไปถ่ายภาพสถานที่สวยๆ งามๆ หรือที่ชาวบ้านไม่รู้จัก เปิดแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ก็เป็นผลดีกับท้องถิ่น ทั้งด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และเรื่องภาพลักษณ์ เสมือนกำลังทำงานแบบปิดทองหลังพระ บางคราวชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ ก็แนะนำให้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวที่ซ่อนตัวอยู่ในป่า ก็จะมีแบ็คแพ็คเดินทางเข้าไปค้นหา ทำให้ได้รับมิตรไมตรีจากชาวบ้านต่างถิ่นด้วย”

ช่างภาพอิสระชาวจีนรายนี้ยังเล่าอีกว่า จากการถ่ายภาพแนวธรรมชาติ เมื่อครั้งที่โรงแรมแห่งหนึ่งในตัวเมืองเบตงเผชิญเหตุระเบิดครั้งใหญ่ ตนเองก็เป็นผู้ลั่นชัตเตอร์บันทึกภาพเหตุการณ์ด้วย และหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งยังขออนุญาตไปตีพิมพ์เผยแพร่ ภาพครั้งนั้นถือเป็นการเก็บภาพประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นกับเบตง และจังหวัดตอนนั้นถือเป็นโชคดีของตนที่นั่งดื่มกาแฟอยู่บริเวณนั้นจึงเก็บภาพได้ทันเป็นคนแรก

ขณะที่สตริงเกอร์ของสำนักข่าวที่เป็นรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่ง เป็นชาวมุสลิมที่มีงานหลักเป็นเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรักษาดินแดน (อส.) ควบคู่ไปด้วย เขายอมรับว่า หากอยู่เบตง อาชีพนักข่าวเป็นเพียงอาชีพเสริม เพราะหากวัดจากรายได้ เงินเดือนของเจ้าหน้าที่รัฐจะดีกว่า เพราะเบตงไม่ค่อยจะมีข่าว เหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่เบตงน้อยมากหากเปรียบเทียบกับยะลา หรือแม้แต่อำเภอบันนังสตา หรืออำเภอธารโตที่อยู่ใกล้เคียงที่สุดจะมีข่าวเยอะกว่า แต่พื้นที่ดังกล่าวดูแลโดยผู้สื่อข่าวประจำจังหวัดยะลา ทำให้ ผู้สื่อข่าวยะลาได้เงินค่าข่าวได้ต่อเดือนมากกว่าเจ้าหน้าที่รัฐ

“แม้ว่าเบตงจะมีกิจกรรมของภาครัฐค่อนข้างเยอะ แต่ข่าวดังกล่าวไม่ได้รับความสนใจจากช่องที่ตัวเองเป็นสตริงเกอร์สังกัดอยู่ แต่ช่องอื่นไม่รู้จะครับ ถ้าช่องผมข่าวเปิดงาน ตัดริบบิ้นนี้ออกยากครับ โดยเน้นข่าวเหตุการณ์เท่านั้น เมื่อเบตงไม่มีเหตุการณ์ก็นำเสนอข่าวของพื้นที่อื่นๆ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ฉะนั้นสตริงเกอร์ในพื้นที่ที่มีรายได้ค่าข่าวมาก จึงมาจากข่าวสถานการณ์แทบทั้งสิ้น”

ประเด็นดังกล่าว สตริงเกอร์สังกัดหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ซึ่งพ่วงกับทั้งสถานีโทรทัศน์และออนไลน์บอกว่า ข้อดีของตนที่ส่งข่าวให้กับหนังสือพิมพ์ ทีวี และออนไลน์ แต่ละประเภทก็มีจุดเด่นในการนำเสนอต่างกัน เช่นหนังสือพิมพ์หากส่งข่าวไปก็เล่นแทบทุกข่าว แม้กระทั่งข่าวตัดริบบิ้นก็เล่นหมด แต่หากเป็นสถานีโทรทัศน์ ข่าวสถานการณ์บางข่าวก็ไม่เล่น ตนไม่เข้าใจว่าเพราะอะไร ขณะที่สำนักข่าวออนไลน์ก็เลือกนำเสนอ ซึ่งเมื่อมีช่องทางรับข่าวสามช่องทาง ก็ทำให้ตนอยู่ได้

ในวงจึงมีการพูดถึง “อำนาจ” ของบรรณาธิการ แม้สตริงเกอร์มีช่องทางในการส่งผลงานมากเท่าไรยิ่งจะมีรายได้มากขึ้นเท่านั้นจากข่าวที่ถูกเลือกหยิบไปใช้ แต่ท้ายที่สุดการเลือกหรือไม่เลือกก็ขึ้นอยู่กับอำนาจของบรรณาธิการ ซึ่งแต่ละสื่อ หรือแม้แต่สื่อเดียวกันแต่อยู่คนละกอง คนละประเภท ก็มีรายละเอียดในการตัดสินใจเลือกข่าวที่แตกต่างกัน แต่สตริงเกอร์จากสื่อยักษ์ใหญ่ด้านหนังสือพิมพ์และสถานีโทรทัศน์ก็บอกว่า ยังขึ้นอยู่กับสายสัมพันธ์ส่วนตัวด้วย เช่น การรู้จักกับ

บรรณาธิการเวรขึ้น (บก.เวร) เป็นการส่วนตัว ก็ยังมีโอกาสที่ข่าวจะถูกนำไปใช้ เว้นแต่ข่าวนั้นเป็นข่าวที่ผู้คนสนใจเป็นกระแสดิตตามต่อเนื่อง จึงจะอยู่เหนือความสัมพันธ์ส่วนตัว

แต่เขาก็แสดงความเข้าใจต่อปัญหาการเลือกข่าวของกองบรรณาธิการส่วนกลาง เนื่องจากสื่อของตนมีข่าวนับพันข่าวที่ถูกส่งมาจากสตริงเกอร์ประจำทุกภูมิภาค จึงต้องมีหลักพิจารณาข่าวของแต่ละคนในการเลือกหยิบข่าวมาใช้ แต่ก็มีคำถามว่า การเลือกนำเสนอข่าวของกองบรรณาธิการ และความน่าเชื่อถือของข่าวบางข่าวที่ถูกหยิบไปใช้ จะนำไปสู่การหาผลประโยชน์ใดๆ ด้วยหรือไม่

สตริงเกอร์หนุ่มของช่องรัฐวิสาหกิจที่ทำงานเป็นอาสาสมัครรักษาดินแดนไปด้วยกล่าวว่า ตัวสถานีโทรทัศน์ของตนมีศูนย์ข่าวภาคใต้ประจำอยู่ที่หาดใหญ่ ทำให้ประเด็นภาคใต้ถูกนำเสนอความเคลื่อนไหวต่อวันค่อนข้างสูงอยู่แล้ว ประกอบกับอำเภอเบตงมักไม่มีข่าวปัญหาสถานการณ์ความรุนแรงรายวัน จึงทำให้ข่าวของตนเองไม่ค่อยมีส่ง ทำให้รายได้จากข่าวน้อยลง เมื่อถามว่า หากเกิดเหตุการณ์ใหญ่ๆ จะทำให้ตนเองมีรายได้มากขึ้นหรือไม่? เขาตอบคำถามว่าเมื่อในพื้นที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขนาดใหญ่ที่ส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง ทางส่วนกลางมักจะส่งทีมข่าวเฉพาะกิจลงมาทำหน้าที่ในการเจาะเกาะติดประเด็น ตนเองอาจมีข่าวมากขึ้น แต่ก็ไม่ได้มากเท่าไรเมื่อเทียบกับปริมาณข่าวต่อวันที่ส่วนกลางเขาจะให้น้ำหนักกับทีมข่าวเฉพาะกิจมากกว่า

ประเด็นนี้ได้รับการเสริมจากสตริงเกอร์ช่องมากี่ที่ทำความคุ้นเคยกับสถานีโทรทัศน์ดิจิทัลอีกสองช่องจากจังหวัดปัตตานีคนหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานกับนักข่าวเบตงให้ทีมวิจัยของคณะ เขาอธิบายเพิ่มเติมว่า สตริงเกอร์ส่วนใหญ่จะทำงานแข่งกับเวลาเพื่อให้ทันข่าวเที่ยงและข่าวเย็น ซึ่งทางกองบรรณาธิการจะให้รับส่งข่าวและภาพเข้าไปให้ทันทั้งนั้น ทำให้รายละเอียดของข่าวได้ไม่ครบสุดท้ายแล้วทางส่วนกลางจะส่งทีมเฉพาะกิจลงมา หรือหากมีศูนย์ข่าวภาคใต้ก็ให้ทางศูนย์ส่งนักข่าวลงมาทำให้เป็นเรื่องเป็นราว เจาะรายละเอียด เมื่อตั้งคำถามว่า ทางกองบรรณาธิการส่วนกลางได้เปิดโอกาสให้ทางสตริงเกอร์ทำสื่อบุติพิเศษ หรือรายงานพิเศษหรือไม่ เขากล่าวว่า มีการเปิดโอกาสให้ทำ แต่ว่าเรื่องบางเรื่องพวกตนอยู่ในพื้นที่ก็ไม่อยากเสี่ยง จึงสื่อสารกับทางกองบรรณาธิการส่วนกลางไปว่า ถ้าอยากได้ก็ให้มาทำเองดีกว่า

เขาขยายความเรื่องของ “ความเสี่ยง” ว่าทุกพื้นที่ต่างมีผู้มีอิทธิพล ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐหรือคนทั่วไป บางเรื่องถ้าเกิดพวกตนไปทำปุ๊บ เขารู้ว่าตนเองเป็นคนทำตนก็ไม่ปลอดภัย

“หากเรื่องไหนทางส่วนกลางลงมาทำ เวลาถามผมก็บอกว่าลงมาทำเองเราไม่เกี่ยว ถ้าเป็นอันไหนที่ผมทำไม่ได้ ผมก็บอกไปว่าที่ผมทำไม่ได้ถ้าเกิดว่าผมทำแล้วผมอยู่ไม่ได้ที่ส่งคนมาทำเถอะครับ”

แต่สตริงเกอร์จากหนังสือพิมพ์ชื่อดังอันดับหนึ่งของประเทศเสริมว่า บางประเด็นที่ทางส่วนกลางส่งทีมส่วนกลางลงมาทำ แล้วกลับไป แต่ข่าวที่ออกไปก็ออกในนามของสื่ออื่นๆ ที่สตริงเกอร์อย่างพวกตนสังกัดอยู่ ก็เกิดผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะผู้มีอิทธิพลมักไม่สนใจว่าใครทำไม่

ทำ หากหนังสือพิมพ์หรือสถานีโทรทัศน์ใดลงข่าวแล้วเขาได้รับผลกระทบ สตรีเกอร์ที่มีสติก็เกอร์บอกต้นสังกัดแปะไว้ที่รถทุกคนก็ยากจะหลีกเลี่ยง ทำให้หลายครั้งที่ถูกเรียกไปสอบถามบ้าง หรือถูกแสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีใส่บ้าง ตนก็จะอธิบายเท่าที่ทำได้ว่า ตนเป็นเพียงกระจกที่สะท้อนสิ่งที่เห็นไปเท่านั้น

ขณะที่นักประชาสัมพันธ์สาวจากเทศบาลเมืองเบตงให้ข้อมูลว่าตนเองเป็นมุสลิมชาวจังหวัดสตูลที่เข้ามาทำงานและใช้ชีวิตอยู่ในอำเภอเบตงหลายปีแล้ว และงานของประชาสัมพันธ์ของเทศบาลก็จัดเป็นสื่อของภาครัฐ แต่เธอยืนยันว่า ในการสื่อสารของภาครัฐเชื่อว่าจะสามารถละเอียดตัวเหตุการณ์ความรุนแรงหรืออาชญากรรมต่างๆ ได้ ต้องรู้ว่าอะไรเกิดขึ้น ต้องรับรู้เพื่อที่จะตอบคำถามให้กับชาวบ้าน

“ชาวบ้านถามเราต้องตอบได้ แต่สิ่งที่เราจะแชร์ออกไปให้ชาวบ้านรู้ ให้ชาวโลกรู้ว่าเบตงมีดีอะไร มันคือหน้าที่ของเราให้รู้ว่าคณะบริหารของเราทำอะไรอยู่ทุกครั้งที่เราจะสื่อข่าวไปไม่ว่าจะในโลกโซเชียลหรือว่าจากเสียงไม้คี่ที่เอาออกไปทุกอย่างต้องเป็นในทางบวก” เธอกล่าวและว่า หากถูกสื่อออกไปในทางลบไม่ใช่แค่ตนและองค์กร แต่ทั้งอำเภอเบตงจะได้รับความเสียหาย

นักประชาสัมพันธ์สาวจากเทศบาลเมืองเบตงแสดงความเข้าใจที่สื่อมวลชนต้องเล่นแต่ข่าวเหตุการณ์ เพราะสื่อมวลชนทำหน้าที่และหาเลี้ยงชีพ ขณะที่พวกตนมีเงินเดือนอยู่แล้ว ตนแค่อยากเสนอว่าอำเภอเบตงมีดี อยากให้ทุกคนรู้จักอำเภอเบตงไม่ว่าจะเป็นชาวต่างประเทศหรือชาวไทยเอง

“ข่าวประชาสัมพันธ์เปรียบได้เหมือนเป็นด้านหน้าหรือเป็นหน้าด่าน เพื่อชี้ให้เห็นหน้าที่ต้องทำทุกอย่างเพื่อประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของอำเภอเบตง ไม่ว่าจะเป็นสื่อวิทยุ เพจ เฟซบุ๊ก เว็บไซต์ และการพบปะสื่อมวลชน แม้แต่ตัวเองที่หากมีโอกาสเดินทางไปอบรมที่ไหนทุกๆ ที่ จะเล่าสถานการณ์เบตงให้ผู้เข้าร่วมอบรมฟังถึงสิ่งดีๆ ของเบตง”

เธอบอกว่าเบตงและอำเภออื่นๆ ไม่ใช่แค่ว่ามีแต่สถานการณ์ความรุนแรง บางแห่งสถานการณ์แค่วันเดียวแต่ผู้คนมองภาพลบไปหมดทั้งปี เธออยากให้เปลี่ยนมุมมองโดยมองสถานการณ์ดีๆ แค่วันเดียวแล้วมองภาพเป็นบวกไปสักสิบปี เธอบอกว่านักท่องเที่ยวหรือสื่อมวลชนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนมองภาพพจน์ของเมืองเบตงดีขึ้น เมืองยังน่าอยู่ เบตงยังสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

ก่อนหน้านี้ทีมวิจัยลงพื้นที่เพื่อพูดคุยกับผู้ที่สื่อข่าวที่อำเภอเบตงเพียงสามวัน เพิ่งมีข่าวคนร้ายโบกรถแล้วฆาตรกรด้วยสาร เธอบอกว่าเธอเห็นข่าวดังกล่าวถูกผู้คนจำนวนมากแชร์ภาพและข่าวลงหน้าเฟซบุ๊กเผยแพร่ออกไปพร้อมข้อความว่า “ขอบคุณโจรนะคะที่ไม่ฆ่าผู้บริสุทธิ์”

“ไม่เข้าใจว่าจะขอบคุณเพื่ออะไร จะแชร์เพื่ออะไรในเมื่อแชร์ออกไปแล้วบ้านเมืองของพวกเราเสียหาย การบอกว่าเส้นทางนี้มีโจรจะทำให้ใครกล้ามาเบตงอีก โรงแรมที่จองไว้ 25 ชั้นเคยเต็มหมดแต่ต้องถูกยกเลิกไปจำนวนมาก นักธุรกิจเสียหายไปเท่าไร ภาครัฐเสียหายไปเท่าไร สิ่งที่คุณแชร์ออกไป มันบ่งบอกว่าบ้านเมืองของเรากำลังไม่ปลอดภัย

ทำไมคุณไม่แชร์ออกไปว่า นี่เป็นเหตุการณ์เดียว ที่คุณไม่ต้องจุดประเด็นมันเลยก็ได้ บางทีมันอาจไม่ใช่ใจจริง บางทีมันอาจจะจะเป็นเจ้าหน้าที่นั่นนี่นั่น แต่ละครคนวิเคราะห์ไปในหลายๆทาง แต่ทำไมไม่วิเคราะห์ว่านั่นเป็นเหตุการณ์เดียวที่ไม่สามารถทำลายความสวยงามของบ้านเราได้เลย”

นักประชาสัมพันธ์สาวรายนี้บอกว่า การที่ตนเป็นนักประชาสัมพันธ์ที่ต้องทำงานกับนักข่าวอยู่กับสื่อมวลชน ทำให้เชื่อว่าหากทุกคนช่วยเผยแพร่แต่สิ่งดีๆ ออกไปจะทำให้ทุกอย่างดีขึ้น และส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ของเมืองเบตงโดยตรง แต่เธอก็เล่าว่า ทุกครั้งที่เธอต้องขับมอเตอร์ไซด์จากอำเภอเบตงออกไปทำธุระที่ยะลา แม่ของเธอซึ่งเป็นคนไทยพุทธจะจุกจิกที่บ้านขอให้ลูกปลอดภัย ให้พระคุ้มครอง ซึ่งเธอบอกว่าตนไม่มีความกลัว เพราะหากตนซึ่งเป็นสื่อมวลชนมีความกลัวแล้วชาวบ้านทั่วไปใครจะกล้า

เธอดังคำถามกับทีมวิจัยที่เดินทางเข้ามาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีข้อสังเกตเรื่องด้านตรวจที่มีเป็นจำนวนมาก เธอบอกว่าเป็นประสบการณ์ที่ดีของคนในพื้นที่ซึ่งที่อื่นไม่มี และเธอบอกว่าด้านตรวจต่างๆ เป็นเครื่องรับประกันถึงความปลอดภัย เธอบอกว่า การมีทหารตั้งด้านตรวจเยอะเยอะ เธอจะคิดมุมบวกว่าเธอเป็นคนสำคัญและมีเกียรติที่ทหารต้องมาให้การรักษาความปลอดภัย เวลาเดินทางไปไหนมาไหนจึงรู้สึกสบายใจ เธอจะคิดแบบนั้นเสมอไม่เคยคิดในทางลบ เธออยากให้อสื่อมวลชนไม่ว่าจะภาคเหนือหรือภาคอื่นๆ ก่อนจะสื่อข่าวได้ออกไปให้รู้จริงก่อน เพราะหากข่าวออกไปไม่ตรงกับความเป็นจริงทำให้คนรู้สึกวุ่นวาย เบตงน่ากลัวจังเลย ไม่น่าไปเลย ไม่อยากให้อสื่อแบบนั้นออกไป เธอบอกว่า เธออยู่หน่วยงานภาครัฐ ทุกๆ กิจกรรมจึงมีแต่ทีมงานพวกเธอหมดเลย ซึ่งหมายถึงกลุ่มสื่อมวลชนที่เธอสามารถขอให้นำเสนอเรื่องราวที่ต้องการได้

ขณะที่นักจัดรายการสาวของสถานีวิทยุจากภาครัฐอีกคนบอกว่า หน้าที่ของตนคือการนำเสนอนโยบายของรัฐบาล บทบาทและเป้าหมายถูกกำหนดกรอบมาให้ตามโครงการที่มีให้ตามงบประมาณ เธอบอกว่าแทบไม่เคยทำหน้าที่ออกนอกกรอบ โดยเฉพาะการนำเสนอประเด็นข่าวสาร เธอมีหน้าที่ส่งข่าวไปให้สำนักข่าวด้านการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐ ส่วนเขาจะนำไปเผยแพร่หรือไม่เป็นอีกเรื่อง ซึ่งข่าวสารทั้งหมดก็เป็นกิจกรรมของภาครัฐ แต่เธอก็เคยออกนอกกรอบอยู่บ้าง ซึ่งเป็นการนำเสนอข่าวที่ไม่ได้อยู่ในโครงการที่ต้นสังกัดกำหนดมาให้แต่เดิม เช่น เรื่องการท่องเที่ยว ส่วนเรื่องสถานการณ์ความรุนแรง เธอมักถูกสั่งให้ทำรายงานส่งให้ต้นสังกัดวันนั้นเลยเพราะต้องออกข่าว เธอต้องรายงานเสียงให้เขา เธอบอกว่า “ทางหน่วยงานบอกว่ารายงานยังงี้ก็ได้” แต่เธอต้องเลือกที่จะ “สื่อให้เห็นว่ามันไม่รุนแรง” จึงนำเสนอในขอบเขตที่แต่ละหน่วยงานรับผิดชอบออกมาพูดเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว

ในบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนภาครัฐที่สะท้อนในเวทีพูดคุยครั้งนี้จึงมองไม่เห็นความขัดแย้งระหว่างผู้สื่อข่าวกับต้นสังกัดที่ส่วนกลางหรือท้องถิ่น เนื่องจากสื่อภาครัฐทั้งหมดเป็นข้าราชการ หรือลูกจ้างที่มีเงินเดือนประจำ และมีนโยบาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือข้อปฏิบัติเป็น

กฎเกณฑ์ชัดเจน แต่ขณะที่สื่อของภาคเอกชนมักมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนทำงานในพื้นที่กับผู้
 สังกัดที่อยู่ในต้นสังกัดส่วนกลาง หากเป็นเรื่องของประเด็นข่าวมักพุดคุยตกลงกันได้ แต่สตริงเกอร์ที่
 ทำงานกับหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ของประเทศมานานถึง 15 ปีระบุว่า บางคราวก็เป็นความไม่เข้าใจ
 เรื่องของพื้นที่และความต้องการประเด็นข่าวในหัวเวลาที่จำกัด เช่น ต้องการข่าวใน 10 นาทีเพราะ
 หนังสือพิมพ์จะปิดกรอบ เขาบอกว่าครั้งหนึ่งเคยเกิดเหตุในพื้นที่ตำบลอัยเยอร์เวง ซึ่งอยู่ห่างจากตัว
 เมืองเบตงไปหลายสิบกิโลเมตร เส้นทางเปลี่ยวและเดินทางยากลำบาก และไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ ตน
 ต้องอธิบายเพื่อทำความเข้าใจว่าตนทำให้แบบนั้นไม่ได้ จนบางครั้งมีการปะทะคารมกัน แต่ท้ายที่สุด
 เขาต้องยอมรับข้อจำกัดของผู้สื่อข่าวในพื้นที่

สตริงเกอร์หนุ่มเชื่อว่า สถานการณ์เหตุร้ายรายวันในพื้นที่ชายแดนใต้ไม่ได้น่ากลัวอย่างที่
 คนนอกเข้าใจ และกลุ่มผู้ก่อเหตุมีเป้าหมายของตนอยู่แล้ว คนนอกที่ขับรถเข้ามาในพื้นที่ไม่มีทางถูก
 ระเบิดอย่างตั้งใจ เพราะการระเบิดแต่ละครั้ง คนทำมุ่งเป้าหมายของตัวเองไว้แล้ว ตนจึงรู้สึกว่ามันน่า
 กลัว ในบทบาทหน้าที่ของเขาจึงเชื่อว่าต้องนำเสนอภาพออกไปให้เป็นเชิงบวก เพราะหากภาพออกไป
 เป็นเชิงลบก็จะถูกมองด้านลบ

ประเด็นนี้ นักประชาสัมพันธ์สาวของเทศบาลเมืองเบตงเห็นเช่นเดียวกันว่า ในการ
 เดินทางมาสู่เมืองเบตงหากมุ่งนำเสนอสิ่งที่สวยงามข้างทางคนที่เดินทางมาก็ไม่กลัว แต่หากระหว่าง
 ทางนำเสนอแต่ข่าวเหตุการณ์และภาพรุนแรง คนก็จะไม่กล้าเดินทางมา ฉะนั้นความสำคัญจึงขึ้นอยู่กับ
 การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชน พวกเขากล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า ประเด็นข่าวที่ประสบ
 ความสำเร็จในการผลักดันคือการถ่ายทอดภาพและข่าวสะพานข้ามเขื่อนบางลาง ในอำเภอธารโต ซึ่ง
 เป็นเส้นทางมาเที่ยวอำเภอเบตง ทำให้นักท่องเที่ยวต่างถิ่นอยากเข้ามาถ่ายรูปกับสะพานมากขึ้น

พวกเขาเชื่อว่า การมุ่งเน้นประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของเทศบาลเมืองเบตงและความ
 ร่วมมือจากผู้สื่อข่าว มีส่วนช่วยหนุนให้ภาพลักษณ์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ในสายตาของคนนอกดี
 ขึ้น เพราะเบตงเป็นพื้นที่ๆ มีความปลอดภัยมากที่สุด และมีสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย ขณะที่ทุกคน
 คิดว่ามาปัตตานีและยะลานั้นกลัว

“เบตงพยายามสื่อสารภาพที่ไม่น่ากลัวออกไป มีทะเลหมอกเบตง ทะเลหมอกอัยเยอร์
 เวง น้ำตกหรือการล่องแก่ง เป็นสิ่งที่ดึงดูดผู้คน เมื่อไม่กลัวไปเที่ยวปัตตานี คนก็เลือก
 มาเบตง แต่ก็เป็นผลพลอยได้ที่ปัตตานี ยะลา จะได้รับ เพราะขณะที่คนมุ่งเดินทางมา
 เบตง จะได้เห็นทัศนียภาพที่สวยงาม และพบว่าสองข้างทางไม่ได้น่ากลัวเหมือนที่
 ข่าวสารนำเสนอออกไป”

ผู้บริหารของสถานีวิทยุชุมชนเล่าประสบการณ์ให้ฟังว่า เมื่อ 8 ปีที่แล้วขณะที่เบตงกำลัง
 สร้างลานวัฒนธรรมซึ่งสำหรับใช้แสดงคอนเสิร์ต ตนได้ติดต่อศิลปินกลุ่มวัยรุ่นชื่อดังวงหนึ่งของค่าย
 แกรมมี่ลงมาแสดงที่เบตง พอตนประสานไปแล้วทางศิลปินก็อยากจะมาเล่น และเป็นสิ่งที่ดีหากเขา
 มาแล้วปลอดภัยกลับไป เขาจะได้ไปบอกต่อว่าเบตงหรือชายแดนใต้ไม่ได้น่ากลัวเหมือนที่คิด ตน

มองเห็นภาพนั้น แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือทางต้นสังกัดแจ้งกับศิลปินว่า หากศิลปินอยากไปเล่นก็ไปได้ แต่ถ้าเกิดเหตุการณ์ใดๆ ขึ้น ทางค่ายจะไม่รับผิดชอบใดๆ และศิลปินจะตายฟรี ทำให้กลุ่มนักร้องกลุ่มนี้เกิดความลี้เล แต่สุดท้ายเขาก็ตัดสินใจมา แล้วไม่ได้มีเหตุการณ์ร้ายใดๆ เกิดขึ้น “เขาก็กลับไปบอกต่อก็มีวงอื่นๆ ตามมา นับว่าเขากลับไปเสนอภาพลักษณ์ให้ดีที่สุด เราพยายามบอกเขาว่าให้นำเสนอภาพบวก ซึ่งหากเขามาสัมผัสกับตัวเองเขาจะกลับไปพูดได้ดีกว่านี้”

สำหรับมุมมองชาวเชิงบวกของพื้นที่ชายแดนใต้ เขาบอกว่าถูกจำกัดแต่เรื่องท่องเที่ยว และเรื่องตลกโปกฮาเข้าขั้นจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น เมื่อมีการเปิดงานของภาครัฐเขาจะประสานงานกับทีมงานของช่องที่ทำข่าวเก็บตก ข่าวนอกกลุ่ม ทำให้งานเป็นไฮไลต์ให้มันเป็นเชิงบวกให้มันดูตลก เช่น ผู้ว่าฯ ตีระฆังไม่ดัง ดีแล้วซ้องหลดบ้าง นี่เป็นนโยบายของภาครัฐ และสื่อส่วนกลาง

สื่อเบตงรายนี้ยืนยันว่า หากทางผู้บริหารสื่อส่วนกลางให้พื้นที่ของชาวเชิงบวก พวกเขาจะทำด้วยความยินดี แต่ทุกวันนี้ สื่อโทรทัศน์ของไทย 5-6 ช่อง ชาวเชิงบวกที่ตนส่งไปไม่ได้ถูกนำเสนอออกอากาศแม้แต่ช่องเดียว แต่หากเกิดระเบิดตูมเดียวมีหมดทุกช่อง

นักประชาสัมพันธ์ของเทศบาลเมืองเบตงเสริมว่า ในเมื่อสื่อมวลชนในพื้นที่นำเสนอชาวเชิงบวกไม่ได้แล้ว ทุกคนมีมือถือมีโลกโซเซียลอยู่ในมือ ทุกคนก็ต้องช่วยตัวเอง แต่สตรีทเกอร์คนเดิมแย้งว่า ยุคสมัยนี้ข่าวสารไม่ได้ออกจากสื่ออย่างเดียวแล้ว แต่ออกจากประชาชนทั่วไป บางคราวตนถ่ายภาพศพจะเลี้ยงให้เห็นแค่มือแค่ขาเพราะว่าภาพศพออกทีวีไม่ได้ แต่ว่าในโลกโซเซียลเห็นเต็มๆ ถามว่าใครรับผิดชอบ ไหนจะไลฟ์สดบ้าง แล้วจะมาโทษแต่สื่อ ในขณะที่ทุกคนถือกล้องเป็นสื่อกันอยู่แล้ว นักประชาสัมพันธ์สาวของเทศบาลเมืองเบตงจึงบอกว่าต้องเริ่มจากเด็กที่ตอนนี้โตมากับโลกโซเซียล ต้องให้ความรู้กับผู้ปกครอง ไม่ใช่แค่ยื่นมือถือให้กับลูกแต่ไม่ได้สอนให้ลูกทราบถึงวิธีการใช้ให้ถูกต้อง ตนเข้าใจข้อจำกัดของสื่อมวลชนในพื้นที่ที่ลำบากใจที่จะทำข่าวเชิงบวกเพราะทางส่วนกลางไม่ให้พื้นที่สื่อสารเรื่องดีๆ ออกมาได้มากนัก แต่ทุกคนช่วยกันได้ด้วยมือถือที่อยู่ในมือ

สื่อเบตง - สื่อประชาสัมพันธ์:บทพิเคราะห์ (ข้อสังเกต) จากเวทีเสวนาสื่อชายแดนใต้ที่เบตง

สื่อเบตงมุ่งเน้นเรื่องการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีเป็นหลัก พยายามทำให้เมืองเบตงได้รับความสนใจในฐานะแหล่งท่องเที่ยวที่สงบและงดงามจากคนภายนอก และเมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดการสนทนาจะพบว่าสื่อเบตงแทบจะไม่พูดถึงตัวเหตุการณ์ความไม่สงบ หากไม่ถูกตั้งคำถามก็จะไม่พูดถึงเลย ซึ่งมาจาก 2 ประเด็นคือ 1.เบตงไม่ค่อยเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง ทำให้ผู้สื่อข่าวไม่ได้อยู่ในบรรยากาศของความรุนแรง จึงไม่ได้คิดหรือพูดถึงมันมากนัก และ 2. เพราะเมืองเบตงมีการกำหนดข่าวสารเรื่องภาพลักษณ์เป็นสำคัญจากนโยบายของผู้บริหารเมือง

เนื่องจากเบตงเป็นเมืองชายแดนที่มีสถานะเป็นแค่อำเภอแต่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นลำดับต้นๆ ของประเทศและติดกับประเทศมาเลเซียที่มีค่าครองชีพและกำลังซื้อสูงกว่าประเทศไทย เบตงจึงเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจและแสวงหาความบันเทิงของชาวมาเลเซีย ดึงดูดเม็ดเงินให้เข้ามาแพร่สะพัดในตัวเมืองเบตงต่อปีจำนวนมาก ทำให้เมืองเบตงถูกคาดหวังเรื่องความปลอดภัยค่อนข้างสูงทั้งจากนักท่องเที่ยวและนักธุรกิจ แต่เบตงในฐานะของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ก็มีความเปราะบางค่อนข้างสูง เป็นพื้นที่เฝ้าระวังเหตุรุนแรงภายใต้ความเป็นเมืองเศรษฐกิจ เมื่อมีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นแต่ละครั้งแม้ในพื้นที่รอบนอกก็ส่งผลกระทบต่อเมืองเบตงอย่างรุนแรง เม็ดเงินจากการค้าการลงทุนและภาคบริการหยุดชะงัก ทำให้ผู้บริหารเมืองและหน่วยงานความมั่นคงที่รับผิดชอบเน้นการสร้างเชื่อมั่นให้ภาคธุรกิจและการท่องเที่ยว ต้องสร้างภาพลักษณ์ให้เมืองเบตงปราศจากความรุนแรง เน้นการรักษาความปลอดภัยจากพื้นที่รอบนอก ตรวจตราเข้มงวดผู้ที่เดินทางผ่านเส้นทางยะลา-เบตง แต่ในตัวเมืองเบตงไม่มีแม้กระทั่งภาพของเจ้าหน้าที่ทหารหรือรถหุ้มเกราะวิ่งไปมาอยู่ในเมืองเพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวและภาคธุรกิจตื่นตกใจ พวกเขาสร้างเครือข่ายภาคประชาชนในโครงการตาสับประรดเพื่อช่วยกันสอดส่องสิ่งต้องสงสัย และใช้กำลังตำรวจ และกองกำลังอาสาสมัครรักษาดินแดน(อส.)ในการรักษาความปลอดภัยให้เมืองเบตง

สื่อเบตง สื่อที่เน้นการประชาสัมพันธ์

สื่อในเมืองเบตง ส่วนใหญ่จึงเป็นสื่อที่เน้นการประชาสัมพันธ์ อ่อนไหวต่อปัญหาความปลอดภัยของเมืองเบตง ทั้งจากภาคเอกชนและภาครัฐ หรือแม้แต่สตรีตเกอร์ ซึ่งพื้นที่เมืองเบตงไม่ค่อยมีเหตุการณ์ความรุนแรง ทำให้ข่าวสารส่วนใหญ่เป็นเรื่องของกิจกรรมเชิงบวกจากภาครัฐหรือจากทางผู้บริหารเมืองเบตง และข่าวเศรษฐกิจการค้าการลงทุน สื่อมวลชนส่วนใหญ่ที่เป็นสตรีตเกอร์จึงมักมีอาชีพหลักรองรับอยู่แล้ว เช่น เป็นลูกจ้างของภาครัฐ หรือทำธุรกิจ โดยที่วิชาชีพสื่อเป็นเพียงอาชีพเสริมเท่านั้น แม้แต่สตรีตเกอร์จากหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ของประเทศที่ต้องทำข่าวส่งทั้งสื่อออนไลน์ หนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์ แต่ยังมีคามอ่อนไหวต่อเรื่องความปลอดภัยของเมืองเบตง เขาเล่าว่า เขาเคยรับงานที่เรียกว่า “จ๊อบพิเศษ” จากเจ้าหน้าที่ทหารในการลักลอบขนถังแก๊สหลายสิบกิโลกรัม ลำเลียงเข้าเมืองเบตงเพื่อทดสอบระบบรักษาความปลอดภัย แต่ท้ายที่สุดเขาถูกจับได้ แต่เขาก็ได้

คำตอบแทนที่มากพอ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่เราได้ยินว่ามีงานพิเศษลักษณะนี้ แต่เขาก็บอกว่างานสนุกดี ทำให้มองเห็นจุดอ่อนในการรักษาความปลอดภัยเมืองเบตง ซึ่งเขาแนะนำเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงไป แล้ว ขณะที่นักประชาสัมพันธ์ของเทศบาลเมืองเบตงจะมีบทบาทค่อนข้างมากในการกำหนดประเด็นข่าวสาร เพราะเป็นหน่วยงานหลักที่กำหนดข่าวสารให้สื่อมวลชนเบตงนำไปเผยแพร่ต่อได้

ความอ่อนไหวต่อเรื่องภาพลักษณ์และความปลอดภัยอาจเป็นเรื่องเข้าใจได้ หากพิจารณาจากพื้นฐานของเมืองเบตง แม้พื้นที่ตำบลรอบนอกจะพึ่งพาผลผลิตทางการเกษตร เช่น ยางพารา และผลไม้ แต่ตัวเมืองเบตงที่เป็นดั่งไข่มุกแห่งกลางเทือกเขาสูง ในการเศรษฐกิจต้องพึ่งพิงภาคธุรกิจการค้าและการท่องเที่ยวค่อนข้างสูง อีกทั้งประชากรในอำเภอเบตงเป็นประชากรที่มีความผสมผสานด้วยคนหลากหลายเชื้อชาติและศาสนา ทั้งชาวมลายูมุสลิม คนไทยพุทธ คนเชื้อสายจีน และอื่น ๆ จึงทำให้มีความหลากหลายทางประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต อาหารการกิน บรรยากาศของเมือง และประวัติศาสตร์ จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอเบตงซึ่งแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ เพราะความแตกต่างแต่ไม่แตกแยกมีมูลค่าด้านการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ทำให้จินตนาการของผู้สื่อข่าวเบตงต่อกระบวนการสันติสุข/สันติภาพจึงเป็นเรื่องเฉพาะพื้นที่ ทำให้เบตงถูกแบ่งแยกในความรู้สึกออกจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของชายแดนใต้ อันเนื่องมาจากความเป็นพื้นที่เฉพาะนี้เอง

บทที่ 5

สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ:

การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

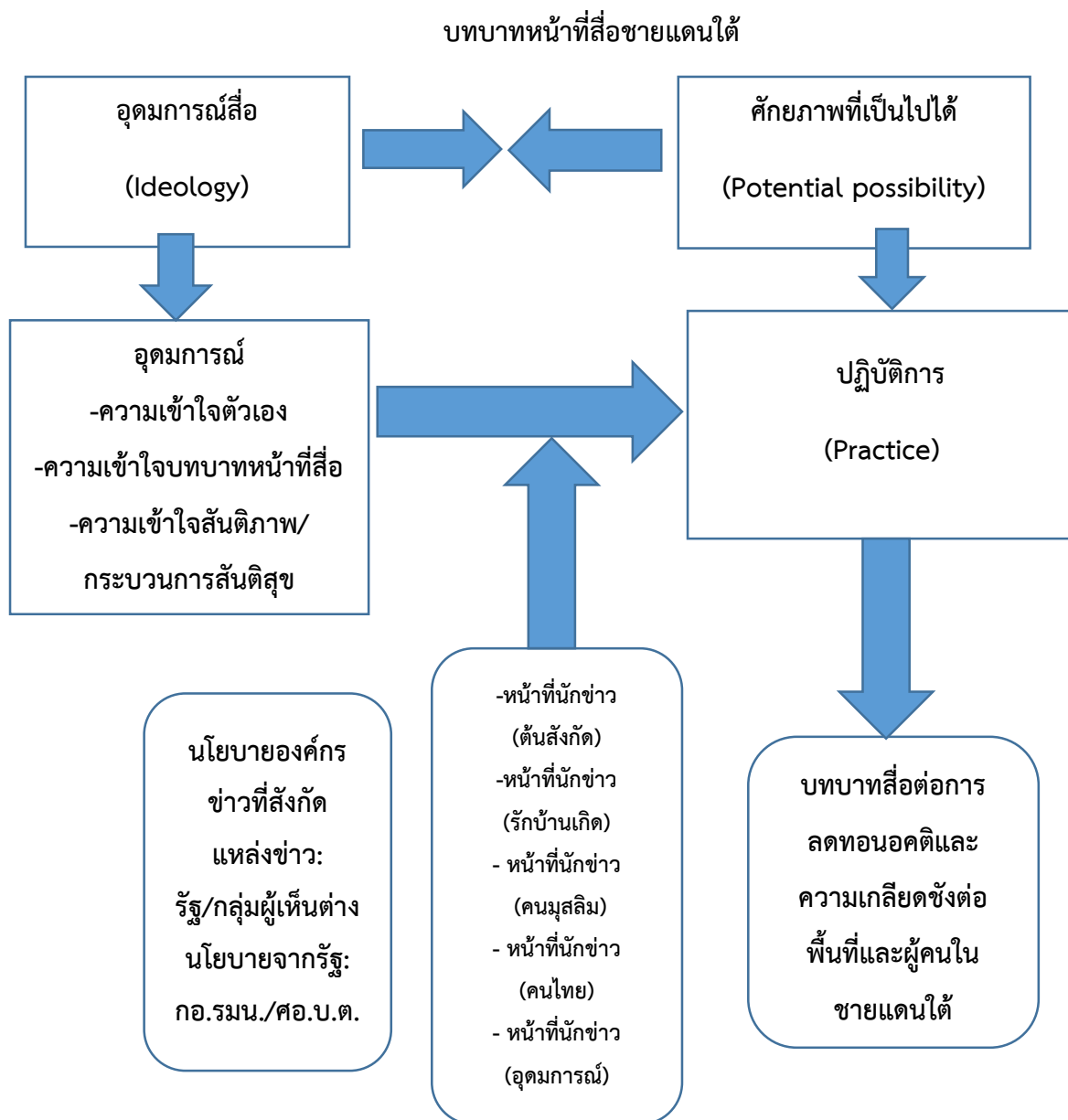
บทนี้เป็นการศึกษาการต่อรองระหว่างอุดมการณ์ของคนทำสื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ ดังนั้นบทนี้จะเป็นส่วนสะท้อนให้เห็นภาคปฏิบัติของการต่อรองระหว่างอุดมการณ์คนทำสื่อชายแดนใต้ที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ ภาษาและศาสนา กับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ ซึ่งหมายถึงการจัดการโครงสร้างอำนาจในการรายงานข่าว

คณะผู้วิจัยดำเนินกระบวนการพูดคุยสานเสวนากับสื่อชายแดนใต้ครั้งที่ 2 โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คนจาก 4 พื้นที่ พื้นที่ละ 3 คน จากกลุ่มสานเสวนาครั้งที่ 1 ที่ให้ข้อมูลตอบคำถามวิจัยที่นำไปสู่การให้ข้อมูลเชิงลึก ภายใต้กรอบคำถามที่สังเคราะห์ข้อมูลจากการสานเสวนาครั้งที่ 1 โดยชี้ให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่สื่อชายแดนใต้: การปะทะระหว่างอุดมการณ์คนทำสื่อกับศักยภาพที่เป็นไปได้ในการลดทอนอคติและความเกลียดชัง ข้อสมมติฐานของคณะผู้วิจัยต่อประเด็นดังกล่าวมองว่าการปะทะกันระหว่าง “อุดมการณ์คนทำสื่อ” ประกอบด้วยอุดมการณ์ที่มาจาก 2 ทางหลัก คือ อุดมการณ์ส่วนปัจเจกของตัวคนทำสื่อเองในฐานะที่มีอัตลักษณ์ส่วนตนที่เป็นคนในพื้นที่ เป็นคนพุทธหรือเป็นคนมุสลิม มีอาชีพเป็นนักข่าว ส่วนอุดมการณ์อีกชุดหนึ่งมาจากภายนอกตนเอง ได้แก่ อุดมการณ์ของสื่อต้นสังกัดที่มีนโยบายชุดหนึ่งซึ่งไม่ได้สอดคล้องตรงกันกับอุดมการณ์ส่วนปัจเจกของตัวสื่อในพื้นที่ และอุดมการณ์ของการเป็นสื่อในกระบวนการสันติภาพ/สันติสุขชายแดนใต้ ในขณะที่ปัจจัยแทรกที่คนทำสื่อในพื้นที่ไม่สามารถจะควบคุมได้ ได้แก่ แหล่งข่าว นโยบายจากหน่วยงานหลักของรัฐในพื้นที่ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพของสื่อในพื้นที่ที่จะนำไปสู่ปฏิบัติการสื่อสารเพื่อลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

อุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ

VS

การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

บทบาทหน้าที่สื่อชายแดนใต้: การปะทะระหว่างอุดมการณ์คนทำสื่อกับศักยภาพที่เป็นไปได้

การสานเสวนาเริ่มต้นจากผู้สานเสวนาหลักให้ผู้เข้าร่วมสานเสวนาแต่ละคนพูดถึงอุดมการณ์ความเป็นสื่อของตัวเองกับความเป็นจริงผ่านการทำหน้าที่สื่อของตัวเองวันนี้ในสถานการณ์ความรุนแรงพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ โดยผู้ร่วมเสวนาจาก 4 พื้นที่ 12 คนเป็นชาย 11 คนและเป็นมุสลิม มีผู้หญิง 1 คนเป็นไทยพุทธจากนอกพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้แต่มาเติบโตและเป็นผู้สื่อข่าวในพื้นที่นี้ไม่ต่ำกว่า 5 ปี

ผู้ช่วยสานเสวนาที่เป็นคนในพื้นที่และเป็นมุสลิมพูดประเด็นข้างต้นกับคณะวิจัยที่มาจากกรุงเทพมหานครว่า

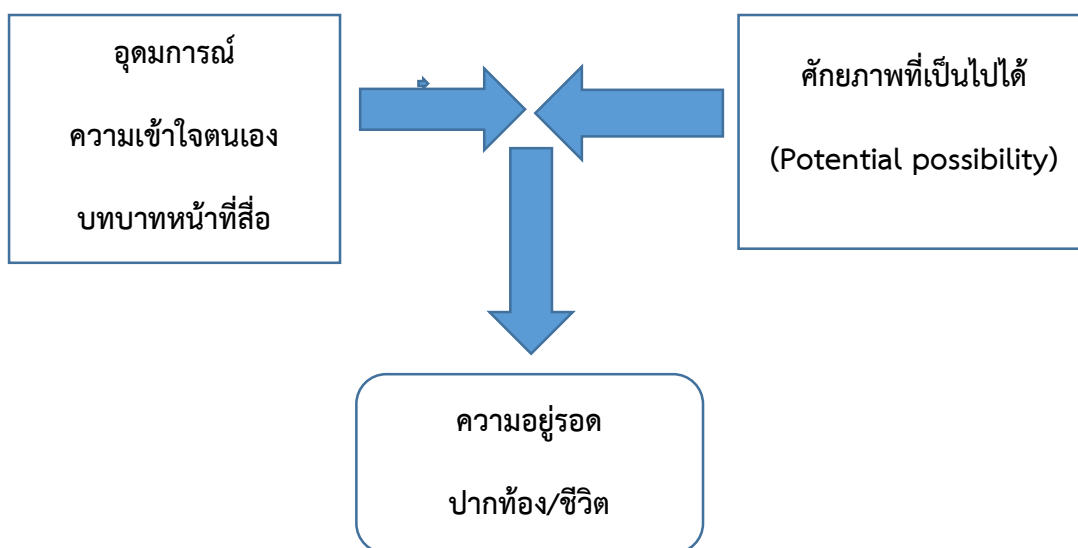
“เราโชคดีนะ เพราะว่าเราจัดงานที่ยะลา¹ วงเสวนาก็ยังเสี่ยงเลย โชคดีที่ทางยะลาไม่เยอะโดยเฉพาะนักข่าวไทยพุทธก็มาไม่เยอะ ถ้านักข่าวไทยพุทธมาเยอะทางนี้ก็ไม่พูดอีก แต่ยังดีที่พี่...เขาคุ่นเคย”

ข้อความข้างต้นทำให้คณะผู้วิจัยตระหนักถึง “ความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจระหว่างสื่อพุทธ-มุสลิม” และส่งผลต่อการเก็บข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ด้วย และเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้งานวิจัยนี้ต้องใช้ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก การสานเสวนากลุ่มย่อย และการสานเสวนากลุ่มใหญ่เพื่อตรวจทานความน่าเชื่อถือได้และความแม่นยำของข้อมูลก่อนจะนำมาสู่การวิเคราะห์ในเชิงวิชาการ

การสานเสวนาครั้งที่ 2 ได้ข้อมูลเชิงลึกในส่วนการทำงานของคนทำสื่อในมุสลิมที่นับถือศาสนาอิสลาม ผู้เข้าร่วมสานเสวนาพูดแบบเปิดเผยมากขึ้น เป็นไปตามที่ผู้ช่วยสานเสวนาที่เป็นคนมุสลิมบอกกับคณะผู้วิจัย ขณะเดียวกันคณะวิจัยตั้งข้อสังเกตว่า เพราะการพบกันเป็นครั้งที่สอง ทำให้สื่อชายแดนใต้เริ่มคุ้นเคยกับคณะวิจัย จึงเปิดเผยที่จะพูดมากขึ้น และการไม่มาร่วมสานเสวนาครั้งที่ 2 ของสื่อชายแดนใต้ที่นับถือศาสนาพุทธที่คณะผู้วิจัยเชิญไป คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าเป็น “อาการอย่างหนึ่ง” ของความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจ ดังนั้น พวกเขาจึงเลือกที่จะเงียบ ฟัง การเล่าเรื่องของสื่อที่นับถือศาสนาอิสลามแทน

¹ เมื่อตอนสานเสวนาครั้งที่ 1 ที่ยะลามีนักข่าวทั้งที่เป็นพุทธและเป็นมุสลิม ระหว่างสานเสวนามีการพูดถึงความเป็นพุทธความเป็นมุสลิมในพื้นที่เริ่มแตกแยก ทำให้บรรยากาศสานเสวนามีความเครียดจนกลายเป็นความเงียบ อ่านได้ในบทที่ 4

ความอยู่รอดของชีวิต

“เราอยู่ในพื้นที่ บางทีมันต้องระวังหลายเรื่อง เขาก็ไม่ได้บ๊ิ้นะ เราต้องบอกตรงๆ คุณให้ผมไปเจาะข่าวนั้น ส่งทีมจากกรุงเทพฯ มาทำเถอะ ถ้าผมทำผมอยู่ลำบาก ใช้วิธีนี้ บ่อย ถ้าทำมันจะคุ้มไหมอะ”

สื่อชายแดนใต้สรุปร่วมกันว่า หลายครั้งการทำหน้าที่สื่อรายงานเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนใต้ทำทลายต่อความอยู่รอดของชีวิตที่คู่ขนานไปกับความอยู่รอดของปากท้องตัวเองและคนในครอบครัว ดังนั้นการทำบทบาทหน้าที่สื่อทุกครั้งมีเดิมพันทั้งค่าข่าวรายขึ้นไปพร้อมกับความเสี่ยงต่อชีวิตที่ถึงตาย พร้อมกับยอมรับว่าสิ่งที่ส่งให้สื่อส่วนกลางตามคำสั่งจะเป็นข่าวที่ส่งผลกระทบทางลบแก่ผู้คนและพื้นที่ที่ต้องทำ เพื่อความอยู่รอดของตัวเอง เนื่องจากรายได้ที่พวกเขาได้รับเป็นค่าข่าวรายขึ้นที่ผ่านการพิจารณาจากส่วนกลาง ดังนั้นความปลอดภัยที่สุดคือทำข่าวตามนโยบายและนโยบายของส่วนกลางคือเป็นข่าวอาชญากรรมความรุนแรงถึงตาย พร้อมกับตอกย้ำว่า ท้ายสุดเราต้องเลือกปากท้องและความอยู่รอดของชีวิตเหนืออุดมการณ์และบทบาทหน้าที่สื่อ

สื่อชายแดนใต้รายหนึ่งเล่าว่า หลายครั้งที่ทำข่าวในแง่บวก แต่เมื่อส่งไปให้ส่วนกลางแล้วไม่ได้ลง ค่าข่าวไม่ได้ ทั้งๆ ที่เราต้องเสียค่าน้ำมันรถไปทำ ดังนั้นวิธีที่ดีที่สุดคือ ทำข่าวตามนโยบาย

“เราจะมายึดหลักการอุดมการณ์ ท้ายสุดอยู่ไม่ได้ เราต้องเอาตัวเองรอดก่อน เพราะเขาให้ค่าข่าวเป็นรายขึ้น ไหนค่าน้ำมันรถ ข่าวไม่ได้ลงก็ไม่ได้เงิน แต่บางข่าวที่เสี่ยงตายไม่ทำนะ ไม่คุ้ม ส่วนกลางไม่ได้มีสวัสดิการใดๆ ให้ ค่ารักษาพยาบาล ค่าเสี่ยงภัยอะไรก็ไม่มี ตายไป ใครมาช่วย”

สื่อชายแดนใต้รายหนึ่งเล่าเสริมว่า นักข่าวในพื้นที่ไม่เคยมีอภิสิทธิ์เกินนักข่าวจังหวัดอื่น โดยจะได้ค่าข่าว ข่าวละ 500 บาท 800 บาท เท่ากัน ไม่เคยมีว่าข่าวในสามจังหวัดได้ 1,000 บาท หรือ 1,500 บาท

“ไม่มีเบี้ยเลี้ยง เบี้ยเลี้ยงตายอะไรทั้งสิ้น มูลค่าข้าวเท่ากับคนอื่นทุกข้าว เพียงแต่สมัยก่อนเราได้รับการเสนอมากกว่าคนอื่น เราเคยเรียกร้องนะเรื่องความเสี่ยง แต่เขาไม่ให้ ส่งเสียเคราะห์มาตัวเดียว

เรียกร้องไปเขาก็บอกว่าคุณไม่ยอมทำ คุณก็ออกไป คนอื่นเขายอมทำเยอะแยะ เขาไม่แคร์ ผมถึงบอกไปบางที่เอาชีวิตไปเสี่ยงมันไม่คุ้ม หลายๆ เหตุการณ์ พอเขาพูดเราก็ต้องเงยบ ห้ามตักข้าว ต้องได้ภาพดี ยิ่งได้ภาพเด่นนะ ระเบิดตูมเนี่ยดี

ผมถูกระเบิด 7 รอบแล้ว ครั้งแรกจำไม่ได้ ครั้งสุดท้ายคือเมื่อล่าสุดที่ยะหา ชุตออี โอติ วันนั้นโดนสองลูก ชับรถแล้วตูมเลย คืออยู่ในเหตุการณ์ 7 ครั้ง อยู่ในรัศมีเลยแต่ไม่โดนเรา แค่นู้อ้อ ล่าสุดอีโอติกำลังตรวจที่เกิดเหตุ ผมก็เดินเข้าไปถ่ายวิดีโอ ถอยหลังออกมาเพื่อถ่ายมุมกว้าง มันก็ตูมตรงนั้นเลยที่ผมยืน ก็หายหลังเลย พอตูมปุ๊บหน้าที่คือต้องได้ภาพ ต้องเรคคอร์ด มือนึงถือกล้องภาพนิ่ง มือนึงถือกล้องวิดีโอ ก็ถ่ายไป มันต้องมึง คนอื่นระเบิดเขาหนีออก แต่ผมต้องเข้า”

ขณะที่สื่อชายแดนใต้รายหนึ่งบอกว่า เขาจะพยายามป้องกันตัวเอง โดยไม่นำเสนอข่าวที่ระบุถึงตัวคน แต่จะเป็นในลักษณะการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกว้างๆ มากกว่า

“ผมจะทำด้านบวกมากกว่า ถ้าข่าวทั่วไป เหตุการณ์นี้โอเคก็จะตามเหตุการณ์เลย แต่จะไม่ระบุว่าคนที่โดนยิงเป็นโจรหรือเป็นอะไร ระบุแค่ว่าคนนี้โดนยิงตรงไหน เวลาไหน กระสุนอะไรคือรายงานข้อเท็จจริงจะไม่ก้าวไกลว่าใครเป็นโจรไม่ระบุอดีตเขา เพราะสุดท้ายมันจะลงมาถึงเรา”

สื่อชายแดนใต้รายหนึ่งที่เป็นสื่อรายงานข่าวมามากกว่า 30 ปี บอกว่าปัจจุบันการทำข่าวในพื้นที่ที่มีความยากมากขึ้น หน่วยงานทหารเองก็ทำข่าวมากขึ้น และส่วนกลางไม่ค่อยให้คุณค่าราคากับข่าวแต่ละชิ้นที่ส่งไป ปรากฏการณ์นี้มีมากขึ้นหลังจากที่มีสื่อออนไลน์ จนคิดว่าจะเลิกอาชีพนักข่าว

“มันก็จะอยู่แบบนี้คือทหารก็จะคลุมหมดเลย บอกตรงๆ บางทีเราก็ก้าวเจ้าหน้าที่ เราพยายามเป็นกลางในการทำข่าว ถ้าข่าวแบบเจาะจงผมก็ไม่เอา ต้องดูความปลอดภัยตัวเราด้วย คนที่ไม่รู้ก็จะเอาอย่างเดียว บก.ก็จะเอาอย่างเดียว

เราก็ออมเซ็นเซอร์ตัวเองบางเรื่อง ส่วนหนึ่งก็เป็นการเซฟตัวเองด้วย บางทีรู้มากไปก็ไม่ดี เขาถึงบอกไปว่าความจริงเป็นสิ่งไม่ตาย คนพูดจะตายก่อน...ช่องที่ผมอยู่ เขาให้อิสระเต็มที่ เราก็ต้องชี้แจงว่าอย่างนี้ไม่ได้นะ เขาก็โอเค ไม่เป็นไร เราอยู่ในพื้นที่ บางทีมันต้องระวังหลายเรื่อง เขาก็ไม่ได้บ่นนะ เราต้องบอกตรงๆ คุณให้ผมไปเจาะข่าวนั้น ส่งทีมจากกรุงเทพฯ มาทำเถอะ ถ้าผมทำผมอยู่ลำบาก ใช้วิธีนี้บ่อย ถ้าทำมันจะคุ้มไหมอะ”

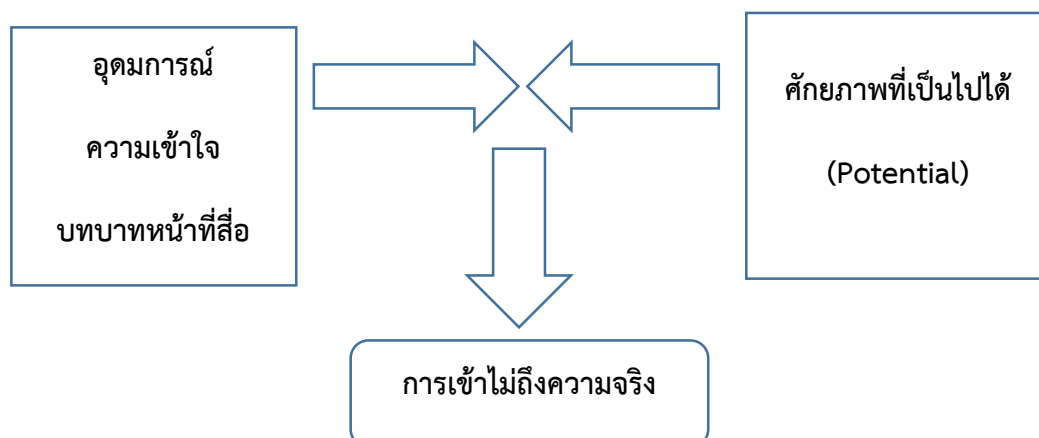
สื่อชายแดนใต้รายหนึ่งเล่าว่า ช่วงหลังเหตุการณ์ความรุนแรงเริ่มน้อยลง ชาวที่ส่งไป ส่วนกลางไม่ได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ลงในหนังสือส่วนกลาง จึงต้องคิดใหม่และเปลี่ยนมาทำข่าว พัฒนา ข่าวเกษตร ข่าวคนเลี้ยงกุ้งฝอย ข่าวมดย้อม

“ตอนนี้สื่อในพื้นที่ก็เริ่มปรับตัวแล้ว เพราะเรื่องสถานการณ์ดูแล้วไปไม่รอด เรา จะเอาชีวิตไปเสี่ยงกับระเบิด บางทีก็ไม่คุ้ม ทำไปบก.ก็ไม่สนใจ เข้าไปถูกระเบิดตายได้ 5 พันก็ไม่คุ้ม พวกผมก็คุยกันว่าเราเล่นข่าวส่งเสริมคุณภาพชีวิตชาวบ้าน ส่งเสริมอาชีพ ผมก็พยายามดูว่า ศอ.บต.ทำงานอะไร ทำงานดีไหม ส่งเสริมอาชีพชาวบ้านดีไหม ส่งไป ก็ได้ ออก ได้ประมาณ 400 จากเมื่อก่อนไม่สนใจเลย”

สื่อชายแดนใต้เล่าว่า สื่อส่วนกลางให้ความสนใจกับข่าวสามจังหวัดชายแดนใต้น้อยลง มาเป็นเวลาประมาณ 1-2 ปี สังเกตได้จากส่งข่าวไปแล้วหาไม่ได้ลง ทุกวันนี้สื่อชายแดนใต้บางรายมีการปรับตัวโดยการทำเพจข่าวเพื่อรายงานข่าวที่ส่งไปให้ส่วนกลางแล้วไม่ได้ลง ปัจจุบันมีเพจยะลาใต้ สุดสยาม กลุ่มยะลาทูเดย์ ชายแดนใต้ มีการประสานกัน ช่วยงานกัน

“ประมาณ 1-2 ปี ที่เริ่มส่งข่าวไปแล้วแหบหาย ปกติส่งข่าวระเบิด 1 ข่าว เรา สามารถตามประเด็นต่อเนื่องได้อาทิตย์หนึ่ง หาความคืบหน้า ไปมูมนี่ไปมุนั้น ทุกวันนี้ ส่งไปปั๊บพุงนี้เข้าขึ้นหน้าแล้วทิ้ง ไม่เอาละ เราเลือกทำเพจ เป็นช่องทางใหม่ ซึ่งเรา ไม่ได้เป็นคนถูกเลือก เราทำ เราเลือกเอง เอาไว้รักษาแหล่งข่าว เราจะส่งลิงค์ให้ แหล่งข่าว กลายเป็นลิงค์นี้สำคัญ”

แผ่นดินจินตนาการ² การจัดการความจริง³ และการเข้าถึงความจริงของสื่อชายแดนใต้

สื่อชายแดนใต้ต่างเห็นพ้องต้องกันในวงเสวนาว่า ความยากของการทำหน้าที่สื่อชายแดนใต้คือการเข้าถึงความจริง คนข่าวทุกคนในวันนั้นบอกว่าไม่มีใครรู้ว่าความจริงคืออะไร พวกเขาเล่าว่าหลายเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น พวกเขาเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ และบางเหตุการณ์เข้าไปอยู่วงในแต่พวกเขายังไม่สามารถที่รับรู้ข้อเท็จจริงทั้งหมด ตัวอย่างเช่น การเสียชีวิตของผู้นำศาสนาอิสลามคนหนึ่งที่มีอาภะยะหา จังหวัดยะลา⁴ ที่สื่อคนดังกล่าวเล่าให้ฟังว่า เขาได้เดินทางเข้าพื้นที่โดยมีผู้นำทางศาสนา คือ ประธานกำกับบอิสลาม ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่ได้รับการยอมรับในสังคมชายแดนใต้

² จากการซื้อหนังสือที่รวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับรัฐและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้ บรรณาธิการโดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2551) และได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป้าหมายของงานวิจัยในชุดนี้คือ พยายามที่จะตรวจสอบพื้นฐานข้อมูลความรู้ของนโยบายรัฐด้านความมั่นคงในชายแดนใต้ โดยให้ความสำคัญกับอุปสรรคในการนำนโยบายไปปฏิบัติ คณะผู้วิจัยเห็นความเชื่อมโยงเรื่องการนำนโยบายของรัฐซึ่งมีผลต่อจินตนาการถึงความสันติสุขในพื้นที่ชายแดนใต้ ซึ่งมันนโยบายเกี่ยวกับการสื่อสารในพื้นที่ชายแดนใต้จะมีได้ถูกบรรจุไว้ในหนังสือแผ่นดินจินตนาการเล่มดังกล่าว ทว่าปฏิเสธไม่ได้เช่นกันว่า นโยบายเกี่ยวกับการสื่อสารที่หน่วยงานรัฐในพื้นที่โดยเฉพาะหน่วยงานความมั่นคง ส่งผลกระทบต่อจินตนาการของคนทำสื่อในพื้นที่พอควร กระนั้น การที่กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้มีและพยายามถ่ายทอดจินตนาของพวกเขาสู่ภาพพื้นที่ชายแดนใต้ที่พวกเขาในฐานะที่ทั้งเป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกของสังคมชุมชนชายแดนใต้ปรารถนาจะเห็นสื่อสารในบทบาทหน้าที่และช่องทางต่าง ๆ ที่พวกเขาพยายามสร้างขึ้นมา

³ ในงานศึกษาชิ้นสำคัญเรื่อง ความรุนแรงกับการจัดการ "ความจริง" : ปัตตานีในรอบกึ่งศตวรรษ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2549) เป็นงานชิ้นสำคัญที่ชี้ให้เห็นวิธีการจัดการความจริงโดยรัฐในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ในชายแดนใต้ ปรากฏการณ์ที่กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ต้องเผชิญทำให้คณะผู้วิจัยตระหนักถึงการทำหน้าที่ของสื่อที่มีจรรยาบรรณทางวิชาชีพในการสะท้อนความจริงท่ามกลางการจัดการความจริงของรัฐอีกแบบหนึ่ง

⁴ ซึ่งถูกคนร้ายยิงเสียชีวิตเมื่อวันที่ 14 พ.ย.2555 ขณะกำลังขับรถกระบะอยู่บนทางหลวงหมายเลข 4070 (ยะหา-สะบ้าย้อย) ท้องที่หมู่ 3 ต.ยะหา อ.ยะหา การลอบสังหารอหิหม่ามคนนี้ได้ถูกจับตามองจากหลายฝ่าย เพราะเขาเป็นทั้งประธานชมรมอหิหม่าม อ.ยะหา เป็นกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา และยังได้รับการแต่งตั้งจากเลขาธิการ คอ.บต ให้เป็นกรรมการตรวจสอบและค้นหาข้อเท็จจริงกรณีเหตุการณ์เจ้าหน้าที่รัฐใช้อาวุธปืนยิงชาวบ้านเสียชีวิต 5 รายในพื้นที่บ้านสะเอะ เหตุการณ์สังหารผู้นำศาสนาคดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชน ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นเจ้าหน้าที่รัฐต่อมาตรการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินผู้นำศาสนาและประชาชนในพื้นที่

แต่ก็ยังไม่สามารถเข้าถึงบ้านของผู้เสียชีวิตได้ ทำให้ไม่สามารถเข้าไปรับฟังความจริงอีกด้านหนึ่ง ซึ่งเขาดังข้อสังเกตว่า “ทำให้เห็นความแตกต่าง และวิธีการจัดการในพื้นที่” ซึ่งมีผลทำให้

“เราไม่รู้ความจริงว่าใครเป็นคนฆ่า เพราะเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานก็เข้าไปไม่ได้ เราก็เข้าไปไม่ได้ ไม่มีใครเข้าไปได้เลย อันนี้มันเห็นถึงที่เขาจัดการกันในพื้นที่ ผมว่าสิ่งเหล่านี้มันคือความจริงที่มันไม่สามารถที่จะเผยแพร่ได้ ความจริงอยู่หน้าเราแต่เราเข้าไปไม่ถึงมัน เพราะมันมีกำแพงกันระหว่างเรา”

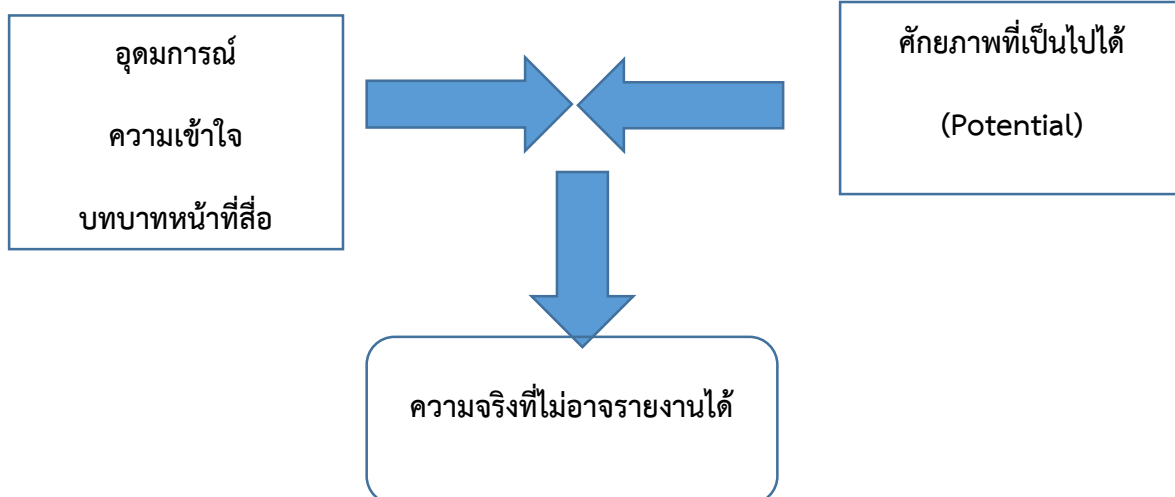
สื่อชายแดนใต้มุสลิมรายหนึ่งที่เป็นสตรีเกอร์ให้กับสถานีโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์หลายฉบับเล่าเสริมว่า ตัวเองต้องการทำหน้าที่สื่อให้ดีที่สุดบนพื้นฐานอุดมการณ์ของคนทำสื่อ โดยรายงานข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ไม่ว่าเหยื่อในเหตุการณ์จะเป็นพุทธหรือมุสลิม จะเป็นพระหรือโตะะอิหม่าม ไม่ได้มีอคติใดใดทั้งสิ้นในการทำหน้าที่สื่อ แต่ในหลายเหตุการณ์ที่ไม่เป็นข่าวเพราะเข้าถึงความจริง พร้อมกับรำพึงแบบอ่อนแรงว่า “เหตุการณ์ในชายแดนใต้หลายๆ เหตุการณ์ เราก็ไม่สามารถที่จะเอาความจริงมาเผยแพร่ได้ เข้าไม่ถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น”

สื่อชายแดนใต้ 2 คนที่ร่วมเหตุการณ์การทำข่าวร่วมกันเล่าเสริมว่า มีเหตุการณ์ปะทะกันหลายเหตุการณ์ที่เจ้าหน้าที่ไม่อนุญาตให้ผู้สื่อข่าวเข้าไปในเหตุการณ์ แต่ผู้สื่อข่าวจะรู้หลังจากที่เหตุการณ์ผ่านไปแล้ว

“การปะทะ หลายเหตุการณ์มากที่เจ้าหน้าที่ทำฝ่ายเดียวโดยไม่อนุญาตให้คนอื่นเข้าไป เราจะได้รู้ได้ก็หลังจากที่เหตุการณ์มันผ่านไป”

“มันจะมีอยู่ 4 ระดับในเรื่อง หนึ่ง มันจะเซนเซอร์ตัวเอง สอง ลักษณะที่เราไปเจอเจ้าหน้าที่ขอรับการเยียวยาจะบอกว่าเป็นการเซนเซอร์ตัวเองก็ไม่ได้ เพราะเราต้องไปติดกับฝ่ายรัฐ สามคือทัศนคติที่มัลรัฐเขายอม เพราะให้คนที่ใช้ชีวิตอยู่เขาอยู่ได้ “มันเป็นเงินหลวง” เขาใช้คำพูดแบบนี้ เป็นลักษณะที่ตัวนักข่าวเองก็เห็นด้วย สี่ ก็คือ แบบนี้คือเข้าถึงข้อเท็จจริงทั้งฝ่ายรัฐและฝ่ายขบวนการ ชาวบ้าน”

ความจริงที่ไม่อาจรายงานได้

สื่อชายแดนใต้เล่าว่า การเข้าไม่ถึงความจริง ยังไม่เลวร้ายเท่าการรู้ความจริงแต่ไม่สามารถรายงานได้ บางครั้งไม่ใช่ความอยู่รอดของชีวิตคนทำสื่ออย่างเดียวเท่านั้น แต่หมายถึงความอยู่ด้วยกันได้ในสังคม ทำให้สังคมยังอยู่รอดไปได้ เพราะกระทบต่อคนในพื้นที่ ในภาวะห่วงหาอาวเขวายนเช่นนี้ คนทำสื่อที่มีประสบการณ์สูงจึงเลือกที่จะไม่นำเสนอ

“ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องส่วนตัวชะเยอะ หรือยาเสพติด พอเราทำงานมาเยอะๆ เข้าไปที่เกิดเหตุจะรู้ว่าอันนี้เรื่องยาเสพติดแน่นอน อันนี้ความมั่นคง แต่พักหลังๆ ไข้เหตุยงกันนุ่นนึ่งนี้ฉันผมติเป็นเรื่องส่วนตัวมากกว่าครั้งนึ่งนอน มันดูออกเลย แต่เราลงเป็นข่าวไม่ได้”

กระนั้น ด้วยอุดมการณ์ความเป็นสื่อซึ่งมีคุณลักษณะสำคัญคือ การตั้งคำถาม ทำให้เขาอดไม่ได้ที่จะต้องตั้งคำถามและหลายกรณีการตั้งคำถามก็เป็นทักษะสำคัญที่ทำให้เขาตัดสินใจเลือกที่จะไม่นำเสนอข่าว ด้วยประเมินแล้วว่าไม่น่าจะเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ แต่น่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวมากกว่า เช่น

“มันจะยงทำไม มันมีคำถามยง คนนี้เคยทำงานให้รัฐใหม่ ไม่ แคร่รับจ้างกริตยง กี่มีความเป็นไปได้นึ่งที่จะเป็นเรื่องส่วนตัว ส่วนระเบิดหลังๆ ก็มีการจ้างส่วนตัวเหมือนกัน แต่ใช้กลุ่มพวกนั้นทำ คือในหมู่บ้านหลักจะรู้ณะ หมู่บ้านหนึ่งจะรู้ว่าคนนี้ใช้ คนนี้ไม่ใช่อย่างถ้าผผไม่ชอบหน้าใครก็บอกมึงจัดการให้กูหน้อย อันนี้ส่วนตัว แต่ทำให้มันเนยงน ให้ยเอ่ยกับสถานการณ์ พอสืบไปลึกๆ แล้วเป็นเรื่องส่วนตัว...แต่ก็รายงานไม่ได้”

เหตุใดประเด็นส่วนตัวถึงเป็นประเด็นความจริงที่รายงานไม่ได้ สื่อคนเดิมให้เหตุผลเชื่อมโยงกับความปลอดภัยส่วนตัวของสื่อที่รายงานข่าวด้วย สื่อชายแดนใต้เล่าว่า เวลารายงานข่าวจะบอกว่า เบื้องต้นเจ้าหน้าที่สันนิษฐานว่าเป็นประเด็นความมั่นคง แต่ก็ยงไม่ทงประเด็นเรื่องส่วนตัว

“พอเราบอกเป็นเรื่องส่วนตัว บก.ก็ถามว่าใครละ เราก็บอกไอนั้น อ้าวแล้วมีหลักฐานที่ไหนละ เรารู้แต่เราเขียนไม่ได้ เราต้องปกป้องคน ปกป้องแหล่งข้อมูล ผผยกตัวอย่างประธานกรรมการอิสลาม ลูกเขาเป็นแกนนำ ผผจะเปิดเผยเหรอ เขาก็รู้กันท้งเมือง แต่มันรู้ในวงแคบ เอาไปเขียนไม่ได้ มันเป็นอันตรายกับพ่อของเขา เพราะเรา รู้จักเขาด้วย แล้วในภาพของพื้นที่ด้วย เพราะเราอยู่ที่นี่ ถ้าเราเปิดแล้วเขาได้รับอันตรายคนก็รู้ว่าเราเปิดเพราะมันไม่มีใครเขียนแล้ว มีแต่พวกเรา”

สื่อชายแดนใต้เล่าอีกว่า การกระทำเช่นนี้ถือเป็นการลดภาพความขัดแย้ง การยอมเซ็นเซอร์ตัวเองบางเรื่อง แล้วก็เป็นการป้องกันตัวเองมิให้เสี่ยงเกินไปด้วย “บางทีรู้มากไปก็ไม่ได้ เขาถึงบอกยงว่าความจริงเป็นยงไม่ตาย คนพุดจะตายก่อน”

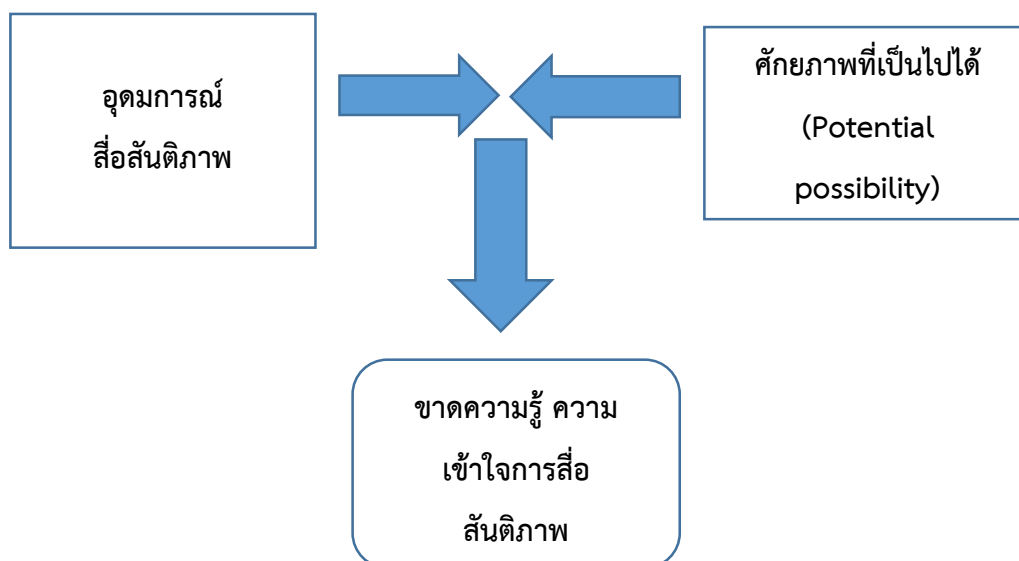
กล่าวให้ถึงที่สุด แม้ว่าโดยหลักการจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อ การนำเสนอความจริงอย่างตรงไปตรงมาเป็นยงที่ต้องทำ ทว่าในสถานการณ์ความรุนแรงชายแดนใต้ที่คนทำสื่อเองต้องใช้ชีวิตอยู่

ในพื้นที่ด้วย การประเมินความเสี่ยงเพื่อความปลอดภัยของตนเป็นสิ่งที่ต้องคิดและมีผลทำให้การนำเสนอความจริงมีเงื่อนไขไปด้วย เป็นภาวะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกอีกประการหนึ่ง

“เราพูดความจริงได้แค่ 50 เปอร์เซ็นต์เอง มันก็ขัดกับอุดมการณ์ความเป็นสื่อนะ แต่เราจำเป็น ผมยกด้อย่างนักการเมืองคนหนึ่งที่เขาเป็นแกนนำใหญ่ แล้วเราจะเขียนหรือ มันก็ลามไปถึงนักการเมืองคนอื่นๆ อีก เขาจะเกลียดเรา มันอยู่ไม่ได้ อยู่ที่นี่มันต้องชั่งน้ำหนัก เพราะเราก็ต้องอยู่กับเขา อยู่กับสังคมส่วนรวม เจอกันทุกวันเวลาทำกิจกรรมอะไร...

เหมือนระเบิดกำนันที่กุโบร์⁵ ก็เรื่องส่วนตัว เพราะตามข่าวคนเดิมตลอด... อันนี้ได้ข้อมูลจากในพื้นที่ เพราะเขามีการแย่งชิงตำแหน่งกัน สองครอบครัวไม่ถูกกัน ใอันนี้มายังบ้านนี้ พอบ้านนี้รู้ก็ไปยิงกลับ ใอันนี้มาวางระเบิดบ้านนี้ พอบ้านนี้รู้ก็ไปวางระเบิดกลับ แต่ข้อมูลที่เรพบก็ไม่สามารถรายงานข่าวได้ เราเขียนไม่ได้ เพราะมันกระทบกับคนพื้นที่”

การขาดความรู้เรื่องการเป็นสื่อสันติภาพ

⁵ เกิดเหตุในวันฮารีรายอของชาวไทยมุสลิม กำนันคนดังของพื้นที่ได้เดินทางไปยังกุโบร์เพื่อทำความสะอาดและเยี่ยมหลุมศพของญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ขณะที่กำนันกำลังจะลงจากรถเพื่อเดินไปยังหลุมฝังศพพี่ชาย ก็เกิดเหตุระเบิดขึ้น หลังจากสิ้นเสียงแล้วพบว่า นายอุสมาน อ.ศ.คนสนิทของกำนันได้รับบาดเจ็บ จึงช่วยกันนำส่งโรงพยาบาลรามัน และเสียชีวิตในเวลาต่อมา ส่วนตัวกำนันเองไม่ได้รับบาดเจ็บแต่อย่างใด เบื้องต้นเจ้าหน้าที่ตั้งประเด็นการลอบสังหารกำนันคนดังในครั้งนี้ไว้ 2 ประเด็น คือ เรื่องการเมืองท้องถิ่นและการสร้างสถานการณ์ของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ แต่ให้น้ำหนักประเด็นของการเมืองท้องถิ่นมากกว่า เนื่องจากกำนันเปาะจีเคยถูกลอบวางระเบิดและลอบยิงมาแล้ว 1 ครั้ง เมื่อประมาณ 2 ปีที่ผ่านมา ครั้นนั้นก็ไม่ได้บาดเจ็บจนกระทั่งมาเกิดเหตุขึ้นอีกครั้ง (คมชัดลึก. 27 กันยายน 2552)

“เราไม่รู้หรือทำข่าวสันติภาพทำไม ไม่เคยมีใครมาอบรม”

ถ้อยคำที่ออกจากปากของสื่อในชายแดนได้สร้างความฉงนให้กับคณะผู้วิจัยไม่น้อย แต่เมื่อทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับสื่อในสังคมไทยแล้วก็ไม่แปลกใจนัก ความไม่รู้ไม่เข้าใจเรื่องสื่อสันติภาพ การทำข่าวสันติภาพ (Peace journalism) แยกต่างจากการนำเสนอข่าวกระบวนการสันติภาพ (Peace Process)⁶ ที่มีการลงนามอย่างเป็นทางการในสมัยรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 ซึ่งปรากฏเป็นข่าวไปทั่ว

ดังนั้น เมื่อคณะผู้วิจัยชวนผู้ร่วมเสวนาคุยถึงกระบวนการสันติภาพที่เป็นนโยบายของรัฐส่วนกลางเพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่ชายแดนใต้และบทบาทของสื่อชายแดนใต้โดยตรงไหนในกระบวนการสันติภาพ หลายคนบอกว่าได้ยินแต่ไม่รู้ความหมายแน่ชัด รู้แต่ว่าเป็นเรื่องนโยบายรัฐต่อการแก้ปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนใต้ เมื่อถามถึงบทบาทสื่อสันติภาพคืออะไร ทุกคนพูดเหมือนกันว่าพวกเขาในฐานะสตรีเกอร์ข่าวสามจังหวัดชายแดนใต้ ไม่เคยได้รับการอบรมเรื่องกระบวนการทำข่าวสันติภาพจากหน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่ แม้แต่คำว่ากระบวนการสันติภาพไม่มีความเข้าใจว่าคืออะไร

ขณะเดียวกันในวงเสวนายังมีการถกเถียงเรื่อง “สันติภาพ” พร้อมกับมองว่ายังมีช่องว่างอยู่ว่านักข่าวหลายคนไม่ได้สนใจหรือไม่ได้เชื่อในเรื่องสันติภาพเลย ดังสะท้อนทัศนะต่อไปนี้

นาย A บอกว่า “สันติภาพไม่มี”

นาย B บอกว่า “ผมไม่ชอบคำว่าสันติภาพเลย”

นาย C บอกว่า

“ผมคิดว่าคำว่าสันติภาพ มันมีนัยอะไรบางอย่างแฝงอยู่ ผมรู้สึกถึงอารมณ์ความน้อย เนื้อต่ำใจอยู่ที่ตัวเองหรือเพื่อนนักข่าวสามจังหวัดไม่ได้รับการให้คุณค่าเลย เขาถึงพูดแต่เรื่องทำไมถึงเชิญแต่รูปนีย์ เชิญก้อย เชิญ BBC”

นาย D บอกว่า

“จริงๆ ไม่ต้องมีคำว่าสื่อสันติภาพในชายแดนใต้ก็ได้ เราจะทำยังไงให้งานของเราไม่ไปสร้างความขัดแย้งเพิ่มขึ้น แต่ผมว่าคำนี้สำคัญเพราะมันมีนัยยะของช่วงเวลานัยยะของคอนเทนต์(content)”

ในเรื่องการเสริมสร้างศักยภาพและความรู้เกี่ยวกับการเป็นสื่อ การทำหน้าที่สื่อ ไม่เฉพาะแค่เรื่องการเป็นสื่อสันติภาพเท่านั้นแม้แต่การเป็นสื่อทั่ว ๆ ไปก็ไม่ได้ได้รับความสนใจจากหน่วยงานใดที่จะเข้ามาให้ความรู้แก่พวกเขา สื่อชายแดนใต้รายหนึ่งเปรียบเทียบให้ฟังว่า “สื่อ

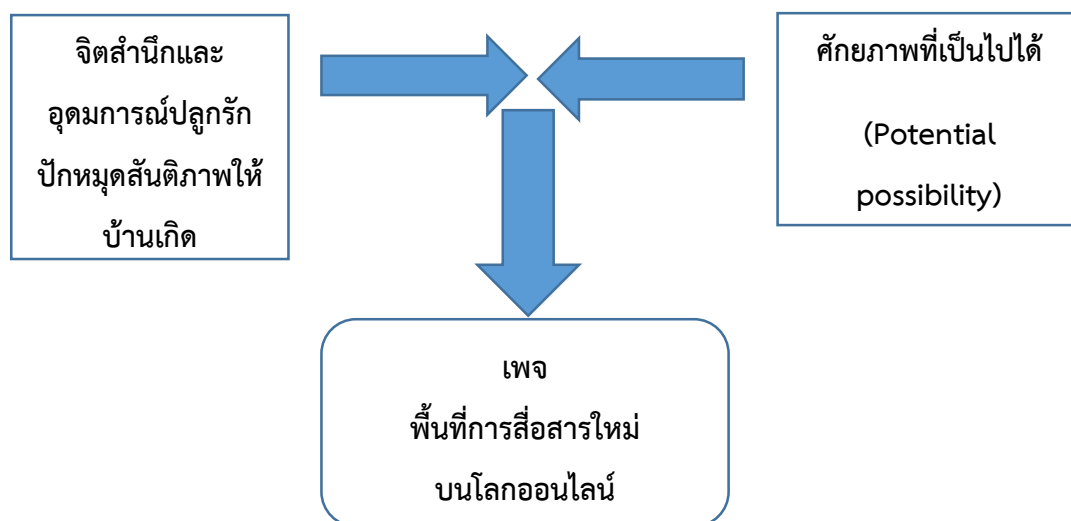
⁶ ความแตกต่างระหว่างกระบวนการสันติภาพ กับ การทำข่าวสันติภาพ แตกต่างกัน กระบวนการสันติภาพเป็นกระบวนการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งที่ทำเป็นกระบวนการและมีหลายขั้นตอน ในขณะที่การทำข่าวสันติภาพจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่อง วารสารศาสตร์สันติภาพ (Peace journalism) ซึ่งเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับวารสารศาสตร์สงคราม (War journalism) และศาสตร์ในเรื่องดังกล่าวยังถือว่ามิชข้อจำกัดมากในสังคมไทย

ทางเลือกได้รับโอกาสมาก เพราะมีทุนจากต่างประเทศมาก ทุนอะไร แต่สตริงเกอร์ไม่เคยมี ถ้าเคยมีก็เป็นการส่วนบุคคล”

อีกรายหนึ่งสะท้อนว่า “ไม่เคยมีการเทรนนิ่ง (อบรม) นักข่าวที่เป็น Stringer ในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการรายงานข่าวเพื่อสันติภาพ นักข่าวในขบวนการขัดแย้ง ข่าวเจาะหรือข่าวต่างๆ นี่ไม่มีเลย”

ขณะที่สื่อรายหนึ่งยอมรับว่าต้องการเพิ่มความรู้กระบวนการทำข่าวสันติภาพ “บางสิ่งบางอย่างที่เราคิดว่าเราทำได้ พอเรามาเจอจริงๆ แบบไม่เคยเจอ เราดันไม่ได้เลย พอเราทำไม่ได้แล้วหวังจะให้คนอื่นช่วย คนอื่นจะช่วยยาก เรื่องแบบนี้ตัวใครตัวมัน”

เพจ: พื้นที่การสื่อสารใหม่บนโลกออนไลน์

คณะวิจัยพบว่า การต่อรองทางอุดมการณ์ของคนทำสื่อในพื้นที่กับสื่อส่วนกลาง เกิดขึ้นเมื่อการนำเสนอข่าวสารเหตุการณ์ความรุนแรงผ่านไปนานพอควรจนพวกเขาตระหนักถึงผลกระทบเชิงลบที่สะท้อนย้อนกลับมายังพื้นที่บ้านเกิดเมืองนอนของพวกเขา และเมื่อเหตุการณ์ความรุนแรงลดลงพื้นที่ในการนำเสนอข่าวของพวกเขาที่ส่วนกลางก็ถูกลดความสำคัญลงไปด้วย แม้ว่าพวกเขาจะพยายามช่วงชิงพื้นที่ที่ส่วนกลางด้วยการนำเสนอข่าวชายแดนใต้ในเชิงบวก ทว่าการต่อรองในแนวทางดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร กระบวนการต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ทางการสื่อสารใหม่จึงเกิดขึ้นจากจิตสำนึกและอุดมการณ์รักบ้านเกิด และอย่างไม่ทันจะเข้าใจและไม่รู้ตัวว่าจิตสำนึกและอุดมการณ์ดังกล่าวได้นำมาพวกเขาก้าวเข้ามาสู่ร่มเงาของสื่อสารสันติภาพ (peace journalism) ผ่านช่องทางการสื่อสาร “สื่อใหม่” ด้วยการเปิดเพจ (Page) พื้นที่การสื่อสารใหม่บนโลกออนไลน์ (social media) เป็นสื่อสาธารณะเสียเอง ในขณะเดียวกันก็ยังรักษาบทบาทการเป็นสื่อสตริงเกอร์ให้กับส่วนกลาง เป็นสื่ออิสระผู้ไม่มีสังกัดจากสำนักข่าวใดๆ โดยรับเงินทุนจากองค์กรที่ระบุนได้และระบุนไม่ได้ และโดยที่จะกำหนดวาระการนำเสนอประเด็นข่าวเชิงบวกแก่ผู้คนและพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ควบคู่ไปกับการทำกิจกรรมเพื่อสังคมในด้านอื่นๆ ด้วย

“เราขายข้าวที่ทำลายบ้านตัวเองมามากพอแล้ว แรกๆ ที่เกิดเหตุการณ์ เราขายข้าวตามที่ส่วนกลางสั่งมา เราก็สนุก ได้เงินเยอะมาก ข้าวมีทุกวัน บางวันหลายข้าว สตรึงเกอร์ร้าย รอกะปะ แต่พอมาถึงจุดหนึ่ง บางข้าวที่เป็นข้าวไม่ฆ่ากัน ข้าวหมกบวกแก่คนในพื้นที่ ส่วนกลางไม่เอา สั่งให้ทำแต่ประเด็นฆ่า พวกเรารู้สึกไม่มีความสุข เรากำลังเผาบ้านตัวเอง จึงรวมตัวกันทำกลุ่มขึ้นมาเพื่อนำเสนอข้าวที่เป็นเมล็ดดีของสามจังหวัดชายแดนใต้ ไม่ใช่มีแต่ข้าวฆ่ากัน ซึ่งหลายข้าวที่เป็นข้าวดี ข้าวถูกนำเสนอเกินกว่าความเป็นจริงมาก แต่ส่วนกลางอยากได้ เราอยากได้เงิน ท้ายสุดคนนอกพื้นที่ก็เกลียดกลัวคนสามจังหวัดชายแดนใต้”

สรุปส่งท้าย

การต่อรองของสื่อชายแดนใต้จากการที่พวกเขาต้องอยู่และนำเสนอข่าวสารสงครามและความขัดแย้งมากกว่าที่จะเข้าใจและเชื่อมั่นว่าสันติภาพนั้นจะเกิดขึ้นได้หรือมีอยู่จริง ทว่าเมื่อความรุนแรงผ่านไป ผลจากการนำเสนอข่าวสารตามประเด็นที่ถูกกำหนดจากส่วนกลางเป็นหลัก และการขาดทักษะความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการสันติภาพ ตลอดจนการเป็นนักสื่อสารสันติภาพที่แท้จริง บีบบังคับผลักใส่ให้พวกเขาต้องต่อรองกับอุดมการณ์และการจัดการความจริงหลายชุดทั้งที่พูดได้และพูดไม่ได้อย่างกระอักกระอ่วนราวกับอยู่ระหว่างกลางเขาควายดังที่พวกเขาได้สะท้อนมาตั้งแต่ต้น ทว่าในท้ายที่สุด สื่อชายแดนใต้ตระหนักว่าแนวทางดังกล่าวไม่สามารถนำสันติภาพและสันติสุขมาที่บ้านเกิดเมืองนอนของพวกเขาได้ ดังนั้น การสร้างพื้นที่ต่อรองใหม่ ๆ โดยอาศัยเทคโนโลยีของสื่อใหม่ เช่น สื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นพื้นที่ที่ทำให้สื่อชายแดนใต้เหล่านั้นก้าวเข้ามาสู่แนวทางสื่อสารสันติภาพอย่างไม่รู้ตัว ดังที่คณะผู้วิจัยพบหลักฐานเชิงประจักษ์การรวมกลุ่มกันใน 3 จังหวัด จังหวัดละกลุ่ม เพื่อทำบทบาทหน้าที่ที่พวกเขาเรียกว่า “สำนักรักบ้านเกิด” ได้แก่ “กลุ่ม SPMC” ของจังหวัดนราธิวาส ที่มีการรวมตัวกันของสตรึงเกอร์ในจังหวัดนราธิวาสเป็นชมรมสื่อเพื่อสันติจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Southern Peace Media Club: SPMC) ทำกิจกรรมร่วมกันและก่อตั้งสำนักข่าวออนไลน์อิสระขึ้นเพื่อนำเสนอข่าวที่แตกต่างจากสื่อส่วนกลาง และใช้เป็นฐานเพื่อทำกิจกรรมเพื่อสังคมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคม เช่น การตั้งกองทุนช่วยเหลือเด็กกำพร้าประจำปี ในขณะที่ “กลุ่ม@ชายแดนใต้” จังหวัดปัตตานี ที่ก่อตั้งสำนักข่าวออนไลน์เช่นกันโดยสื่อสตรึงเกอร์ประจำจังหวัดปัตตานี แต่เป็นการนำข่าวที่ส่งให้สื่อส่วนกลางซึ่งอาจถูกนำไปเผยแพร่แล้วมาเรียบเรียงพาดหัวใหม่หรือเป็นข่าวที่ส่วนกลางไม่นำเสนอ โดยพวกเขามีเครือข่ายผู้สื่อข่าวพื้นที่ภาคใต้ตอนบนส่งข่าวมาให้เผยแพร่ ทำให้ข่าวที่ปรากฏอยู่ในสำนักข่าวนี้นับเป็นข่าวที่มาจากหลายจังหวัดในภาคใต้ แม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นข่าวในพื้นที่ชายแดนใต้ ข่าวที่นำเสนอส่วนใหญ่เป็นข่าวอาชญากรรม ความเคลื่อนไหวของภาครัฐ และข่าวสังคม โดยไม่นำเสนอข่าวความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ กลุ่มนี้ต้องการพัฒนาให้เป็นสำนักข่าวเต็มตัวในอนาคต

บทที่ 6

บทสรุปและอภิปรายผล

ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างอำนาจในการรายงานข่าว กับความรุนแรงเชิงโครงสร้างของนิเวศสื่อชายแดนใต้

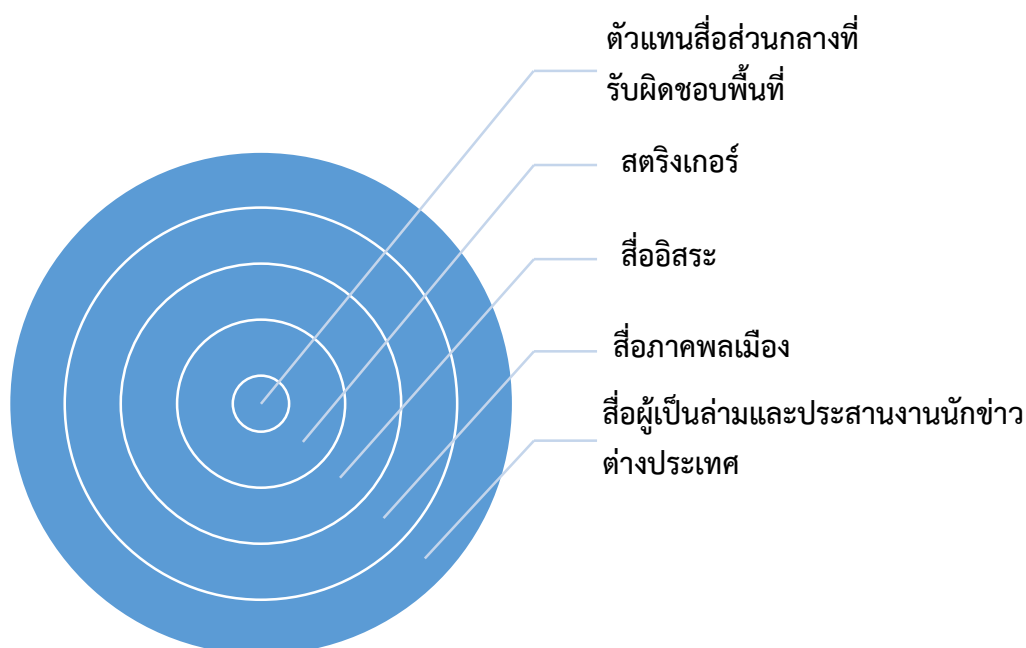
คำถามที่คณะวิจัยฉบับนี้มุ่งหาคำตอบคือ ใครบ้างเป็นสื่อที่ทำหน้าที่ส่งข่าวสาร เหตุการณ์และความเป็นไปของชายแดนใต้ไปสู่สังคมบ้าง และสื่อเหล่านั้นทำงานบนฐานอุดมการณ์ ชนิดใด ตลอดจนพวกเขาคำนึงถึงผลกระทบจากการสื่อข่าวสารออกไปสู่สังคมหรือไม่อย่างไร โดยเฉพาะคำถามสำคัญต่อบทบาทของการเป็นสื่อที่อยู่ในช่วงเวลาของการพยายามสร้างสันติภาพในพื้นที่ชายแดนใต้ หรือที่รู้จักกันในนามกระบวนการสันติภาพ

ปรากฏการณ์ชายแดนใต้ในรอบ 14 ปีที่ผ่านมา คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตเบื้องต้นต่อ ภาพลักษณ์ชายแดนใต้ที่ถูกส่งผ่านสื่อว่า ในความเป็นจริงแล้ว อุดมการณ์ของคนทำสื่อมุ่งนำเสนอข่าวความรุนแรงที่บั่นทอนสันติภาพและความสงบสุขและความสงบสุขของสังคมเช่นนั้นจริงหรือไม่? ในทางตรงกันข้าม บทบาทของสื่อและคนทำสื่อในด้านที่ส่งเสริมสันติภาพมีมากน้อยเพียงใด และอะไรเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนำเสนอข่าวของคนทำสื่อบ้าง ซึ่งเป็นจุดหมายที่งานวิจัยนี้ให้ความสนใจและมุ่งหมายค้นคว้าหาคำอธิบาย ภายใต้วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย 2 ข้อ คือ 1. เพื่อศึกษาอุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ 2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยในรูปแบบสานเสวนากับสื่อชายแดนใต้ ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลันราธิวาสและอำเภอเบตง ภายใต้แนวคิดทฤษฎีวารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพ (Peace Journalism) แนวคิดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อต่อสันติภาพและวรรณกรรมที่เกี่ยวกับบทบาทของสื่อกับการทำงานในสนามความรุนแรง

การนำเสนอแบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกภูมิทัศน์สื่อชายแดนใต้ว่าด้วยประเภทสื่อชายแดนใต้และบทบาทหน้าที่ต่อการรายงานเหตุการณ์และสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ส่วนที่สองคณะผู้วิจัยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ ส่วนที่สามนำเสนอบทส่งท้ายความรุนแรงเชิงโครงสร้างของนิเวศสื่อชายแดนใต้

ภูมิทัศน์สื่อชายแดนใต้

การสานเสวนาเริ่มต้นจากผู้สานเสวนาหลักให้ผู้เข้าร่วมสานเสวนาแต่ละคนนิยามตัวเองว่าเขาเป็นใคร ทำหน้าที่บทบาทอะไร ผลการวิจัยพบว่า ภูมิทัศน์สื่อชายแดนใต้ประกอบด้วยสื่อ 5 ประเภทคือ 1. ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่ 2. สตริงเกอร์ 3. สื่ออิสระ 4. สื่อภาคพลเมือง และ 5. สื่อผู้เป็นกลุ่มและผู้ประสานงานนักข่าวต่างประเทศ โดยสื่อทั้ง 5 ประเภทมีความทับซ้อนกันในบทบาทหน้าที่ สถานะ และเป้าหมาย เพราะแต่ละคนไม่ได้มีบทบาทเพียงหน้าที่เดียว อันเนื่องมาจากอุดมการณ์ส่วนตัว เหตุผลทางเศรษฐกิจ การรวมกลุ่มเพื่อต่อรองกับต้นสังกัดส่วนกลางและอำนาจในท้องถิ่น หรือแม้แต่เพื่อสร้างตัวตนให้เป็นที่รู้จักของสังคม และกลุ่มสื่อด้วยกัน โดยจำแนกได้ดังนี้

1. ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่ (Reporter) คือ ผู้สื่อข่าวประจำศูนย์ข่าวที่ตั้งอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้รับผิดชอบพื้นที่ข่าวในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น สถานีโทรทัศน์ NBT ประจำจังหวัดยะลา กรมประชาสัมพันธ์ หรือ ของสำนักข่าวที่สังกัด กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน.ภาค 4 สน.) ซึ่งกลุ่มนี้ทั้งหมดจะเป็นสื่อที่สังกัดหน่วยงานภาครัฐ เพราะสื่อของเอกชนทั้งหมดไม่มีทีมข่าวประจำอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว ทุกสำนักข่าวจะถอนทีมกลับสู่ส่วนกลาง หรือไปอยู่ที่ศูนย์ข่าวประจำ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา เช่น สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส สำนักข่าวไทย อสมท สถานีโทรทัศน์ช่อง 7 ซึ่งรับผิดชอบข่าวภาคใต้ตอนล่างทั้งหมด จะเข้ามาทำข่าวในพื้นที่ชายแดนใต้เป็นบางครั้งที่เกิดสถานการณ์รุนแรง

2. สตริงเกอร์ (stringer) หรือผู้ส่งข่าวจากพื้นที่เป็นคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ โดยขายข่าวเป็นรายชิ้นให้กับสำนักข่าวส่วนกลาง ทั้งหนังสือพิมพ์ สำนักข่าวออนไลน์ และ สถานีโทรทัศน์ ซึ่งมีทั้งสำนักข่าวส่วนกลางจากกรุงเทพฯ และสำนักข่าวของต่างประเทศ เช่น สถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ของประเทศมาเลเซีย สตริงเกอร์ 1 รายจะขายข่าวให้กับหลายสำนักข่าว ยกเว้น บางรายที่มีสัญญากับสำนักข่าวที่ขายข่าวให้เฉพาะกับสำนักข่าวเดียวเท่านั้น กลุ่มนี้จะทำหน้าที่ทำข่าว ตามคำสั่งจากบรรณาธิการส่วนกลาง เป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในสื่อชายแดนใต้

3. สื่ออิสระ ผู้ไม่มีสังกัดจากสำนักข่าวใดๆ โดยรับเงินทุนจากองค์กรที่ระบุได้และระบุไม่ได้ ซึ่งกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นผู้สื่อข่าวที่เป็นสตริงเกอร์ให้กับสื่อส่วนกลางอยู่แล้ว แต่ต้องการพื้นที่ นำเสนอข่าวที่เป็นอิสระจากสื่อส่วนกลาง โดยนำเสนอประเด็นข่าวที่เป็นบวกแก่ผู้คนและพื้นที่สาม จังหวัดชายแดนใต้ และทำกิจกรรมเพื่อสังคมอื่นๆ

“เราขายข่าวที่ทำลายบ้านตัวเองมามากพอแล้ว แรกๆที่เกิดเหตุการณ์ เรา รายงานข่าวตามที่ส่วนกลางสั่งมา เราก็อินได้เงินเยอะมาก ข่าวมีทุกวัน บางวันหลาย ข่าว สตริงเกอร์ร้ายๆ ออกรถเก๋ง รถกระบะ แต่พอมาถึงจุดหนึ่ง บางข่าวที่เป็นข่าวไม่ฆ่า กัน ข่าวมัมมบกแก่คนในพื้นที่ ส่วนกลางไม่เอา สั่งให้ทำแต่ประเด็นฆ่า พวกเรารู้สึกไม่มีความสุข เรากำลังเผาบ้านตัวเอง จึงรวมตัวกันทำกลุ่มขึ้นมาเพื่อนำเสนอข่าวที่เป็นมุขดี ดีของสามจังหวัดชายแดนใต้ ไม่ใช่มีแต่ข่าวฆ่ากัน ซึ่งหลายข่าวที่เป็นข่าวดัง ข่าวถูก นำเสนอเกินกว่าความเป็นจริงมาก แต่ส่วนกลางอยากได้ เราอยากได้เงิน ท้ายสุดคน นอกพื้นที่ก็เกลียดกลัวคนสามจังหวัดชายแดนใต้” แกนนำสื่ออิสระรายหนึ่งเล่าในวง สานเสวนา

จากการสานเสวนาพบว่า มีการรวมกลุ่มกันใน 3 จังหวัด จังหวัดละกลุ่ม เพื่อทำบทบาท หน้าที่ที่พวกเขาเรียกว่า “สำนักรักบ้านเกิด” ได้แก่ “กลุ่ม SPMC” ของจังหวัดนราธิวาส ที่มีการ รวมตัวกันของสตริงเกอร์ในจังหวัดนราธิวาสเป็นชมรมสื่อเพื่อสันติจังหวัดชายแดนภาคใต้ (SOUTHERN PEACE MEDIA CLUB :SPMC) ทำกิจกรรมร่วมกันและก่อตั้งสำนักข่าวออนไลน์อิสระ ขึ้น เพื่อนำเสนอข่าวที่แตกต่างจากสื่อส่วนกลาง และใช้เป็นฐานเพื่อทำกิจกรรมเพื่อสังคมร่วมกับ หน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคม เช่น การตั้งกองทุนช่วยเหลือเด็กกำพร้าประจำปี

“กลุ่ม@ชายแดนใต้” จังหวัดปัตตานี ที่ก่อตั้งสำนักข่าวออนไลน์เช่นกันโดยสื่อสตริงเก อร์ประจำจังหวัดปัตตานี แต่เป็นการนำข่าวที่ส่งให้สื่อส่วนกลางซึ่งอาจถูกนำไปเผยแพร่แล้วมาเรียบ เรียงพาดหัวใหม่หรือเป็นข่าวที่ส่วนกลางไม่นำเสนอ โดยพวกเขามีเครือข่ายผู้สื่อข่าวพื้นที่ภาคใต้ ตอนบนส่งข่าวมาให้เผยแพร่ ทำให้ข่าวที่ปรากฏอยู่ในสำนักข่าวนี้นั้นเป็นข่าวที่มาจากหลายจังหวัดใน ภาคใต้ แม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นข่าวในพื้นที่ชายแดนใต้ ข่าวที่นำเสนอส่วนใหญ่เป็นข่าวอาชญากรรม ความเคลื่อนไหวของภาครัฐ และข่าวสังคม โดยไม่นำเสนอข่าวความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัด ชายแดนใต้ กลุ่มนี้ต้องการพัฒนาให้เป็นสำนักข่าวเต็มตัวในอนาคต

“ชมรมถ่ายภาพจังหวัดยะลา” หรือ TheGangFotoYala เป็นกลุ่มช่างภาพสตรีตเกอร์ของสำนักข่าวส่วนกลางประจำจังหวัดยะลา ซึ่งรวมกลุ่มก่อตั้ง ต้องการนำเสนอภาพถ่ายในมุมมองของตนเองในฐานะคนพื้นที่ ซึ่งแตกต่างไปจากที่ส่งให้ต้นสังกัดส่วนกลาง เช่น ภาพวิถีทัศน์ที่สวยงามของจังหวัดยะลา หรือขายแดนใต้เพื่อดึงดูดให้คนนอกเข้ามาท่องเที่ยว หรือภาพความสุขของผู้คน หรือเพื่อยืนยันความเป็นพื้นที่แห่งพหุวัฒนธรรมทั้งดงาม ทั้งหมดถูกนำเสนอผ่านแฟนเพจในเฟซบุ๊กอย่างต่อเนื่องทั้งภาพและข้อความ และกลุ่มนี้ยังเคยจัดนิทรรศการ “ภาพสันติ” อีกด้วย

4. สื่อภาคพลเมือง (Citizen Reporter) กลุ่มนี้เป็นกลุ่มสื่อวิทยุมีเดียสลาดัน ซึ่งเป็นกลุ่มสื่อวิทยุท้องถิ่นที่ใช้ภาษามลายูถิ่นสื่อสารเป็นหลัก โดยได้รับทุนที่ไม่ต่อเนื่องจากองค์กรทั้งในและต่างประเทศ ทำให้มีข้อจำกัดในการทำงานที่เป็นอาสาสมัคร หรือ จิตอาสา โดยเน้นการนำเสนอข่าวความเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในท้องถิ่น โลกอิสลาม และสถานการณ์ในกระแสทั่วไปที่กลุ่มผู้ฟังซึ่งเป็นคนท้องถิ่นให้ความสนใจ

5. สื่อผู้เป็นล่ามและผู้ประสานงานนักข่าวต่างประเทศ กลุ่มนี้เป็นการทำงานที่เป็นส่วนตัว ตามความสามารถที่สามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศได้ ซึ่งการทำงานจะมีค่าจ้างที่ค่อนข้างสูง เพราะควรรวมทั้งหน้าที่ล่ามภาษามลายูถิ่น ภาษาไทย และยังทำหน้าที่ผู้ประสานงานกับแหล่งข่าวและหน่วยงานความมั่นคง รวมทั้งให้เขารายงานตัวส่วนตัวพร้อมทำหน้าที่คนขับรถด้วย โดยสำนักข่าวต่างประเทศที่ส่งผู้สื่อข่าวเข้ามาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ จะมาจากหลากหลายประเทศ ทั้งจากอเมริกา สื่อจากยุโรป ตะวันออกกลาง หรือแม้แต่มาเลเซีย และอินโดนีเซีย หรือฟิลิปปินส์ ที่ให้ความสนใจข่าวความรุนแรงที่ภาคใต้ของไทย ซึ่งหลายสำนักข่าวจะเดินทางเข้ามาซ้ำหลายครั้งและจะใช้ล่ามหรือผู้ประสานงานคนเดิม ซึ่งผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีไม่กี่คน หนึ่งในนั้นเป็นชาวนราธิวาสที่อาศัยอยู่ใน จ.ปัตตานี ยังทำหน้าที่เป็นช่างภาพสตรีตเกอร์ของสำนักข่าวต่างประเทศ เป็นผู้สื่อข่าวสตรีตเกอร์ของสถานีโทรทัศน์ของมาเลเซีย และยังก่อตั้งสำนักข่าวอิสระของตนเองอีกด้วย

สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ : การลดทอนอคติและความเกลียดชัง

ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อชายแดนใต้การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้พบว่า สื่อชายแดนใต้ไปไม่ถึงอุดมการณ์

ตารางที่ 3 สื่อสันติภาพและการลดทอนอคติและความเกลียดชัง

อุดมการณ์สื่อสันติภาพ	ความรุนแรงเชิงโครงสร้างสื่อ	ความท้าทายในพื้นที่
ความขัดกันในตัวเอง (คนใน) (สำนักบ้านเกิด) (บทบาทหน้าที่) ตัวตน ความอยู่รอด /ปากท้อง /เศรษฐกิจ	นโยบายองค์กรสื่อส่วนกลาง สู่สตริงเกอร์ ความขัดแย้ง ความรุนแรงถึงตาย	งบประมาณ/ค่าจ้าง แหล่งข่าว (ไม่ไว้วางใจ) ข้อเท็จจริงหลายชุด (ความจริงที่ถูกจัดการ) ความตาย (ความเสี่ยง) ถูกคุกคาม (ความชอบธรรมของรัฐ) ขาดความรู้ (กระบวนการก่อการ ร้าย/ด้านการทหาร/ กระบวนการสันติภาพ/ สื่อสันติภาพ)
ความขัดกันในบทบาทหน้าที่ ประเด็นข่าว (คนใน) ----- (คนนอก) สตริงเกอร์ ----- บรรณาธิการข่าว ส่วนกลาง หมายเหตุ*** สื่อชายแดนใต้เจียบที่จะพูดไปถึง ความเป็นชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา หยุดอยู่ที่ประเด็นคนในพื้นที่ (สำนัก รักบ้านเกิด)	ปฏิบัติการ ข่าว/สื่ूपข่าว/รายงานพิเศษ ความขัดแย้ง ความรุนแรงถึงตาย สร้างการรับรู้ ต่อผู้คนและพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ในกรอบ ความรุนแรง ความเกลียดชัง ต่อผู้คนและพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้	

อุดมการณ์สื่อสันติภาพ	ความรุนแรงเชิงโครงสร้างสื่อ	ความท้าทายในพื้นที่
ความขาดแคลนองค์ความรู้ กระบวนการสันติภาพ ไม่มีใครรู้เรื่อง กระบวนการสันติภาพ	รัฐเข้ามาจัดการการทำงานสื่อ ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ การให้ทุน เปิดพื้นที่ภาคประชาสังคม	

สื่อชายแดนใต้ไปไม่ถึงอุดมการณ์สื่อสันติภาพ (Peace journalism) เพราะยังขาดความรู้ความเข้าใจในเชิงกรอบแนวคิดทฤษฎีสื่อสันติภาพ และยังไม่สามารถแยกแยะได้ระหว่างสื่อสันติภาพกับ สื่อสารประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพ อย่างไรก็ตาม สื่อชายแดนใต้เรียนรู้จากประสบการณ์และผลกระทบเชิงลบจากการทำงานสื่อสารประเด็นความขัดแย้งรุนแรงตลอด 14 ปีที่ผ่านมา จนตกผลึกกลายเป็นจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้เกิดจาก 3 ปัจจัยหลัก ปัจจัยแรก ผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างหน้าที่ผู้สื่อข่าว/คนทำข่าวกับความเป็นคนในพื้นที่ นักข่าวสตรีทเกอร์สรุปสถานะสื่อชายแดนใต้ในสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ว่า “สถานะหว่างเขาควาย” (the dilemma) พร้อมอธิบายว่า อยู่บนความคาดหวังจากสังคมต่อบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในความเป็นสื่อแต่ต้องทำตามนโยบายของส่วนกลางที่กำหนดประเด็นข่าว ทั้งๆ ที่ไม่อยากทำ สตรีทเกอร์รายหนึ่งเปรยว่า “ชีวิตมีอาจต่อรอง” และสื่อชายแดนใต้ไม่รู้เรื่องกระบวนการสันติภาพ ปัจจัยสองความรุนแรงเชิงโครงสร้างของนโยบายองค์กรสื่อส่วนกลางในการกำหนดประเด็นข่าวสามจังหวัดชายแดนใต้ และปัจจัยที่สามความท้าทายในพื้นที่ ตั้งแต่งบประมาณในการดำเนินการ แหล่งข่าว ข้อเท็จจริงหลายชุดทั้งที่ถูกจัดการและไม่ถูกจัดการ ตลอดจนความเสี่ยงที่อาจถึงตาย

ปัจจัยแรก อุดมการณ์สื่อสันติภาพในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้

คนทำสื่อชายแดนใต้เกิดการปะทะทางอุดมการณ์ 2 ระดับ ที่ไปไม่ถึงอุดมการณ์สื่อสันติภาพในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้

ระดับแรก การปะทะทางอุดมการณ์ในตัวเอง ระหว่างความเป็นคนในพื้นที่คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาสและ เบตง ที่รักบ้านเกิดกับความเป็นสื่อมืออาชีพที่เรียกตัวว่าสตรีทเกอร์ มีอาชีพข่าวข่าวเป็นรายขึ้นตามคำสั่งของคนซื้อข่าวคือบรรณาธิการข่าวจากสำนักข่าว สถานีโทรทัศน์ต่างๆจาก กรุงเทพมหานคร และประเทศต่างๆ โดยรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนใต้ในรูปข่าว และสื่อบูชาหรือรายงานพิเศษ โดยต้องรายงานข่าวความรุนแรงถึงตายในพื้นที่ สร้างการรับรู้ถึงพื้นที่แห่งความรุนแรง ที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนสามจังหวัดชายแดนใต้ แม้ว่าจะรักบ้านเกิดแต่ต้องรายงานข่าวที่ทำลายบ้านเกิด เพื่อความอยู่รอด เพราะถ้าข่าว

ไม่ตรงกับความต้องการของบรรณาธิการข่าว ก็จะได้เงินทำให้คุณค่าและอุดมการณ์ความเป็นสื่อถูกลดทอนลง ทั้งนี้ มีปัจจัยเชิงโครงสร้างสื่อเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ

ระดับสอง การปะทะทางอุดมการณ์สื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพระหว่างสตรีนเกอร์กับบรรณาธิการข่าวส่วนกลาง (กรุงเทพมหานคร) ถึงการนำเสนอประเด็นข่าวที่ตกอยู่ในกรอบความรุนแรง ก่อให้เกิดอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในสามจังหวัดชายแดนใต้

การปะทะทางอุดมการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความอึดอัดคับข้องใจต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะสตรีนเกอร์ทั้งในความเป็นคนในพื้นที่ที่รักบ้านเกิด และความเป็นสื่อที่อยากเห็นสันติภาพเกิดขึ้นในพื้นที่บ้านเกิด แต่ต้องทำข่าวความรุนแรงเพื่อความอยู่รอด

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า สตรีนเกอร์ส่วนใหญ่เป็นมุสลิมแต่หลีกเลี่ยงที่จะพูดถึงเรื่อง ชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา แต่จะเรียกตัวเองว่าเป็นคนในพื้นที่ (ตรงนี้อภิปรายผลได้ว่าเขาพยายามปิดตัวตนเรื่อง ชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา แต่ใช้ภาพรวมว่าคนในพื้นที่) นอกจากนี้ยังพบว่าสื่อชายแดนใต้มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพน้อยมาก ที่ผ่านมามีการอบรมทั้งจากสื่อต้นสังกัดที่ซื้อข่าวและหน่วยงานของรัฐที่สัมพันธ์กับการรายงานข่าว เช่น ศอบต. หน่วยข่าวกรอง หน่วยความมั่นคงแห่งชาติ

ปัจจัยสอง นโยบายองค์กรสื่อ: ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง – ตัวกำหนดการสร้างอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้

เส้นทางข่าวชายแดนใต้ไม่ได้ถูกกำหนดจากนักข่าว (สตรีนเกอร์) ในพื้นที่ แต่ถูกกำหนดจากบรรณาธิการข่าวจากส่วนกลางที่มองว่าข่าวในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้อยู่ในกรอบของข่าวอาชญากรรม ให้คุณค่าข่าวเรื่องความขัดแย้งถึงตายสูง ซึ่งเป็นแนวทางของสื่อสงคราม (War journalism) มากกว่า และนำไปสู่สร้างการรับรู้ต่อผู้คนและพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ในกรอบความรุนแรง ในรูปแบบข่าวและสื่อบุคคลผ่านทางสื่อสารมวลชน ได้แก่ วิทยุโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และสื่อออนไลน์ ตั้งแต่ปี 2547 ที่เกิดสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ในปัจจุบัน ผลที่เกิดขึ้นตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ อคติและความเกลียดชังต่อผู้คนและพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้

คณะผู้วิจัยพบว่า ทิศทางการรายงานข่าวของสื่อชายแดนใต้ต่อสถานการณ์ในพื้นที่ในช่วงแรกที่มีสถานการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2547 ภาพข่าวสารความรุนแรงถึงตายถูกส่งออกมาสู่สาธารณะไม่เว้นแต่ละวัน ภาพความตายอย่างรุนแรงและน่ากลัว เช่น ภาพเหตุการณ์ระเบิด ภาพและการพาดหัวข่าวที่สร้างความหวาดกลัว และนานวันเข้าก็กลายเป็นความเกลียดชังต่อทั้งผู้คนและพื้นที่ชายแดนใต้ไปโดยปริยาย โดยเฉพาะเมื่อความรุนแรงถึงตายกระทำต่อผู้คนที่เป็สัญลักษณ์ของคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธจนเป็นเหตุให้มีการสื่อสารสร้างความเกลียดชังได้กลับต่อทั้งพื้นที่และผู้คน แต่นานวันเข้าสื่อชายแดนใต้ในนามสตรีนเกอร์ส่วนหนึ่ง “สตรีนเกอร์” ซึ่งเป็นสื่อภาคสนามที่มีบทบาทในการส่งข่าวสารให้กับสื่อหลักซึ่งส่วนใหญ่มีที่ตั้งกองบรรณาธิการอยู่ในส่วนกลาง คือ กรุงเทพมหานครและยังเป็นกลุ่มเดิมที่ทำหน้าที่ส่งข่าวสารภาพเหตุการณ์ความรุนแรงถึงตายตั้งแต่

เริ่มแรกในปี พ.ศ. 2547 เริ่มมีการปะทะต่อรองในรูปแบบต่างๆ ออกไป โดยตั้งกลุ่มเพื่อนำเสนอข่าวที่ทางส่วนกลางปฏิเสธไม่เป็นข่าว

คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตจากบทบาบทหน้าที่ของสตรีเกอร์ที่ทำข่าวภายใต้กองบรรณาธิการข่าวจากส่วนกลางต้นสังกัด พบว่ามี “ข้อต่อ” ที่สำคัญระหว่าง “นโยบายจากส่วนกลาง” ซึ่งเป็นต้นสังกัดของสตรีเกอร์ และ “อุดมการณ์ของสตรีเกอร์ในพื้นที่” และพบว่าการปะทะต่อรอง (contestation)

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตตัวสื่อในพื้นที่หรือ “สตรีเกอร์” เองก็มีการปะทะต่อรองระหว่างอัตลักษณ์ (identity) ภายในตัวตนของตนเองทั้งสามลักษณะ กล่าวคือ อัตลักษณ์ทางศาสนา และชาติพันธุ์เป็นคนมลายูและเป็นคนมุสลิมที่อยู่ในกรอบโครงสร้างของประเทศไทย ในขณะเดียวกันก็ต้องทำหน้าที่สื่ออย่างมืออาชีพด้วย การปะทะต่อรองดังกล่าวในตัวสตรีเกอร์จึงน่าสนใจและน่าค้นหาว่าการปะทะต่อรองอย่างไรและมีผลต่อการนำเสนอข่าวสารหรือไม่อย่างไร

ยิ่งกว่านั้น ภายใต้บริบทโครงสร้างทางอำนาจขององค์กรสื่อ รายได้ของนักข่าวสตรีเกอร์เป็นรายขึ้นตามการพิจารณาของบรรณาธิการข่าวภูมิภาค คู่ขนานกับบทบาทของสื่อชายแดนใต้ต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ซึ่งเป็นโจทย์ใหญ่ในสังคมไทย

ปัจจัยที่สาม ความท้าทายในพื้นที่: งบประมาณ - แหล่งข่าว - ข้อเท็จจริงหลายชุด

และความตาย

คนทำสื่อชายแดนใต้มีความท้าทายในพื้นที่การทำงานหลายด้าน ตั้งแต่งบประมาณและค่าจ้างที่ไม่เพียงพอต่อการทำหน้าที่สื่อ ยังขาดความรู้ต่องานที่ทำ ตั้งแต่ความรู้ด้านกระบวนการก่อการร้าย ความรู้ด้านการทหารและความรู้ด้านกระบวนการสันติภาพ ภายใต้การทำข่าวที่พบข้อเท็จจริงหลายชุด และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมี 2 ฝ่ายคือฝ่ายรัฐกับฝ่ายผู้ก่อความไม่สงบ ทำให้แหล่งข่าวที่ให้ข่าวมีความไม่ไว้วางใจคนทำข่าว และยังถูกคุกคามจากรัฐโดยอ้างความชอบธรรมของรัฐในเรื่องความมั่นคง ที่สำคัญการทำงานมีความเสี่ยงต่อชีวิตในการรายงานเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น

“ทุกวันนี้สะกิดระเบิดยังฝังอยู่ใต้กอกหู จากการลงพื้นที่ทำข่าวระเบิด และโดนระเบิดไปด้วยหัวหน้าข่าวที่ส่งข่าวจากส่วนกลางไม่รู้หรอกว่าพวกเราทำข่าวยากเพียงใด และเสี่ยงตายขนาดไหน ไม่ต้องพูดถึงกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับทหารในพื้นที่ เวลาที่ข่าวออกมาแล้วข่าวมีผลกระทบกับพวกเขา พวกผมต้องรับหน้าอุกตว่าเรื่องข่าวที่เกิดขึ้น” สตรีเกอร์รายหนึ่งเล่าในวงสนทนา

สรุปผลการวิจัย

1. ความรุนแรงเชิงโครงสร้างของของนิเวศสื่อชายแดนใต้

จากภูมิทัศน์สื่อชายแดนใต้ประกอบด้วยสื่อ 5 ประเภทคือ 1. ตัวแทนสื่อส่วนกลางที่รับผิดชอบพื้นที่ 2. สตริงเกอร์ 3. สื่ออิสระ 4. สื่อภาคพลเมือง และ 5. สื่อผู้เป็นล่ามและผู้ประสานงานนักข่าวต่างประเทศ สื่อประเภทที่ 2 คือสตริงเกอร์มีจำนวนมากที่สุด

คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า การรายงานข่าวที่สร้างอคติและความเกลียดชังให้กับคนและพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างอำนาจในการรายงานข่าวกับความรุนแรงเชิงโครงสร้างของนิเวศสื่อชายแดนใต้

2. ความแตกแยกในสื่อชายแดนใต้: ความรุนแรงเชิงโครงสร้างของสื่อชายแดนใต้

สตริงเกอร์ทำหน้าที่รายงานข่าวในพื้นที่ให้แก่สื่อส่วนกลางที่ตนสังกัด และเป็นที่น่าสังเกตว่า สตริงเกอร์ในแต่ละจังหวัดมักจะไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งนี้ เนื่องมาจากลักษณะงานที่ต้องมีการแข่งขันกันหาข่าวมานำเสนอ หากแต่พอมีรายได้จากการส่งข่าวเป็นรายชิ้นเป็นผลตอบแทน มีบางจังหวัดที่สามารถรวมกลุ่มกันและร่วมบริหารจัดการข่าวเพื่อแบ่งผลประโยชน์ด้วยกัน เช่น จังหวัดยะลา มีศูนย์กลางอยู่ที่ศาลากลางจังหวัด มีสื่อมวลชนที่รวมตัวกันได้กลุ่มหนึ่งแบ่งเวรกันทำข่าวหรือรับข่าว ส่งข่าวให้สื่อส่วนกลางที่ตนในกลุ่มสังกัด ทำให้ข่าวจำนวนมากที่ส่งไปจากจังหวัดยะลาและนำเสนอผ่านช่องทางขององค์กรต่างๆ ที่สตริงเกอร์กลุ่มนี้สังกัดอยู่มีลักษณะที่เหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน แต่อีกกลุ่มที่ไม่เข้าร่วมด้วยจะมีความแตกต่างออกไป ขณะที่ลักษณะเช่นนี้จะคล้ายกับกลุ่มสตริงเกอร์ที่จังหวัดนราธิวาสที่มีการรวมตัวกันในนาม "ชมรมสื่อมวลชนเพื่อสันติจังหวัดชายแดนภาคใต้" หรือที่เรียกตัวเองว่า "SPMC" ร่วมกันหาข่าว ทำข่าว ติดต่อแหล่งข่าว ส่งข่าว แต่ไม่เข้มแข็งเท่าจังหวัดยะลา และมีบางกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมด้วยเพราะเป็นนักข่าวชาวไทยพุทธ เพราะในชมรมสื่อมวลชนเพื่อสันติจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นนักข่าวที่เป็นมุสลิมทั้งหมด แต่การรวมกลุ่มลักษณะเช่นนี้ไม่ปรากฏที่จังหวัดปัตตานี เพราะนักข่าวสตริงเกอร์ส่วนใหญ่มีการแข่งขันระหว่างกันมากกว่า

การรวมกลุ่มดังข่าวของสื่อสตริงเกอร์ในจังหวัดยะลาและนราธิวาส ถูกให้ความหมายสองประการ 1.การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดในพื้นที่ที่มีข่าวสารเกิดขึ้นจำนวนมากในแต่ละวัน (สถานการณ์ความรุนแรงรายวัน) 2. เป็นการรวมกลุ่มสร้างความเข้มแข็งเพื่อต่อกรกับแหล่งข่าว โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีทั้งหน่วยงานราชการและหน่วยงานความมั่นคง การรวมกลุ่มกันสามารถติดต่อขอสัมภาษณ์แหล่งข่าวได้สะดวก สามารถเข้าพื้นที่ที่มีความเข้มงวดจากเจ้าหน้าที่ได้โดยง่าย ขณะที่ข่าวประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ก็ถูกส่งมาให้ทางกลุ่มโดยตรง ทั้งนี้ยังพบว่า สื่อในกลุ่มยังส่งตัวแทนไปเข้าร่วมคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายระดับจังหวัด หรือแม้แต่ของหน่วยงานความมั่นคงยังเชิญไปเป็นวิทยากรหรือพูดคุยเป็นการเฉพาะ เป็นการ

สร้างอำนาจให้กลุ่มผู้สื่อข่าวสตรีเกอร์ในจังหวัดติดเทียมกับหน่วยงานหลักอื่นๆ ของจังหวัด นอกจากนี้ยังปรากฏข้อมูลว่า ในงานเลี้ยงปีใหม่ของกลุ่มผู้สื่อข่าวสตรีเกอร์มีผู้ใหญ่ระดับจังหวัดและตัวแทนหน่วยงานความมั่นคงมาเข้าร่วม และมีการมอบของขวัญกระเช้า หรือมอบเงินทุนสนับสนุนกิจกรรมของผู้สื่อข่าวสตรีเกอร์ที่รวมกลุ่มกันดังกล่าวด้วย

3. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ: ความรุนแรงเชิงโครงสร้างของสื่อชายแดนใต้

ปัญหาของผู้สื่อข่าวสตรีเกอร์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งมองว่า ขาดความสามารถในการนำเสนอข่าวเชิงลึกเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาพรวม ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาการบริหารจัดการจากบรรณาธิการผู้รับผิดชอบของสื่อส่วนกลางที่ขาดความเข้าใจต่อสถานการณ์ทำให้ไม่สามารถสั่งให้สื่อสตรีเกอร์นำเสนอประเด็นที่มีความสำคัญกับสถานการณ์ได้ ส่วนหนึ่งยังเกิดจากข้อจำกัดเรื่องเศรษฐกิจ ด้วยรายได้ของข่าวและภาพข่าวที่เป็นมาตรฐานเดิมมานานนับสิบปี ทำให้ขาดเงินทุนในการลงพื้นที่เพื่อผลิตข่าวเชิงลึกได้ ขณะเดียวกันยังต้องเน้นปริมาณข่าวจำนวนมากเพื่อแลกกับค่าข่าวที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตในแต่ละเดือน แม้ว่าข่าวนั้นเป็นเพียงข่าวสารรายวันที่ไม่ได้ส่งผลต่อสถานการณ์ในพื้นที่ก็ตาม และเหตุผลนี้ การที่จะมีข่าวจำนวนมากได้ทำให้สตรีเกอร์ส่วนใหญ่เกาะติดกับแหล่งข้อมูลฝ่ายรัฐ สนับสนุนกับแหล่งข่าวภาคราชการหรือหน่วยงานความมั่นคง ทำให้ข่าวที่ถูกนำเสนอจึงถูกมองว่าขาดความเป็นกลาง

ส่วนสื่ออิสระ ซึ่งรับทุนจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น The Asia Foundation, EU, USaid ฯลฯ เป็นทุนระยะสั้น เช่น 6 เดือน - 1 ปีสำหรับผลิตสื่อวีดิทัศน์และสื่อออนไลน์ เพราะเป็นสื่อที่มีต้นทุนต่ำ ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่ทำให้มีสำนักข่าวอิสระจำนวนมากเกิดขึ้นในวาระที่แหล่งทุนต่างๆ เปิดช่องให้ยื่นขอรับทุนได้จบบทบาทไปหลังจากหมดเงินทุนดำเนินการต่อ แต่มีสื่ออิสระอีกจำนวนหนึ่งซึ่งดำเนินการต่อไปได้ผ่านการบริจาคจากแหล่งทุนที่ไม่สามารถระบุได้ โดยผลิตสื่อผ่านเว็บไซต์และช่องทางโซเชียลมีเดีย ผู้รับผิดชอบเป็นกลุ่มปัญญาชนนักเคลื่อนไหวในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยประเด็นส่วนใหญ่ที่ขับเคลื่อนมักเป็นประเด็นที่สื่อหลักไม่สนใจและมักเป็นภาพลบต่อหน่วยงานภาครัฐ เช่น ความยุติธรรม ประวัติศาสตร์ปัตตานี ผลกระทบจากนโยบายรัฐ หรือนำเสนอข้อเรียกร้องของฝ่ายขบวนการก่อความไม่สงบ ทำให้กลุ่มนี้ถูกจับตามองจากหน่วยงานความมั่นคงอย่างใกล้ชิด ทำให้กลุ่มผู้ผลิตสื่อกลุ่มนี้ต้องระมัดระวังตัวเป็นพิเศษ

สำหรับสื่อภาคพลเมือง ทั้งผู้ผ่านการอบรมโดยสำนักสื่อพลเมือง สถานีไทยพีบีเอส และที่รับทุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน ส่วนใหญ่ทำหน้าที่สื่อสารด้านทรัพยากร เช่น กลุ่มประมงพื้นบ้าน กลุ่มต้านโรงไฟฟ้าเทพาและสะบ้าย้อย

4. ปัจจัยด้านความรู้ในวิชาชีพสื่อ: ความรุนแรงเชิงโครงสร้างของสื่อชายแดนใต้

คณะวิจัยพบว่า สื่อชายแดนใต้ส่วนใหญ่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาทางด้านการสื่อสารมวลชนโดยตรง หากแต่เป็นสื่อที่เรียนรู้แบบครูพักลักจำ และ อาศัยประสบการณ์การคลุกคลีกับกองบรรณาธิการข่าว หรือ นักข่าวมานาน มีความสนใจความเป็นไปของสถานการณ์ ประกอบกับ

ความได้เปรียบในการเป็นคนพื้นที่ มีความชำนาญในการเข้าพื้นที่ มีความสามารถในการสื่อสารภาษาถิ่นมลายู หรือ ถิ่นใต้ได้ ตลอดจนเป็นคนที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในพื้นที่อยู่ก่อนแล้ว ทำให้ง่ายต่อการพัฒนาตัวเองขึ้นมาเป็นสตรีทเกอร์ส่งข่าวให้สื่อส่วนกลาง ในขณะที่มีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่เป็นสื่อมืออาชีพ สำเร็จการศึกษาทางด้านสื่อสารมวลชนมาโดยตรง

เมื่อจำแนกภูมิหลังของคนทำสื่อในรายละเอียดพบว่า สื่อจำนวนหนึ่งเป็นคนใกล้ชิดในครอบครัวทหารในพื้นที่ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยเปิด และมีช่องทางในการเข้าถึงการส่งข่าว ส่งข่าวกับหน่วยงานของรัฐในพื้นที่โดยตรง

สื่อหลายคนไม่ได้สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา แต่มีความได้เปรียบจากการเคยทำงานในองค์กรสื่อเอกชนที่ส่วนกลางมาก่อน จึงได้รับความไว้วางใจให้ลงมามีหน้าที่เป็นสื่อในพื้นที่ และบางคนเป็นคนในพื้นที่โดยตรง ดังนั้น จึงได้รับความเชื่อถือไว้วางใจมากขึ้น

สื่ออิสระบางคนเป็นคนที่มีความสนใจทางสังคม เศรษฐกิจ ค่อนข้างดี และมีภูมิหลังความใกล้ชิดกับนักการเมืองระดับชาติ ทำให้เมื่อตัดสินใจมาทำงานสื่อจึงมีอุดมการณ์ค่อนข้างชัดเจนรวมถึงมีความสามารถในการต่อรองและกำหนดวาระในการนำเสนอได้ชัดเจนกว่าสื่ออื่น

ขณะที่สื่อบางคนมีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ จึงพัฒนาตัวเองขึ้นมาจากการเป็นล่ามให้นักข่าวต่างประเทศ แล้วจึงขยับตัวเองขึ้นมาทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวโดยตรง สื่อในประเภทหลังนี้มีความได้เปรียบมากกว่าและมีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ ด้วย

5. เรื่องอำนาจการจัดการ “ข้อเท็จ” และ “ข้อจริง” กับการคุกคามสื่อ

คณะวิจัยพบว่า ตลอดการการพูดคุยกับสื่อชายแดนใต้มักจะเน้นหนักไปที่ภาวะของการต้องทำหน้าที่และมีชีวิตอยู่รอดภายใต้ความหวาดระแวงจากฝ่ายรัฐและฝ่ายขบวนการก่อความไม่สงบ พวกเขายกตัวอย่างเหตุการณ์ที่ต้องเผชิญกับคำถามอย่างแหว่งจากเจ้าหน้าที่รัฐ แม้แต่ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงโดยตรง โดยสตรีทเกอร์รายหนึ่ง เคยมีชื่ออยู่ในบัญชีดำของฝ่ายความมั่นคงแล้วว่า บางคราวด้วยความเห็นอกเห็นใจเจ้าหน้าที่รัฐอีกฝ่าย เขาเข้าไปทำข่าวเกี่ยวกับกรณีที่ข้าราชการระดับสูงรุกป่าอุทยานฯ แห่งหนึ่ง เขาเข้าไปทำข่าวตามคำร้องขอของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งหนึ่ง แต่เมื่อตนทำข่าวออกไปไม่นานก็มีเจ้าหน้าที่ทหารขึ้นไปตรวจยึดป่าดังกล่าว ตนยังทำข่าวต่อเนื่อง เพียงไม่นานตนก็ทราบข่าวว่า มีการเคลียร์กันภายในระหว่างข้าราชการคนดังกล่าวกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของหน่วยงานความมั่นคง ทำให้มีการกลับไปครอบครองป่าดังกล่าวเหมือนเดิม ทำให้ตนกับผู้นำหน่วยงานท้องถิ่นเกิดผิดใจกัน จนเกิดความเสี่ยงถึงชีวิต

ในขณะที่สตรีทเกอร์จากหนังสือพิมพ์ฉบับภาษาอังกฤษเปิดเผยเรื่องเล่าจากประสบการณ์ที่พบการถูกคุกคามจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ชาวบ้าน และฝ่ายขบวนการก่อความไม่สงบ แต่เขายืนยันว่าในสายตาของรัฐ ตนเองยังเป็นนักข่าวสายโจรสมอ ซึ่งหมายถึงข่าวที่เขาเขียนไป ถูกมองว่าเข้าข้างฝ่ายขบวนการก่อความไม่สงบ ทั้งที่ตนยึดมั่นเรื่องข้อเท็จจริงและความยุติธรรม

ความเห็นนี้สอดคล้องกับสตรีทเจอร์วอร์สจากหนังสือพิมพ์ฉบับใหญ่ที่ยืนยันว่า ปัญหาของพื้นที่ชายแดนใต้ รวมทั้งในเรื่องสื่อมวลชน คือเรื่องของ “ข้อเท็จ” และ “ข้อจริง”

ข้อเสนอต่อการพัฒนางานวิจัย

จากบทเรียนในการดำเนินงานในโครงการทำให้คณะผู้วิจัยเห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างของการรายงานข่าวในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ที่มาจากสื่อส่วนกลางที่เป็นต้นสังกัดในการวางนโยบายข่าวให้สื่อในพื้นที่ปฏิบัติตามภายใต้กรอบข่าวอาชญากรรมความรุนแรง ซึ่งเป็นแนวทางของสื่อสงคราม (War journalism) มากกว่า และส่งผลให้ปฏิเสธการนำเสนอข่าวด้านบวกในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ซึ่งน่าจะมีแนวโน้มไปในทางสื่อสันติภาพ (Peace journalism) ตั้งแต่เริ่มเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ตั้งแต่ปี 2547 วิธีการนำเสนอข่าวสารภายใต้กรอบคิดสื่อสงครามก่อให้เกิดอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่ผู้คนในสามจังหวัดชายแดนใต้ กระนั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่า งานวิจัยนี้ยังมีข้อจำกัดอยู่และเห็นว่าเพื่อยกระดับคุณภาพงานวิจัยให้สามารถตอบโจทย์เรื่องสื่อสันติภาพได้มากขึ้น อาจจะต้องมีการวิจัยเรื่องอุดมการณ์และบทบาทของสื่อในพื้นที่ความขัดแย้งรุนแรงอื่นเปรียบเทียบกับ

คณะผู้วิจัยพบการเกิดขึ้นของสื่ออิสระพร้อมเปิดเฟซบุ๊กแฟนเพจเพื่อนำเสนอข่าวเชิงบวกเพื่อบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับผู้คน วัฒนธรรม และชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสามจังหวัดชายแดนใต้ ทำให้เห็นถึงความน่าสนใจที่จะศึกษาอุดมการณ์ บทบาทหน้าที่ของสื่ออิสระในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ภายใต้กรอบความคิดสื่อกับการลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในสามจังหวัดชายแดนใต้ เพราะขณะนี้มีการเกิดขึ้นของเฟซบุ๊กแฟนเพจที่บอกเล่าเรื่องราวในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มากขึ้นกับความพร้อมของเทคโนโลยีสื่อสารที่ง่ายขึ้น ซึ่งจะทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการสร้างนิเวศสื่อที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์ และนำไปสู่การนำเสนอแนวทางการสร้างสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ภายใต้ประเด็นสื่อกับการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคม: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในสามจังหวัดชายแดนใต้

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยที่พบว่า สื่อชายแดนใต้ไปไม่ถึงอุดมการณ์สื่อสันติภาพ (Peace journalism) ในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้และความรับผิดชอบต่อการลดทอนอคติและความเกลียดชังพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ เกิดจากการขาดแคลนองค์ความรู้วารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพ ซึ่งไม่เพียงแต่ในวงสื่อชายแดนใต้เท่านั้น ในสังคมไทยโดยรวมองค์ความรู้ด้านนี้ถือว่ายังขาดแคลนอยู่มาก ดังนั้น ข้อเสนอในเชิงนโยบาย/ประการแรก คือ รัฐและหน่วยงานด้านการศึกษาควรจะบรรจุให้มี

การจัดการเรียนการสอนเรื่องวารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพ ตลอดจนสนับสนุนงบประมาณและส่งเสริมให้มีการศึกษาค้นคว้าและถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องวารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพ (Peace Journalism) อย่างเร่งด่วน เพื่อเป็นส่วนสำคัญของการสร้างสันติภาพไม่เฉพาะในชายแดนใต้แต่ในภาพรวมของประเทศไทยด้วย

ข้อเสนอประการต่อมา เกี่ยวเนื่องจากการที่สื่อชายแดนใต้ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องกระบวนการสันติภาพดังนั้นจึงไม่สามารถมีบทบาทสนับสนุนกระบวนการสร้างสันติภาพได้มากเท่าที่ควร เนื่องจากตั้งแต่เกิดสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ตั้งแต่ปี 2547 มาจนถึงการลงนามเพื่อเริ่มกระบวนการพูดคุยสันติภาพอย่างเป็นทางการยังไม่มีหน่วยงานใดหรือองค์กรใดจัดอบรม 2 เรื่องนี้ให้แก่สื่อสตรีงเกอร์ที่เป็นสื่อหลักในการรายงานข่าวสามจังหวัดชายแดนใต้ คณะวิจัยจึงเสนอให้ฝ่ายความมั่นคงของรัฐในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ เช่น ศอบต. เป็นต้น จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องกระบวนการสันติภาพให้แก่สตรีงเกอร์สามจังหวัดชายแดนใต้ บรรณาธิการข่าวภูมิภาคทุกสำนักข่าวและทุกสถานีเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันในการกำหนดวาระข่าวสารที่เป็นประโยชน์สนับสนุนสื่อสารสันติภาพและกระบวนการสร้างสันติภาพ

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ, บรรณาธิการ. (2530). *สื่อในสันติภาพ สันติภาพในสื่อ*. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2530). ว่าด้วยความสัมพันธ์สามเส้า: การสื่อสาร-สงคราม-สันติภาพ. ใน กาญจนา แก้วเทพ, บรรณาธิการ. (2530). *สื่อในสันติภาพ สันติภาพในสื่อ*, น. 31-45. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.). (2549). รายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ: เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ.
- เครือข่ายพลเมืองเน็ต. (2556). เปิดงานวิจัย Hate Speech คำพูดเกลียดชังออนไลน์ไทย นิยามหลายระดับ กำกับต้องดูวัตถุประสงค์. เข้าถึงวันที่ 8 กรกฎาคม 2559, จาก <https://thainetizen.org/2013/07/online-hate-speech-in-thailand-research-chula/>
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2549). ความรุนแรงกับมายาการแห่งอัตลักษณ์และ คำสั่ง 66/43?: รัฐ, ปัญหาวัฒนธรรมของรัฐกับการจัดการความขัดแย้งในศตวรรษใหม่. ใน *อาวุธมีชีวิต?: แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2552ก). ศึกษาความรุนแรงภาคใต้: บริบททางนโยบาย-ความรู้-การรับรู้. ใน ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ศึกษาความรุนแรงภาคใต้: บริบททางนโยบาย ความรู้ การรับรู้, รายงานการศึกษาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (น.1-20). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2551ก). บทนำ. ใน ชัยวัฒน์สถาอานันท์ (บรรณาธิการ), *แผ่นดินจินตนาการ*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ชาญชัย ชัยสุขโกศล. (2555). “Hate Speech และข้อมูลที่อันตราย : ทางเลือกวิธีตอบโต้ทางการเมือง”. เข้าถึงวันที่ 6 พฤษภาคม 2559, จาก <https://www.dropbox.com/s/qmrpf8oc3fxs6fw/--%28final%29%20hate%20report%2C%20yr3%20-%20Apr%2016%2C%202015.pdf?dl=0>

- ชาญชัย ชัยสุขโกศล. (2559). เมื่อใดที่การแสดงความเกลียดชังกลายเป็นการใช้ความรุนแรง? ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บรรณาธิการ) *ความรู้ ความลับ ความทรงจำ: พื้นที่สันติวิธีบนทางสังคมไทย*, น. 345-394. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- ชาอิด, เอ็ดเวิร์ด. (2549). “Edward Said ผู้ตีแผ่มายาคติของ “การปะทะระหว่างอารยธรรม”. ใน สถุณี อาชวานันทกุล. *To Think Well Is Good, To Think Right is Better*. กรุงเทพฯ: openbooks.
- นุรยา เก็บบุญเกิด. (17 พฤศจิกายน 2554). เปิด‘6 งานวิจัยสื่อ ม.อ.ปัตตานี’ โทษสันติภาพ-สันติภาพมาแรง. โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (DSJ). เข้าถึงวันที่ 19 เมษายน 2560, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/en/node/2487>
- ดุสิต หวันฯ. (2551). *เราดิฉันอยู่ในแนวรบเสียแล้ว แม่ฉัน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2530). ประวัติศาสตร์การสร้าง ‘ตัวตน’. ใน สมบัติ จันทรวงศ์ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บรรณาธิการ), *อยู่เมืองไทย: รวมบทความสังคมการเมืองเพื่อเป็นเกียรติแด่ ศาสตราจารย์เจมส์ เจมริกในโอกาสอายุครบ 60 ปี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปกรณ์ พิงเนตร และ สุเมธ ปานเพชร. (25 กรกฎาคม 2558). ย้อนเหตุสลดจี้รบเพื่อนโลหิต 11 ปี วิกฤตสังเวยไฟใต้ 19 รูป บาดเจ็บ 25. เข้าถึงวันที่ 25 กรกฎาคม 2558, จาก <http://www.isranews.org/south-news/stat-history/item/40181-blood.html>
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2547). *ระเบียบวิธีวิจัยการสื่อสาร*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ด้านสุขภาพการพิมพ์
- พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์. (2556). “คนกลุ่มน้อยนิด” กับ “ชีวิตแห่งการต่อรอง” ในบริบทความรุนแรงถึงตายชายแดนใต้: กรณีศึกษาชาวคาทอลิกในปัตตานี. (ดุชนิพนธ์). ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา สหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์. (ตุลาคม-ธันวาคม 2557).อ่าน (ใหม่) เรื่องสั้นว่าด้วย “การอยู่ร่วมกัน”ในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ในรอบหนึ่งทศวรรษแห่งความรุนแรง (พ.ศ. 2547-2557) (ตอนจบ). *รัฐมิสส*, 35(4), น. 47-59.
- พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์ และ นันทวิช สิริธิรักษ์. (2561). การสานเสวนา หลักการและกระบวนการ ใน พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์ (บรรณาธิการ), *เทคนิคและเครื่องมือเก็บข้อมูลจากสนามความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ*, (น. 61 – 70). นครปฐม: อิมเพรส ปรี้นท์ติ้ง.
- พิรงรอง รามสูต. (2558). *ประทุษวาจาจากโลกออนไลน์*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.

- วิไลวรรณ จงวิไลเกษม. (2555). พื้นที่ “สันติภาพ” ในสถานการณ์ความรุนแรง: กรณีศึกษา ตำบลทรายขาว อำเภอกอโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. (ดุชนันท์). ปรชญาดุชนันท์. สาขาวิชา สหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิภา สุขกิจ. (2530). มาช่วยกันสร้างสันติภาพ...ด้วยการสื่อสาร. ใน กาญจนา แก้วเทพ, บรรณาธิการ. *สื่อในสันติภาพ สันติภาพในสื่อ*, น. 45-60. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรวิธ อ่อนน้อม. (พฤษภาคม 2555). ปราบปรามการสื่อสารยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.)*, 18(2), น. 212-220
- ศรัณย์ วงศ์จิตร. (2555). จินตนาการปลายด้ามขวาน: อ่าน “ภูมิศาสตร์ในจินตนาการ” ผ่านนวนิยายจังหวัดชายแดนใต้. (วิทยานิพนธ์) รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศศิพรรณ บิลมานิช. (2552). การรับรู้ถึงวิกฤตการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และภาพลักษณ์ที่มีต่อนักศึกษาไทยมุสลิมในสายตาของผู้บริหารสถานประกอบการเอกชนในกรุงเทพมหานคร. เข้าถึงวันที่ 3 เมษายน 2556, จาก http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/epaper/july_dec2010/pdf/P_23-37.pdf
- ศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ. (2556). *การกำกับดูแลสื่อที่เผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง*, รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมัชชา นิลปัทม์.(ต.ค.-ธ.ค.2557). วากรรมสื่อมวลชนในกระบวนการสันติภาพสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2556. *วารสารนิเทศศาสตร์* 32 (4), น. 1-27.
- สมัชชา นิลปัทม์ และรุ่งรวี เณลิศรีภิญโญ. (2556). วากรรมสื่อมวลชนในกระบวนการสันติภาพสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2556.กลุ่มมีเดียอินไซด์ เอ้าท์.
- สมัชชา นิลปัทม์. (2559). *นวัตกรรมการสื่อสารภาคพลเมือง : กรณีศึกษาสื่อพลเมืองประเทศศรีลังกาของโครงการ ICT4Peace*. เข้าถึงวันที่ 5 พฤษภาคม 2560, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/ms/node/9878>
- สำนักข่าวอิสรา. (22 พ.ค. 2559). กระแสหวาดระแวงอิสลามในสังคมไทย จากชายแดนใต้สู่เหนือ-อีสาน. เข้าถึงวันที่ 8 กรกฎาคม 2559, จาก <http://www.isranews.org/south-news/academic-arena/item/47114-islamo.html>
- อิมจิต เลิศพงษ์สมบัติ และคณะ. (2550). *สาร สื่อ สู่สันติ*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คณะวิทยาการสื่อสารสงขลา: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

- Anderson, Benedict. (1996). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (revised edition). London and New York: Verso.
- Aslam, Rukhsara. (2014). The Role of Media in Conflict: Integrating Peace Journalism in Journalism Curriculum. [Dissertation].
- Chaiwat Satha-Anand. (1986). Islam and Violence: A Case Study of Violent Events in the Four Southern Provinces, Thailand, 1976-1981. Tampa, Florida: USF Monographs in Religion and Public Policy,
- Duncan, Christopher R. (Ed.). (2004). *Civilizing the Margins: Southeast Asian Government Policies for the Development of Minorities*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Galtung, Johan (1969). 'Violence, Peace and Peace Research', *Journal of Peace Research*, 6 (3): 167-91.
- Galtung, Johan. (2000). The Task of Peace Journalism. *Ethnic Perspectives*, 7, 2-3: 162-167.
- Hall, Stuart. (1989). *Ethnicity: Identity and Difference*. Retrieved November 24, 2010, from http://www.csus.edu/indiv/l/leekellerh/Hall,%20Ethnicity_Identity_and_Difference.pdf.
- Jory, Patrick. (2007). From Melayu Patani to Thai Muslim: The spectre of ethnic identity in Southern Thailand. *South East Asia Research* 15(2), 255-279.
- Lundqvist, Kristina. (2003). Media – a tool for peace or a weapon of war? *New Routes, A journal of Peace Research and Action*, 8(2), p.3.
- McCargo, Duncan. (2008). *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Nyama, Basil. (2003). Media as agents for peacebuilding. *New Routes, A journal of Peace Research and Action*, 8(2), pp.9-10.
- Said, Edward W. (1978). *Orientalism*. London and Henley: Routledge & Kegan
- Paul.F F . (1993). *Culture and Imperialism*. New York: Alfred A. Knopf.

Seiff, Abby and Jirenuwat, Rin. (4 April 2016). A Thai Monk is Using Social Media to Preach Violence Against Muslims. Retrieved by 9 July, 2016 from <http://www.newsweek.com/2016/04/15/thailand-monk-apichart-social-media-muslim-violence-443698.html>.

Simon, Cotton. (2010). *Ethnic Minorities and the Media: Changing Cultural Boundaries*. Open University Press.

Smith, Anthony D. (1999). *Myths and Memories of the Nation*. Oxford: Oxford University.

Thompson, Allan. (2007). *The Media and the Rwanda Genocide*. Pluto Press.

USIP. (2011-2012). *The Impact of New Media on Peacebuilding: A study guide series on peace and conflict For Independent Learners and Classroom Instructors*. Retrieved. 6 May 2017, from https://www.usip.org/sites/default/files/2011-2012_study-guide_final_full.pdf